

Specimen historiae medicae ex solidae experientiae documentis, maxime vero monumentis Stahliauis, in syllabum aphoristicum redactum. Ut ita ex morborum circumstantiis perpetuis extraessentialibus universa oeconomia medicinae internae, indeque per se fluens vera et constans pathologica et therapeutica consideratio patescat ... / [Johann Samuel Carl].

Contributors

Carl, Johann Samuel, 1676-1757.
Stahl, Georg Ernst, 1660-1734.

Publication/Creation

Halae : Sumptibus Orphanotropei, 1719.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/fxm9hfc8>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

9.9
L
20

62234/B

$\frac{D}{d.11}$

MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

ACCESSION NUMBER

PRESS MARK

CARL, J.S.

96 21

21

T9

SPECIMEN
HISTORIAE
MEDICÆ

EX
SOLIDÆ EXPERIENTIÆ
DOCUMENTIS,

MAXIME VERO
MONIMENTIS
STAHLIANIS,

IN
SYLLABUM APHORISTICUM
REDACTUM;

UT ITA
EX MORBORUM CIRCUMSTANTIIS PERPETUIS
ESSENTIALIBUS ET EXTRAESSENTIALIBUS

UNIVERSA OECONOMIA MEDICINÆ INTER-
NÆ, INDEQUE PER SE FLUENS VERA ET CON-
STANS PATHOLOGICA ET THERAPEVTICA
CONSIDERATIO PATESCAT:

COLLECTUM

A

J. S. CARL,

M. I. & St.

HALÆ, SUMPTIBUS ORPHANOTROPHEI, MDCCXIX.

SOCIETY OF LONDON

SPECIMEN
HISTORIA
MEDICAE

SOLIDA EXPERIENTIA
DOCUMENTA

MONTANIS
STALIANIS

IN
SYLLABUM ANTHROPOLOGICUM
LECTURAE
UT
EX MORBORUM CIRCUMSTANTIIS PERPETUIS
ESSENTIALIBUS ET EXTRINSICIS
UNIVERSA OECONOMIA MEDICINAE INTER-
NAE, ENDEMICAE PER SE FLORENS VERA ET COM-
PENSATA PATHOLOGICA ET THERAPEUTICA
CONSIDERATA PATASCAT
COLLECTUM

J. S. CARL.

M. D. C. C. C.

PAULI A. SPITZERUS GRÆCIANOTROPHUS, M.D.C.C.C.

AUDITORIBUS

ET

COMMILITONIBUS

OLIM

SUIS HONORATISSIMIS ET AMANTISSIMIS

FAUTORIBUS ATQVE AMICIS

SINCERI AMORIS VINCULO JUNCTIS

SPECIMEN

HOC PRIMVM

HISTORIÆ MEDICÆ

IN TESSERAM PERENNIS AMICITIÆ

OFFERT ET DEDICAT;

ATQUE FILUM INCHOATUM PERTEXENDUM

ET

HOC STUDII HISTORICI GENUS ULTERIO-

RE SOLERTIA EXCOLENDUM

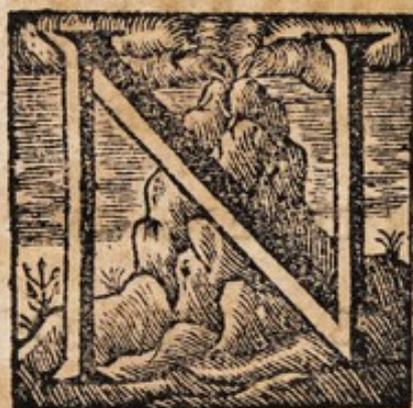
COMMENDAT

FIDUS QUONDAM HODEGUS

I. S. CARL.

AMICI PERDILECTI,

Non dubito fore, ut plerique rerum naturalium in genere, & medicarum in specie, gnari & æqui æstimatores nobiscum consentiant, quando statuimus, ad indagacionem phænomenorum æthiologicam, & inde veram pathologiam medicam formandam, requiri omnium circumstantiarum, maxime vero essentialium, certam, exquisitam, & collectivam quasi notitiam, ita vt, si vnica earundem vel deficiat, vel perperam cognoscatur, vel sinistre adhibeatur, universa causalitas introducta infirmo talo superstrueta deprehendatur. Hoc assertum ita firmo nititur fundamento, ut quivis dexter solidioris comparationis rationalis arbiter ambabus manibus assensum & fidem dare poterit sine ulteriore causali deductione, dum ex neglectu aut defectu hujus simplicis fundamenti indagacionis physicæ in doctrinam medicam tot chimeræ hypothesium, opinionum, theoriarum, prodierint, quæ non solum applicationem practicam respuunt, sed etiam studium universum dogmaticum vel plebis ludibrio exponunt, omnibus scrutatoribus spem auferunt, ad abyssum pathologiæ veræ aditum petveniendi. Cum vero hac nostra ætate solertium indagatorum sagacitas futilium hypothesium
suum

fium cumulis fatiari non posset, utpote quæ, tanquam aniles nugæ, etiam iis, qui extra sphaeram studii medici positi, aptæ tamen ratiocinationi habiles sunt, summum tædium ac indignationem crearent, quod in doctrinam, utilitate ac necessitate gravem, tanta sentina ludierorum, levium phantasmatum congereretur: alia tum eligebatur via, qua ad certiolem & stabiliorem morbi causalitatem perveniri posset, quam annorum series aut temporum mutationes non ita facile diruerent. Redibat in mentem antiqua veritas, quod opinionum commenta dies deleat, naturæ vero facta confirmet: unde loco tot inventorum & arcanorum recentioris solertiæ anxie huc applicatorum, male tamen adhærentium, veterum simplicior observandi methodus reducebatur, qua indagatiõni causali primitus senita ad historiam facti, & phænomenorum apertam cognitionem, aperiretur, & ad hanc rationalis theoria, non vero historia ad hypothesin, proprio arbitrio sculptam, formaretur. Albæ mentis eos fore necesse est, qui intelligere nec velint nec possint, quod hac trita via certius & intimius in penetralia doctrinæ medicæ possimus ingredi, quam quavis alia curiositatum & subtilitatum fucõ obducta manu introduci; ut immensas in effectum practicum profluentes utilitates non tangam. Aperiam paucas libera manu palpandas. I. Ex simplici circumstantiarum historia, dextre collecta & collata, patefcet univcrsa œconomia medicinæ internæ, mysterium illud paucis sane in vero fundamentali nexu cognitum, sc. avtocratia naturæ, energia spiritus vitalis in morbidarum materiarum excussione, & spontanea liberatione ab omni impedimento vitalitatis. II. E tali perscrutatione in specie facti, cruda quasi, omni solerti indagatori in manus delabatur largissima seges, comparationes & conclusiones causales formandi, adeoque sartum & tectum systema pathologiæ totiusque theoriæ medicæ exstruendi; quod non in ævum aut lustrum pro hypothesium strage mutari necesse sit. III. Denique exinde patefcet artificium ac methodus medici interni, qua in actibus sui eluctatoriis utitur, & cui ministerium medici externi, tuto utiliterque subvenire, illud adjuvare, sublevare, immutare, occupare de-

beat ac possit. Amplissimus mihi hic patet campus, excurrendi in doctrinam & praxin medicam, pro utilitate hujus hodegeticæ institutionis demonstranda & a sterili hypothesium confarctione vindicanda, si Vestris animis vel levissimi dubii scrupulum adhuc insidere crederem. Nostis vero, quid ab eo tempore, quo aditum Vobis in encyclopædiam medicam aperirem, semper hanc regiam monstrarim, ut solum sollicitè a Vobis inquireretur, quid in oeconomia vitali agatur, quinam sint ii actus, quibus natura ad vitalitatem conservandam & restituendam utatur, qui congrui, adæquati, ordinati, & qui erronei, confusi, heteroclitici motus, quæ passiones a morbo, & quæ propter morbum evenientes, quæ tempora, quæ loca, qui modi luctarum &c. Quæ singula postulata, cum non opinionum vel veterum vel novarum expiscatione captentur, sed solertiore factorum naturæ scruticinio perdiscantur, in nullo studiorum genere tyrocinia medica impendi magis posse, equidem & Vos mecum credidistis, quam si phænomena vitalitatis salvæ & læsæ ex documentis practicis veris, vivaque postea experientia, assidua diligentia haurirentur. Quamobrem cum me praxis medica a labore dogmatico subriperet, & per plures sæpe dies aulis exteris affigeret: suppeditavi hoc utile studium autodidacticum, ut ita colligeretur mercatura, nulli ætati aut posteritati, multo minus Vestro commodo obsoleta, quod omnibus locorum communium cumulis quam longissime anteferri posset. Monstravi iter, quod ego in encyclopædia hodegetica propria industria prægressus fueram, ut & ipsi hæc vestigia porro prematis, & filum a me inchoatum plenius pertexatis. Cum vero inciderimus in eam largissimam messem, quam solertis & acutæ experientiæ seges Stahlina nobis suppeditavit: eo facilius, eoque amplius nostram falcem immittere potuimus, ut necesse nobis non fuerit, vel in veterum vel recentiorum observatorum minus frugalem agrum excurrere, & femina puræ experientiæ a spurcitie commentorum depurare. Selegimus tamen non paucas miculas ex agro Forestano, qui & Ipsi Stahlio nostro, experientiæ medicæ dexterrimo judici, dignus sem-

semper est habitus, ut inde contra moderni seculi tumultuariam experimentandi rationem apta, concinna, connexa historia morborum, maxime vero quoad naturam cognationis ac dependentiæ, perdiscatur. Nil vero in tota ejusmodi suppellectilis collectione admittebatur, quod non quotidiana observatione roboratum sit, & in dies magis roboretur. Jam estote vos ipsi judices, annon hoc labore & memoriæ & scientiæ, & artis applicationi utilius opus fuerit exstructum, quam si hypothesium, contemplationum cumulos, licet Dolæana encyclopædia vastiores sint, compilassetis? Habetis in hoc systemate historiæ medicæ supra dicti triplicis usus feliciter expleti scaturiginem. Maxime vero exinde vera apodixiprehendere potestis, quid sit morbus, tum generaliter tum specialiter, arcanum nostris demum temporibus, & hac via apertum, quod nec chymica, nec anatomica, nec mechanica subsidia, uti spem fecerunt, apte manifestare potuerunt. Ex axiomatica circumstantiarum conjunctione ars longa & vita brevis nanciscitur subsidium, limitatas mentis vires conservandi, ut neque per seculum, neque per strages hominum experienciæ ubertatem aucupari necessum erit. Attamen cum fragmenta & primæ lineæ solum sint; Vestræ & aliorum industriæ relictum putandum, omni die & magis anno lineas addere, quo tandem aliquando universa oeconomia vitalitatis per actus singulos ac singulares in apricum deducatur. Simili fundamento historico superstruximus indagationem physicam, tum status naturalis microcosmici, tum status macrocosmici, ut ibi ex phænomenorum, actuum vitalium (ex medicina, ut statu evidentiore quoque hauriendorum) simplici historica contemplatione scientia anthropologica certius cognoscatur, quam ex facultatum & qualitatum veteris & recentioris physiologiæ adminiculis; hic vero in nuda experimentorum intuitionem animus solidiore mixtionis internæ, & inde pendens phænomenorum scientia imbuatur, quam si vel cuncta principiorum cohors advocetur, omnisque schola philosophorum perlustretur; ut taceam illum practicum usum, quod hac ratione syllabus experimentorum in pharmaceuticum & mechanicum

cum usum profluentium, largus pro imitatione atque emendatione salutari, impetretur. Nolo esse verbosior, sed claudo has dedicatorias commendatione hujus studii in Vestram ulteriorem solertiam, ut, quæ experientia quotidiana manibus Vestris subinde porrigit, ea in attentam observationem perducatis, ex qua solida, firma ac utilis contemplatio prodeat. Abscindite magis magisque aliena, quæ nec scientiam ornent, nec artem faciliunt: maxime in negotio, quod rem arduam, & salutem humanam ferientem, involvit. Ludere hic in salinis, vel mechanicis potentiis, viri gravis non est, sed levis, imo albæ mentis, quæ solum aniculis & plebejis per ejusmodi fabulas sese colorare & imperitiam medicam obtegere ac infucare nititur. Diu ejusmodi opinionum ineptiæ medicæ arti fuerunt dedecori, ut in proverbium inde abierit, grammaticis exceptis, medicis nil esse stultius: dum ex strepitu hypothesium, nullum rationalem conceptum admittentium, quivis conjicere debuit, artem quoque medicam similis furfuris incertique tentaminis fore. Ad avertendam hanc ignominiam ab arte medica aperta est janua, dum recessus in œconomiam medicinæ internæ ejusmodi observatione perlustrare & cognita hodegi hujus vestigia premere datum sit, itaque & scientiam salvam consequi possimus, cognoscentes certo, quid sit morbus in genere & specie, imo individuo secundum omnem actuum, passionum, causarum systematicam cohæsiorem; & artem in legitimos limites introducere, dum non cæco, bruto, conjecturali impetu vitam & sanitatem invadere amplius liceat, sed ad hodegum medici interni ministerium medici externi applicare, & ea propter avtocratia internæ artificia, totum motuum internorum se-& excretoriorum, eluctatoriorum, systema in universo ordinis, temporis, loci, modi, durationis, periodi complexu addiscere, attendere, & fideliter hunc ducem assequi. Quod si ejusmodi scientiæ & artis integritas attentionem actorum naturæ in vitalitatis restitutione levibus animis inculcare non possit: tum certe conscientia intaminata libertas eo impellere debet ac potest, cum non in lignum & lapidem ictus & lusus exercere per brutos & mechanicos

nicos conatus liceat, sed vitalitas talis manibus nostris sit subjecta, cui animæ salus, cui proximi, imo multorum temporalis & æterna incolumitas conjuncta sit, & ita hujus multiplicis salutis humanæ custodia medico externo rationem coram tribunali supremo injungat. Profecto, si mihi mysterium hoc medicinæ internæ ex attenta motuum morbiferorum observatione, (quoad proportionatam & ordinatam speciei appropriatam selectionem, justam temporis conservationem, loci selectionem, intentionis & intensiōis prudentem custodiam, quoad statas, materiæ appropriatas, criticas vergentias &c.) hauriendum occultum mansisset: ego non nisi trepidissima manu menteque ductum hypothesium in opere practico profequi valuisssem, quin imo æquius esse duxissem, subtrahere manum, quam inter tot vitæ & salutis pericula cæco ausu mechanicos aut chymicos impetus admovere. At vero cum in attentione actuum naturæ palam pateſcat, num ii actus materiæ morbosæ adæquati existant, num ordo, tempus, locus, duratio executionis eidem causæ conveniens, quorsum hi actus in genere & in specie, imo individuo, vergant, annon erroneum aliquod conamen subsit, vel defectus energiæ motivæ in absolvendo toto actu &c. tum sane & dia- & prognosis certa inde sperari potest, & therapix status formari, quantum medicinæ internæ potestati sit relictum, contra vim morbi luctas suas intendere & perficere, & quantum externo subsidio datum sit, succurrere, promovere, alleviare; aut contra invertere & declinare internæ autocratix progressum. Omnis ejusmodi scientiæ, artis, conscientiæ utilitas redundabit in ægros & adstantes, ut minister naturæ factorum autocratix internæ historica recensitiōe certiorē vitalitatis læsæ conditionem eos edocere, firmiorem iis prognosin tradere, constantem magis, non in diem mutandam, causalitatum enucleationem aperire, imo therapix ductum monstrare possit; quam vel rotularum mechanicarum vel chymicorum salium & angulorum, vel anatomicarum fibrarum peroratione, qua præter strepitum aurium, & anilem famam de vasta eruditæ

obscuritatis suppellectili nullus vel medico vel ægro usus obtinetur. Denique is utilitatis proventus subtrahi non debet, quod hac sollicita actuum ordinariorum observatione addiscatur, quando extraordinaria, imo quasi supernaturalia molimina immisceantur, & hic præcipue τὸ θεῖον involvatur, quam perscrutationem nullæ fermentationum, effervescentiarum, despumationum, mechanicæ aut chymicæ passionis enucleare valebunt. Ita vero vestigia nos in eam viam introducent, & cognoscendi manum Domini lædentem & sanantem ordinariam & extraordinariam; & perpendendi habitum internum animorum, quorum gratia Creatoris benignitas externam corporis labem injungit, ut redemptio & liberatio ab interitu intendatur, perpetretur & facilitetur, & tandem pervidendi judicia DEI justa, quæ levem læsionem in chronicam & insanabilem labem devolvere potest, ut ita peccator sui sceleris memoriam & pœnam luat, aliisque exemplo tristi & justo justitiæ divinæ æquitatem inculcet. Quantas abyssos & profunditates amoris, sapientiæ, potentiæ divinæ venerandas sagaces animi, qui timorem Domini & medicæ sapientiæ initium esse ducunt, fideliterque colunt, deprehendent; nec oculus, nec mens stupida hominum naturalium, licet in acumen philosophandi ascendisse videatur, intelligere valebit. Huic solerti indagatiōi deprehendendum pariter erit τὸ δαιμόνιον, ictus lususque satanici, spiritus morbi, ejusmodi confusiones actus vitalis, omnem naturalem & quasi moralem conceptum effugientes, quas nec sub morbis archealibus, nec sub intemperie sine materia, veterum & recentiorum sagacitas capeffere valuit. Sunt profecto ejusmodi furores non tam archæi, sed ipsius velut Gehennæ sæpe in œconomia vitali, qui veluti ferrum a scelerum & passionum magnetismo attrahuntur, & justo DEI judicio flagitiorum instrumentum ac officinam laceffere debent. Hos vero pharmacia adgredi, hos hypothesium magnalibus explicare, irritum consilium & cœptum nemo non cognoscet, contra vero intelliget, attentam observationem omnino indigere. Quam

Quamobrem, Commilitones dilecti, servate hanc semitam, memores semper antiqui & veri verbi: opinionum commenta delat dies, naturæ facta confirmat. Rejicite ejusmodi aliena, quocunque etiam eruditionis, subtilitatis, curiositatis fucis vobis vendantur. Præstat feliciter curare, quam subtiliter disputare, jam Hippocrates docuit: quam veritatem nos tanto magis colere necesse habemus, qui vitæ tuitionem non ex temporali quodam commodo, quam æterna electione in nos suscipere, & hujus officii DEO judici rationem reddere, itaque tranquillitatem perennem animi capessere ac custodire optamus. Hos fructus Vobis, præ omnibus aureæ & celebris praxeos fucis, apprecor, imo quærendos, plantandos & decerpandos commendo ac hortor hisce literis pro fidei ac amoris in Vos Vobis noti perennitate. Quocirca strenua opera, imo omni animi contentione eo allaborare pergite, quo in exitu vitæ medicæ, ethicæ, ac physicæ nihil caduci, nihil futilis Vos didicisse, quæsisse, tractasse conscientia dictamen Vos possit exhilarare.

Scribebam Budingæ, a. d. 10.
Decemb. 1718.

❁ (12) ❁
INDEX CAPITUM.

PRÆFATIO
DE
RATIONE OBSERVANDI
TRACTATIO.

CAP. I.

Historia morbi generalis quoad naturam ac differentiam subje-
ctorum.

CAP. II.

Historia morbi generalis ex statu & diversitate causarum.

CAP. III.

Historia morbi in genere ex habitu ac natura animi pathematum.

CAP. IV.

Historia morbi generalis ex statu ac natura Consuetudinis.

CAP. V.

Historia morbi generalis ex sensibilitate naturæ.

CAP. VI.

Historia Medica temperamentorum.

CAP. VII.

Historia Medica ætatum.

ART. I.

Historia morborum Infantum.

ART. II.

Historia morborum senum.

CAP. VIII.

Historia morborum habitualium.

CAP. IX.

Historia morborum hæreditariorum.

CAP. X.

Historia morborum corruptorum.

CAP. XI.

Historia morborum periodicorum.

CAP. XII.

Historia morborum incurabilium.

HISTORIÆ MEDICÆ

PARS SPECIALIS.

HISTORIA AFFECTUUM

ET

MORBORUM SINGULARIUM.

SECTIO PRIMA.

ANOMALIÆ PULSUS,

SCILICET

HISTORIA FEBRIUM.

CAP. I.

Historia Februm in genere.

CAP. II.

Historia febris epidemicæ malignæ in genere.

CAP. III.

Historia petechialis malignæ.

CAP. IV.

Historia PESTIS.

CAP. V.

Historia variolarum & morbillorum.

CAP. VI.

Historia febris biliosæ.

CAP. VII.

Historia febris inflammatoriæ in genere & specie.

CAP. VIII.

Historia Febris catarrhalis.

CAP. IX.

Historia Febris hecticæ ac lentæ.

CAP. X.

Historia Febris Ephemerae continentis ac synochæ.

CAP. XI.

Historia febris purpuratæ.

Historia Febris compositæ

1. ex acuta periodo.
2. ex intermittente periodo.

CAP. XIII.

Historia febris secundariæ ac symptomaticæ.

CAP. XIV.

Historia febrium intermittantium in genere.

CAP. XV.

Historia Tertianæ, simplicis & duplicis.

CAP. XVI.

Historia quotidianæ.

CAP. XVII.

Historia quartanæ.

HISTORIÆ MEDICÆ

SECTIO SECUNDA.

ANOMALIÆ TONI,

MEMBRUM I.

HISTORIÆ HÆMORRHAGIARUM

CAP. I.

Historia status hæmorrhagici in genere; quoad

α . internas	β . externas
γ . insolitas	δ . incongruas
	naturales,
	artificiales hæmorrhagias.

CAP. II.

Historia Hæmorrhagiarum specialis

I. Narium	α . simplicis
β . criticæ	γ . phlegmaticæ hæmorrhagiæ.

CAP. III.

Historia Hæmoptyses.

CAP. IV.

Historia vomitus cruenti & nigri.

CAP. V.

Historia Hæmorrhoidum in genere.
in specie
internarum,
externarum.

CAP. VI.

Historia Hæmorrhagarum uteri in genere,
in specie
1. quoad excessum.
2. defectum.
3. emanationem.
4. motum per vias insolitas.
5. Finem cum consecrariis.
6. Lochia.

CAP. VII.

Historia mictus cruenti.

ANOMALIAE TONI.

MEMBR. II.

Historia motuum hæmorrhagicorum s. morborum
consequentium.

PARS I. GENERALIS.

CAP. I.

Historia congestionum.

CAP. II.

Historia Rheumatismi.

CAP. III.

Historia Inflammationis in genere

CAP. IV.

Historia inflammationis in specie

1. Erysipelatis.	2. Phlegmonis
3. Apostematis.	4. Gangrænæ.
5. Sphaceli.	6. Ulceris simplicis, fistulosi, apo- stematosi.
7. Furunculi.	8. Carbuñculi.
9. Scirri.	10. Cancri.

CAP. V.

Historia dolorum in genere.

CAP.

CAP. VI.

Historia motus tonici p. n. affecti.

CAP. VII.

Historia motus humorum spasmodici in genere.

CAP. VIII.

Historia motus humorum spasmodici, in specie I. arthritidis vagæ.

CAP. IX.

Historia 2. podagræ & mali ischiadici & varicis.

CAP. X.

Historia 3. Convulsionis.

CAP. XI.

Historia 4. Epilepsiæ.

CAP. XII.

Historia defectus motuum in genere, & in specie 1. virium. 2. paralyseos. 3. apoplexiæ. 4. syncopes. 5. lethargi. 6. deliriorum. 7. memoriæ læsæ.

PARS II. SPECIALIS.

Motuum hæmorrhagicorum & morborum consequentium historia.

CAP. I.

Historia congestionum ad caput

- Art. I. Cephalalgia.
- II. Cephalææ.
- III. doloris gravedinosi.
- IV. ophthalmiæ.
- V. odontalgia.
- VI. hydrocephali.

CAP. II.

Historia congestionum ad pectus

- Art. I. Tussis sicca & humida.
- A. II. Asthma humidum, siccum & convulsivum.
- A. III. Scirrhi pulmonum.
- A. IV. Vomica pulmonum.
- V. Phthisis.
- VI. Peripnevmonia.
- VII. Angina.
- IIIX. Catarrhi suffocativi
- IX. Hydrops pectoralis.

CAP. III.

Historia congestionum & motuum sanguinis in & ad abdomen

MEMBR. I. Hæmorrhoidum & vomitus cruenti confectaria.

ART. I. Morbi venæ portæ in genere.

A. II. in specie

α. Cardialg. ε. colica spasm.

γ. M. hypoch. δ. indur. viscer.

MEMBR. II. Confectaria renum hæmorrhagiæ.

ART. I. Nephritis.

A. II. Calculus.

A. III. Ulceratio renum.

MEMBR. III. Uteri hæmorrhagiæ confectaria.

ART. I. Passio hysterica.

A. II. Fluor albus.

A. III. Affectus gravidarum & puerperarum, mola &c.

HISTORIÆ MEDICÆ

SECTIO TERTIA.

Historia morborum lymphalium.

CAP. I.

Historia œdematis.

CAP. II.

Historia hydropis.

CAP. III.

Historia Cachexiæ.

CAP. IV.

Historia scabiei.

CAP. V.

Historia scorbuti.

CAP. VI.

Historia luis venereæ.

HISTORIÆ MEDICÆ

SECTIO QUARTA.

Historia morborum intestinalium.

Hist. Atrophix.	CAP. I.
Hist. addephagix.	CAP. II.
Hist. Flatulentix.	CAP. III.
Hist. Colicæ.	CAP. IV.
Hist. Iliacæ passionis.	CAP. V.
Hist. fluxuum alvi.	CAP. VI.

- α. Diarrhœæ.
- β. Cœliacæ passionis.
- γ. Lienteriæ.
- δ. Dysenteriæ.
- ε. Vermes.

PRÆFATIO
DE
NATURA ET STRUCTURA
OBSERVATIONIS
MEDICÆ
PRO
COMMENDATIONE STUDII
HISTORICI PRAEMISSA,
UTI OLIM PRO
COMMENDATIONE
COMMERCI IATRO-TERETICI
ERAT SCRIPTA
COMMENTATIO EPISTOLARIS.

DE
OBSERVATIONUM COMMU-
NIONE COGITATIONES.

Sect. I.

DE IMPEDIMENTIS PRAESES EX OB-
SERVATIONUM NEGLECTU.

Uemadmodum modernam
medicinæ faciem a pristino statu in-
signem differentiam offerre, unusquisque fa-
cile deprehendet, qui harum rerum probe
gnarus & a præjudiciis liber existit: ita quo-
que ingenti admiratione digna sunt judicia
medicinæ procerum, quippe qui adeo in di-
versas partes scinduntur, quotiescunque de utroque ita dispari sta-
tu animi sententia aperienda, & æqua censura depromenda est. Uti
enim multi omnis antiquitatis tanti sunt cultores, ut cuncta vete-
rum placita laboresque solum sapere putent, nec, dulcedine earum
rerum impleti, ullum locum modernorum accessionibus relictum
existiment; ita contra longe major sese offert numerus eorum, qui
omnes hos rerum medicarum æstimatores minus emunctæ naris ef-
se censeant, dum nihil admitti posse credant, quod non invento-
rum & experimentorum novorum redoleat jucunditatem. Quod
si vero lanci æquioris judicii rem hanc exponere, neque a tempo-
rum

rum periodis tantum pondus rebus adjicere velimus; deprehendemus profecto, illos non longe a via deflexisse, qui judicent, veteres medicinae practicae majorem curam habuisse, recentiores vero multis inventionibus theoreticis, physicis, experimentalibus producendis majori studio incubuisse, quam ut filium medicinae practicae a majoribus feliciter inchoatum pertexerint, sive methodum laboriosiore, tædiosiore, infirmiore corrigendo, sive medicinam certiore magisque positivam eruendo ac substituendo. Quamquam hanc sententiam, uti dixi, multorum magnorum in arte medica virorum patrocinium comitetur, ut severiorem censorem minus pertimescere debeam: lubens tamen reprehensionem aut correctionem in me solum suscipiam, si a regia virtutis via omnimode discessisse, acutioribus fuit agnita. Intueamur enim anatomes hodiernum splendorem & cum veteri delineatione conferamus, reperiemus differentiam tantam, quanta unquam virilem & infantilem intercedere solet ætatem. At vero quis dextri iudicii ibit inficias, multorum inventorum adplicationem medicam fuisse neglectam, multas subtilitates & fibrillares curiositates exiguum adhuc subsidium praxi Medicæ attulisse, ut damna taceam varia, quæ inde redundarunt, dum optimi sæpe anatomici trepidissimi, incertissimi ac ineptissimi conspiciantur, tum ad fundamentum therapeuticum, tum pathologicum statuminandum, cum iterato experiantur infelices scrupulositatum successus, eorumque ἀδυναμίας applicationes. Profecto, (ut unicum dem exemplum) exacta cognitio structuræ organi auditus, quoad singulas partes, ossa stapedis, incudis, mallei, ossis orbicularis, eorum musculorum, fenestræ ovalis, rotundæ, cochleæ, labyrinthi &c. insigni ornamento & delectamento scrutatori physico esse potest; at vero medico pro medenda auditus difficultate, tinnitu, susurro, inflammatione &c. parum ponderis adferet. Plura ejusmodi exempla magnalia minimorum ex adnologicis, nevrologicis, myologicis, osteologicis &c. suppeditabunt. Botanices eadem est ratio. Quantam enim hæc scientia Physica quoad externa attributa & phænomena hodie prærogativam sit nacta; methodi novæ Morissoniana, Rajana, Riviniana, Turnefortiana &c. uberrimo testimonio esse possunt; dum ita amœnissima plantarum vita sepulta quasi in conspectum demum venisse videatur. Quod si vero vastissima Botanicorum recentiorum volumina evolvantur ac revolvantur, pauca vestigia legere licebit, quæ ad medica experi-

menta viam aditumque præmunire valent, ut inde confessus sit Ammannus, se quidem 1000. plantarum externam notitiam habere, ex quibus autem vix 6. se producere posse, quarum virtutes & facultates intrinsecæ pariter sibi sint perspectæ. De Chymia eadem querimonia fuit mota, quod scilicet inventa & producta experimenta panacealia, universalia, expectationi & promissis nondum satis faciant, multo minus ejus applicationes ad theoretico-pathologica firmo talo subsistant.

Quanquam vero hæc omnia minime in contemptum harum disciplinarum utilissimarum & jucundissimarum dixerim, utpote dulcedine earum captus, plus sæpe temporis, quam par est, pro ipsarum cultu solidiori medicinæ studio subtraxerim; attamen dabitur & mihi venia cum multis peritis medicis quærendi, cur medicina sub tot tantisque inventis & accessionibus physicis adeo exiguum cæperit incrementum, adeo, ut vel ipsi hypothesium cumuli insignem significationem edant, veritatem unam, nudam, simplicem nondum fuisse productam, ut discrepantias repugnantes & contrarias quoad medendi methodum, indicationem, medicamentum prætermittam.

Non placet rationes varias, allegari solitas, colligere, dum multæ fabulis similes, multæ rem non attingentes, multo minus exhaurientes esse sub primo statim intuitu deprehenduntur.

Alii adserunt, morborum furias non modo quoad numerum & gradum, sed & quoad species & genera a pristina lenitie quam longissime recessisse, & inhumaniorem faciem induisse. Alii cælum asperius incusant, quod eadem, quæ olim, vegeta ac penetrantia remedia non amplius producat. Multi diætam vivendique rationem, a veterum simplicitate & integritate alienam, ægrius ac corruptibilius effecisse corpus dicunt; alii medentium invidiam, inertiam &c. carpunt; alii physices intimioris, vel anatomes subtilioris, vel botanices profundioris, vel chymix sublimioris ignorantiam ac defectum in praxin exercentibus succlamant. Numerus harum causarum est fere innumerus, nec nunc etiam, cum satis notæ, numerandus. Unam, si addere liceret, ex multis non exigui quoque inter plures momenti esse arbitror, negligentem, inertem, otiosam & veluti *παρέργως* institutam praxeos medicæ per observationes tractationem, quæ tum in scriptis, tum viva praxi facile sese diligenti & curioso scrutatori manifestat. Quisquis enim præjudicii

cii novitatis caliginem detraxerit & sedulo attenderit ad eos, qui medicinam faciunt, sive sint Dii minorum sive majorum gentium, is non adeo improbandam censebit meam opinionem. Multi sideribus sunt inferti, fama magis ac opinione vulgi, quam doctrinæ atque experientiæ soliditate. Adspiciamus veteres eorumque observationes legamus & expendamus, quanta industria, quanto iudicii acumine morbos quoad singulas circumstantias considerarint, descripserint & examinaverint, quam alieni fuerint a speculationibus alienis, quam constantes in methodo apta invenienda & exequenda, quanta fidelitas in omnibus hisce experiendis & communicandis, successus sive bonus extiterit sive malus; unde exempli loco Lælium a Fonte non immerito effert Dn. Stahlus in progr. de curatione in charta, item de historia medica. Profecto si temporum œconomia hodierna adminicula chymica, physica, anatomica illis concessisset, ad longe altius fastigium sublatam medicinam posteritati tradidissent, quam quod post tot annorum series sub tantis inventis est consecuta. Conferamus recentiores, quod pariter myriadas observationum luci publicæ exposuerint. Quanta pluribus negligentia in historia morborum, primo & fundamentali observationis requisito, adnotanda? Unam atque alteram circumstantiam attendunt, plures alias negligunt, imo subticent ac negant, maxime quod hypothese a priori in cerebro *ἀπείρως* formatæ, contrariæ nec combinandæ existant. Illi circumstantiæ applicant mox singuli singularem hypothesein, eamque multis ambagibus, multis hyperbolis, multis parasangis, multis sesquipedalibus verbocinationibus deducunt, demonstrant, amplificant, commendant non tantum, sed vi quasi obtrudunt; ægre ferunt, acriterque succensendo eis invehuntur, qui non tam negandi quam dubitandi solum potestatem sumunt. Nesciunt, quo risu & contemptu omnes majorum commentationes, præsertim æthiologicas, explodant, cum tamen eundem lusum inversa persona ludant. Qualitates occultas rejiciunt ad ignorantiaæ asylum, contra ex eodem magna pompa educunt specifica alia, ætheres, figuras, spiritus, flatus, particulas &c. Tali grandiloqua theoria absolvunt enarrationem casus, applicando has fictitias suppositiones ad alios casus tum individuales, tum speciales, tum generales. Quando ad Therapiam fit transitus, perstringunt ante omnia veterum methodum sub nomine insulsi Galeni aut insanæ empiriæ, contra vero ad coelos usque extollunt modernum medici-

næ

næ statum, rationalem stricte dicendum, quo non amplius conjecturis aut rationibus probabilibus, sed demonstrationibus analyticis uti liceat. Interea re ipsa eadem antiquata servant, imo augent, quæ reprehendunt, ejus farinae multa in recentissimo *Carolo Musitano* aliisque reperiuntur. Ad præsentem casum cum accedunt, exaggeratur affectus sævitia horrenda, contumacia ferrea, dyscrasia specialissima, anomalia abominanda, cacoëthes malignissima, scorbutus falsissimus &c. ut postea fugator ejus dæmonis ab omni mundo pingui gallo dignus censeatur. Recensent numerum ingentem Apollinum, qui in illo morbo cognoscendo & eradicando defecerint, ut tanto manifestius magnus ille Alexander, qui solus ex Regibus ad nodum Gordium solvendum aptus natus sit, agnoscatur, omnisque admirationis cultu suspiciatur. Adjicitur farrago medicaminum celebratissimorum, præstantissimorum, efficacissimorum incassum adhibitorum, usque dum veluti *θεός ἀπομυχανής* interveniens propria panacea, omnes profligens morbos, hunc quoque edomuerit. Adhibitionis tempus, modus, ordo, methodus &c. vix verbo tangitur, uti & alia plura ad historiam morbi pertinentia subticentur ac negliguntur, quasi Hercule tali instructus quovis cæco impetu in hostes irruere possit. Ex quo *ὕπερορξάν* ac superficiali medicinæ casualis tractatione, quam infirmum pathologiæ fundamentum struatur, promptissime apparet, dum unica non attendita circumstantia, si in conspectum producat, subito id totum invertat ac destruat. Imitatio Therapevtica pariter deficit, dum sæpissime is morbus curatus venditatur, qui ex historia ne quidem cognosci potest. Falsæ causæ tum continentes, tum antecedentes allegantur, verumque apud illos redditur tritum illud pathologicum dictærium: in nulla disciplina fallaciam a non causa ad causam ut causa frequentius committi, quam in medicina. Tempus, ordo, methodus medicationis negligitur, ut incertum sit, num cura expectatione successerit, num benignitate autocratica naturæ eluctantis ac medicantis, num naturali micro-vel macrocosmi mutatione, num aliorum medicaminum præmissione, interpolatione, subjunctione, dum omnem energiam in id solum conjiciant, cui opinio propria tribuerit fidem. Quando quid contigerit, quod curiositatis, raritatis, singularitatis & quidem magis physicæ quam medicæ speciem præ se ferre videatur, nesciunt, quantis admirabundis verbis, veluti pueri in faba, ad talem chimæram spectandam omnem orbem

orbem invitent, ita ut ex hydatide in secto cadavere inventa &c. stupenda sibi monstra fabricare non erubescant. Hæc est rerum facies. Ita novitas cum antiquitate collata caput effert, anser veluti inter olores. Sedprehendet hanc veritatem quisquis a præjudiciis superstitiosis novitatum liber, liber a metu expectandæ censuræ putatitiæ quoad ignorantiam mysteriorum novorum. Talis adseverabit mecum omni affirmatione, veteres magis emolumentum medicinæ respexisse, recentiores ad raritatem vacuum, curiositatem inutilem, *αἰσώρεια* physica speculativa, pabulum philantiæ, propriique commodi, omnem laborum direxisse intentionem. Ne vero huic diutius immorer deductioni, neve videar doctorum, peritorum, prudentum medicorum nostræ & superioris ætatis labores, inventa, additamenta simul carpere, quod ab omni scopo alienissimum, utpote quos jam probe seligere debitoque venerationis ac æstimationis cultu prosequi valeo: placet saltem paucis verbis, horum & majorum vestigiis insistendo, observationum medico-practicarum exquisitam tractationem ejusque insignem necessitatem ac utilitatem ad medicinam stabiliendam, confirmandam, exornandam, augendam commendare & illos tueri, qui de bono quidem pharmaco (quod nemo sanæ mentis contemnet, sola enim medicamenta curant) gaudent, simul autem genuinæ methodi & observationum considerationem & collectionem requirant, jungam, quid ex his subsidii emolumentique expectari queat.

Sectio II.

DE

OBSERVANDI RATIONE.

Primum requisitum est, ut Observationes seu casus practici ante omnia essentialem morbi naturam exhibeant, sc. solennes ejus circumstantias, primario quidem essentielles, específicas, perpetuas, quid omnibus ita laborantibus eveniat, secundario accidentales, individuales variantes sc. exemplarem confirmationem seu limitationem, quantum huic vel illi ferendum obtingat.

Ubi illud sedulo adnotandum erit, ne ulla communium illarum perpetuarumque circumstantiarum negligatur, neve etiam ulla earundem communium symptomatum cum particularibus accidenta-

D

libus

libus confundatur, neque etiam inquisitio negligatur, quomodo una circumstantia alteram sequatur vel ratione ordinis, vel ratione causalis dependentiæ. Subjectorum descriptio accurate exequenda, ætas, temperamentum, sexus, dispositio hæreditaria, vitæ genus ac diæta; res enim naturales, animi constitutio, morbi prægressi &c. ad affectus ipsius historiam pertinent, num idiopathicus vel symptomaticus, acutus an chronicus, solitarius vel conjunctus aut complicatus, sporadicus an epidemicus, laboriosus an minus salubris an lethalis, in quos alios affectus inclinet, num facile recidivet &c. *vid. Excell. Stahl. progr. de histor. med.* ubi non immerito *Anglicæ* & solertiam in adnotanda historia medica laudat & imitationi commendat Foresti, Joh. Fortis, Trincavelli, Mercurialis, Solenandri, Lælii a Fonte &c.

II. Huic historicæ casus enarrationi, si quis causalem considerationem subjungere velit, is ante omnia probe attendat ad modum causandi, sc. ut actio & passio inter se discrepent, quidve passionem illam intulerit, cujusque naturæ hæc passio existat, quænam causæ efficientes, quænam instrumentales, quænam formalis ratio. Res hæc exemplo illustrari potest: Inflammatio est tumor ardens, rubens, dolens a motu sanguinis congestorio ad locum specialem a natura directus ad sanguinem stagnantem discutiendum. Patet hinc, ardorem, ruborem, dolorem, pulsationem non esse a causa materiali, sed morali inflammationis, sive non esse a materia illa sanguinis stagnantis, propter quam fiat inflammatio. Symptomata enim hæc facile sopiri possunt morbo perseverante, imo in pejus ruente; ut taceam, quod dolor, calor non tam in medullis & loco stagnationis existant, quam in ambitu; sunt vero ejusmodi symptomata a sanguine in motu adhuc constituto, & a natura utiliter ad sanguinem stagnantem directo, ut sub vehementiore appulsu stasis abstergatur, abluatur & in circulum ordinarium restituatur. Passio ergo in inflammatione sunt stasis & succedens sphacelus. Actio autem motus congestorii & resolutorii; consecutaria, ardor, pulsatio, tumor, dolor. Aliud exemplum in febribus; sit Tertianæ. Est hæc actio $\tau\tilde{\alpha}$ agentis seu motus congestorius sanguinis ad interiora, maxime ventriculum, ut sub detentione hac pars serosior secedat ad viscositatem lentam in ventriculo ob hærescentem demolliendam ac emolliendam, itaque ad excretionem mobilem reddendam. Ita causa continens materialis, (sive moralis, ob quam agens motum
ejus-

ejusmodi morbificum instituit) est mucositas ventriculi abundans (ut plurimum) subjectum læsionis ventriculus. Causa efficiens $\tau\theta$ agens. Instrumentalitas, motus sanguinis progressivus alteratus. Finis, secretio serositatis pro emolliendo mucore. Ultimus, excretio vomibunda. Exinde patet, pleraque tertianæ symptomata pro passionibus habita, esse actiones, & quidem utiles in certum finem directas. Frigus est a repressione sanguinis ad interiora, quorsum & lassitudo oppletiva, facies emortualis &c. pertinent. Anxietas præcordiorum a stagnatione sanguinis ad interiora congesti. Subsequens æstus cum pulsu celeri, siti, respiratione frequenti a motu sanguinis progressivo aucto ad sanguinis ad interiora detenti, & ideo spissescantis, attenuationem & conquassationem. In febribus acutis, ubi $\tau\theta$ materiale sive causa continens in sanguine magis latet, eadem est ratio, ut motus progressivus sanguinis auctus sit vera actio, sc. ad destinatum finem directus motus, nimirum ad secretionem & excretionem miasmatis putredinosi. Hæmorrhagiam non esse effluxum sanguinis passivum, sed expulsionem activam, pluribus demonstratum jam est ab aliis. Vid. *Stahl's diff. de motu tonico, morbis ætatum &c.* Similiter spasmus hujus est census a compressionem musculosarum partium pro sanguinis conquassatoria resolutione & fluidificatione, perque varia emunctoria directa (licet non perducta) expressione. Actiones vero sunt presiones spasticae lancinantes dolorificæ. Finis excretio. Materiale sanguis crassior vel fervidior, multis hæmorrhagicis ac sudorificis excretionibus assuetus; unde arthritis & cephalalgia & hemicrania æstuosiores recurrentes moliantur modo narium hæmorrhagias aut consuetas scarificationes, hæmorrhagias, sudores, labores &c. insequuntur. Quam sæpe enim arthritis scapularum, humerorum, hæmoptyses producit. Arthritis lumbaris mictiones cruentas, ischiadica & podagrica vero hæmorrhoides & varices gignit. Ita spasmi tales non fiunt passive a saporibus irritantibus lancinantibus, sed active a natura in utilem intentionem. Notamen hoc de actionis & passionis discrepantia dijudicanda & seponenda magnæ utilitatis ac necessitatis est, siquidem in methodo therapevtica nullus frequentior error est, quam harum differentiarum confusio, ut sc. veluti hostis illud impugnetur, quod potius est naturæ activum & utile molimen avtocraticum, ad læsionem corrigendam & tollendam directum. Quis auderet inflammationem refrigerantibus, obviscantibus, adstringentibus &c.

adgredi, qui securam ejus medelam quærit, nec sphacelationem potius, aut ulcerationes, scirrhos &c. producere tentat. At vero, si æstus, dolor, tumor sit ipsa passio; tum utique ejusmodi remediis posset succurri. Sunt enim hæc symptomata ab activo sanguinis motu appulsorio ad stasim sanguinis resolvendam & discutiendam. Sic febribus acutis eadem est ratio, uti & in intermittentibus. Quis enim horrorem dicet passionem ab obstructione glandularum cutis a materia salina oriundam; cum nec æstus externus intensior, nec interna calidiora ante destinatum tempus tuto id solvere queant. Est enim frigus motus activus, sc. repressio sanguinis ad ventriculum, ad excretionem vomibundam. Cum itaque propter certum contingat finem, non potest dici passio; ita & calor, si formale febris constitueret, posset hic facile per interna & externa refrigerantia supprimi. Quo vero successu tentaretur hoc consilium? Aut cur alexipharmaca, utpote remedia calidiora, in subsidium vocarentur? Est enim calor hic febrium consequens motus sanguinis aucti secretorii & excretorii, id est, vel ut sanguinis abundantia celeri transpressione per porositas partes conquassetur, & attenuatoria resolutione consumatur; vel ut miasma putredinosum e M. S. eliminetur per sua colatoria, vel ut stasis sanguinis motu sanguinis ablutorio frequentiore discutiat & in circulum restituitur. Quamobrem has & similes intensiones motuum activas & ad utilem finem directas discernere debemus a passivis læsionibus, & quidem tanto magis, si critici & autocratici fuerint, v. g. Quis vomitum moderatum in tertiana, hæmorrhagiam in synocha, diarrhœam tempestivam in malignis, sudores ordinatos in acutis his & aliis supprimet, ut potius eosdem tales motus excretorios quandoque adjuvet & promoveat. Ab immatura cohibitione quæ succedant mala, notum; in quartana, si intempestivus & immoderatus fuerit usus adstringentium, ut chin. de chin. &c. ad paroxysmum supprimendum: sequuntur infarctus viscerum abdominis & ulcerationes, hæctica, passiones hypochondriacæ, spasmodicæ, ascites &c. A diarrhœæ cohibitione in putridis anxietas præcordialis, convulsiones, recidivæ, mors. In sudorum impedito successu febres lentæ, compositæ, dispositiones cachecticæ &c. Simili ratione nec autocratici motus pro passivis læsionibus habendi & supprimendi, antequam materia non sit remota. Dicitur est, quid sit arthritidis: Hanc, si quis in corpore plethorico ad excretionem sanguinis tum spontaneas hæmorrhagicas, tum violentas V. S., scarificationis

nis consuetas directis, puris & copiosis opiatis tollere velit, veluti ir-
 ritationes spirituum a saporibus, is facile viam ad pejora confectaria,
 contracturas, paralyfes, apoplexias &c. aperiet. Cum itaque spastici
 tales motus sint vel ex hæreditaria dispositione, vel ex insufficiente
 discussione febrili, vel intempeſtiva talis materiæ febrilis depulſione
 ad artus, (vid. Sydenh. de rheumatismo) vel ex ſanguineo-cholericâ
 diſpoſitione & ad hæmorrh. inclinatione, 'aut inducta' jam aſſue-
 factione, tum utique moliminibus hiſce autocraticis & energeticis
 ſuccurrendum, ut rō materiale, quantum poſſibile eſt, removendo
 cum iſſis potius feliciter operemur. Hos & ſimiles utiles & activos
 naturæ motus non quivis forte credet vel ex hypotheſi præconce-
 pta, vel propter diuturnam aſſuefactionem, licet materia ſit remota.
 Experientia vero ſeduli & attenti clinici ſcrupulos adimet. Mani-
 feſtiora vero autocratix molimina ſunt, v. g. ſolutio anasarçæ per di-
 arrhœam ſpontaneam, aſcitis vomitu aquæ largo, ſudore copioſo,
 vid. Foreſt. l. 19. v. 31. Schmetius miſc. pag. 364. &c. Huc præcipue
 referendæ ſunt diarrhœæ & Hæmorrhagiæ ſtatarix, quæ certa ſubje-
 cta magno levamine experiuntur. Et quæ plura alia exempla expe-
 rientia ſuppeditat, motuum talium morbificorum active a natura
 inſtitutorum; quæ ſatis monſtrant, quod ſint ejuſmodi motuum tur-
 bationes non præter naturam rei, ſed ſumme ad hanc proportionatæ,
 ita ut ſi non fierent, alia graviora damna ſuccederent, quæ quidem
 hæc motuum (præter ordinem naturalem quidem contingens,) ex-
 acerbatio præoccupat & amolitur. Hanc itaque autocraticam & en-
 ergeticam motus vitalis contra cauſam morbificam directionem
 maximopere a paſſivis læſionibus diſcernere debemus, ut, ſi utilis,
 tolerabilis, proportionatus deprehendatur, promoveatur omni ra-
 tione; ſi vero erroneus ac turbulentus, ſive ex organorum vitio, ſive
 ex materiæ urgentis, ſive iſſius rō agentis a priore turbatione ad pro-
 portionatum juſtumque ordinem, gradum, conſtantiam, quantum
 poſſibile, reducatur, v. g. ſi in febribus malignis, variolis aliisque a-
 cutis, motus ſanguinis ſecretorius & excretorius legitime, moderate,
 æqualiter, conſtanter, a natura perpetretur, ſymptomata nulla ex-
 ceſſiva vehementia urgeant: quid opus eſt multis artificiis heroicis,
 ſudoriferis, alexipharmacis, quibus conamina naturæ tranquilla ma-
 gis præcipitantur ac perturbantur. Quod ſi natura ac animus trepi-
 dior, pulſus inæqualis, ſerpens, tremens, excretiones legitime non
 ſuccedant, ibi magis ſtimulo alexipharmaco opus. Si temperamen-
 tum

tum fervidius corpore & animo, motus naturæ turbulentiores, vehementiores, ibi temperantia, moderata alexipharmaca & antispasmodica locum inveniunt. Quando in febre maligna visciditas ventriculum obruens anxietates augeat, motus morbificos perturbet, vigilias cephalalgicas magis inducat, tum vitium hoc digestivis vel maturis evacuantibus submovendo, naturæ conamina eluctatoria adjuvanda ac in temperatum æqualem statum & ordinem redigenda sunt.

Causarum efficientium & instrumentalium consideratio pariter dispari ratione instituenda, quatenus vel in transitu talem relinquunt effectum, vel perpetua præsentia eundem exerant morbumque foveant, quæ continentes nuncupantur. Quod quidem similiter usum adfert therapeuticum, dum ita dignoscitur, num causa adsit materialis, quæ sive corrigendo sive evacuando sit tollenda, num vero nulla materia peccet; adeoque sine materialibus, correctionibus & excretionibus ad motus morbifici consuetudinalis, id est, effectus sublationem secure intentio dirigi queat. Sit exemplo Epilepsia. Si hæc originem ducat a vermibus, scybalis induratis, mensium vitio &c. atque materialem causam habeat natura, ob quam motus tales convulsivos suscitet: ibi causa continens prius submovenda, quam motus spasmodicus sopiatur. Quod si vero a terrore graviore epilepsiæ suspicio subsit: quid hic multis evacuantibus, alterantibus locus? Aliud exemplum sit Tertiana. Causa efficiens (medice) sive continens materialis est vitium circa primas vias, maxime obviscatio ventriculi. Hæc corrigenda & evacuanda, antequam paroxysmus sopiatur, id est, motus morbificus sive causa instrumentalis, qua natura ad continentem eliminandum utitur, supprimatur. Si vero materialis causa iterato paroxysmo, legitime succedente excretionem, jam sit sublata, patiens bene habeat, paroxysmus vero ab aëre humido frigido, animi pathematibus &c. revocetur, vel ex iterata actione consuetudinem susceperit: quis hic materiam novam febris tertianæ in corpus delatam existimet, ut denuo digestivis evacuantibus, aperientibus opus habeat? Unde potius, cum nulla materia peccet, solum ad effectus & motus morbifici sublationem intentionem medicationis dirigit clinicus. Tussis pectoralis, si materiæ pituitosæ copia & infarctus urgeat, adjuvari debet solventibus, evacuantibus &c. Si materia sufficienter discussa, motus pectoris tussiculofus adhuc adsit, tutius tum & præ-

præsentius sopiri potest anodynis & specificis. Diarrhœæ, Dyfenteria, hæmorrhagiarum, dolorum &c. eadem est ratio.

In eadem æthiologica inquisitione expendi quoque debet causarum tum externarum tum internarum modus agendi, num sit physico-mechanicus, immediate ad effectum tendens, ut per illam & ab illa directe læsio illa contingat, num vero moralis consecutivus mediatus, qui propter illam causam fiat.

Thesis hæc evertit illam recentiorum opinionem, ac si omnes exacerbationes motus vitalis morbosæ fiant pure mechanice a materia, quæ, si distentat orgasmo, producat exundationem, dolorem, maxime si irriter nervos acrimonia aliqua, ubi facile etiam spasmi suscitari queant. Huic vero sententiæ infinita experimenta & argumenta practica opponi possunt, quæ modum fiendi moralem, propter materiam excitatum, innuant. Dices quæso, qua irritatione lumbrici, scybala indurata, mensium retentio ac suppressio convulsionem generare possint? Mature vero rem cognosces, si modum agendi moralem consecutivum velis attendere, ut propter materiam illam motus ille a natura excitetur, ut effugiis illis nisus, renisus, innisus, spirituum silvestrium, ætheris elastici & similium qualitatum asyulis non opus habeamus. Eadem ratio fiendi morales occurrit in spasms, cur in scabiosis Massa sanguinea salibus obruta, ejusmodi irritationes spasticas & convulsivos non generat; Eadem ratio fiendi morales occurrit in calculo renali, animi pathemate in motum suscitato; item in scirrhus hepatis a simili causa febrem hecticam inducente: uti & in infarctu venæ portæ & viscerum adjacentium spasmos abdominis, colicam, melancholiam &c. progignente &c. quæ enim connexio est inter calculum diu jam quiescentem & inter iram? Si commotio spirituum animalium vehementior incusari velit, cur quæso spiritus speciatim hic ad certum locum, & quidem morbosum diriguntur, cum alibi in corpore meatus patentiores existant, ut spiritus & humores commoti præterfluere queant. Et quod notatu dignum, cur ira suppressa levior effectum hunc tantum exerit, exardescens & extus defervescens minus? imo cur non immediate post iracundiam admissam, sed uno vel altero die post, ubi exardescencia jam penitus est sopita? Subest vero concursus moralis, ut, cum anima sit vehementer commota, ad alienum & incongruum depellendum, hoc vero extus efficerenequirit; aggreditur incus in corpore illud, quod sibi adversum, & eliminandum judicat. Præterea inter scirrhum hepatis vel
al-

alterius visceris, & objectum externum, quod animi pathema excitavit, quodque sæpe imaginarium existit, & inter animi passionem ipsam, quæ res pure immaterialis est, quæ quæso est cognatio concursusque materialis, ut inde succedentem febrem lentam, scirrhi inflammationem & ulcerationem, aliaque concurrentia symptomata, actu mere physico mechanico evenire existimare velimus? Recte dicunt mechanici, spiritus hic irritari. Sed an physice? Negativam modo demonstravimus. Ergo moraliter, propter scirrhum, & quidem non simpliciter, sed destinate, directe ad eum resolvendum. Idem processus moralis consequentiæ ac causalitatisprehenditur in spasmodicis hypochondriacis pariter excitatis. Materia sive causa continens, propter quam fiunt illi motus, est sanguis spissus circa viscera venæ portæ & in ipsis accumulatus. Causa irritans motus interna moralis est ipsa incrassescens sanguinis crassities ac immobilitas, indeque metuenda stasis & corruptio. Ne hæc fiant, natura bona intentione, proportionato gradu, legitima duratione ac constantia, ad æquatis mediis instituit motus pressorios spasticos, ut sanguis propellatur, & si fieri possit, & correctio ejus obtineri amplius nequeat, ut ad excretionem disponatur & deducatur, sc. ad fluxum hæmorrhoidalem, qui terminus & finis est totius hujus actus salutaris. Quo obtento, reliquoque sanguine fluido iterum reddito, visceribus debilitatis robori suo naturali restitutis, spasmi illi vel sponte cessant, vel facile temperantibus, specificis, sopiuntur. Adfert vero adnotatio hæc id emolumenti, ut ita inveniatur differentia formalitatis morborum, an nimirum pars aliqua essentia, mixtione, structura, situ, connexionem, motu passivo organico, sit læsa, an vero actio tantum ejusdem turbata, motus sc. activus, quoad α .) intentionem s. destinationem, β .) intensionem s. gradum proportionatum, γ .) constantiam seu durationem, δ .) terminum cessandi, ϵ .) congruitatem, ut sc. actus & motus hic materiæ morbificæ sit ad æquatus, & huic congruum organum sit electum, atque motus ipse legitime in actum deducatur. Utilitatem hujus observationis superioribus lineis præcedentis paginæ tetigimus, ubi de actionis & passionis differentia fuit actum.

Sequitur consideratio causæ formalis, differentiam specificam, genus totamque essentiam morbi exhibentis. Hæc infert vel generalem differentiam, qua læsio vitalis quævis *morbis* dicitur, vel *symptoma*; vel specialem, qua utrumque, tum morbus tum symptoma,

in certas suas classes distingui solet, prout nimirum morbus fluidas vel solidas partes, mixtionem aut structuram afficit; symptoma vero animales vel vitales actiones lædat. v. g. Phthisis est febris hæctica ab exulceratione pulmonum. Patet hinc morbus & causa morbifica. Afficitur pars solida in mixtione & structura. A progressivi localisque motus sanguinis intensione læduntur actiones vitales, nutritio &c. animales, somnus, motus, alacritas naturæ &c. Unde symptomata consumptionis tabidæ, sudorum & diuresium pinguium, caloris, sitis, vigiliæ, lassitudinis &c. In Pleuritide & peripnevmonia inflammatio est pleuræ & pulmonum; causa sanguis stagnans, gelatinascens, coagulascens. Symptomata actionis vitalis respiratio frequentior, laboriosior, tussis, anxietas præcordiorum, calor, sitis, dolor &c. animalis, debilitas, vigiliæ, mentis turbatio &c. Afficit morbus partes solidas in mixtione & subsequente structuræ læsione. Synochus est febris acuta, id est, auctio motus localis sanguinis ad ejus abundantiam per conquassatoriam resolutionem imminuendam. Causa vero afficit sanguinem in mixtione. Symptomata actionis vitalis sunt æstus, sitis, appetitus prostratus &c. animalis, virium prostratio, mentis turbatio &c.

Præterea in eadem formalitatis indagatione inquirendum, num affectus unus saltem sit, qui proprias suas habeat causas, num vero ab alio producat; prior enim, *πρωτοπαθῆα* dictus, propriam & solitariam requirit therapiam, directamque curationem. Posterior *δευτεροπαθῆα*, respectivam, subordinatam, dum nisi sublato fomite, quem alter morbus præbet, hic non curatur. Valet hæc consideratio in chronicis, ubi frequentissime graves effectus & subinde recurrentes nascuntur ex morbidis dispositionibus & læsionibus, non ita magnopere per se molestis, adeoque subinde pro causa tam insignium subsequens turbatarum ne quidem agnitis. Spectant huc maxime longinqua illa molimina spasmodica, quæ vel nudam plethoram, vel conjunctam aliqualem assuetudinem spontanearum ejus evacuationum insequuntur. Ut dem exemplum, v. g. Gonorrhœa virulenta a venereo contagio est affectus unus solitarius. Causa fermentum venereum lympham coagulans, aut coagulare incipiens. Morbus est fluxus feminis. Solitariam vero requirit medicationem. Quod si sanguis jam sit corruptus, dispositio cachectico-scorbutica &c. tum huic vitio prius succurrendum, quam fluxus cohibitio tentetur. Hoc vero si perperam præmaturis adstringentibus perpetretur, enascitur ex *πρω-*

τοπαθήα ἢ δευτεροπαθήα, sc. lues venerea, quæ solvitur affectus prioris revocatione & legitima curatione. Ita in tali statu sæpe elix. balsamicum succinatum, cum essentia alexipharmaca scordiatâ medelam adfert, ex scopo priorem morbum resuscitativo, si mature succurreris, ut mercurialibus aliisque antiveneris tractamentis non indigeas. Aliud exemplum: Juvenis sanguineo - cholericî temperamenti, diætæ vino - sæ lautæ, laborabat sæpius hæmorrhagia narium; hæc externis adstringentibus sopita, manente eodem vitæ genere, nec admissa ventilatione sanguinis, producit spasmos scapularum, cephalalgias, respirationem difficilem, hæmoptysin, phthisin. Similia exempla in quotidiana experientia occurrunt, a V. S. scarificationum diu assuetarum neglecto usu, item a mensum vitio. Quid repressâ podagra in junioribus valeat ad hecticæ genesin, quid hæmorrhoides suppressæ ad vomitus cruentos, oppletiones hepatis, lienis, hecticam, ascitem, ischiadica & podagrica pathemata, spasmos abdominis, hypochondriacos, hystericos &c. pariter notum.

Denique specialissima plane formalitatis examinatio est, quæ involvit morborum indolem moresque, quos decursu & exitu suo exprimunt, fervantque. Utilitas hujus observationis duplex præcipue est: (1.) Cognoscitur diversitas symptomatum propriorum morbi & communium, item accidentalium, ab individualibus circumstantiis diversis pendentium. (2.) Cognoscitur diversa magnitudo morbi essentialis, quæ semper afficit gravissime ægrotum quemvis, & accidentalis, qua ab eodem morbo plures eo laborantes modo tolerabilius, modo pejus, habeat. Exemplâ illustrantia acuti & chronici sufficientissima suppeditant. Malignarum est bonus successus, si temporibus criticis 4, 7, 11, 14, die urina cocta, diapnoë moderata constans, diarrhœa &c. succedat. In sanguineis, plethoricis, hæmorrhagiis assuetis, hæmorrhagia accidentalis crisis est. Hæc si minus eveniant, animus perturbatior, urina cruda, æstus aridus; sequuntur facile intensiora deliria, convulsiones, petechiæ abundantiores, mors. Inflammatio hepatis magis periculosus & *δυναστός* morbus est, quam thoracis & pulmonum. Omnes eo laborantes afficiuntur doloribus acutis punctoriis dextri hypochondrii, pulsu celere vel frequente, æstu, siti; solvuntur urina saturate cocta, remissione doloris sub quarto die, sudore, diarrhœa cholericâ: in senioribus, debilioribus, morbofis, dolor si superet quartum diem, nec crisis illa deprehendatur urinæ, lethale. E chronicis exemplo sit asthma siccum spasmodicum foeminarum, quod mensum successu solvitur: item passiones spasmodyco-

dico-hypochondriacæ, colicæ, hæmorrhoidum fluxu; cephalalgiaæ æstuosæ, hæmorrhagiarum; hydropici affectus excretionibus serosis (largioribus per urinam), sudores, alvum, vomitum, solvuntur. Hæc ultima observatio, uti ad verum pathologicum fundamentum multum confert: ita viam sternit ad universalem & particularem prognosin inveniendam. Illa enim a generalibus morbi affectibus desumpta deprehendimus, num plures actiones in corpore simul gravius sint turbatae, præsertim nobiliores & generaliores. Hæc a speciali morbi conditione, magis immediate dependente, reperimus, an morbus nobilem corporis partem occupet & immediate lædat: quæ iterum specialius examinat, quid in uno individuo certo præ aliis ex causis plane individualibus graviores noxam & funestiores effectus inducat. Ita nimirum ratione objecti prognosin pronunciat de eventu ex morbi more, ex genere ejusdem, ex individuo sibi subiecto congruo vel minus, vel de successu instante, quam cito, qua speciali ratione & via morbus hic ad exitum sit progressurus, imo etiam ex individui specialibus circumstantiis specialia symptomata prælagire potest.

Plura hæc perismata prognostica in uno exemplo declarari poterunt, v. g. sit febris maligna. Ex pulsu celeri deprehendo actionum corporis nobiliorum, scilicet motus sanguinis progressivi, alterationem ac læsionem; nec non motus animalis, uti & digestionis. Quando intempestiva V. S. admittitur, nec continua lenis diaphoresis jungitur; accedit versus tempus despumationis criticam congestio inflammatoria ad fauces, id est, conatus hæmorrhagicus ad finem non pertingens, quæ magis magisque oesophagum ventriculumque occupat. Hoc accidens non a generali morbi conditione (siquidem ea faucium linguæque constitutio ab æstu inducta inflammationis veræ ad minimum talis nomen non meretur) existit; sed speciali, læditque partem corporis nobiliorem, scilicet ventriculum. Hoc pathema discuti potest interdum in individuis temperatis corpore & animo, non plethoricis, morbofis, annosis, alexipharmacorum legitima & prudenti subjunctione. In pluribus vero, maxime plethoricis, turbatus est morbi cursus, ut lethale signum præbeat. Prognosis ratione objecti e simili exemplo patescit: scilicet febris maligna primo septenario judicatur, si subiecta corpore sint ad secretiones & excretiones permeabiles, secretiones ipsæ per urinam, diaphoresin, rite succedant, actiones vitales & animales turbatae paulatim refocillari incipiant; si individua ad diarrhoeas inclinent, temperamenti sint magis phlegmatici, adstrictio alvi primis diebus ad-

fuerit, cui postea murmura ventris successerint, non incerto præsa-
giri potest, morbum diarrhœa iri iudicatum.

Eruenda quoque est per hæc fundamenta prognosis longinque
subsequendorum affectuum, si præsens non recte terminetur, aut non
satis mature, aut non ex vero fundamento curetur.

Exempla e dictis jam colligi poterunt, quid hæmorrhagiarum
intempestiva per adstringentia suppressio valeat ad periculosissima pa-
themata generanda; quid dolorum præmatura suppressio per multa
opiata, post se relinquat damni, practicis circumspcctoribus notum.
Unde facile prognosticum formari potest, si affectus & motus mor-
bifici sopitio solum quærat, nec causa continens tollatur, nec an-
tecedens prævertatur, quod tum longe pejora pathemata sint secutu-
ra: v. g. si hæmoptycus juvenis exundationem vel adstringentibus,
vel anodynis, vel specificis sopire tentet immaturo consilio, ubi ne-
cessitas in copia sanguinis excreti non urgeat, hic, si neque plethoræ,
nec animo nobiliori, nec diætæ æstuosiori mederi velit, certo recidi-
vam mali cum insequente phthisi experietur. Alia exempla superi-
us jam sunt allata; imo quotidiana experientia talia sufficienter sup-
peditat. Hæc pauca de prognosi formanda tantæ utilitatis sunt, ut
sub ejusdem judicioso cultu & applicatione existimatio Medici de
ejus scientia & arte stabiliri possit ac roborari.

Placet pauca subjungere de methodo medendi, quatenus hæc
propositis his theorematibus conformis esse debeat, si observationes
accuratiores sperare quis velit. Necessarium vero duco primum
monere, ut attendatur, an aliquid aut nihil agendum sit. Posterius
alienum a medico existimari posset primo intuitu, nisi experientia
hæc adprobaret, imo plures authores assentirentur, v. g. Sydenh.
de m. ac f. c. 6. inquit: non pudet sateri, me non semel in curandis
febris, ubi nondum constabat, quid mihi agendum esset, nihil
prorsus agendo, & mihi & ægro consuluisse optime; dum enim
morbo invigilarem, quo cum commodius confodere valerem, fe-
bris vel sponte evanuit, vel in eum se typum recepit, ut mihi inno-
tesceret, quibus armis mihi esset debellanda. *Conf. Bob. de offic. med.
c. 6.* Profecto usum hæc regula habet in acutis malignis, ubi non-
dum aperte constat indoles morbi quoad typum, synergiam natu-
ræ, motus critici vergentiam &c. imo ubi motus morbificus satis tem-
perate, moderate & æqualiter decurrit; qui tentaminibus multis di-
aphoreticis magis perturbatur quam adjuvatur. Unde illæ querimo-
niæ

riæ subnascuntur, quod multi, imo fere omnes sine medicamentis convalescant, multi vero medicorum artificiis oppleti pereant. In variolis præter regimen temperatum parum sæpe opus est. Ego primis diebus, cum æstus, vomitus, convulsiones, dolores &c. urgent, nihil adhibeo, præter portiunculam ex aqua diapn. acidulatam Spir. Nitri, d. syr. papav. Impeditior successus promovetur est. alex. scordiata, qua tamen raro opus. In chronicis quid cunctari & expectare sæpe utilitatis habeat, notum. Medicus itaque clinicus examinato affectu, consilii & auxilii inventionem tentans, respicit ante omnia corporis generalem dispositionem, puritatem aut impuritatem, & quidem tum hujus efficaciam ad fovendum morbum, tum morbi proportionem ad hanc generalem impuritatem vel tolerandam vel corrigendam, vel evacuandam. Quod si enim generalis impuritas excefferit, adeoque morbum vel directe foverit, vel indirecte exacerbavit: eveniet tum, ut neglecta evacuationis præmissione medicamenta tam præsentaneæ & penetranter energiam suam minus exerant, ut potius obtusis his magis augmenta morbus capiat. Si vero morbi vel velocitas vel contrarius motus obstet: tum magis ad correctionem dictæ materiæ respiciendum. Excussis vel correctis generalioribus impuritatibus tanto expeditior via ad specialem passionem, ut ejus tum causa continens, si adsit, tollatur aut corrigatur, tum antecedens pariter removeatur. Affectus ipse ita considerandus, an per nudas correctiones & indirectas successivas evacuationes superari queat, an vero contra per directas evacuationes & indirectas tantum five subsidiarias evacuationes. Respiciendum & attendendum summo opere est ad energiam & synergiam naturæ, quæ hac methodo utatur ad subigendum morbum, ut si proportionatus, adæquatus, tolerabilis, æqualis, constans existat motus naturæ, eam sequatur medicus, materiam & vias ad felicem successum disponendo, agens in æquabili constantia conservando, impedimenta externa & interna submovendo; si vero conamen naturæ excussorium & eluctatorium sit laboriosius, difficilius, causæ continenti & organorum dispositioni minus adæquatum, eligat tum modum, promptius & facilius finem attingentem, errantemque naturam in veram reducat viam: siquidem ad agens vitale non semper in potestate sua habet, methodum proportionatam eligere, sollicite ac intente prosequi: unde hic ministerium naturæ a medico conciliari necesse est.

Dicta hæc de methodo suffecerint. Addeamus pauca de auxiliis & remediis. Hæc ex fonte chirurgico desumpta evacuando ac divertendo agunt. Attendere in horum administratione & directione medica debemus tum ad materiæ urgentiam, tum ad motus evacuatorii assuefactionem. In priore casu, ubi copia materiæ humoris vel sanguinei vel seroso-lymphatici exsuperet, quæ nec medicamentis, nec diætâ, nec regimine patientis commode se subigi & tolli patiatur, ibi nihil video obstaculi, quod id nos, instar Helmontianæ & asseclarum ἀρεβείας, æque a sincera evacuatione impedire debeat, maxime dum eorum promissa tutiora præsidia nondum possideamus, quibus impetratis quivis sponte his molestioribus consiliis valedicet: v.g. si vir plethoricus diætæ plenæ, vitæ immobilioris, varias passiones rheumaticas, arthriticas, dolorosas, aliasque ex abundantia oriundas subeat, nullam ibi deprehendo contra indicationem V. S. scarificationis &c. ubi venæ portæ infarctus; quid recuset hirudinum usum? ubi phlegmaticus status indeque diversa pathemata; cur adeo rideamus ex recentiorum inconcinna & incocta hypothesei fonticulorum insertiones. In posteriore multa occurrunt exempla, ubi horum chirurgicorum auxiliorum usum materia urgens non suadeat, imo potius prohibere videatur, contra vero motus sanguinis vel assuefactorii vel congestorii natura maximopere jubeat. v.g. Quot obveniunt casus, ubi plane frivole, & sine necessitate, V. S. scarificatio fuerit admissa; quæ postmodum in assuefactionem perductæ, præsertim in sensibilibus, si temere iterum negligantur, ad multas graviores pertinaces passiones viam sternunt, quæ nec mitigationem quidem subeunt, usque dum ipsi evacuatorio motui iterum fuerit satisfactum? In congestoriis motibus humorum quid valeat V. S. in pedibus derivatoria ad medendum vel sublevandum cephalalgia, hæmoptysi, asthmati, phthisi &c. notum est. Setaceum in cephalæa chronica, tinea capitis, oculorum & aurium affectibus pituitosis utile, imo sæpe necessarium dicet praxis. Plura de tali remedii chirurgici administratione systemata docent. Quæ vero de aliis chirurgicis auxiliis, proprie ita dictis, notari possent, aliorum referenda sunt.

Agunt vero remedia e fonte pharmaceutico, evacuando, resolvendo, discutiendo, alterando, corrigendo. Circa singulas hæc medicamentorum classes notamina plura & peculiariora adferri possent, quæ tamen pagina angustior & locus ἀνοπῶν non potest recipere.

Uberrimi fati sunt in hoc themate enucleando & exponendo pharmaciae ac therapiae scriptores. In omnibus vero classibus praeter generalem operationem specialior eorum facultas, indeque pendens actio notari debet, ut appropriatio & applicatio eo justior obtineatur; v.g. Evacuantium diversitas nota est, quam veteres valde insinuabant, ut agaricus in affectibus mucosis magis conducatur, helleb. nig. in affectibus sanguineo-melancholicis, jalappa in phlegmaticis, ubi & Soldanella, G. gutta, elaterium &c. similes, sed vehementiores effectus edunt; in biliosis rhabarbarum, syr. rosarum solutivus. Sena mucosos, aquosos, imo sanguineo-melancholicos affectus aggreditur: colocynthis scybalis impactis exprimendis, tenuioribus humoribus coagulandis, quasi medetur. Resolventium remediorum est pariter discrepantia ratione speciei, gradus subjectorum: v.g. In scorbuticis melancholicis magis indicantur calidiora, acria, catarrhalia, cochlearia, beccabunga, raphanacea, nasturtium, sedum minus, rad. helen. vincet. angel. &c. In phlegmaticis magis profunt amara, trifol. fibr. fumar. &c. In sanguineis cholericis resolvunt magis acidula, acetosa, acetosella, nitrum &c. Discutientium similis est ratio. Humores sanguineos discutit camphora, herb. chærefol. hyslop. &c. Pituitosos rad. acriores angel. imperat. petros. h. ment. marrub. ros-mar. &c. uti & Gumm. acriora. Alterantia pariter & quidem longe magis diversae indolis sunt. Myrrha in laesionibus partium sanguinearum magis balsamicum est, succinum in exsanguibus nervosis, offeis. Anodynorum similis ratio. Opium excretiones sistit, excepta sudoris & sanguinis. Hyosciamus contra sanguinem exundantem remoratur. Absorbentia ostracodermata absorbent acrimoniam, eamque per urinam promovent. Absorbentia vero animalia incrassant magis, & adstringunt &c. &c. Notari vero debet formula medicamenti, ne hæc incongrua sit tum ratione virtutis suae, tum ratione subjecti. Ita antiscorbutica calida in extractum redigere, calidisque propinare, ineptum foret. Rhabarbarum in esu. nil laxat, in substantia vero facile. Cholericæ temperamenta pilulis, purgantibus, non moventur, magis vero potiunculis, infusis, decoctis. Habet hæc consideratio usum in imitatione multorum simplicium, quæ veteres tantopere commendarunt, ut ea non omni formula aut artificiosa concentratione, adhibere integrum sit, sed ea, quam ipsi usurparunt. Conjunctæ & dispares in remedio facultates perpendendæ sunt, ut, si indicationi convenientes existant, vel eidem contrariæ depre-

prehendantur, cautio nēcessaria in adhibitione non negligitur. v. g. Rhabarbarum evacuat biliosam acrem materiam, simulque etiam leniter adstringit; unde in dysenteria habet usum. Tormentiilla possidet efficaciam alexipharmacam simulque graviter adstringentem. Essentia ejus de styptica qualitate nil extrahit; pulvis vero & extractum eandem exerit. Unde in malignis, ne secretiones & excretiones ejusmodi medicationibus cohibeantur, providendum. E diætetico fonte agunt remedia consumendo per abstinentiam & laborem, diluendo, meliorem chylum suggerendo, turbas motuum patheticas evitando. Potest diæteticum tale consilium in duas classes dispesci: Sanorum & ægotantium; in prima superflua videtur regularum scrupulositas, quas multi magni nominis medici, nescio ex qua ἀνορεξία medica vel pro gloriola captanda, vel arte sua omnibus numeris absoluta ostentanda, vel sollicitudine clinica demonstranda dictitare solent. Vidi consilia ejusmodi diætetica, quæ magnatibus vel morbum acutum vel alium simpliciorum chronicum egressis data sunt, ubi certe in mathematica illa diætæ dimensione & electione risum vix retinere potui, ut hæc avis, piscis, caro, vegetabile &c. veluti Διατάσσιμον dissuadeatur, cum tamen sine damno diu multumque iis fructurur patiens; contra vero quasi summe proficuum aliud genus carnis, piscis &c. commendetur, quod vero vel similis naturæ existat, vel cui patiens non sit assuetus. Unicam regulam his pono in assuetudine, labore, dilutioneque sufficiente potu. Ita diætæ varietas, & uti sæpe aristarchi putant, error minus nocebit quam luxuriosa sæpe scrupulositas & arithmetica exputatio. Luxus tamen omni modo hic damnatur. Conf. obs. Halens. tom. 6. obs. 23. de diætæ sollicita. In altera classe occurrunt præcipui acuti, ubi appetitus prostratus & nausea a cibis, maxime a carne indicat, ejus tum temporis nullum esse usum, cum facile opus digestionis negotium febrile, ad sanguinis purificationem & œconomix labescentis restitutionem directum impedire possit. Unde obtrudere cibos solidiores euchymos foret incongruum. Ego hic cursum naturæ sequor, nihilque contra voluntatem ægri impero, contentus in jusculorum teneriorum & insipidorum, itemque prunorum & pomorum cum pasculis coctorum assumptione. Contra vero æstus & resolutoria consumptio humiditatis ferossæ exposcit restorationem; unde siti potu temperante diluente sufficiente, ptisana, aqua simplici, pane tosto alterata faciendum fatis. In chronicis statera, exquisita non adeo opus. Consuetudini obtemperandum,

dum, ut si æger solidioribus sit assuetus, hosque adhuc ferre possit, non ex usu sit, illum ad molliores adstringere. Vinum diu assuetum in casibus non necessariis prohibere nil jubet; etsi multi acumen iudicii in ejusmodi punctulis ponant. Stratagema veronon inutile est, sub diætæ forma medicinam adferre, uti contra sub medicina diætam imperare. v.g. Juscula alterat. herb. bell. m. hed. terr. chæref. rad. tarax. cich. &c. quid in multis affectibus, in subjectis tenerioribus calidioribus valeant, experientia docebit. Contra similia juscula, decocta, infusa, sub medicamento figura diæteticam utilitatem adferunt, ut sanguinis crassi viscidi, lenti dilutionem, dispertitionem, resolutionem procurent ac promoveant; quod in fœminino sexu potum sufficientem non admittente, inque varia hinc pathemata dolorifica spasmodica incurrente observare licet. Requiritur itaque a clinico observatore horum diversorum medicaminum specialis applicatio, specialium applicationum electio, pro qualibet specie, magnitudine, tempore, morbi & symptomatum. Hæc particularis applicatio est vel dogmatica, quæ methodo therapeutica superstructa, ejusque speciali applicationi & directioni; vel est empirica, quæ per mera procedit medicamenta. Utriusque natura & differentia tenenda est. Dogmatica est vel generalis recentiorum indoctorum per generalia diluentia, temperantia, generales concussiones & exagitationes corporis moliens medicationem, quæ, si in vegetas robustasque incidunt naturas, aut minus complicatos, radicales, pertinaces, anomalos morbos inveniant, interdum sic satis speratum effectum obtinent. Quorsum etiam referri meretur magna pars medicationis per remedia chymica mineralia. Dogmatica specialis certis convenientibus evacuationibus & correctionibus operam dat, itemque medicamenta specialius seligit, eaque exquisitis temporibus & regiminibus administrat. Methodus empirica duplicis generis est: 1) tumultuaria, temeraria, fortuita, cæca, stolidi, rusticorum, anicularum &c. 2) perita, circumspecta, dogmaticæ subordinata & fororia, nempe curatio per remedia specifica. In quo capite evitanda est hallucinatio insignis hodiernorum medicorum tumultuariorum, licet rationalem medicinam stabilire ac roborare velint videri; qui hanc methodum nescio ex quo alio fundamento contemnunt, præterquam quod a priori formalitatem operationes invenire, aut, ut rectius loquar, cum hypothesis conciliare nequeant; quam infirmo hoc dubium stet talo, facile cognosci potest, dum sub tali consequentia nullus plebejorum cibum adsumere debeat, utpote

formalitate nutritionis, chylicationis, sanguificationis &c. ignorans. Profecto si ob hanc rationem pharmaci alicujus usum recusare vellemus : Causa nulla esset, quæ nos ad cinnabaris, opii & plurimum aliorum adhibitionem suaderet, cum hic modus operandi, siquidem veritati magis quam fictitiis hypothesebus studere velimus, æque difficulter in formalem cadat conceptum. Quamobrem prudens observator clinicus ab hisce speculationibus magis sibi suspectam reddere non patiatur sollicitam & curiosam specificorum investigationem ac illustrationem, ut non solum perquirat, qualia sint, ad hunc vel illum morbum subigendum, sed etiam sedulo advertat ad modum, tempus aliasque adhibitionis circumstantias. Maxime vero proderit, circa eorum usum attendi regulam illam physico-mechanicam, ut, cum ejusmodi singularia magis ad motus morbificos alterandos ac supprimendos, quam ad materiam corrigendam valeant, absteineat ab eorum usu, quamdiu adhuc præsentiam materiæ morbificæ, copiosæ, præsertim & urgentis deprehendat. Uti enim motus fiunt propter materiam, hæc vero moveri nequeat, priusquam mobilis sit reddita, id est, resolutione & attenuatione ad motum suscipiendum sit disposita ; ita irritus & infelix erit omnis conatus, si motus suppressio tentetur, quando materia, ut causa continens, nondum est evacuata, imo nec ad mobilitatem redacta. Quo respectu specifici nomen tuentur lumbrici terrestres in epilepsia, præsertim lunatica idiopathica ; siquidem in symptomatica, ubi causa continens materialis adhuc prædominium habeat, parum efficaciam exerunt, v. g. a vermibus, scabie retropulsa, ulceribus cacoethicis, terrore, iracundia, æstu venereo, mensium vitiis, fascino &c. priusquam causa ipsa fuerit sublata, & tum per se frequentissime cessare solet. Quod si vero in consuetudinem abierit motus convulsivus, tum pariter suum effectum edunt. Ita quoque huic classi inseri meretur extractum peti in tussi pectorali, quando viscositas jam sufficienter est evacuata. Pariter millefolium post *Arnoldum de villa nova* & *Riverium* commendatur a Dno. *Stablio* in scriptis suis iterato, tanquam turbarum circa venam portæ moderativum specificum, ut & in hæmorrhoidum dolore a pluribus laudatur. Quid semen card. mar. in doloribus punctoriis, lancinatoriis pectoris sopiendis valeat, plebi notum est. Quæ quidem pauca circa specificorum usum observatori prudenti commendare necessitati duxi.

Circa remediorum electionem illud saltem adhuc uno verbo ad-
 jicere placet, ut circa remedia chymica & Galenica, uti dicuntur, su-
 perstitionem, quam multi præsertim in priore classe & hodierno
 tempore fovent, evitemus, ne in genere fiduciam alterutri consecre-
 mus, quod vel coquinam anicularum vel focum artificum redoleat.
 Dandum & hic quidpiam est consuetudini hominum, ut ii, qui chy-
 mica vel Galenica averfentur, eo medicamine vel formula saltem,
 quod ad palatum fuerit, depascantur, ne tum medico fides jam im-
 petrata, neglecta distinctione, subtrahatur, tum cursus medicationis
 sub alienatione animi ægrotantis interrumpatur. Utriusque phar-
 maci necessitatem & utilitatem alii exposuere, v. g. Schraderus in no-
 ta disp. &c. Stratagema est, si in morbis chronicis, ubi vitium in M.
 S. hæreat, utrumque genus jungatur: ita ut e remediis fortiori-
 bus penetrantiam a debilioribus diluentibus decoctis, infusis, disper-
 sitionem & fluidificationem nanciscamur. Ita certe præsertim in iis,
 quæ hecticæ sunt dispositionis, ubi vel sanguinis crasis, vel viscerum
 labes subest, & dispositio subjecti junior, calidior existat, plus ener-
 giæ acquirimus galenicis, quam a præcipiti medicatione per chymi-
 ca. Contra in lentioribus, pertinacioribus, phlegmaticæ naturæ, af-
 fectibus magis locus & usus erit fortiorum heroicorum. *Ανεπίβεια* ju-
 diciumque clinici erit hodie optimus.

Restat circa observationum partem therapeutice sedula adno-
 tatio ordinationis, præsertim in futurum, sc. quomodo patiens vel
 chirurgicis, vel pharmaceuticis, vel diæteticis præsiidiis reliquias mor-
 bi superarit, naturæ energiam, robur, tonum, symmetriam, revoca-
 rit, corpus a futuris insultibus vel levioribus vel gravioribus, iisque
 vel alienis vel similibus præservarit &c. Quorsum etiam spectant
 animi pathemata, quorum constitutio uti in historia morbi, ita in
 therapia diligentissime attendi & correctioni commendari debet. Mul-
 to enim præsentius, intimius, graviusque corpus lædunt, motusque
 morbosos exacerbant, quam ullæ materiales læsiones. Huc etiam
 spectat τὸ Θεῖον Medicum, quod clinicus christianus nequaquam ne-
 gligere potest ac debet, ubi vel morbi facies ab ordinaria naturæ &
 subjecti constitutione plane aliena, therapia nusquam succedere ap-
 paret, usque dum Manus DEI ex improvviso opem iterum attulerit.
 Res hæc est, quæ nec dici nec scribi potest. Quam multi sæpe Me-
 dici levioris affectus medelam tentant diu multoque consilio; quem
 alius eodem, quo hi u i sunt, remedio tollit; ubi tamen nec decli-

natio naturæ ac morbi, nec priorum medicaminum usus incusari valet. Medicamenta, uti sunt Manus Dei, ita & morbi. Serpunt hi in tenebris & occultam viam ingrediuntur, juxta Pf. 91. Quod de epidemicis sæpe valet, ut nusquam τὸ formale rite addisci possit. Adjicio huic considerationi siderum constitutionem, quam aliquid in hominem animale valere, prudentes diu jam perviderunt ac pernoverunt. Superstitiones tamen & hic vitentur. Adportabit hæc consideratio eum usum in methodo medendi, ut in ejusmodi morbis astralibus, idealibus, non ita necesse habeamus correctionibus & evacuationibus materialibus, utpote parum efficaciam habituris, sed potius specificis anodymis, temperantibus, diversam ideam imprimantibus, imo, si habeas, medicina universali archeali. Hæc enim proprie ad archei turbationem placandam pertinet, ut hæc blanda ejus & veluti ideali impressione τὸ agentis ideam morbificam deleat & extergat, contra vero naturam ad lætam legitimæ vitalitatis functionem reducat. De qua hermeticorum medicatione nil nisi querimonias adferre possemus de ejus raritate vel interitu potius ex contemptu suborta: Unde in miseris formularum imitationibus adhuc erit hærendum indeque observationes cudendæ.

Suffecerint vero hæc ex ægena mea suppellectili produxisse atque communicasse de ratione colligendarum ac conscribendarum observationum in genere, confidens alios acutiores & peritiores non modo firmiora, solidiora ac præstantiora de his præcepta liberali animo manumque perlubenter suppeditaturos, verum etiam has incultas cogitationes sereno vultu suscepturos. Superfluum esse arbitror, si ex omnibus his generaliter utilitatem, quam observationes perite, docte, accurate ac fideliter consignatæ rei medicæ sint allaturæ, multis deducere ac demonstrare conarer, dum viris doctis expertisque res sit perspectissima, empiricis v. nugatoribus grandiloquis, quam speciosissimo etiam sub tegmine sese studeant occultare, neque hæc neque aliæ apertissimæ demonstrationes odium veritatis subtrahent & a mentis caligine ipsos liberabunt. Quæ omnia pariter commendata, uti a multis doctis Medicis, ita a novissimo scriptore intimius modernæ medicinæ labyrinthum inspiciente *G. Baglivio in tr. de praxi Med. ad veterum observandi rationem redigenda*, reperiemus, ita ut multa in hanc brevem deductionem roborandam & amplificandam exinde transfumere potuissem, nisi ejus commentationes iam satis innotuissent & iterata lectione dignæ habitæ fuissent.

HISTORIÆ MEDICÆ

PARS GENERALIS.

DE

HISTORIA MORBI
IN GENERE.

CAP. I.

Historia morbi generalis, quoad naturam ac differentiam

Subjectorum.

Respicienti hic experientiam, fidelissimam illam omnium historicarum veritatum testem ac magistram, innumera hominum multitudo occurret per longa tempora, imo integras ætatum periodos minime ægrotantium;

Adeo, ut plures vivant a morbis immunes, quam iisdem succumbant;

Et singuli maximam vitæ partem a veris pathematibus alienam traducant, neque illa, nisi peculiari ætatum, motuum, vitæ generis, externæ violentiæ, similibusque accidentium interventu, experiantur.

Hæc, ut confirmemus per ipsas morborum species, v.g. febres, vix 5 invenias inter 100. homines, qui tota sua vita, ad annos satis numerosos progressa, quater vel quinques febricitaverint.

Econtra inter singulas hominum centurias facile 30. aut ampliusprehenderis, qui præter variolas, morbillos, & forte æstuosam dentionem, ne semel per totam vitam febre laboraverint.

Ad species v. febrium transeundo vix decimam hominum partem offendas, quæ per totam vitam semel tertianæ decubuerit.

Quartanam qui experti sint semel per vitam suam, e mille personis vix 20. reperias.

Hæcque eo magis mira videri debent, quo familiariores omnibus hominibus febrium harum causæ vulgo numerantur.

Quotusquisque v. est, qui a capitis dolore, quanquam facillime provocando, sæpius & gravius afficiatur.

Dentium doloribus vix decimus quisque obnoxius observatur.
&c.

Rarissime v. singulis hominibus multi varii affectus, qui nihil inter se commune habent, obtingunt, sed, qui affliguntur, non per genera, sed species tantum subalternas unius ejusdemque morbi, insultibus solum variantis aut diverso sub schemate redeuntis, ægrotant.

Testantur hoc hæmorrhagiæ e variis locis secundum varias ætates erumpentes, indeque dependentes aut consequentes varii affectus, vid. Aff. ætatum.

Sic omnes ferme febres fomitem sibi invicem præbent, ut una ex altera subnascatur.

Unde ex acutis quidem præcipitantium nimio usu intermittentes aut lentæ & colliquativæ fiunt; ex intermittentibus per adstringentia, malum regimen, turbatis lentæ, hæcticæ, febres, aut e tertianis quartanæ, e simplicibus duplices, e typicis erraticæ aut rheumatici dolores.

Si v. intempestivis regiminibus sudoriferis, aut calidis remediis, violentis, aut refrigeriis externis cohibeantur, aut ipsa etiam quinquina in sanguineo-cholericis plethoricis, tum inflammatorias acutas prognosci non novum est.

Minime omnium v. obtingunt corpori humano tales morbi, nisi prægressis causis externis m. & fere quidem violentioribus.

Interim frequentia morborum longe major est in humano corpore, quam in brutis animalibus, præc. feris, quæ insolentibus hominum moribus & seductionibus minus adsuefactæ sunt.

Ita febrium proventus in illis frequens, in his dubiis v. exemplis raro observatur.

Sicut m. tumores vere œdematosi, hydropici, phthisis, (si ovillum genus excipias) atrophia, pariter tusses, nisi ab externis præc. causis, incogniti sunt.

Omissimus hæmorrhagias in brutis minus notas, indeque derivandos affectus quam plurimos pariter ignotos.

Sic inflammationes rarissime in genere, & in specie capitis, oculorum, aurium, faucium, nisi vi & externe illatas, minime vero sphacelum subeunt.

Lippitudo, rubor oculorum, cœcitas cum & sine cataracta canibus & equis familiarius eveniunt, non tamen æque promte ac hominibus, nisi externa vi intercedente.

Sæpius, bruta incidunt in squalores cutis & fœditates ulceroso-scabiosas, non tamen eo more, quo homines in peculiaribus locis, capite, facie &c.

Convulsionum rarissima in brutis, creberrima in hoc respectu in humano genere vestigia deprehendes.

Paralyfis rarissima licet inter homines sit, rarius tamen bruta corripit, nisi equorum peculiarem in cruribus aliquando obviam debilitationem huc referre velis. Appellant Germ. das Verschlagen.

Phantasiæ læsio tam inter, quam citra morbos in humano genere non adeo infrequens est, in brutino v., excepta ipsa rabie, insolita &c.

Inter ipsos a. homines quinam ad morbos habiliores sint, jam dispiciendum.

Sexus sc. sequior præ masculino ad varias passiones sæpius & facilius suscipiendas aptior notatur.

Unde jam Hippocrates, mulierem morbos bis pati & duplo plus iis expositam esse, quam marem, pronunciavit.

Succedunt his viri & animo & corpore mobiliore, adeoque fœminis similiores.

Quemadmodum uterque sexus eo frequentius ægrotat, quo magis vario victui adfuetus est, & præter inconvenientem ciborum qualitatem quantitate præcipue excedit.

Deinde qui, cum otio & desidia diffluent, ab edacitate nihil interim remittunt & gulæ indulgere pergunt: Pariter, qui expositi vivunt adventitiis & violentis perturbationibus.

Certissime, qui animi sunt intemperantioris & motibus illius vel simplici, e. g. Ratiocinationi, speculationi, multum inhaerent.

Tum infueti morborum, vel nimiae sensibilitati adsuefacti, in diætâ nimium sollicita.

Denique qui a parentibus hæreditariam possident dispositionem ad certos affectus, nunquam penitus obliterandam.

Contra majorem sanitatis constantiam observare licet in nationibus incultis, feris, duro vitæ generi adfuetis, in rusticis, plebejis, laboriosis, simplicioris diætæ, & animi a. sollicitudine, cogitationibus intentis, pathematibus alieni.

Pertinent hic & stupidi tenerioris sensus & motus expertes, de quibus Germ. vulgus: Es seye solcher Mensch wie ein Bieh, empfinde nichts, lehre sich an nichts, schade ihm auch nichts, habe rechte Pferdts Natur.

Imo fas est adjicere illam animadversionem in rusticis & agricolis, ingravescente ætate, subito a labore abstinentibus & majorem ad iram, terrorem, occasionem nactis, wann sie sich zur Ruhe setzen und in ihrem angehenden Alter von dem, was sie mit ihrem sauren Schweiß erworben, etwas zu gute thun wollen, qui potius ab hoc tempore male habere & gravius in dies affici incipiunt.

CAP. II.

Historia morbi generalis ex statu & diversitate.

Causarum.

Primum omnium memoranda hic venit intima & peritissima corporis animalis *dispositio* ex materiali sua constitutione, intimæ & præcipiti corruptioni quocunque tempore æqualiter exposita.

Impr. quidem sanguinem optimum ac floridissimum, ubi extra corpus, cito corrumpi notum est; ita intra alicubi inclusum, intercepto penitus suo motu, in nudam sphacelofam putredinem ruere, nemo non videt.

Proxime huic partes porosæ musculosæ, parenchymaticæ, rubicundæ omnes, tum exsanguis, denique humores, a sanguine diversi, lymphæ, serum, & horum affines, lac, sperma, bilis, mucosus ab eadem putredine corripuntur.

Et notandum, putredinosam hanc corruptelam fermentativo actu, brevissimo tempore, latissime sese diffundere, a vitali ideo energia, quæ placidis & satis tardis progressibus gaudet, non amplius separandam.

Habitus item meatuum, impr. tubulorum, velut ultra conceptum angustissimus, totus favet obstructionibus, præsertim cum humores spissiusculi sint, & per accidentales occasiones facillime spissitudinis augmentum accedat.

Mirandum tamen, corruptibilitatem hanc minus in actum deduci, adeo ut vix uni e millies millenis sine externis violentis causis a nuda interna dispositione eveniat & in specie sphacelus haud centies millē annis semel obtingat.

Inde ejusmodi dispositionis nulla vere ratio habenda, quamdiu activitas vitalis intemerata viget.

Et

Et sicuti illi priori directe resistere non potest medicus, ita huic, posteriori energiæ sc., varie succurrere & concessum est & convenit, non quidem ad morbum directe, (utpote quem natura sponte sua curat) sed solum ad morbum magis impeditum per accidens, per individua.

Unde homo moritur non morbo simpliciter, sed solum ob malum successum vitalis resistantiæ.

Certissimum enim est, plus millies unum eundemque morbum homines superare, priusquam unus illo intereat: vel solo variolarum & morbillorum exemplo.

Præter hanc generalissimam causam necessaria est notitia generalium lædentium causarum 1. vel ipsas partes vitales, 2. vel motus vitales, idque vel materialiter vel moraliter, nempe finaliter ferientium.

Prima materialis causa varios præter naturam introducens est *plethora*, necessaria in junioribus pro augmento corporis, indeque sensibus obvia, ex abundantiore appetitu, & otio nimio pluribus familiaris.

Quæ prima causalitas tantæ certitudinis apud plebem etiam evasit, ut ipsi pro proverbio sit, daß die vollblütigsten und florissanteste Naturen am meisten und gefährlichsten erkranken; andere aber, die wie der Tod aussehen, wären doch immer gesund und überwänden die gefährlichsten Krankheiten.

Hæc non modo liberrimum sanguinis circuitum impedit, sed ipsi etiam energiæ motus plus negotii facessit, imo & crasin, uti mox dicemus, invertit.

Præter varia incommoda, quæ inducit plethora, ad motus voluntarios tam fideliter atque promte exercendos illos, quos obsedit, inhabiles efficit.

Siquidem promptior fatigatio, sensus dolorum contusiorum, calor insolentior, imo infarctus & oppletiones, citius & gravius inde his, quam aliis accidunt.

Ex hac sanguinis quantitate facile etiam "qualitas læditur, spissescencia sc. f. iners ejus consistentia multiplicium morborum scaturigo inducitur; unde pendet motus progressivi, impr. secretorii & excretorii, grave impedimentum.

Notandum autem, uti plethoram raro per se, sæpissime "mediato successu per spissitudinem, demum ad eximie morbidum actum provenire: ita spissescenciam humorum etiam in serosos humores quasi seorsim aut plane eminentius se porrigentem, peculiare morbos impr. autem particulares sine vera plethora, gignere & sustentare,

Hæ causæ materiales vel junctim vel sigillatim causam impulsivam s. objectum præbent, propter quod varii motus vitales, ad materiam & finem proportionati, maxime se- & excretorii, suscipiuntur.

Horum motuum ratio duplici intuitu perpendenda est. Sunt enim vel subjective læsarum partium læsæ actiones, vel fiunt objective, ordine morali *propter* usum corporis conservandi, non autem corpore.

Hi ultimi prioribus longe frequentiores, etiamsi necessarii sint, & si modo recte succedant, utique salutares, tamen ob incommoda conjuncta & laboriosam incertitudinem eventus, fiunt pariter causæ, tam apparentium p. n. insolitorum *ἰφανομένων*, tum re vera & variis occasionibus, ulteriorum vere erroneorum motuum;

Quibus nihil boni obtinetur, sed potius intentio generatim bona, speciatim male administrata, male exit.

Hinc variat morborum indoles secundum temperamenta, ætates, hæreditatem, consuetudinem, sensibilitatem.

Et hinc summo sibi jure primum locum post dictas causas vindicant animi turbatio, animi pathemata, tum consuetudo & sensibilitas individualis, quorum insignem in morbos & morbis efficaciam speciatim infra recensuimus.

Inter externas adventitias affectuum causas primo loco stant *Assumpta*, tum *reliquæ res non naturales*, frigoris & caloris varius aditus, somni & vigiliarum, motus & quietis insignes alterationes.

Postremum locum merito occupant res extraneæ præternaturales, *violentiæ* magis.

Et sane docet experientia, rarissime obtingere ægritudines ex interna hominis dispositione, quæ non magis ab externis causis & fere quidem violentioribus inferuntur.

Exempto sint febres: numerosi enim homines sanguinis copia sulphurea, etiam diætâ infuper calida, otiosa, adeoque internis causis ad febres abundantissime instructi, æctu tamen febrem nunquam incurrunt, nisi forte extrinsecis transpirationis cohibitionibus repentinis, immodicis refrigerationibus, animi motibus aliquando percellantur.

Et hoc quidem in acutis sporadicis ordinariū est. Contagiosæ notoriæ ab extrinseca communicatione, inflammatoriæ nunquam fere sine externa causa oriuntur.

Ita & cholericæ ab æstuosæ diætæ exorbitantia vel iracundia repentina, intermittentes ab externis tempestatum mutationibus, pri-

marum viarum præcipiti suffarctu, aut cum nausea assumtis & retentis alimentis nascuntur.

Omnes morbi chronici quantum debeant diætæ inordinatæ, in assumtis mali succi aere frigido - humido, peregrinis halitibus polluto, motuum corporis neglectione aut excessu, quis practicus non videt?

Quod vero excretionum chronicarum turbationes, quæ multos alios chronicos affectus post se trahunt, præc. in fœminis, a similibus externis progignantur, omnes norunt.

Mirum vero non est, in tanta morborum personali infrequentia etiam has causas raro evenire, id est, homines non omnibus, sed raris temporibus potius dispositos esse ad harum causarum violentiam pari sensu percipiendam, vel mutuum concursum talium causarum satis raro contingere.

Hæc de externis causis, quando cum internis concurrunt.

Ex seipsis vero communiores externæ causæ minimum ad inducendos morbos possunt.

Sic ciborum voracitas, crassiorum ingluvies etiam minus tempestiva, potuum copiosa ingurgitatio, ebrietas, saltationes per noctes, motus laboriosi, jurgia, colluctationes, exæstuationes, repentinæ refrigerationes, magnorum frigorum perpeffiones, aromatum, spirituum acidorum, dulcium, fermentescentium abusus a quibusdam innoxie tolerantur.

Cum econtra alios ab horum vel levissimis graviter alterari quilibet observare potest.

Et hi posteriores communiter sunt vel 1) actu morbo obsessi, vel 2) ad scrupulosam diætam assuefacti, vel 3) speculationibus, memoriæ fatigationibus, sensuum teneriorum, præc. visus abusui, aut animi passionibus subjecti.

Longissime vero etiam ab his externis distant pleræque illarum causarum, quæ hodie passim pro proximis allegantur, nempe *potestates ita dictæ salinæ* acores & sapes.

Sunt enim hæ falsedines vel inquinæ, domesticæ, ex resolutione sc. sanguinis dissolutiva vel divulsiva quotidie provenientes, vel novæ adventitiæ.

Si priores forent, cum omnes iis scateant, omnibus quoque imminerent quotidie actuales morbi,

Si posteriores, tunc utique graves & præsentissimæ noxæ instarent ab enormibus istis falsedinibus, Spiritu vitrioli, nitri, falis, falis armoniaci, fale alcali, fixo. Sed nihil horum, licet larga portione ingestum (ni tamen ita confertim assumatur) effectus tales edere videmus.

Jam vero si hæc summe sapida nihil noceant, quid alia leviora efficiant?

Idem valet de amaritie, nec non de dulcibus, quæ etiam puerperis & infantibus sine ullo detrimento propinare licet.

Illud vero fatale est, falsedines tum omnibus communes veluti indifferenter vel ad minimum uni perpetuo familiares esse, ante omnia vero quolibet tempore seu ætate illi obtingere & posse & solere; & tamen observari, quod affectus statim & certi certis magis ætatibus eveniant.

Exemplo sint arthritis & podagra, in quibus maxime falia acria rodentia articulos accusant perquam sane innoxia.

Hæc enim vix e 10. hominibus unumprehendunt, cum tamen e 10 vix unus insignibus falsed. vacuus sit. 3) omnes enim scabiosi, quorum massa sanguinea manifeste falsa est, ab arthritide & podagra longissime absunt.

Coincidunt etiam hi morbi cum certis hæmorrhagiis: quid vero falsedines ad hæmorrhagias? quæ emergunt non modo certis temporibus, ut in scæminis & hæmorrhoidariis quibusdam, sed etiam in diversis ætatibus, locis pariter diversis.

Non autem denegatur acrimoniæ in corpus illatæ, quod ut occasionalis causa, motus ex alio principio promptos provocare possit, non efficientes physice, sed moraliter.

Unde utique in affectibus dolorosis, præsentem jam insigni exacerbationis sensu, parum etiam vini, sæpe eundem insigniter auget, cum tamen tot homines quasi amphoratum illud ingerant sine doloris consequentia.

CAP. III.

Historia morbi in genere, ex habitu ac natura animi Pathematum,

Quemadmodum gravia & varia symptomata in corpore originem interdum hisce passionibus debere nemo dubitat; ita observantur

tur illæ, quæ magis ab intra, scil. a passione dominante & temperamento, quam ab externis objectis invitantur, causæ remotæ plerumque ac mediata morborum, quæ vero passiones a fortiori objectorum externorum impressione oriri solent, immediata magis ac proximæ morborum causæ.

Cum autem Passio dominans apud homines variet sic, ut alii sint cholericæ, melancholicæ &c. simpliciter, alii composito temperamento gaudeant, proinde quoque alii præ aliis ad certos variosque morbos dispositi sunt; aliis etiam certæ passiones interdum præ aliis utiles esse possunt. Refer huc, quæ infra de Temperamentorum habitu ad morbos historice traduntur.

In omnibus autem pathematibus desiderium sive cupiditas ad finem aliquem tendit, ita ut motus inde vel augeatur, vel imminuatur, aut plane tollatur.

Impressio ab externis objectis vel adeo fortis est, ut nemo ei resistere possit, v. g. terror a tonitru vel fulmine improvise: vel non adeo fortis est, quin ne minimum quidem aliqui inde moveantur, v. g. quando potator videt vitrum vini, vel lusor chartam lusoriam, quod magis a prava consuetudine vel passione dominante dependet.

Nihilo fecius fortissimæ illæ impressiones extrinsecus agentes omnes homines (diverso tamen gradu) afficientes non facile homines in tantas turbas conjiciunt, quam illæ, quæ a temperamenti vitio magis pendent; nisi forte in delicatulis contrarium eveniat.

Semperque illi, qui facile ira corripuntur, a terrore & metu parum afficiuntur, & contra.

Istæ quoque passiones, quibus aliquis assuetus est, non facile imitari solent, nisi maxime excedant, vel quod pessimum est, ab alia contraria passione supprimantur, quod sæpius cum gravi periculo accidit.

Omnis enim mutatio subita periculosa, ac quo magis subito sibi invicem contrariis, irritati maxime, affectus supprimuntur, eo periculosius est, quod præcipue in ira obtinet.

IN SPECIE.

De *Ira* historiarum profant, qua loquela tum restituta, tum amissa est.

Multos quoque propter hujus affectus vehementiam paralyti, apoplexia, febris continua aliisque gravissimis morbis ex ira suppressa, cor-

reptos esse, quin & febres acutas, lethales, aliquando deliria, convulsionem, ortas esse, plurima exempla confirmant.

In vulneribus, nec non in ulceribus, Ira admodum infesta est. vid. Hild. in obs.

In lacte nutricum tantum hæc efficere potest, ut lactentes pueri sæpe epilepsiam, sæpissime gravissima tormina inde contrahant.

Ita etiam per hanc paroxysmi quidam morbidi resuscitantur, v. g. calculi, passionum hypochondriaco-hystericarum, Arthritid. podagræ.

Mæror ac tristitia, quamvis ordinarie chronicos morbos producant, sæpe tamen & mortem accelerare posse testantur varia exempla, ubi quidem plerumque terror cum mærore conjungitur.

Metus ac terror uti interdum ægroto levamen in quibusdam casibus afferre possunt, (sic tertiana, paralysis, podagra terrore sublata memorantur) ita frequentius variorum morborum causæ existunt.

Sic a subito terrore alii (præcipue pueri, si etiam per jocum terror incutiatur) epilepsia, alii convulsionibus & paralysis, alii febre corrupti sunt, nonnulli repente defuncti vitæ obriguerunt.

Imo ex metu assiduo & firmiter concepto multi in morbos prolabuntur, a quibus sibi metuunt, id quod præsertim in peste occurrit.

Quantum ira, metus ac terror in gravidis valeat, innumeris constat exemplis.

Adeo, ut non modo multiplices nævi materni inde in foetum transmittantur, verum etiam infantes sine capite, sine brachiis, aliisque multis modis deformes, ex forti animi materni commotione in lucem editos esse legas.

Interim perraro hæc in generosis ac intrepidis; sæpissime in delicatulis ac otiosis animabus, pica etiam ac malacia laborantibus, deprehendere licet.

Nausea item imaginaria vomitus ac febres variaque alia symptomata producere apta est.

Spes, Fiducia & Amor, si moderati sint, ad sanitatis tum conservationem tum restitutionem multum conferunt.

Amor autem si limites excedat, non solum cachexiæ & passionum hystericarum, sed & graviorum morborum parens sæpe est, scilicet gravis melancholiæ, insanix, quæ tamen etiam ab interveniente tristitia proveniunt.

Ex Zelotypia suffocationem mulieribus interdum accidere, notavit J. B. Montanus.

CAP. IV.

Historia morbi generalis ex statu ac natura
Consuetudinis.

QUoad subjecta promte alicui rei adsuescunt homines sensibiliores, speculabundi & animi pathematibus atque erroribus magis indulgentes.

Præcipuum hujus objectum est promptitudo ad augendum vel remittendum motum, sive, sano vocabuli sensu, motus & quies.

Efficacia hujus tam *secundum*, quam *præter naturam* in actibus vitalibus manifestissima est circa diversarum rerum patientiam.

Sic alii a frigore præpropere, alii non nisi mature & post sat longum tempus alterantur, ubi & ipsa hæreditaria dispositio aliquid potest.

Sic etiam *caloris* major gradus aut excessus diversimode incommode habet homines, uti videmus in Gallis, qui caminis uti assueti, si in conclavia Germ. minus spatiosa & alta proveniant, varias circa caput congestiones incurrunt, sensim sensimque hisce assuescendi.

Par ratio est consuetudinis circa cibos & potus.

Illi enim si difficilioris sint concoctionis, vel nimix & acri-acetose fermentationi expositi, in minus fartis varias molestias producere solent, in aliis contra.

Ita ratione saporis, male sapida ab aliis commode tolerantur, ab aliis excutiuntur, quod tamen sensim deletur consuetudine.

Uti etiam nausea ciborum aut medicamentorum a nuda imatione pessimi saporis profecta, consuetudine sæpe ita corrigitur, ut, sublata hac opinione, omnes post hac motus post earum assumptionem omitterentur.

Alii post prandium meridiant, alii non: & uti his somnus hoc tempore incommode cedit; ita illis defectus ejus: alii, nisi statim hora cibos assumant, male afficiuntur aut ad minimum appetitum amittunt, ut deinde vel nausea vel positiva inappetentia succedat.

Nihil vero notius est, quam quod hoc eveniat in negotio motuum involuntariorum & quietis.

Quo-

Quotidianum enim est, otiosos a fortioribus paulo motibus perferentescere a priori virium defectum, a posteriori varias sensationes contusorias, interim repetito sæpe & diutius actu vires quasi au-
gescere & incommoda magis magisque decrescere.

Contrarium evenit in iis, qui otio assuescunt post motus vegetiores,

Idem valet de Vigiliis & somno.

Illud hic accedit, quod & dormiendi & misti evigilandi plane certis periodis & stato tempore adsuescendi possunt.

Ita nota exempla sunt hominum, qui certa noctis hora expergefacti & ad alacritatem incitati, multis sequentibus noctibus eadem hora evigilant.

Alii stata hora ita expergiscuntur, ut neque currum onerarium transitus, neque alius hominum strepitus eos ante illam exfusci-
tet; adveniente vero & quidem exacta subinde horæ istius soni periodo sponte, tranquillis licet undiquaque rebus, evigilent.

Merito huc quoque *animi pathematum* consuetudinem referimus.

Sic v. g. teneris infantibus non solum ipse timor & terror temere assuescendi solet, sed etiam subinde succedentes pavores palpitabundi, imo tandem convulsivi motus; vel ex ira assuescenda interni spastico-torminosi affectus cum excrementis acris biliosis.

Contra non desunt exempla, ubi etiam tales impetus, v. g. ira, terror in adsuetis nihil incommodi infert; dicunt: *Es schade denen nicht allein der Zorn nichts, sondern sey recht ihr Leben und Freude, wenn sie zu Zanken, Keissen, Händel anfangen, Gelegenheit finden können.* &c.

Mœsta & pensitabunda Indoles, si nimis huic consuetudini indulgeat, vitæ sedentariæ impr. & nimio otio, fat gravia sibi incommoda conciliare solet; si tamen intempestive & immoderatus ab his moribus abstrahatur, non minora mala metuenda veniunt.

Nausea imaginaria varie actus vitales perturbare potest, & vel adsuescendo vel desuescendo intendi aut remitti solet.

Excretiones præc. crassiores quoque non solum consuetudine adstringi possunt ad certas periodos, imo subinde horas diei; sed etiam emissio illarum voluntaria desidia atque neglectu ad consuetudinem segnis & rarioris successus deduci.

Præter naturam generatim de consuetudine ægrotandi docuit experientia,

Homines valetudinariorum, notabili tamen orthostadia præditos, ut sæpe pessime habere videantur, passim tamen effugere & plures morborum insultus superare, & si non ad plenam sanitatem redeant, vitam saltem conservare.

Contra athleticos & illibata prorsus sanitate diu fructos ab iisdem affectibus, & quidem uno eorum vehemente insultu, non modo gravius affici, verum etiam longe citius consumi ac interire.

Unde vulgus: die gesündesten Leute greiffen die Kranckheiten am schärffesten an, ja sterben am ersten an erheblichen Zufällen.

Dantur ei in certæ species morborum, qui, si semel iterumque patientem exercuerint, tam promte posthac insolescant, ut veluti habitum induant, ut patiens vix unquam in posterum ab iisdem immunis vivat.

Ubi iterum valet Germ. dictum: Wann man einmal in das Kranckheit komme, so habe man sich alsdenn je mehr und mehr damit zu schleppen, und könne es nicht wieder völlig los werden.

De his & sequentibus conf. quæ infra de morbis habitualibus & periodicis sigillatim explicata & deducta prostant.

Restat, ut *speciatim* affectus consuetudini obnoxios breviter percurramus.

Ita præter hæmorrhagias internas, (de quibus infra l. c.) *artificialium* etiam, prompta est consuetudo, ita ut repetita semel iterumque venæ sectio aut scarificatio, si postea a plethoricis negligatur, varia incommoda & subinde pericula inde enascantur.

Et notum est, *violentas* quoque fortuitas hæmorrhagias varias commotiones, nunc generales, nunc speciales, circa locum excretionis post se relinquere.

Febriles humorum motus subinde in consuetudinem faceffere testatur quotidiana experientia in febre tertiana, sine sufficientibus tempestivis excretionibus senescente, imprimis autem per frigoris neglectum recrudescente & ita diu insolescente.

In hac patiens quidem appetitum, concoctionem, somnum tranquillum, sitim naturalem, vires corporis, coloris florem, quæ sub vero febrili statu maxime fatiscunt, recte recuperavit, consuetis tamen diebus atque horis paroxysmi reditum experitur perennem, quanquam leviolem.

Majoris considerationis est ille adsuetudinis febrilis motus,
H
quan-

quando febris intermittens, imo aliquando acutæ (præc. utræque male tractatæ & heteroclite progressæ) toto anno vertente vel manifeste repullulant, vel ad minimum evidentiæ molimina paria exserunt;

Unde ajunt: Es gehe etwas an ihnen um, daß sie sich einer Krankheit besorgen, hätten eben jetzt vor einem Jahr das Fieber gehabt, und wenn sie es genau bedächten, wäre ihnen dazumal eben so zu Muthe gewesen.

Frequentius hoc accidit quartanæ, ut per integrum annum, imo plures, patienti statim die assuescunt commotione, de reliquo satis sano creet molestiam.

Neque fugit peritos certa nonnullorum individualis indoles, ut ad acutas febres etiam assuescant, easque vel sæpius per vitam incurrant, vel quotiescunque ad morbum dispositi videntur, febrilem imprimis motum experiantur.

Epilepsiæ nota est consuetudo tam simplex, quam periodica ad Lunæ phases recurrens.

Nec minus alii spastici affectus, tormina colica, & lentiores tractiones, constrictiones intestinorum, abdominis, imprimis circa umbilicum, mali hypochondriaci & hysterici, colicæ passionis, varii vomitus, tenesmi & diarrhœarum repullulationes facile in consuetudinem abeunt.

Ita integrum est nonnullis, ventriculum proterve etiam ingestis alienis rebus oneratum quocumque momento vomitu iterum exonerare. Quid? quod aliæ spontaneæ aut artificiales aliquando evacuationes per diarrhœam vel purgationem aut sudores, impr. per plures annos continuatæ ita assuescant, ut in posterum ommissa non levia sæpe incommoda post se trahant.

Noxia certe assuetudo occurrit in abortu muliebri, posthac, si semel præcipue in plethoricis factus sit, iterum metuendo & eod. tempore reversuro. v. infra.

Pari ratione præf. in foeminis lipothymia ita assuescunt, ut e quacumque levi causa terrores eveniant, ad minimum cardialgiae.

Rariores casus sunt, ubi a morsu canis rabidi, tarantulæ &c. per multos annos, illo anni tempore, quo prima læsio obtigit aut exacerbata est, novæ commotiones formantur.

Denique insuescunt sponte fonticuli & sponte nata ulcera antiqua manantia, quæ temere suppressa gravissimas certe perturbationes corpori inducunt.

Historia Morbi Generalis ex Sensibilitate Naturæ.

Hanc Vulgus quoque in quibusdam taxare solet verbis ; jãrtliche, weichliche, schwãchliche Leute, die nichts vertragen können, von den geringsten sich stracks übel haben ; Item es sey eine schwãchliche, Frãncliche Person, wie aus ihrer üblen Farbe, üblem Ansehen abzunehmen ꝛ.

Et quotidiana est inter plures eandem rem admittentes, v. g. molestias, frigus, calorem, bonum aut malum odorem, certum saporem &c. diversa perceptio, deque iis vel approbatio vel quiritatio.

Sunt homines tales plerumque teneræ texturæ, sed non semper, cum & robusti occurrunt sensibiles & teneri sint, qui non æque ita afficiuntur ; aduetudo tamen plurimum hic variat.

Notandum interim, hujusmodi sensibilitatem cujuscunque texturæ subjectis familiarem esse vel post prægressos alios laboriosos affectus, vel post nudas animi commotiones, terrorem, timorem, nauseam, vel ex impressione materna. &c.

In aliis innominanda quadam ratione peculiaris sensibilitas se se exerit circa ipsum tactum, imprimis in cardialgicis & nauseabundis anxietatibus, (ubi : es seye ihnen so wohl ums Herz, so übel) etiam citra quidquam vere nauseosum.

Has manifestiores sensationes imitantur paulo magis clandestinæ, sed non leviores, cum languore, fastidiosa & indignabunda animi affectione, jam etiam cum speciali elisorio motu illarum partium, in quibus res sensum talem efficiens hæret, aut certe scopo tali congruente.

Ab hisce dependet morbida talium indoles sive individualis conditio, qua scilicet hujusmodi subjecta mox ad res levioris læsionis atque periculi compotes, alterationes tales circa motus vitales (rerum noxiarum & molestarum, ut talium expressorios) adeant.

Quæ cum ab ordinaria tranquillitate, æqualitate alienæ sint & multum diversæ, hoc ipso in genere ut præternaturales arguuntur.

Historia MEDICA Temperamentorum.

AD plethoram habiles sunt maxime sanguinei, deinde cholericī, denique melancholici.

Phlegmatici stricti non æque sanguinis, quam aquosiores farraginem nanciscuntur, unde secedente sulphurea parte nimia & superflua pinguedine onerantur, præc. sanguineo-phlegmatici.

Sanguineis hæmorrhagiæ minus commode succedunt, nisi concurrente externa vi, concussione, casu, jactu, scalptione, stimulatione, emunctione &c. occasio detur, unde alia præc. proxima quoque occasione facilius penetrant.

Familiares inde his esse solent

Congestiones versus loca, ubi alias perruptio fieri deberet, & inde tensiones, æstus, & hoc utroque nomine dolores circa caput, tum in prima juvenili, tum consuetudine inde facta etiam in posterum.

Infarctus, stases, inflammationes promptissime quoque subeunt, unde apostemata, scabies humida, adeo ut statim festuca, vel spina infixæ suppuratio, a levi scalptione abrasæ cuticulæ inflammatio oboriantur.

Adde, quod nemini, inclinante præc. ætate, facilius quam his eveniant tonico-spasmodici incompleti, contumaces motus circa lumbos, os sacrum & viciniam hæmorrhoidalem.

Unde vix alius complexionis reperias arthritico-rheumaticos, nephriticos, Ischiadicos, podagricos, varicosos, paralyticos, exceptis manifestis causis externis aut incongrua medicatione, ex quibus etiam alii in hæc mala divolvuntur.

In puerili & infantili ætate convulsiones & epilepsia.

Febribus minus acutis & intermittentibus rarius subjacent quam cholericis, frequentissime vero sanguineo-cholericis.

Hi vero sæpius experiuntur febres acutas, fortiores spasticos motus, convulsivos effectus; & sicut in genere ad hæmorrhagias; sic juvenes in specie ad hæmoptysin, aut acute ad peripnevmoniam, pleuritidem, habiliores observantur.

Deliria horum sunt violenta, furibunda, uti fanguineorum vaga, hilaria, proterva, jocularia.

Melancholici, præcipue ex vitæ genere moribus suis conformi, hypochondriaca, hæmorrhoidalia interna pathemata, spastica leviora, sed pertinaciora, vel si ingravescunt, e stasis epilepticis paroxyfmis subeunt.

Unde inflationes, indurationes lienis, hepatis, atrophix, hecticæ item colica spasmodica, palpitatio cordis.

Deliria horum sunt perpetuo suspiciosa, taciturna, timida, cum metu incarcerationis, tenebrarum, insidiarum, persecutionum; vel ad minimum anxia, oppressoria, angusta, daß ihnen alles so enge ist, wissen in der Welt nicht zu bleiben.

Phlegmaticos contra invadunt ut plurimum catarrhales varii affectus, loca tamen sanguinis prioris evacuationi destinata servantes.

Unde prima quidem ætate circa caput coryzæ, capitis & faciei scabiositates, aurium, faucium catarrhales, mucescentes ulcerosi affectus, item tusses, vomitus, diarrhœæ, tormina, flatulentix.

Ad hæmorrhagias inepti sunt, uti & ad acutas passiones.

Denique tentantur maxime cachexia, tumoribus œdematosis, leuco-phlegmatia, hydrope, affectibus soporosis, item catarrho suffocativo, paralyfi, apoplexia, non æque, uti dictum, acutis commotionibus.

Delirant stupide, obliviose, somnolente, absone.

THERAPIA.

Sanguineis sanguinis detractatio per scarificationes, hirudines, it. motus æqualis, & pro æstu temperando acidula profunt. Medicamentis calidis & regimine sudorifero moderate hic agendum, secus facta subita concitatione sudor non exit.

Cholericis & Melancholicis, præcipue his tamen V. S. tempestivæ, motus corporis, diluentia, utrisque Nitrosa conducunt. Et hi promptiores quoque sunt ad excretoria incitamenta; ne nimium contingat in omnibus, cavendum maxime in chol.

Phlegmaticis præscribatur motus frequens, sed moderatus valde, tum etiam plus largius & sæpius purgationes. Acidularum usus, nisi sanguineo prædominanti, non temere suadeatur; Thermarum circumspecte non nisi iisdem & Phlegmaticis.

Historia MEDICA ætatum.

NOtamus hic, non omnes homines in quoslibet morbos, sed in eos tantum, qui cujusque dispositioni & temperamento conveniunt, varia ætate incidere, ita ut præfagire possit medicus non modo, quibus morbis expositus sit in genere homo, sed etiam quibus jam obnoxius forte sit, fuerit vel futurus sit.

Fœminis morbi ætatum post pubescentiam magis familiares sunt.

Disperscemus ætates in I. impuberem, II. puberem, III. virilem, IV. senilem.

I. *Impubertas* extenditur ad annum 14.

Ubi primo occurrunt infantia affectus circa caput, exulcerationes leves & superficiales cutis, capitis, faciei, versus posteriores capitis regiones circa aures & genas.

It. Dolores, ardores, æstus circa caput, oculorum & aurium inflammatoriæ passionis, oris interni ardores & aphthæ.

Convulsiva epileptica pathemata facile coorientia & repullulantia aut assuefientia.

A quarto ad septimum vel ultra annum increbescunt (præc. calidiore tempore) dolor capitis æstuan, hæmorrhagia narium, (in frigore) coryzæ, gravedinosi capitis dolores, dentium graves passionis.

Quæ etiam abhinc versus & circiter tempus pubertatis continuant, magis tamen etiam effectus eveniunt circa faciem, tumores anginosi, inflammatorii aut tonsillarum viscosi inflatorii.

II. *Pubertatis* ab anno 14. & quidem *floridæ adolescentiæ* (ad 23 usque 24 vel 25) tempore frequentiores circa pectus ingruunt affectus.

Scil. tusses efferæ siccæ, humidæ, acres & impetuosæ raucedines, spasmodica, periodica & quasi paroxyzantia asthmata, dolores rheumatici, nunc indolentes, nunc summe dolorifici circa cervicem, nu-
cham, scapulas, humeros, thoracem, palpitationes cordis.

Ita & inter hanc & juvenilem [ab 18 ad 25 annum] hæmoptysis, vomicæ, phthisis, inflationes peripnevmonico-pleuriticae incidunt.

It. pleuritis spuria spasmodico-arthritis, quæ per æstuosa tractata facile in pleuritidem veram, vel concurrente dispositione hypochondriaca aut cholericomelancholica iracunda, in hepaticas inflam-

ma-

mationes transeunt, unde febres acutæ hæcticæ, quæ nisi per criticos aut alios tempestivos sudores terminantur, funestæ sunt.

Nonnulli vel præpostera medicatione, vel etiam sponte, hæmorrhoides internas experiuntur.

Circa hanc ætatem quoque exerit sese malum hypochondriacum. Et hæc quidem evenire solent juvenili ætati ab anno 25 ad 35.

Inter hujus & virilis ætatis confinia, maxime succurrentibus motibus succussatoriis, obveniunt dolores lumbares, & ex horum empirica perversa tractatione nephritis primo simplex, mox calculosa,

Versus ipsam virilem ætatem dolores profundiores, circa os sacrum, coxendices, qui sponte vel male succedentes a gonagra & podagra unguem latam absumunt & mox præmaturo sudorifero regimine proritari possunt.

III. In ipsa *Virili* ætate [a 42 ad 49 vel 56] sistunt se hæmorrhoides externæ, seu apertæ, seu turgidæ, seu tumidæ, cœcæ, motus hæmorrhoidales, unde nephritis, calculus, ischiadicum malum cum tensivis spasmis circa os sacrum & moribus veluti in intestino recto, gonagra & podagra, hæcticæ hydropes.

Junioribus viris, si hæmorrhoides large fluentes supprimantur, mictus cruentus copiosissimus accidit.

Idem fit in fœminis.

Pectoris quoque affectus a tali suppressione recrudescere notum est, ubi contra hæmorrhoides bene fluentes a pleuritide præservare jam docuit Hippocrates.

IV. *Seniori* vegetæ adhuc ab hæmorrhoidum assuetarum insufficiente successu, aut cessatione non raro ingruunt mictus cruenti vel habituales spasmi & contracturæ, in quas exit congestio, Gonagræ & Podagræ pertinaces. Pariter senibus præ aliis frequens est catarrhus suffocativus, paralytis, apoplexia sanguinea & serosa, asthmata, atrophix, Marasmus.

Multi interim pro apoplecticis efferuntur, qui thoracis potius spasmo, quam capitis affectu periere.

De his morbis in genere notandum, quod tales in subsequente aliqua ætate facilius & certius erumpant in locis isti ætati propriis, quibus morbi ejusdem generis in præcedente aliaque ætate, licet loco diverso, viguerunt.

Si vero ab immediate præcedenti ætate in subsequentem transmittatur morbus, retinet & locum priorem.

Sic

Sic e. g. qui in tenera ætate narium hæmorrhagiis affueti fuerunt, si in juvenili virilique ætate per vehementiorem motum quantitatem sanguinis imminuerint, ut ad abundantiam non pervenerit, hi in profectiore ætate, levi data occasione, in hæmorrhoides, mictum cruentum incidunt.

Contra qui a pueritia narium hæmorrhagiis vexati adolescentiam in otiosa, segni, vinosa diæta transigunt, retinent plerumque eandem evacuationem ad 30 & plures annos.

Quos in tenera ætate catarrhi tentabant, incurrunt succedentibus ætatibus in asthmata, tussiles, phthises, in diarrrhœas, vomitus, colicas; in arthritides semper pertinacissimas, in paralyfes, tandem tremores, tumores œdematosos.

Frequentissima tamen est palindrome ad caput & partes superiores.

In Therapia

Plethora ventilatione vicaria minuenda & motu corporis, non tamen repentino, it. diæta parca in profectiore ætate impedienda.

Spissitudini partim motu, partim medicamentis leniter attenuantibus subveniendum.

Commotioni præsentis nimix per diluentia, temperantia scilicet nitrosa cum digestivis tartar. vitriolat. arcan. dupl. Anodyna prudentissime adhibeantur.

Et hæc, ubi a sanguine est vitium.

In causa vero magis catarrhali ad catarrhalia respiciendum: catarrhi probe diguoscendi sunt.

In junioribus annis venæsecationi aut scarificationi adfueti, ne in fera quidem senectute eam deserant.

ART. I.

Historia morborum Infantum.

INfantes interna sua culpa morbis minus obnoxii sunt, ex iisque facilius iterum evadunt, quam adulti, ut in rusticorum, militum, plebejorum infantibus patet.

Sicuti nati a parentibus vegetis, minus teneris, neque morbidis, animo non turbidis, corpore firmis, observantur satis firmi, imo semper insignes injuriæ illos firmant.

Afficiuntur plerumque externis causis.

Sic illis jam in utero vitia corporis & animi paterni, materni, imo aviti imprimuntur: editis in lucem pericula varia imminent a matribus vel nutricibus mali moris.

Item ab aeris intemperie, a ciborum immodica quantitate vel inepta qualitate, potu minus adhuc conveniente & cibis incongruis acefcentibus, interposito lacte.

Præterea huc pertinent motus agilioribus infantibus regulus, vel fomnus tenuioribus interruptus, animi pathemata per exteriora excitata, excretiones turbatae; violentia externa, ejulatus & ploratus contentiosus & clamorosus, hernias, ani procidencias inducens.

Morbi igitur in specie his proprii sunt:

1. *Navi materni & vitia a difficili partu: distortio calvariae, verdruckte oder geschobene Schiefferköpffe*, vel paulo post hydrocephalus vel fecum & urinæ excretoria imperforata.

2. *A meconii insufficiente evacuatione tormina*, egerendi conatus, cholericodica, nonnunquam convulsiva cum doloribus, clamoribus, inquietudinibus, vigiliis, caloribus vagis, quæ etiam sese offerunt, torminosi manifestis.

3. *A lacte*, si infantes a meconio nondum satis purgati illud bibant, quibus magis prodesset colostrum.

Præterea a lactis acefcentia concursu bilis, nutricis imprimis iracundia: unde vehementes dolores, clamores, pavores, manuum pedumque luctæ, quæ in convulsiones sæpe exeunt; conatus item dejicienti acerrimi, feces flavæ, virides cum odore acetoso, quæ lintea teneriora tanquam Aqua fortis corrodunt, ani inflammationes, erosiones, excoriationes; vel quando nutrix statim a terrore prægresso mammam præbet, longe inde pejus habebit infans, quam si multo post ex mamma prius lacte corrupto emulso; quod idem & nutrici utilissimum.

4. *Ab alimentorum reliquorum vitiis.*

Pultes quidem, sive a farina & aqua nuda, sive lacte, sive mica panis loco farinæ fiant, moderato usu sunt bonæ.

Varietas vero ciborum vitanda & nimia ingurgitatio, unde cardialgia, humida pathemata, vomitus, qui si moderatus sit, non nocet.

5. *Ab aëris intemperie*, imprimis humido-frigida, unde faciei & capitis superficialia mala, crusta lactea, achores; hæc vero nisi rite

procedant, tunc mala graviora epileptica, anginodea, apthodea, catarrhalia suffocativa, imo lethargica, inde pullulant.

6. *Febriles sanguinis commotiones* facillime a temeraria refrigeratione seu partiali seu universali oriuntur, calente, imprimis autem madente corpore.

Accedunt etiam tales motus febriles aliis inflammationibus, ulcerationibus.

Inprimis familiares sunt febres ephemerae vel typicae quoque, quarto jam die ad sudatoriam leniorem & moderatam eccrison revertentes.

7. *A. Dentium prurptione*, qua etiam bene succedente, inquietudo tamen, molestae sensationis in ore indicia varia, gingivarum frictio & exercitatio.

Frequenter comitatur diarrhoea, sub qua etiam melius succedere observatur dentitio, obstructa vero alvo, manifesto pejus, ubi se applicat communiter febris, inquietudo, languor, respiratio difficilis, jam cum humiditate catarrhali, jam siccis spasticis tandem convulsionibus.

8. *Convulsiones epilepticae* magis idiopathicae, infantibus magis quam adultis propriae sunt, eorumque affectibus longe facilius superveniunt. Gravius etiam exagitant caput, oculos, maxillas, quam reliqua membra, nisi quando tandem ultimo universali impetu totum corpus concutiunt.

9. His saepe vestigia legit *strabismus* vel dum nutrices sive eorum curam gerentes objectorum admotione interdum justo propiore ad oculos, horum distortioni versus nasum eos assuefaciunt.

10. *Rachitis* est contabescencia aliqua per longitudinem spinæ dorsæ, concurrente vel succedente peculiari deformatione articulationum, in Anglia quasi endemia.

11. *Atrophia*, qua reliquum corpus sensim exarescit, venter vel præter modum intumescit & indurescit. Evenit magis infantibus ab lactatis a potu nocturno frigido, præcipue corpore sub somno calente & sudante, imo pueris post 4. 5. annum. vid. Tit. Atroph. sub morbis intestinalibus.

Ludovici in A. N. C. optime hunc affectum descripsit.

12. *Vermes* puerili ætati magis quam infantili sunt proprii. Ori-
ri hos putant alii e lactis vitiis; verius autem, dum nutrices vel aliæ den-

dentium foetore & scabritie foedæ vetulæ, cibos diu præmanfos infantibus intrudunt.

Eveniunt ab his varia torminosa spastica semper acuta mala.

Pariter appetitus & concoctionis vitia, imprimis quando vel irritata hæc colluvies in globum complicetur & intestina tenuia alicubi obstruat, vel quando ab amaris, præcipue Myrrha, enecati vermes non ejiciantur, sed putrescant, unde maligni oriuntur affectus.

13. Inter *exteriora magis corporis vitia* infantibus familiaria sunt: peculiaris pertinacior collectio & siccescens densatio muci, & nares obstruentis, & subinde ulcerosæ ejus corruptioni ansam præbentis, quæ non raro in fungosa vel callosa concrementa degenerans, in futurum etiam gravia damna transmittit.

Tumor mucoso-membranaceus & varicodes sub lingua.

Aphthæ, superficialis nempe levis purulenta corruptio, excoarationem & cruentationem cum molestissimo ardore inferens, & subinde anginosam corruptionem vel ad uvulam & infundibulum diffundendam minatur.

Item inflammationes aurium internæ & externæ, oculorum catarri.

Deformitas corporis, gibbositas, nodosæ articulationes. &c.

Intertigines per sudorem & commictionis occasionem, si nempe nec urinæ mador, nec fecum imprimis acriorum contactus satis mature auferatur.

14. *Suctio* etiam fit *laboriosior* vel ob defectum lactis, vel oris interni venularum sublingualium tumores & sæpe ulcerationes, vel scorbuticam communicationem nutricis cibos infanti præmandentis.

Circa *prognosin* notandum, morbos infantum brevioris esse periodi quam adultiorum.

Hic enim magis periodus septenaria jam quarto die, quando melius succedunt excretiones, notabiliter ad finem properat, cum apud adultos vix unquam ante septimum diem exeat.

Sicut & apud infantes primo septenario absolvitur, quod apud adultos secundo, imo tardius.

Convulsiones jam quasi assuetæ sunt minus suetis leviores & minoris periculi.

Therapia has observationes offert:

Justus hic fit fecum successus, præc. transpiratio libera.

Necessaria sunt corrigentia & evacuantia.

Illa sunt ostracodermata, oc. 69. cort. ovorum.

In effectu vero magis acido-acri, ardore & rosione in intestinis mucilaginosâ : Ubi

Gummi Trag. & Arab. conferunt.

In urina' gravioribus ardoribus & sabulo apparente, tum hæc, tum percarum lapides profunt etiam.

In biliosa aciditate Crystallus montana'; In Anginode affectu & difficili deglutitione plebs Belgica certarum cochlearum pulverem (Hoomties) exhibet, cum indubio, quem jactant, successu : Bonnetus etiam in med. Sept. de Entali memorat, quod amuletice collo appensa anginosos affectus tollant.

Diapnoen temperatissimam efficit Antimon. diaphor. Tenue unicornu fossile & terra sigill. nullius hic pretii.

Ex Essentiis sufficit alexipharmaca, temperata ex rad. pimp. vincet. helen. scordii, &c.

Caveantur, vero acriora, crocus, Zedoaria, Galanga, Camphor.

Elix. Tincturæ compositæ e multiplicibus mistæ.

Essentia myrrhæ nonnisi parcissime in catarrhalibus & pectoris vitiis cum essentia succini largius mixta locum habet. Exulet vero in febrilibus affectibus.

Tinctura Antimonii hic non probatur.

Et sicuti hæc quoque *Evacuationis* scopo inserviant, ita ad diapnoen etiam commendantur aquæ destillatæ temperatæ scabios. scord. card. Ben. scorzon. &c.

Rejicitur aqua fumaricæ in acutis præc. & exanthematibus.

Externe camphora usui est.

Regimen semper sit diapnoicum; in acutis absit nimia calefactio externa, temporis periodus observetur.

Alexipharmaca adhibenda interim, offerantur potius nutritici, quia hæc in infantibus nonnisi minima dosi, sed repetenda, conveniunt. In annuis v. & ultra id fit securius.

In Evacuatione rarissime necessaria sunt Emetica.

Si quid moliendum, præstant leniora, conserva flor. Perf. aut lactucæ, alvo tamen libera vel simul expedita.

Alvus commodissime evacuatur, si quid febrile adsit, per rhabbarinâ, si nihil tale per mannam, sennam, spinam cervinam, tandem mechoacannam, sed cautius; item per Mercurium dulc. in non plane teneris.

Epileptica mala mitigat optime Cinnabaris parva dosi, specif. antepil. Stahl. cum absorbentibus & pauca Cinnabari.

Cornu & ungula alcis, Pulvis March. spec. cephalic. Michaelis, unicornu verum, lap. manati, corium human. nullius fidei sunt.

In scabie retropulsa & gravibus inde symptomatibus paulo adultioribus Mercurius dulc. maximum usum habet.

In externis crustosis & ulcerosis affectibus ol. ovorum.

Ad nævos recentium secundinarum frictio & sanguinis lochialis inunctio laudatur, quippe quæ & puerilem ætatem jam prætergressis auxilio fuerit.

ART. II.

Historia Morborum Senum,

Humores apud hos sunt spissiores, lentiores; vigor impulsus horum decrescit, animus de fervore remittit & ad desiderem quietem inclinatur.

Causas ejusmodi morbis suppeditare solent: 1. animi lassitudo & desidia, (animi enim motus, præc. ira, & inferiorum corporis partium constans refrigeratio, non exiguo effectu pollent ad vertiginem imo apoplexiam.) 2. prægressarum ætatum luxuriosa intemperantia, vel 3. exhaustio virium in iisdem enormis.

4) Quietioris & lautioris vitæ affectatio, *Isie wollen sich nun zur Ruhe begeben und ihnen in ihrem Alter etwas zu gute thun*, unde mox abundantia sanguinis ejusque consecutaria.

5) Excretiones sanguinis consuetæ omissæ, uti junioribus etiam e. g. a narium hæm. emansione, vertigines accidere notum est.

Passim quoque ventriculi prægravatio vertigines inducit, unde Salis Vitriolici usus ob vim emeticam salutaris.

Impendent hinc senibus:

Catarrhi varii capitis, faucium, pectoris; gravedines, coryzæ, mucositates, raucedines, tusses, asthmata cum lenta humiditate.

Appetitus & concoctionis languor & vitia, ructus, flatus, alvi lubricitas, Diarrhœæ, lenterix, quæ etiam facile a frigore improvide admisso invadunt.

Mali colores, corporis flacciditas vel *aufgedunsen*, tumores, demata.

Urina cruda, ardens, irritans, mali coloris, mictus cruentus, & ad hunc spectantes conatus, quo etiam, pertinent in prægressa ætate dolores lumbares.

Calculum nisi e virilis periodi confiniis in senium transferant, in hac ætate non amplius parturiunt.

Eadem ratio est hæmorrhoidum, nisi in virili adhuc senectute & florido individuo; quorum fluxus tamen legitime procedens, præsidium potius, quam detrimentum adfert, turbatus vero sensibilibior est huic, quam prioribus ætatibus.

Sensuum hebetudo, visus sc. auditus & tactus; gustus & olfactus per catarrhum depravatio.

Motus & roboris decrementum, intellectus item & memoriæ debilitas.

Senili vero eminentius ætati eveniunt apoplexia, hemiplexia, paralyfis, catarrhus suffocativus, oblivio, somnolentia veteriosa cum virium torpore.

Dentium irreparabilis casus, tremor manuum, labefactatio genuum, toni marcor, unde cutis rugositas, coloris pallor.

Marasmus extremo & decrepito senio solum competit.

Notatu dignum:

1) Quod foeminae plures ad annosum perveniant senium, quam viri,

2) Quod eadem licet torporem & marcorem corporis, rugositatem, Dentium lapsum, incessus labefactionem viris citius incurrant, tamen circa interiora diutius vividam energiam vitalem confervent, & non adeo sæpe ac viri, apoplexia sed ad summum catarrho suffocativo vel tumidis aut tabidis eventibus decedant.

Therapiæ historia docuit:

1, Instituendam V. S. vel consuetum fluxum in ordinem reducendum.

2. Se- & excretionem libere conservandas.

Ita sanguinis fluxilitatem conservant rad. pimp. alb. & prudentiore usu squilla; herbæ antiscorbut. Gummi Ammon. Galbanum parciori, myrrha parvissimo usu, it. Extr. Agar. Zingiber, piper, Indicum.

Acria tamen magis frigidioribus quam calidis & floridioribus adhibenda.

In purgatione cavendum ab aloe & Gummi resinarum longiore usu, nec non ab impetu.

In

In flatulentia & colica clysteres emollientes, lubricantes.

Imprimis Diuresi prospiciendum per Rad. ari, vincet. pimp. Sa-
lia media, Nitrum, servando sociam alvi libertatem.

Abstinendum ab acrioribus stimulis & Salibus volatilibus.

Balnea & thermæ, nisi præparato corpore & v. f. præmissa, irrita, si
non noxie, præc. interno usu, adhibentur.

Sudores post mediam noctem, imprimis circa æquinoctia obtin-
gentes, neque impediendi neque impellendi sunt.

IN SPECIE.

Senum affectus, qui *capiti eveniunt*, præservantur venæsecationibus;
Catarrhales vero purgationibus.

Qui vero *pectori* etiam v. f., reperatione hæmorrhoidum perite quæ-
renda, catharsi, cavendum a Salibus volatilibus.

Qui vero *circa ventrem inferiorem*, his conveniunt v. f. placida,
alvi promotio per abstergentia, clysteres, temperata aromatica pro
tono, sc. cort. chacar., cavendo ab oleis destillatis.

Rheumatico-artriticis succurritur per v. f., vel hæmorrhoidum ex-
onerationem, quæ per hirudines instituenda. A narcoticis ubique tibi
cave.

Apoplexia, Hemiplexia, paralysis, rarissime in senibus palliationem
admittunt. Quicquid bonæ spei restat, consistit in hæmorrhoid. a-
perture vel venæsectione & quidem præservativa.

Prægressa Intemperantia vel incontinentia circa frigus, ut & a-
lias in ancipiti casu prodest vomitus, præmissio vel adjuncto tamen
clystere acriore.

In facie colorata & vasis temporum turgentibus itidem v. f. lar-
ga.

In *catarrho suffocativo* v. f. & lenior alvi expertio tum aperiti-
va pectoris per tenuia resolutio, becchico-diuretica rad. pimp. aut in
Essentia sine vehiculo.

Dieta senum sit moderate calida ex vino Zing. pip. sinapi, Sale
aqua spirituosâ & aromat. prudentissime usurpanda. Ex vinis pura
magis quam fortia profunt.

Vitiis a calidiore diætâ ortis occurritur per Nitrum interposita lau-
data Tinctura, dilutione, evacuatione.

Historia Morborum Habitualium.

HI sunt omnia illa pathemata, quæ in diuturnam veluti consuetudinem, vel diuturnam durationem, vel frequentem recursionem abeunt.

Sunt vero acuti v. g. Febris Tertiana, Quartana, Erisypelas, vel Chronici, & quidem sæpissime.

A motu intercepto, interverso, stataria veluti passione afficiunt ægrum ulcerationes vel scirrho vel excrementiæ vel malæ conformationes ab inconveniente consolidatione vulnerum, fracturarum, rupturarum, erosionum, luxationum, distorsionum, vel occalescentiæ & obrigescentiæ sensibilibum partium.

A motu acuto depravato vel nimis neglecto sunt tum sanguinis congestiones, spasmodicæ compressiones ad hæmorrhagiam tendentes, tum lymphæ & feri stagnationes, manationes, sudores.

Hinc eveniunt

CIRCA CAPUT e sanguinea prosapia hæmorrhagiæ narium, vel his interceptis, dolores capitis, oculorum rubores, palpebrarum inflationes, ardores, pruritus, ulcerationes, squamosæ abscessiones: Aurium dolores, tinnitus & strepitus, parotidum tumores inflammationes, suppurationes: Erisypelas capitis aut faciei.

E lymphali censu faciei & capitis scabies, lippitudines, coryza, gravedines, visus & auditus hebetudines, (in pueris) narium & oris sputatoriæ redundantia, (in adultis) tumor tonsillarum, faucium, uvulæ cum mucositate, sputatione.

INFRA CAPUT anginosa inflatio & inflammatio faucium, sputum cruentum, hæmoptysis, sicca asthmata, semestria, verna & autumnalia, asthmata spasmodica per paroxysmos insultantia, tussis diuturnæ siccæ, palpitatio cordis.

Item a causa catarrhali raucedines, asthmata, tussis humidæ, phthisis, singultus.

IN VENTRICULO & INTESTINIS, vomitus, flatulentia, cardialgiæ, ructus; anxietatis angustia, tormina, borborygmi, volutiones veluti globorum, Diarrhœæ spontaneæ circa æquinoctia sine assumentorum vitio invadentes. Mulierum mensium motus tam ordinarius quam anomalus: Fluor albus, Diabete.

In ABDOMINE affectus spasmodici, Epilepsia, Gonagra, chira-
 ragra, arthritis vaga, paralyfis, nephritis, calculus, oedemata & tumo-
 res, Erisypelas, hæmorrhoides, Herniæ, efflorescentiæ.

Quæ omnia, quo diutius durarunt vel frequentius redierunt, eo
 contumacius insistant, certius redeunt, difficilius desuescunt.

Huc etiam pertinent ipsæ febres, præc. intermittentes, nulla ve-
 ro non proportionata materia recurrentes.

Item morbi a phantasia matris, sym- & antipathiis vel hæredita-
 ria transmissione orti.

In specie congestiones & stagnationes pro ætatum diversitate
 differunt.

(Familiaris tamen est Palindrome ad jam adsuefacta loca.)

Sic in prægressa aliqua ætate evacuationi cuidam assueti subse-
 quentibus ætatibus ad alias ejusmodi excretiones, licet loco diverso,
 proni sunt: quod quidem promptissime fit in motibus hæmorrhagicis,
 quorum varia molimina vix non omnium morborum chronicorum
 originem exhibent.

Hinc, qui in tenera ætate narium hæmorrhagiis vexati sunt,
 vel succedente ætate easdem retinent, vel dolores capitis & circa ca-
 put, humeros, cervicem, scapulas, erysipelas, ophthalmias, anginam
 incurrunt.

Aut succedit proxima ætate congestio circa pectus, molimina
 hæmoptica. Sub vita sedentaria malum hypochondriacum & hæ-
 morrhoides internæ, in annosioribus externæ, & his non expedite
 succedentibus, dolores lumborum, renum, ischiadici, femorum, cru-
 rum, genuum, pedum.

Fit etiam, ut homines, ad hæc talia in præcedanea ætate procli-
 ves, sed in subsequente per diætam, regimen (fœminæ per puer-
 peria, mares labore) hujusmodi symptomata evitent, in provectiore
 vero ætate in otium relabantur, tunc natura molimina sua loco æ-
 tati conformi repetat.

In prognosi.

Notandum, quod morbi hi diuturna & semper repetita medi-
 catione, tempestitiva præservatione, regimine, provida diætâ, morige-
 ro patiente egeant, si cura felix succedere debeat.

In se hi morbi refractarii, diuturni & facile recrudescentes sunt
 hinc metus difficultatis, pertinaciæ & difficilioris curationis omni-
 bus

bus convenit, & quo diutius jam invaluerē, eo pertinacius insistant & difficilius curantur.

Imprimis facilis recidivæ metus semper in feliciori curæ successu habendus.

IN THERAPIA

Nil cito & præcipitanter agendum, sed frequenti repetita continuata medicatione assuetudo contraria inducenda.

Tam præservativo, quam curativo scopo efficax est sanguinis imminutio per venæ sectionem, hirudines, & ad intercipiendos decubitus catarrhales scarificationes, repetitæ suo quæque loco ac tempore debito.

Huc etiam faciunt laxationes, purgationes tempestativæ, clysteres, revellentes, acres, aperientes.

Motus, (qui, correctâ nondum materia, immature non consopitur) detinendus est per specifica tum temperata, nervina, salina, nitrosa, diluentia.

Animi pathemata, sensuum irritamenta, præc. a tempestatibus, diætæ vitia, vinum, fugienda.

Stasi opponendus motus corporis, orgasmo quies, stato præc. tempore.

Mutatio in corpore & animo insignis in hujusmodi morbis aliquid mutat, unde pubertas & matrimonia (præc. in foeminis) it. vitæ genus tam in victu quam motu mutatum, mutationes inferre solet.

CAP. IX.

Historia morborum hæreditariorum.

FUndati sunt in communicata agendi idea, concurrentibus tanquam causis materialibus plethora ejusque commotione turgefactoria frequentiore, speciali directione ad utiles exonerationes & inducta jam tum viarum habitudine, tum promptitudine ad actus suscipiendos.

Experientia confirmavit, a parentibus in liberos transmitti 1) corporis staturam in genere, 2) lineamentorum faciei similitudinem, 3) animi pathemata, 4) peculiare appetitus & aversiones variarum rerum, 5) certos motus circa negotia vitalia, secretorios, excretorios.

Ita

Ita dantur, qui ex utero feles abhorrent, & si felis dormientibus, & sic nec sensus nec memoriæ compositibus, in cubiculum afferatur, æque iisdem angoribus percelli videntur, ac vigiles.

Morbi autem veri ætatum omnes sunt hæreditarii; nempe parentes si in ætate aliqua morbum ætati illi congruum insigniter tolerantes, illo maxime tempore infantem gignant, tunc infans eidem ætati appropinquans eidem morbo expositus erit.

Hæreditaria hæc dispositio in liberis sese maturius ratione ætatis, fortius ratione impetus, contumacius ratione durationis, pervicacius ratione curationis sese exerit.

Et quo præmaturius oriuntur, eo certius per aliquam ætatem horum generum malitiam & pertinaciam experiuntur affectus hæreditarii.

Vix tamen eminentes aliqui graviore affectus hæreditarii in liberis familiariter erumpunt, quin prius affines quidam affectus præludant, ad illum tamen insequentem affectum iuxta genealogia pertinentes, qui interim parentibus vel plane non vel minus saltem evenit.

Sic e. g. a podagrico quidam natus anno circiter 20. jam hæmorrhoides perpeffus circa 25. 26. annum ab ipsa podagra correptus est.

Imprimis illi, qui cum phthisi colluctantur parentes, liberos gignunt in puerili ætate ad hæmorrhagias narium, mox ad anginas, asthmata, tusses, dehinc ad peripneumonias, nonnunquam hæmoptysin pronos, qui si per sudorifera tractentur regimina, in affectus arthriticos, pleurithidem spuriam, per expectorantia in oppletionem pectoris, per adstringentia in phthisin, per opiata in arthritidem plenam facile projiciunt.

Qui tumorum œdematosorum hæredes sunt, his hypochondriacæ tensiones, molimina hæmorrhoid. Icterus, colica, diarrhœæ, vel contra constipationes alvi pertinaces admodum mature ab ipsa juvenia vel adolescentia præludunt; foeminis mensium fluxus perturbationes mature eveniunt.

Circa hæc mala œdematoso-hydropica notandum etiam, quod in junioribus a pedum quidem œdematibus fiat initium, promptissime vero per intempeffiva artificia, vel etiam spontaneas internas commotiones, e pedibus retrocedentes in visceribus abdominis, vel repentinis inflammatorios, acutos, lethales affectus fortiantur, vel paulo languidiore affectu *αισματώδες* hectico imo phthisico ægros absumant.

Et sic liberi vel non absolute pares, vel non exquisite solos illos parentum affectus, sed differentes & varios exhibent, genere autem convenientes.

Morbida hujusmodi dispositio raro ad tertiam usque generationem admodum sensibilibiter percurrit, longe rarius illam transcendit, cum tamen conformatio corporis longe duret diutius.

Continuant quidem nonnunquam affectus, impr. qui prolixioris & operosioris sunt apparatus, v. g. arthritis, phthisis, hydrops, podagra longius, sed tamen longe mitius, quam in primis generationibus.

Quidam etiam morborum hæreditariorum certam, specialem, imo individualem retinent affectionem, sic v. g. puer quidam usque ad pubertatem ichorosis cutis affectibus vexabatur, cujus matri evenerat idem.

Sic totius familiæ hominibus circa tempus pubertatis epilepsia lunaribus phasibus respondens evenit, a qua per matrimonium liberabantur.

Aliquando etiam per nudum contagium communicatur affectus, v. g. podagra per ocreas aut tibialia, arthritis ab indumentis, hæmorrhoides ex culcitris, sedilibus, ephippiis, ab ejusmodi ægris diu usurpatis.

Qualis tamen communicatio ab hæreditaria longe differt, quod illa mox occupet, nec nisi recenter ab uno corpore ad aliud transferri possit, nec etiam admodum constantes edat effectus.

In prognosi.

Hujusmodi affectus simplices & per se sine hæreditaria dispositione mire jam observantur contumaces, in quibus omnes medicationes sunt irritæ vel etiam palliativæ, nisi vel per motum præservationis, vel per vicarias evacuationes, vel per vera specifica iis obviam eatur.

Unde tanto magis, si in liberos propagentur, omnem respuunt medelam, & paululum imperitius tractati vel longe ferocius insurgunt vel graviores subeunt anomalias.

In Therapia igitur

Percuratio & solida in integrum restitutio est impossibilis.

Inde nihil cum impetu, sed omnia blande & successive agenda.

Tum attendatur

I. Præoccupatio antecedentium causarum per vicarias evacuationes.

tionem, V. S., scarif., hirudines, it. spontanearum evacuationum toleratione, moderatione, imo provocatione.

2. Præoccupatio motuum & animi & corporis impetuosiorum.

3. Impetus erumpentis prudens tractatio, non per repellentia, stupescientia, supprimentia.

4. Specificorum præcipue prudens & perita applicatio. Quorum vero nulla prostant vestigia.

CAP. X.

Historia Morborum corruptorum.

Occasionem his præbet vel *agrorum* immodesta incontinentia & ἀταξία, jectigationes, frigidi potus, denudationes &c. vel medicorum præposteræ medicationes & regimina, paroxysmorum invadentium intempestiva commotione vel cohibitione, calidioribus medicamentis & regimine excitato orgasmo, diapnoës spontanæ neglectu vel turbatione per urinosa volatilia nervino-tonica viscera stringentia, promiscua medicatione sine respectu paroxysmorum vel cricum.

Ita versatur talis corruptio vel in alteratione, vel in evacuatione inconveniente.

Ex alterantibus

1. absorbentium abusum monstravit Ettmüll.

- imprimis terrea noxia sunt.

2. Dulcia non nimis fugienda, nec tamen iis abutendum.

3. Acida in pectoris affectibus, Spiritus sulphuris, Vitrioli lædunt, in inflammatione pectoris Spiritus Salis seu Spiritus Vitrioli philosoph. immanem tussim excitant. Acetum destillatum in affectibus torminosis nocet. Acida fermentescentia in fructibus horæis primas vias lædunt.

4. Potus sufficiens febricitantibus non negandus, nec frigidus, nec insigniter calidus sit. Cibi non sunt obtrudendi, alias cardialgia, singultus, tormina, spasmi intestinorum, alvi turbationes oriuntur.

5. Adstringentia, se- & excretionem impediunt.

Opii abusus & animi pathemata se- & excretionem varie turbant.

Ex evacuantibus:

Laxationes nocent in morbis exanthematicis, puerperiis febrem

parturientibus, imprimis si foemina ad tormina & diarrhoeas proclivis sit, in affectibus pleuriticis, hectica adultiore.

Vomitus intempestivus, nimius, anxietates, angustias cardiacas, recrudescentem nauseam vomibundam, aliarum excretionum retardationem; in hypochondriacis, deliria, manioden, foem. vomitus cruentos, in hæmoptycis, phthificis, herniosis, gravissima damna producit.

Sudorum suppressio vel violenta propulsio intempestiva turbat *typum* morbi, præcipue in morbis exanthematicis, febribus acutis inflammatoriis.

Hæmorrhagiarum inconveniens tractatio plurimorum morborum ferax est.

Sic corrumpuntur morbi *prolata*ione, ita ex acutis chronici, e transitoriis diuturni, e vagis fixi; vel *exacerbatione*, ubi contra ex intermittentibus & chronicis fiunt continui & acuti, ex indolentibus dolorifici &c. vel *excretionum cohibitione* vel harum *perversione*, unde ab exterioribus ad interiora repulsiones; vel *alacritatis enervatione* vel *nimis* vehementi objectorum impedimentorum *excussione*, vel etiam *energiae vitalis desertione*, quæ omnia per narcotica facile obtinentur.

In *chronicis* ex non perspecta causa materiali, e. g. *dolorum capitis hemicranicorum* periodicorum, a depletionibus sanguinis affuefactis emanantibus, sopitionem per *narcotica* sequuntur affectus capitis periculosissimi, paralytici, apoplectici, vertiginosi &c.

In pectoris vitiis per expectorantia habitualis decubitus ad hunc locum, pulmonumque laxitas conciliatur.

In phthiseos suspicione traumatica excretiones minuunt, nil profunt, balsamica calida febrem intendunt, inflammationem ulcerationi inducunt; item in Hectica,

In Therapia:

1. Ratione materiae, si hac neglecta motus cohibiti sunt, est illa corrigenda, expedienda.

2. Si contra citra materiae vitium a motuum concitationibus vel medicamentis pervertentibus sit malum; subveniat medicus demulcentibus, veris anodynis sine stupefactione delinientibus vel temperantibus, ardores, irritationes, colliquationes, mitigantibus vel adstrictiones & coagulationes solventibus,

Morbi tales corrupti novos sæpe & incognitos morbos mentiuntur, ubi ejusmodi inusitata symptomata ad simplicitatem restituenda, morbus rite curandus est.

Sic e. g. ex febris per chinam suppressione in hydropem quidam incidunt, ubi si, febre revocata, illa denuo per Chinam supprimatur, hydrops vel purgantibus oppugnetur, funestus sequitur eventus.

Idem damnum infert China, dum hæctica sæpe febribus intermittentibus per eam suppressis succedit, ubi per vulneraria viscera adhuc magis obstipantur.

Hæmorrhagiæ in corpore plethorico adfuetæ per adstringentia ad violentiorem perruptionem disponuntur, vel etiam nimio abusu viscera obstipantur.

Si vero hujusmodi morbi jam in consuetudinem abiere, vel partium irreparabiles læsiones fovent, sunt illi mitigandi, præoccupandæ materiæ & occasiones, absoluta cura non est promittenda.

Tandem ubi quis juvare non potest, a damno inferendo abstineat.

CAP. XI.

Historia Morborum periodicorum.

SECUNDUM NATURAM occurrunt periodicæ mutationes nativitatibus, dentitionis, pubertatis, auctioris in longum & latum, generandi facultatis, virium decrementi. It. generatio lactis, fluxus mensium.

PRÆTER NATURAM brevioribus periodis revertuntur

Febres statis septimanis vel diebus, imo horis, quas exacte ut plurimum fervant.

Ita *Tertianæ* omnes ante meridiem inter horas jentaculi & prandii; *Quartanæ* tertia vel quarta pomeridiana; *sanguineæ* diluculo solstitiali, sc. 3. vel 4. a media nocte; *biliosæ* a tempore matutino usque ad & post meridiem proxime, *cholericæ* magis circa ipsam meridiem vel immediate post.

Plurium dierum mensura revertuntur Hæmorrhagiæ, quæ sæpe sunt periodicæ, & affectus arthritici podagræ familiaris æquinoctia & solstitia comitantes.

Ex illis familiaris tales sunt hæmorrhoides, præcipue in melancholici-

cholicis & strictioribus statæ, ætati virili, vere & autumnò magis: adolescenti sæpius æstate: adultiori verò magis vere, rarius æstate evenientes.

Post has mictus cruentus, tum hæmoptysis, & tandem etiam nonnunquam hæmorrhagia narium, it. consuetæ evacuationes vicariæ, V.S. scarificatio, repetitionem poscentes.

Abortientes maxime plethoricas in abortum iterum tertia, quarta vice incurrere, septimanis exquisite respondentibus primæ vel etiam secundæ periodo, idque certius, si priores abortus in menstrua tempora inciderint, quotidie docemur.

Si fœminis menstrua supprimantur, familiares sunt menstruæ cardialgiæ, anxietates, dolores circa lumbos, os sacrum, hypochondrium sinistrum, sinum pudoris.

Quoad anni tempus circa æquinoctia vel vere vel autumnò solemnius redeunt illi affectus, qui a sanguinis orgasmo dependent. It. siccio æstuante vel bruma vigente, ubi tamen asthmata, catarrhi suffocativi frequentiores sunt.

Ita æmulantur sæpe periodos Tusses, exquisite vero asthmata convulsiva.

Item congestiones Erysipelatodes, phlegmonodes, Rhevmaticæ, hemicranicæ, ophthalmicæ, odontalgicæ & Ischiadicæ.

Imprimis si mala sint hæreditaria, quæ sæpe eundem annum servant invasionis, quem in parente habuere, præcipue si illo tempore nati sint, quo illis parentes affligebantur.

Lunares etiam phases sequuntur visus & auditus hebetudines, tactus paralytodea vitia, rationis labefactiones, deliria, convulsiones, quæ omnia luna crescente & ad plenilunium appropinquante sensibilibiter ingravescent.

Paralyfes & hemiplexiæ revertuntur sæpe, & gravius quidem illo tempore, anno, quo primo invasere.

Periodici tales affectus a simplicibus probe discernendi, & modesta hinc & adæquata cura instituenda est, non turbulenta, narcotica.

Facilius & efficacius præservantur, quam curantur.

Inveterati & a patheticis occasionibus orti in paroxysmo non ut simplices curandi.

Narcosis cum sit suspecta, sola generalis contemperatio, analepsis

plis medica & Ethica evacuatio, placida exhalatio, præservatio causarum physicarum & moralium convenit.

CAP. XII.

Historia morborum incurabilium.

TRIA HORUM GENERA statuentur.

I. *Qui vix unquam solide & constanter eradicantur, quin longis etiam sæpe intervallis recrudescant.*

Videlicet illi, qui evacuationes sanguinis spontaneas quantumcunque assuefactas pro fundamento habent, qui non nisi totius vitæ generis mutatione desuescunt; ventilationibus vero vicariis leniuntur tantum & differuntur, in solidum autem non auferuntur.

Ad horum familiam pertinent quoque restagnationes catarrhales aut rhevmaticæ circa caput, *vielsältige Flüssigkeiten* in phlegmaticis: dolores acutiores, æstuosiores, frequentiores in sanguineis magis, quæ omnia heteroclyta medicatione in fonticas anomalias aguntur.

II. *Qui brevioribus intervallis & gravioribus exacerbationibus recurrentes, ita magis magisque insolescentes, medicam opem in dies ferocius aspernantur, & quo severius aggrediaris, eo violentius contra assurgunt.* In quibus ambobus generibus, quanquam morbum superare non detur, datur tamen eundem mitigare, frequentiam ejus præoccupare.

Hujusmodi sunt habituales mali conatus motorii ad translationes varias, imprimis sanguinis, tum etiam serosorum apospasmatum.

Sic in sexu masculino evacuationes sinceræ secundum naturam magis alienæ sunt; si tamen contingunt & vel impeditius vel impetuosius concitentur vel excedant, vel frequentius & diutius affligant, eo citius incurabilem contumaciam acquirunt.

In fœminino vero sexu, si excretiones sanguinis consuetæ turbentur & hæ motuum perversiones diutius durent, assuetudinem non eradicabilem progignunt.

Et hæ quidem eo certius, quo auctior est ætas.

Sunt autem hæ hæmorrhagiæ omnes capite (vel ad summum pectore) inferiores, (si quidem hæmoptylis mature iterum occupata non ita rarissime postea quiescit & ad summum ad primæ classis periclitationes tendit) e. g. vomitus cruentus non tam propria pertinacia, quam

suocedentibus inde malis, hæmorrhoides vero in sincera sua specie sine longe periculofioribus malis non in solidum curantur.

Huc etiam spectant affectus hypochondriaco - flatulenti, colici, torminosi jam habituales, it. hysterici, suffocativi, spastici, convulsivi, chronici, it. arthritici, ischiadici, gonagrïci, epilepsiæ, vertigines caducæ, melancholia profundior & mania.

Similiter paralyfis fortis vel inveterata, quæ tamen in adhuc valde junioribus melioris spei sunt.

Referantur huc pariter nephritis calculosa vera, phthisis, hectica annosiorum & ascites consummatus, œdemata pedum diuturniora, imprimis in annosioribus;

Uti & strumæ, sarcocelæ, scirrho mammarum diuturni, indolentes etiam tumores parotidum, erisypelata, rhevmata assueta.

In flatulentia præcipue cavendum, si habitualis est in subjecto annosiore, ne calida aromatica adhibeantur, ne flatus retineantur, vel altius sursum ducantur, unde vere atrociamala icterodea, ascitica, hectica, pullulant, imprimis cavendus intempestivus vomitus.

Accedunt ad hanc classem denique ulcerata tam ex-quam interna, manantia; calculus renum, mictus cruentus, strabismus, visus hebetudo, gutta serena, cataractæ, antiqua lippitudo, caries dentium, asthma antiquum, statim post cibum vomitus mucidi, non tamen ciborum, vomitus niger in acutis & singultus cum perenni cardiogmo, tormina habitualia, hernia inveterata, procidentia uteri habitualis, impotentia virium & sterilitas foeminarum, fluxus albus, ulcera, caries ossium, urinæ incontinentia jam inveterata.

Quorum inveteratorum omnium spes nulla est.

III. *Qui nequidem mitigationem vel palliationem admittunt, sed quibus ægri curati citius intereunt.*

Tales sunt Apoplexia profundior & hemiplexia, imprimis annosiorum vel ebriosorum eorundem, paralyfis cum sensus & motus ablatione. Fatuitas cum linguæ parotide, difficultate imprimis ebriosorum. Gutta serena. Paralyfes particulares annosiores & annosiorum. Cancer occultus vel ulceratus, sphacelus membrorum a fractura, ruptura, ulceratione, morfu, globis tormentorum, ariduræ & impotentia, ani fistulæ & perinæi.

Mitigatio non instituenda est per narcotica.

Vicariæ profunt servitutes, V. S. scarif. hirudines, menses pro-

movendi, fonticuli, vesicatoria, setacea, balnea, thermæ prudenter adhibendæ.

HISTORIÆ MEDICÆ

PARS SPECIALIS.

HISTORIA AFFECTUUM ET MORBORUM SINGULARIUM.

SECTIO PRIMA.

ANOMALIÆ PULSUS,

SCILICET

HISTORIA FEBRIUM.

CAP. I.

Historia Februm in genere.

QUoad *subjecta* notandum, quod febres non tam facile & crebro uni eidemque homini per totum tempus vitæ eveniant, præcipue diversarum specierum. Sunt vero ad eas proclives plethorici sanguinei, cholericus, minus melancholici & phlegmatici; Magis juvenes & adolescentes quam seniores, imprimis ad acutas: Seniores enim magis quartana, hæctica, lenta afficiuntur. Inclinant etiam ad febres illi magis, qui animi sunt activioris & ad iram aut terrorem proni.

Historia vero *symptomatum* exhibet sensibiles alterationes circa *actus vitales*. *a.* Appetitus, vel languet, vel omnino quiescit, vel nausea succedit. In quibusdam, v. g. in quartana, fit appetitus major nonnunquam, imo nimius, certis etiam insolitis eduliis intentus.

β. Concoctio & distributio ciborum minus succedit, & minimo excessu vel quantitatis vel qualitatis ciborum turbatur; carnes difficilius, vegetabilia facilius fert. Cibus vel perperam ingestus cardialgias, vultus deformitatem, frigus extremorum, sudores anxios,

frigidos, virium jacturam, morbi denique totius pejorem successum progenerat.

Præterea sunt in febre alterationes sensibiles *motus sanguinis*, tum pulsorii, tum tonici refluï; aut alterationes saltim. Quod apparet ex visu vel strictiore & veluti emaciato; vel magis relaxato rubicundo pallido decolore; Nec non ex celeriore pulsu, laboriosiore & frequentiore respiratione. Ab hac celeritate & frequentia pulsus proveniunt alterationes caloris, coloris, dolorum, inflationis aut exinactionis vasorum. A toni alteratione procedit horror, rigor cum insequente æstu.

Has alterationes comitantur valde sensibiles *actuum animalium & rationalium* confusiones quasi, seu magis alterationes; siquidem sensus externi omnes magis intenduntur, gustus depravatur, tactus nunc frigore, nunc æstu percellitur, quies & somnus cessant, languor & fastidium movendi corpus occupat. Animam vero impotentia & fastidium cogitandi obruit. Si intenta cogitatio paululum urgeatur, sequitur tam vitalium, quam animalium actuum vix restaurabilis ac fere lethalis enervatio. Ad sunt etiam insomnia turbulenta, delira.

In his alterationibus febrilibus motus vitalis notantur diversa *tempora* & statæ periodi. Initium est primus paroxysmus & febris insultus; Hoc per opportunam evacuationem materiæ morbiferæ tota febris in herba potest supprimi, quod alias noxium foret conamen. Incrementum est, dum virium lapsus, anxietas, æstus, cephalalgia, sitis continuant. Status est, ubi hæc omnia symptomata *acum* sunt nata. Declinatio est, cum sub motibus & temporibus criticis hæc omnia fiunt tranquilliora & tolerabiliora.

Observantur insuper notabiles alterationes *excretionum*. *Urina* loco citrini offert aurantium colorem, imo magis rutilantem, dum calet. Refrigerata evadit plane turbida, vel deponit sub declinatione sedimentum, aliqua superstante urina quodammodo pellucida. Hoc signum est salutaris eventus, si vero deficit, funesti. *Sudor*, si legitimo tempore sub paroxysmorum remissione prodeat, bonum, & regimine quieto, temperato promovendus. Si vero ante hoc justum tempus vel sponte vel arte prodeat, perturbationem indicat & malum prælagium adfert. Ejus emansio trahit post se in acutis anxietates, æstus internos, virium dejectiones graviores, deliria, convulsiones, mortem: In chronicis vero diurnitatem aut transitum in acutas. *Excretio alvina & emetica* in certis solum febribus contingit; uti diar-

diarrhœa in malignis, vomitus in tertiana, utrumque in biliosis. *Hæmorrhagiæ* denique vel in primo conatu, vel ultima crisi a natura instituuntur.

Ejusmodi verò excretiones convenientes succedentes sequitur *euphoria*. Defervescit calor impetus, quies redit & alacritas animi: Paroxyfmi decrescunt, & licet tempus revertendi fervent, minus tamen impetuose exardescunt, breviori tempore durant, donec paucis paroxyfmiis, quibus per dictas excretiones restitans materia excutitur, sanitas restituatur, & quidem eo firmior & evidentior, quo magis critice illa excussio perpetratur. Unde omnis exacerbatio remittit, pulsus in ordinarium rhythmum redit, uti & animi alacritas, securitas, somnus, appetitus. Cessat immodica fitis fatigatio, virium delassatio sentitur quidem, sed somno ac cibis facile refarcitur. Talis ante criticum diem mutatio in melius, cum per se plena periculi sit, tanto magis anceps & sæpius funesta evadit, secunda negligenti tractatione.

Ante criticos vero dies, si ejusmodi remissio obtingat, periculum designat, nisi critico tempore confirmetur; imo intermittentium præmaturæ cohibitiones malæ sunt consequentiæ.

Inde patet, quod omnis generis febres frequentissime restituantur sine ullis medicamentis, sola abstinentia & quiete, animi tranquillitate, spontaneis evacuationibus, convenientibus febris indoli, scilicet per sudores, diarrhœas, vomitus, urinam; & quidem hac *naturæ medicantis* methodo æque certe ac secure, quam externa medicatione maxime vulgari heroicarum commotionum. Imo in futurum hæc medicationes internæ promittunt usum, dum corpora non adeo valetudinaria, si tantum rite procedat febris, viresque modeste recolligantur, non modo pristinae sanitati restituantur, sed novum vigorem recuperent. Contrarium v. evenit subjectis nimium valetudinariis, maxime quæ pectoris vitiis, insignioribus capitis turbationibus, hepatis læsione &c. laborant. Hæc facile sanguinis intensiorem commotionem incurrere possunt, & hæctici, phthifici, ascitici evadere. Maxime si sint seniores, aut minus vegeti. In aliis sæpe lucta febrilis periculosas dispositiones corrigit.

Externa medicina sine aut contra has internas luctas nil valet, experientia uberrima teste; præsertim vero si motus febriles, calor, excretionum molimen, periodica exacerbatio &c. turbatur, gravior redditur morbus & æger in vitæ periculum conjicitur. Nulla vero

medicatio ante & sine stata periodo, excretionum successu &c. fe-
brem invertere valet,

Unde plures febricitantes sine Medicis convalescunt, quam per
Medicos.

CAP. II.

Historia febris Epidemicæ, malignæ in genere.

INdoles febrium continua statim innotescit, si æstus in primo pa-
roxysmo plurimum ultra 12. imo 16. horas duraverit.

Uti febrim in genere competit certa temporis ratio, ita inprimis
acuta habet stata tempora exoriendi, increscendi, subsistendi ac re-
mittendi.

Recte vero decurrens talis febris habet evidentem sanguinis com-
motionem, & consequentis caloris p. n. vicissitudines.

Tendit ad eccrises vel successivas lenes diapnoicas; vel confer-
tas exanthematicas aut criticas.

Acuta stata commotiones excretorias sanguinis non habet, nisi in
principio, aut sub declinatione circa dies criticos.

Habet manifestas alterationes urinæ: Bene enim decurrens die-
bus statis indicia alterationis urinæ exhibet, concoctionis, turbatio-
nis, sedimenti; si vero nihil mutantur, aut mutatas denuo crudæ se-
quantur, malum est.

Magis vero & utilius acuta tendit ad excretionem periphericam,
quam ad introrsum spectantes, non tamen nisi statis temporibus & gra-
duali augmento in diaphoresin tendit.

Sine sufficienti tali & tempestiva diaphoresi tendit in lentam,
succeedentibus sudoribus colliquativis.

Si talis febris criticis suis temporibus exactius incidat in lunæ
duas præcipuas mutationes, novi- & plenilunium, inprimis posteri-
us, est longe periculosior, quam extra hæc.

Epidemica dignoscitur ab acuta benigniore ex frequentia ægro-
rum, convenientia item modi invadendi ac symptomatum.

Omnes tales febres aliquid monstri alunt sive malignæ sunt, li-
cet benigniores typos simulent, unde etiam ex tertianis epidemicis
multi moriuntur.

Notandum quoque est, quod tales ordinarie continuitatem ex-
hibeant, quantumcunque etiam dissimulatam, ut & ex uno typo in alte-

alterum ruant, curatæ quoque facillime recidunt, aut in lentas imo hecticas abeant.

Respondent vero typis communiter illi anni tempori, in quod incidunt, convenientibus; scil. vere tertianario, autumno quartanario, vere adultiore pleuritico, autumno humidior catarrhali, tufficuloso, æstate dysenterico &c.

Historia therapia in epidemicis malignis damnat regimen & medicamentum æstuosius, æque ac adstringens terreum.

Pariter venæ sectiones, refrigeria, opiata, purgantia; laudat contra materiæ tenuis putredinosæ halituosam excretionem, sub motibus & temporibus criticis promotam per alex. præcipue colliq. Nitrosa, acida, aqua diapn., interpositis anal. sacchar. diluentibus: regimen vero placidum quietum contra jectigationes inquietas commendat. Uti & convalescentiæ tale contra aeris injurias cum alex. continuatione refracta præcipit.

CAP. III.

Historia Petechialis Malignæ.

INter circumstantias hujus febris, & quidem sibi relictæ, non perturbatæ, occurrentes est in primis singularis *exortus* ratio, quod ægri primo *catarrhali* molestia afficiantur, tussi non adeo sicca, gravedine capitis, coryza, cum torpedine membrorum, sicut in contagiosa catarrhali fieri solet coryza, quod tamen contagium certa anni, aeris, temporisque constitutione segnescere videtur, ut hinc 3, 4. septimanarum intervallo corripiantur aliqui ex illa familia, in qua antea quis hoc morbo decubuit, maxime vero autumnali humido tempore ita se gerit hæc febris, ut ægri per plures dies gravedinem, coryzam, branchum, tussim invicem succedere experiantur, qui affectus ex improvviso cohibiti, aut non libere succedentes hanc febrem post se trahunt, concurrente languore, torpore, a peripheriæ strictura pendente, imo actuali horripilatione, maxime sub aura liberiore.

Quod de epidemicis modo in genere relatam de earum typo cum *anni tempore* respondente, illud in hac febre repetendum, quod sub vere pleurises, aut tertianarias mentiatur; Martio, Aprili, Majo, Junio calidioribus, causos, cholericas, cardialgicas; Julio, Augusto dysentericas; Septembri, Octobri catarrhales; quæ vero ex solo contagio sub nascuntur, sine tussi prodeunt,

Tem-

Tempus Invasionis est vespera, hora 5, 6. cum frigore horrido, imo & rigido, concurrente tensione in dorso dolorifica, ubi nec pedes tibiæ sensu stringente premente carent. Nec durat per æquale tempus hic horror apud singulos, raro ultra dimidiam vel integram horam excedens.

Succedit *calor* fatis *fortis* cum *angustia* & anxietate præcordiali, minime tamen nauseosa & vomibunda, nisi forte in individuis, & his quidem paucissimis. Durat æstus (pro mensura plethoræ præcipue dimetiendus) per horas multas ac totam fere noctem, ita ut primis maxime paroxysmis vix in sequentis diei horis matutinis notabiliter intepescat, sed calor usque ad novam exacerbationem fatis & patienti gravis & tangentibus obvius maneat. *Sudor* vero in his primis paroxysmis vix nisi summo continentiae regimine quieto ab omni jectigatione alieno, & quidem declinante paroxysmo mane sentitur, & quidem subtilissimi halitus forma: quod si fiat, insequentium paroxysmorum insultum mitigat.

Hæc *exacerbatio*, sine tamen frigore, repetitur die secundo eodem, quo pridie invaserat, vespertino tempore, durans per æque longum tempus, imo fortior sæpe est, donec versus meridiem usque ad vesperam iterum paululum remittat. Sicque durat in sequentibus diebus, imo in paroxysmis usque in diem quartum, ingravescendo magis quam decrescendo. Reliqui vero post diem quartum paroxysmi non solum nihil auferunt, sed potius, siquidem cætera bene succedant, ad sensum mitefeunt.

Ulteriore recrudescente paroxysmo delassatio, dolores capitis, tussis magis *increscunt*, & quidem *tussis* vel maxime, dum multi ante paroxysmum nil tussiant, redeunte vero exacerbatione, summa tussi corripiantur, indeque eo pejus afficiantur. Imo sæpe tussis index est paroxysmi redeuntis.

Sub hoc rerum statu est quasi characterisma specificum summa *lassitudo* gravativa, als wann alles zerschlagen wäre; irrequieta artuum motitatio, vel etiam vibrationes in artubus mediis, imprimis ulnis & suris, uti & in dorso a summis scapulis ad infimos lumbos in adultis; in infantibus ex horum motuum exacerbatione convulsiones, pavores in somno, initio præsertim, incremento, & primis statim diebus suboriuntur.

Somnus abest, sine tamen conspicua hujus defectus causa. Neque enim tam sensibilis est æstus, neque tam vehementes dolores, quibus somnus auferri possit, imo frequentes, nullum penitus nec corporis

corporis nec capitis indicant ægri: nihilominus de fomno vix cogitant per multos dies; aut certe leviter saltim dormituriunt, quando dormiunt. Nec etiam incommodo inde, nedum damno afficiuntur, a delirio & stuporibus alieni, inprimis si tranquillam & patientem mentem fervent. Si medicamentis sollicitetur fomnus, gravis est, morbumque magis turbans.

Occurrunt vero nonnunquam aliqui, maxime juniores, qui in statu morbi fomno potius quam vigiliis laborant, quod vix non pro comate fomnolento haberi posset, nisi & ad poscendum potum & excretionem perpetrandas sponte evigilarent, quibus peractis statim iterum in fomnum relabuntur, & illum quidem non anxium, suspiriosum, sed naturali non absimilem & satis æqualem sine jactatione, quiritatione, suspiriis: Hi sine ullis peculiariter contra hunc affectum remediis directis, sed illis tantum, quæ ipsi morbo destinantur, ad se redeunt.

Cephalalgia vix unquam tanto impetu ægros angunt, ut ipsis directe remedium necesse esset, neque graviora symptomata post se trahunt. Illud tamen non omittendum, quod illi ægri, qui notabilioribus capitis doloribus afficiuntur, communiter minus periculosi deprehendantur, quam isti, in quibus inprimis plane nullus in capite sensus molestus occurrit. Sicut in genere notandum, ubi ægri nullius morbi sibi conscii esse videntur, licet de reliquo mente constant, præter lassitudinem insignem, appetitum plane deficientem, fomnum nullum aut levem &c. quod ibi ordinarie maximum soleat esse periculum.

Exquisita ordinarie in hoc morbo est *inappetentia*. Nausea vero, nisi ad cibos capiendos persuasis aut coactis nulla est positiva: nulla etiam ad vomitum inclinatio nisi in individualibus forte dispositionibus, & ventriculi statu jam magis ante morbum onerato: & quidem exemplis satis raris.

Plerique *sitim* quidem satis sentiunt, non tamen adeo enormem. Sunt alii valde quidem sitientes, sed cerevisiam, alias usitatam quidem, respuunt. Imo non desunt, qui fastidio quodam non solum cerevisiæ, sed & aliorum decoctorum afficiuntur. Quo magis autem sitis deficit, eo peioris ominis res est. Potus aqueus tepidus nil facessit negotii, licet etiam largus sit; qui calido potui sunt addicti, illi utiliter talibus uti pergunt.

Intersa ægri notabile corporis decrementum sive *contabescen-
tiam* incurrunt ; licet in hac febre (uti in aliis quoque lentis, vel ve-
re & pure talibus, & non specificè hecticis) nihil adeo magni peri-
culi alit talis tabes, cum superato morbo facile florem corporis re-
cuperent ægri.

Durat hæc febris usque in diem 7, 11, imo interdum ad 12. ubi
sæpe concurrens specialis dolor tendens, trahens dorso artuumque,
præcursor est *macularum* erumpentium, & id quidem sæpe 4, 7. die,
inno initio, sed non nisi paucis individuis ; erumpunt quidem di-
spersæ per corpus, magis vero circa artus, pectus, scapulas, non æ-
que in facie & abdomine conspiciuntur. Possunt etiam exasperari
& exaggerari, uti variolæ & morbilli ; imo benignior earum condi-
tio, medicationum fortiorum interventu, præter solitum exacerbari
& angeri potest. Interdum pustulæ, ex ipsis maculis apparent, wie
Hirse-Körner. Si paucæ, emergunt communiter : si multæ, moriun-
tur. Hæ maculæ sunt quidem huic febre & quidem soli propriæ,
sed tamen non perpetuæ, unde magis petechizans nuncupari pote-
rit. Neque tantum sunt symptomaticæ, sed criticæ, quamvis non
exquisite criticos dies imo horas sequantur ; eccrisin tamen utilem
habent, imprimis sibi relictæ, decenter expeditæ magis quam pro-
motæ, non vero intempestive retardatæ. Quique methodo leniore,
naturæ convenientiore tractantur, illi rarius, parcius, pallidius ma-
culas suas exhibent, criticis quidem aut certe proximis temporibus.
Cum diversis methodis copiosius, impetuosius, imo præmature, aut
justo tardius prorumpunt. Maculæ, quo tardius circa 7. diem erum-
punt, eo melius, quo vero citius, eo magis vagæ & periculosæ ; si
nimis copiosæ uno impetu prodeant, plerumque funestæ sunt. Ma-
culæ rosæ aut pallidiores, rubellæ tamen & floridæ, meliores
sunt, quam obscuræ, lividæ. Persistunt 3, 4 dies & evanescunt ite-
rum sensim. Maculæ, quæ post 7. diem erumpunt, si nil levant, nil
boni sperandum, nisi die 3. post appareant in maculis pustulæ sive
purpura alba, ubi iterum bona spes affulget. Ita Purpuræ successus
sæpe expectandus, si petechias nec melioratio nec deterioratio sub-
sequatur, licet tales efflorescentiæ cum gravioribus anxietatibus & vi-
rium jacturis ingruere soleant. Quod si vero talis purpura una cum
petechiis appareat, periculosum est, & subest plerumque impulsus
diaphoreticus. Si post maculas 3, 4. dies prodeat, omnia tranquil-
liora evadunt. Diarrhœa post purpuram, petechias non recte succe-
dentes insequentem utilis est.

In genere hic de *diarrhœa* in tali febre experientia docet, quod circa statum & declinationem eveniens plus commodi quam damni adferat; Alvi contra adstrictio plus damni quam commodi. Unde nec sistendæ diarrh. sed Nitroforum & alex. usus iterandus. In principio solet tamen ambigui eventus esse diarrhœa. Obstructio vero symptomata cætera auget, delirium, aphthas &c. accelerat.

Aphthæ & *prunellæ* sunt familiares huic febre, maxime si alvus sit adstricta, si insolescant, funestum indicium exhibent, imprimis si ad aliquot dies invaluerint; wenn der Hals in 2. Tagen gelb wird, gelb Wasser abstreichen kan der Pinsel, und in den oesophagum zu sehen ist.

Hæmorrhagiæ ordinariæ nec criticæ haud eveniunt. In principio debilitatem majorem, mentis abalienationem, anginas mature adducunt cum vagis præcordiorum angustiis. In eodem statu etiam excitantur in statu, maxime sub alvi siccitate.

Sudores largi salutare raro sunt. Quo minus vero mador halituosus exit, eo æstus gravius & diutius affligit, cum majoribus anxietatibus, agrypnia, mentis confusione, alvi siccitate &c. In moderate calido ægrorum regimine quarto ad minimum die & sequentibus paroxysmis inter horam matutinam 4. & 7. lenis erumpit sudor, non sine notabili levamine. In quibus materia majoris corruptionis abundat, in illis sæpe talis halituosa excretio successu continuo gaudet, magis tamen tepescente paroxysmo prodiens. Regimen tamen ultra frigoris exclusionem non debet extendi. Tale qui cum continentia quieta excusant aut quasdam corporis partes denudando refrigerant, hi mox aphthas periculosas incurrunt & quidem eo maligniores, quo impetuosiores ingruant. Contra qui in anxio nimis calore continentur, illis in principio quidem magnam prolucunt sudoris copiam, cum insigni debilitatione. Si vero hic sudor in morbi augmento pertinaciter supprimatur; symptomata exacerbantur, pepticiæ monadiciæ, inconstantes, dispersæ micant & iterum recedunt cum fatali exitu morbi. Faucium inflammatorium vitium succedit cum funesta catastrophe, quam in Plethoricis incondita regimina una cum fervidis medicamentis accersunt.

Urina est rubella, quæ vel talis manet, nec nisi in lentam crassitiam mutatur, vel post refrigerium turbatur, deponit consistentiam lacteo-roseam, levi flavedine pallentem, & simul vitrum, in quo hanc mutationem subiit, alba cuticula imbuat.

Differentia hujus febris, a *castrensi* non est in essentia, sed quoad

accidentia & quidem I. quoad regimen in nuditate, frigore, aëris, tempestatum injuriis expositum, decubitusque in nuda humo, æstus diurnus accedens inæqualitatem auget. In potu nullum regimen. II. Quoad diætam prægressam occurrit inopia, cibi situ confecti, nunc vero luxus; aqua sæculenta, impuræ cerevisiæ, vini & spirituum ardentium abusus. III. Quoad medicationem occurrunt tot monstra, maxime diapnoes defectus vel excessus; usus opiatorum, emetiorum, V. S. &c.

Quoad *exitum* hæc febris sibi relicta est lenis & in suo genere lenta, nec ad peracutum statum proclivis. A nulla evacuationis commotione incipit, nec cum tali desinit ordinarie, nisi quod ad diarrhœam in statu inprimis senescente facile inclinet. Unde ægri febre hac placide laborantes, certius evadunt; qui vero aliis evacuatoriis commotionibus corripiuntur, pessime habent & vitæ periculum incurrunt.

De Exitu quoad *medicationes* varias etiam disci poterit, quod quantum scilicet hæc a placido æquali decursu aberrent, tantum a leniore exitu recedant.

I. *Vomitoria* in primo principio subjectisque robustis sunt quidem adhuc tolerabilia. Quod si vero æger, maxime fœmina, a primo paroxysmo gravius afficiatur, vomitus vero lentius suscipiatur, alvo maxime sicciore, accedunt in ipso vomitu enormes anxietates cardiacæ, & typus lenior febris in turbatiorem statum dejicitur. Licet etiam notabile damnum non post se trahat, tamen vires magis deficiunt, nec emolumentum singulare inde prodit. Circa criticos dies ex levi causa revocantur vomitus, omnem reliquum progressum turbantes, facileque funestum exitum adducentes.

II. *Purgationes* pariter hanc typicam febrem initio turbant, maxime diapnoicam discussionem revocant.

III. *V. S.* in vere non adeo absolute, æstate vero ac hyeme, nec non autumno certa mors est. Non habet usum nec necessitatem: imo nunquam sine periculo esse solet. Siquidem die 7, 9, 11, incompletam congestionem hæmorrhagicam ad caput attrahit, quæ erumpere per nares nesciens fauces occupat, aphthas producit, nec non stagnatione sanguinis intra caput cum delirio, comate, lethargo inde succedentibus agrumque jugulantibus. In tali statu si hæm. narium venæsecationem admiffam subsequatur, in aliquibus spes adhuc emicare videtur.

De *sudoribus* jam quædam dicta sunt. In principio præmaturi sunt & typum turbant; facileque vel colliquativos vel suppressiones causantur. Si vero die 7. 8. sudor fervidis medicamentis urgeatur, saturatæ exeunt maculæ, raro felicitis eventus futuræ.

Inter *juvantia* vero commendat experientia ea, quæ cap. præc. fini sunt annexa. Febrem scilicet leniter succedentem expectare, adjuvare, congruo maxime tempore, critici motus. Commendat præcipitatio, colliquantia scilicet absorbentia acido citri, tartari saturata nitrosa versus paroxysmum. Alexipharmaca eo exeunte. In infantibus tenuiora diapnoica; in maribus acida nitrosa interpositis alexipharmacis. Absque prudente harum methodorum administratione præfert abstinentiam & expectationis curam.

CAP. IV. Historia PESTIS.

IN multis convenit cum febre petechiali. Pathognomicum vero signum constituunt bubones & anthraces, pluribus maxime tali febre decumbentibus evenientes. Præcipue notanda harum summa malignitas, maxime anthracum lethalis eventus, & valde præceps ad sphacelosam corruptionem & gangrænosam præcipitem diffusionem dispositio, cum magnis anxietatibus, doloribus, lypothymiis &c. In quo gradu alii tumores bubonodes distinguendi sunt.

Eventus Pestem characterizat qui scilicet familiariter apud pleosque lethalis. Quem necessario in limite febrium præcedit summa virium prostratio, virium dejectio, trepidatio, stupiditas obiviosa sui suorumque negligentia, imo præceps funesti eventus mentis præsagium. Apud alios sunt præcipientes symptomatum motuum febrilium exacerbationes, sine ulla causa manifesta, sine proportionato effectu.

Invadit cum summa anxietate præcordiali, dolore spastico in dorso & artubus, repentina debilitate, vertiginosa turbatione &c. quæ repente modo dicta phænomena presso pede insequuntur.

Veterum recentiorumque scriptorum monimenta de sævitia hujus febris, longe lateque panicum omnibus terrorem incutientis, qui perlustraverit, facile erit judicare, quo fundamento nitatur erroris haud vacua illorum opinio, qui pestilentissimi hujus morbi indolem longe aliam ac hodie fuisse arbitrantur.

Uti enim dubio vacat, illam nonnullis symptomatibus aliquando variasse, aliumque simulasse genus; ita hoc accidentaliter tantum secundum loca, subjecta, tempus &c. diversa contigisse, essentielles aut circumstantias ubique ut plurimum conspirasse, neminem, qui paulo attentius omnia perspicere non pigratus est, fugiet.

Omnium igitur consensu

1. Pestilentia non sigillatim aliquot subjecta, sed incredibili celeritate totam urbem, imo regionem invadit, per aliquot menses furit, tandemque remittit, per dimidium vel totum sæculum sæpe non rediens.

2. Homines a Peste correptos compluribus symptomatibus obnoxios esse, quæ febrem petechialem comitantur, licet hic gradu multo vehementiore.

3. Quoad anni tempus plerumque æstatem servavit, quoad subjecta velocius aggressa est & in mortis periculum adduxit juniores, robustos, plethoricos, calidioris habitus; uti & inter bruta (testantur hoc relationes ex Italia) pingua & nitidissima prostravit, non item macra, frigosa.

4. Invadit cum doloribus capitis, ventris, dorsi, intercurrente frigore & horrore, vertigine, (*Düsterkeit des Haupts, daß ihnen grün und gelb vor den Augen werde,*) quæ dolores magni præcordiales, calor diversi gradus, pulsus inordinatus, plerumque lentus & debilis excipiunt; ex quibus omnibus cum insigni patientis debilitate & universalis contagio morbus hic cognoscitur, præsertim increbescentibus conatibus illis vomibundis anxiiis.

5. Postridie augescunt symptomata usque ad mentis perturbationem, & quidem eo vehementius, quo diutius se- & excretiones retardantur; ubi vomitus vehementiores, diarrhœa, hæmorrhagiæ enormes, lethargus, convulsiones, syncope accedunt, imminentis mortis prænuncii, antea tamen plerumque sudores multi colliquantes, lividæ, fuscæ, nigræ maculæ & anthraces erumpunt.

6. Quod si vero tempestitiva, quieta & lenis diapnoë dies 3, 4, uti & bubones in locis glandosis, parotidibus, post aures, sub axillis, in inguinibus &c. succedunt maturationi non difficulter obsequentes, intra 8 dies morbus minui & optato cum exitu terminari solet.

Recensitis circumstantiis universalibus in omni pestis genere plerumque sese sistentibus, sequitur, ut particulariores quasdam se-

cundum naturam subjectorum, rationem curationis &c. enumeremus.

1. Urina non minus quam pulsus magnopere variavit. Urina flava, nigra, obscura, rubra, mali; viscida (leimicht,) fausti ominis.

2. Ex Polonia nunciatum est, fœminas juniores, juvenculas, plurimum omnium pesti succubuisse, quemadmodum & olim ab hac grassante juniora & florida solum subjecta jugulata & extincta fuisse (unde & singulare nomen meruit) memorant observatores.

3. Varia temperamenta etiam varia in symptomata incurrisse narrantur. Unde sanguinei vehementes dolores, deliria, debilitates, sudores, hæmorrhagias &c. cholericis vomitus impetuosiores, diarrhœas, fortiora deliria & hæmorrhagias; melancholicis majores anxietates, dolores, debilitates, minus sudores: phlegmatici lethargum, dolores artuum, vomitus sustinuerunt.

4. Imo huic temperamentorum diversitati diversus quoque respondit exitus. Unde cholericis facile erumpebant petechiæ cum carbunculis; sanguineis petechiæ cum bubonibus; phlegmaticis bubones lenti prodeuntes, nec ita pestiferi; melancholicis bubones cito & facile exeuntes, imo tales sua sæpe constitutio a contagio præmuniit; uti & podagrici, calculosi, hæctici maximam partem ab hujus febris insultu liberi notabantur.

5. Peculiaris & rara est circumstantia, unum subjectum bis a contagio mortis periculum subire. Illa frequentior est, quod febres catarrhales malignæ (rarius vermium excretiones, item contagium in bruta sæviens) præcesserunt, gravidæ facile abortierint &c. nonnunquam dysenteria pestem infecuta observatur.

6. Perniciosissimam putredinem ab hoc morbo illatam ostendunt partim in corpore vivo sudores putridi fœtentes, petechiæ nigrae & anthraces celerrimæ, putrefactiones sphacelosa, partim in cadavere intumescencia veloci putredini obnoxia, it. petechiæ nigrae intestinalia, uterum, viscera obsidentes.

7. Ita & ejusmodi putredo ad fatalem prognosin tendit & indicatur per sudores summe colliquativos, fæces nigras, horrorem post sopores, Leipyriam, tormina ventris, subitanam apparentem meliorationem &c. sicuti & hoc in dysenteria ultimæ & internæ putredinis signum habetur, ut taceamus vermium dejectiones, quod veteres jam internæ corruptionis productum existimarunt.

Historia Variolarum & Morbillorum.

Novam Europæis morbi *speciem*, uti petechiæ & lues venerea, aliqui esse putant variolas, cum orientales medici nil de eo scriptis prodiderint, maxime ex *Africa* ad nos delatam, cum nigris cutaneus talis affectus per omnes ætates valde sit familiaris, utpote forte ex diurno æstu & nocturno frigore oriundus.

Sanguinis menstrui impuritatem male inculant alii, cum & gravidæ menstruatæ prolem variolosam edant. Certum manet, quod omnis homo ad hunc morbum sit dispositus, ita ut etiam in provec-tio-rem usque ætatem a contagio immunis non maneat. *Infantis* & *puerilis* ætas facile occupatur. Nec facile bis afficit homines, ut fœ-minarum traditio habet, quod qui in plantis pedum nullas gerant, al-tera vice hunc incurrant morbum.

Adultioribus majus afferunt periculum. In omni vero ætate fa-cile in progressu suo turbantur, licet nullum postea ulcerosum vesti-gium relinquunt; nec per se tanti periculi est, exemplo plebejæ expe-rientiæ, nisi ab adventitiis causis id inferatur.

Servant variolæ, imprimis in progressu suo, statam *periodum*; e-ruptionis a 3 ad 7 diem; a 7 ad 11, diem maturationis; ab 11 ad 14 desiccationis. *Sinetypis* tamen decursus absolutis.

Invasio prima fit sine horrore aut frigore notabili; ubi vero tale quid, uti & pulsus ataxia, motus convulsivi concurrunt, deterior u-tique est prognosis & metus inflammatoriæ invasionis in aliquo vi-scere.

Oritur post meridiem maxime *languor*, *lassitudo*, *calor* sat levis, *capitis turbatio* gravativa, vertiginosa, quam notabilis dolor, cibo-rum fastidium, imo apud multos *odor amarus* & adversus, rarius nec valde utiliter vomitus.

Multis teneriorum juniorum eveniunt tormina in abdomine, quæ tamen, nisi vermium proventus adsit, parvæ sunt consideratio-nis.

Concurrunt hisce plerumque *tussis* & pectoris quidam infarctus, dolor dorsi tensivus & leviter punctorius.

Convulsiones sub eruptione sæpe accedunt, sed non frequen-ter aut necessario; quo minus tamen vehementes frequentes sint,

eo minus subest periculi, præsertim in subjectis jam ad eas quasi adfectis.

Tertio die vel quarti initio erumpunt *pustulae*, primo exiguae, milii instar cum rubore ambiente, augescunt tamen pedetentim, ut magnitudinem ciceris, imo minimi pisi adæquent.

Turgent semi-pellucido humore, qui sensim 2, 3, dierum spatio magis magisque spissescit, & purulentam consistentiam inducit.

Durat itaque eruptio a die 3. ad 7.

Fit eruptio sine insignibus alterationibus *febrilibus*, sine excretionibus multis sudorum.

Si eruptio simul & semel ante 3. 4. diem *festinato* contingat, vel ex nimia copia ulceratio copiosior fiat: tum vel facile regurgitat impetus, vel nimia inflatio prægravat naturam, ut utrinque opus deserere cogatur.

Obstructio alvi eruptionis tempore est pene ordinaria, nec tum temporis irritanda. Si vero ante variolarum eruptionem nimis diu extiterit alvi adstrictio: diarrhœam gravem post se trahit, sub eruptione retrocessionem inducentem; uti contra variolæ retrocedentes diarrhœam & convulsiones causantur.

Circa 7. diem non modo *pure* turgidæ apparent *pustulae*, sed & *rust* circumferentia, sin vero *pallet*, mali est ominis.

Extuberant *fastigiatae* pustulæ bullulis similes, rotundæ bono; sessiles vero & *depressæ* in medio, malo; circumcirca *pallentes*, pessimo omine, uti & lividæ. Quæ vero *limpidæ* manent & mature rumpuntur, sind die weisse Pocken. Quæ acuminatæ, die Spitz-Pocken. Utræque mitiores existunt. Mature subsidentes seu *dehiscentes* cum sanguineo quasi nigro stigmate loco puris in adultis plerumque, in infantibus non ita absolute, lethales. Quale quid etiam evenire solet, si *urina* copiosa sub suppuratione prodeat.

Ab 11. die sponte disruptæ, effusa purulenta sanie, subsidere incipiunt, innascitur siccescens *crusta*, quæ versus 14. diem sensim dilabitur, restituta subtus cuticula. Remanent tamen aliquandiu rubicunda sub tenuiore cuticula vestigia, non raro etiam foveæ, ipsa cute profundius erosa.

Sub statu suppurationis *dejectiones* saniosæ cum striis tenuibus sanguineis, non frequentes nec copiosæ, aut torminosæ, adeo periculosæ non sunt, maturis vero & rumpentibus succedentes etiam utiles sunt. Periculosæ vero sunt tempore eruptionis, & si maturatio

languida sit cum ægri imbecillitate, & insigni febrilium symptomatum vigore. Tali diarrhœæ, si sensibilis variolarum retrocessio, earum extenuatio, livor in ambitu & pallor reliquæ cuti superveniant, mortis præfagia evadunt.

De *succedaneo* variolarum exitu notat observatio, quod in lento & inæquali progressu, dum aliæ post alias prorumpunt, vel prioribus jam maturefcentibus aliæ novæ succedunt, quod, inquam, hæ novæ facile retrocedant & ægri convulsionibus coortis facile intereant. Fit hoc maxime, si primis maturatis & euphoria succedente regimen moderate calidum negligatur.

Ratione *paucitatis* notandum, quod si justo tempore & promte exeant numero paucæ variolæ, non malæ spei sint, & plerumque mitissima habeant symptomata: Languide vero exeuntes non careant periculo, & plerumque alias tarde successuras habeant in recessu; vel ipsæ ad retrocessionem pronæ sint, pessimo exitu.

Symptomata extra essentialia sunt perturbationes capitis vertiginosæ, pectoris tusficulosæ, ventris tormina, murmura, inflationes: fluxus alvi, hæmorrhagiæ narium, largæ semper; variolæ intra nares, infundibulum, fauces, sternutationes, angustia per nares respirandi, faucium inflationem post se trahens, oculorum læsiones, erosiones & foveæ cutis &c.

Morbilorum idem est typus, quoad tempus invasionis & efflorescendi. Sunt vero exanthemata leviter protuberantia lenticulari elevatione, depressiore scilicet quam variolarum, rubicunda, sine sensu, nisi quod sub sui finem, dum post paucos dies ruborem dimittunt, subsident, pruritus quendam & levisimas squamas seu furfures abscedentes forment.

Interdum satis *benigni* & absque periculo esse observantur, quamquam etiam copiosi sint. Interdum vero valde periculosi & gravibus symptomatibus stipati, pluribus funesti observantur, & quidem maxime a tempore vel tempestate prægressa aut præsentem. Sempertamen benigniores sunt variolis: scilicet in suo gradu, ubi coincidunt. Unde ab eorum *retroessione*, nisi valde maligni ea tempestate sint, tam certum mortis periculum non absolute imminet. Neque etiam *diarrhœæ* hic adeo periculosæ existunt, ut in variolis, reliquis circumstantiis bene se habentibus; malis vero accedentibus sunt etiam satis malæ. Sempertamen facilius toleratur sponte coorta diarrhœa, quam medicamentis excitata.

Inter *symptomata communia* sunt *faucium* anginosæ inflammationes, *oculorum* inflationes. Nonnunquam variolæ oculis & medio tunicæ corneæ innascuntur, cum summo visus periculo.

In utrisque tempore suppurationis, præcipue in variolis, *inflatur* admodum totus ambitus corporis cum insigni rubore, & quidem cum bono omine; si emanat, malo imo pessimo.

Anni constitutio ad malignitatem multum tribuit, quæ etiam ad diarrhœæ noxium effectum multum confert.

Quoad historiam *curationis*, docet experientia, utriusque motum esse lenem & statum, qui per medicamenta facile aut regimen ante tempus cum periculo impellatur vel cohibeatur. Unde Sydenham recte monet, ut recte succedente statu medicamenta non adhibeamus.

Præmature enim ac fortiter *stimulati* progressus, movent quidem copiosiores solito eruptionem, mature item recedentem.

Inconsiderate vero retardati & (per narcotica) cohibiti vagum faciunt successum, qui ad retrocessionem proxime inclinat lethalis sæpissime eventus. Quod etiam de *refrigerationibus* saltim particularibus constat, sub eruptione & maturatione, imo ruptione, quas retrocessio, abscessus maligni, facile insequuntur.

Qui *pereunt* his morbis, magis inculpare possunt artificia medica, malam regimen vel accidentes causas externas, quam morbi malignitatem, æquali enim moderato calore, quieta continentia plurimi plebejorum sine auxilio externo morbum subigunt, & contra impetus sudatorii lentum exitum præcipitant, natura a sudatione in hoc morbo aliena, vel denique post morbum præmature injuriis æris se exponentes ægri finem lædunt.

Variolæ, inprimis ruptæ & jam desiccatae, tantum subinde periculi fovent, ut teneriores ab aere libero frigido aut turbido vitæ discrimen imo jacturam subeant, id quod inprimis valet in variolis lento successu aliis post alias emicantibus, ubi plurimis ruptis & siccatis paucae adhuc immaturæ restant. Hinc facile improvido regimine retrocessurae &c.

CA'P. VI.

Historia Febris Biliosæ.

Subjecta hujus febris sunt temperamenti cholericæ (macilenti, non æque succulenti, nisi iracundi) prædon inantis, calidiori diætæ affueta & ante vel post ciborum assumptionem iracundia gravi commota; præsertim si mox vel frigidum vel fermentescentem potum, cerevisiam fermentescentem superbibant, vel dulcia acriter fermentescencia ingurgitent; unde scilicet *procatarsis* nascitur, scilicet quicquid effusionem bilis in ventriculum possit suscitare, quæ cum reliquis ciborum acidis, tanto acriorem fermentationem suscitatur; uti oleosa cum vino in tanto acerbius acetum abeant.

Exoriuntur facile circa solstitia ejusmodi febres, aggrediuntur vero versus solis exortum; quæ enim vesperi cum æstu, amaritie oris invadunt, biliosæ non sunt, sed a ventriculi cruditate vel ab iracundia ortæ febres.

Habent quotidie suas *exacerbationes*, semitertianaria commotione, sed sine vehementibus rigoribus, cum horripilatoria tamen alteratione sub principio exacerbationis.

Corripiuntur scilicet ægri, dicta procatarsi præcedente, *horripilatione*, tetrico aspectu, languore totius corporis cum præcordiorum angustiis, nausea anxia syncoptica, æstu totius corporis, dolore capitis, in gradu suo per individua variante.

Succedit *vomitus* acris biliosæ materiæ acerrimæ, quæ dentium stuporem, raucedinem, labia ulcerosa efficit, & cum pulvere terreo effervescent.

Conjungitur quoque *dejectio* biliosa, quæ & tenesimum prurimum intestini recti ejusque excoriationem, maxime in infantibus, efficit.

Utraque hæc evacuatio fit cum *syncoptica* anxietate. Quo vero maturius hæc excretio succedit, eo citius accedit levamen. Si vero diutius inde conclusa hæreat hæc materia, efficit intensam ardorem inflammatorum ulcerosum, anxium. Unde syncope, deliria, convulsiones.

Maxime vero succedit symptomatum summa exacerbatio, si vomitus non mature exeat in casu ab ira post cibos, alvi vero siccitas adfit,

fit, ut siccitas oris, sitis a largis potibus augeatur, debilitates, dolores præcordiorum sensibilissime tactum respuentes incrementum accedant.

Hoc rerum statu urina est subrufa, flammea, pauca, crassa, turbida, rosea, cum simili tandem sedimento evadens, flavedo vero immixta manet.

Æstus vero præ omnibus aliis febribus est intensus, licet externæ corporis partes facile palleant & frigeant.

Singultus facile accedit, si valde parum exacerbatur & conatus magis ad superiora quam inferiora tendat, imo veluti in medio titubet, citra dignum effectum, invalescente interim magis magisque intestini recti, duodeni & ipsius mesenterii circa suum centrum, imo diaphragmatis circa tendines inflammatione.

In *ardente sicca* sive *Causo*, quæ nec vomitu nec diarrhœa solvitur, æstus, sitis, ariditas evadit intensior, imo facile in apthas, deliria comatosa fit transitus; maxime vero hoc statu alvus sicca semper periculosior est, quam nimia ejus solutio, præcipue in statu; uti etiam facile in *Lelpyriam*, inflammationes internas degenerat, ut plurimam funestas.

Procatarticae causæ sunt sæpe assumpta siccantia immodice calefacientia, ardor Solis liberalior, potus vini fortioris, longa sitis, labor plurimus, Venus inexhausta. Vid. *Forest. Ebr.*

In crasso pestilente *Urina* est livida, subinde viridis. *Idem.*

Si cholera *sursum* ad vomitum inclinat, magis pathemata circa caput prognerat: si *deorsum*, tormina, palpitationes epigastricas, singultum.

Dejectiones tamen criticae tetricæ materiæ raro utiles vel sponte vel arte excitatæ.

Accedit faucium *prunellodes* siccitas ad fissuras usque proclivis: agrypnia, pavores in somno, animus evadit summe fastidiosus, impatientis, ad deliria furiosa, imo ad convulsiones proclivis.

Lingua arida, aspera, nigra, labia nigra propria hujus febris signa. vid. *Forest.*

Transeunt hæc febres leviter mitigatæ per stomachica præcipitantia, acida in *lentam*, cum majore virium & appetus dejectione, somno paucis, siti multa, aspectu inter audacem & meticulosum fluctuante, qui status, si pro phthisi habitus per traumatica tractetur, in hecticam immedicabilem transit, in humidioribus tumores asciticos relinquens.

Suppressæ biliosæ immediate quoque, uti jam dictum, Leipyriam accersunt, quæ si statim ita incipiant cum æstu torrido, frigidulitate externa, periculosæ utique suat. At si biliosæ jam unum alterumque diem vigenti hæc alteratio accedat, funestum est: maxime dejectiones & vomitus nigricantes obitum præcurrunt aut insequuntur.

Biliosæ in tertianam sæpe mitigantur, sed suspectam: neque oris amarities aliud quid, quam bilis restagnationem in ventriculo indicat.

Exinde jam patet, *periculosum* hunc esse morbum, sine provido enim regimine appropriatisque remediis raro salutarem sortitur eventum. Obsidet viscera, si sine matura materiæ ejectione invaluerit.

Forestus in febre ardente pejora signa statuit. 1) Inflammationem pulmonis supervenientem lethalem. 2) Inhorrescentiam ante materiæ concoctionem & hic & in aliis febribus continuis periculosam. 3) Imbecillitatem cum deliriis, timore &c. vigiliis, sopore, colli dolore. 4) Vocis interceptionem aut surditatem. 5) Tremorem manuum cum ingente corporis squalore. 6) Linguam nigricantem, os præsiccum & nullam sitim, os male olens. 7) Singultum præc. post citam alvum, aut sanguinem sine modo effusum vel guttatim e naribus stillantem in principio. 8) Rigorem in primo principio cum singultu aut sanguine e naribus stillante, vel etiam sine his. Hic vero rigor post signa coctionis bona prænunciat crisin. 9) Frigidos sudores pessimos & syncopes jam præsentis testes. 10) Frigiditatem extremarum partium cum livore, quæ mortem portendunt. 11) Acutos aurium dolores. 12) Si frigidus effletur spiritus, & pectus si collum vertatur cum molesta deglutitione. 13) Convulsiones. 14) Urinam claram, tenuem, crudam, permanentem.

Historia *therapiae* commendat *abstersionem* & *excretionem*. Hanc Emetico-catarcticam, imo leniorem clysticam. Emesis sit matura, maxime in statu proxime admixtæ iracundiæ post partum. In tenerioribus clistica abstersio sufficit. Illam vero per absorbentia, cryst. mont. ostracea cum nitro regenerato parvis & repetitis dosibus; conjuncta humectante dilutione per decoctum pullorum tenue. *Mitigationem* vero assolvit pariter nitrum cum enuls. s. card. mar. &c. in inflammatoriis specificis. *Discussionem* diapnoicam ultimo intendere præstat pro abstersione & inflammationis præoccupatione per ess. alex.

alex. M. S. sine regimine. Spontanei sudores nec concitandi, nec reprimendi.

Maxime Medicationis *ordo*, uti in febrium paroxysmo servandus, cum semitritæ rationem habeant biliosæ; imprimis calida versus paroxysmum non sunt danda. *Potum* vero experientia commendat dilutum, temperatum instar Théë, decoct. CC. citr. non sæculentum, non frigidum, qui anxietates ad sensum intendit; parum acidulatus non nocet. Hæc de juvantibus & nocentibus dicitur experientia.

Quando vel his non proficientibus, vel prima morbi sævitia status exacerbetur, abit in *inflammatorias stases* bilis causticæ corruptæ, maxime pylori, intestini, duodeni, ventriculi, hepatis, generatque syncopales Leipyrias, typhodes, elodes, lethiferas febres.

Pendere hos affectus ab causticitate *bilis*, docet proventus in *infantibus* iracundis vel ab iracundia nutricum afflictis, ubi vomitus & dejectio alvina æruginosa, prussina, graminea deprehenditur, cum fummis torminibus, inquietudine, æstu febrili; aut vitello similia excrementa secedunt.

In quo statu, si junioribus siue adultioribus superveniat dolorificis passionibus omnis sensus subita cessatio, æstui succedat frigus, manente, imo increbescente virium dejectione, angustiis, anxietatibus, lipothymiis, febre, & sphacelum succedere indicium affertur.

Solamen restat, si materia aeris biliosa tempeste & largiter deorsum tendat ad exitum.

Unde *therapia*, uti in priori leniori statu abstersionem absorbentem laudat, bilem æruginosam deorsum ducentem, nec non inflammationis temperationem nitrosam; ultimo febris discussionem diaphnoicam. Dissuadet vero emeseos & catharseos cohibitionem, sudorum intempestivam commotionem, humores acres late in sanguinem ducentem; immaturam doloris sopitionem peropiata, quorum loco tandem efferum vomendi & purgandi conatum lenit extr. char. p l. Becch.

CAP. VII.

Historia Febris Inflammatoriæ in genere & specie.

EJusmodi Febris internam inflammationem respicit, & exhibet præcipue *dolorem* summe ardentem in aliqua regione, sub qua
viscus

viscus quoddam delitescit, qui pro diversitate visceris variat, dum in sensibilibus non modo magis acutus, sed magis continuus etiam existit, ut in pulmonibus, in ventriculi inflammatione, cardialgia est dolorosissima, in renum pariter sensibilissima &c. Quibus vero obtusior inest sensus, in illis non modo rariores & veluti intercurstantes tantum sunt puncturæ, sed semper nudus saltim ardor urget. Imo sæpe hæc utraque ita obtusa, ut nisi valde disertis patientes, nequidem mentionem illorum faciant, nisi interrogati.

Concurrit in hoc statu febris intensæ *stis* cum magna faucium siccitate, potui mox iterum succedente.

Perpetua quasi horripilatio adest, si leviter saltim corpus ventiletur.

Pulsus est febrilis, frequens & celer. Pulsu enim sano interiora uri extremis frigentibus, nondum compertum est.

Ex inflammatoriis, si male res cedat, periculosiores sunt ventriculi, hepatis, intestinorum, duodeni, pancreatis inflammationes, proxime splenicæ & nephriticæ.

Facile quoque male cedentes in hecticam aut lentam transeunt.

Eximii vero periculi sunt inflammatoriæ, ab arthriticis motibus repulsis genitæ.

In inflammatoriis, maxime abdominis, vomitus materiæ nigrae circa dies criticos evenientes, mortis prælagium sunt. Imo diversorum colorum insolitorum excrementa alvina nullius boni prælagii sunt. Quamvis enim ita materia, quæ primitus rosionem & inflammationem intulit, ejiciatur, persistit tamen ab ipso productus effectus scil. inflammatio, & pergit in corruptionem.

Omnis inflammatoria febris præter discussionem nullum salutarem exitum fortitur. Quam quarto die remissio doloris indicat. Quo vero intenso malum omen in tempus criticum metuendum. Suppuratio succedens raro salutarem exitum nanciscitur. Aut n. die 9, 11. deficit penitus agens, aut in hecticam transit. In consistente ætate, sexu foeminino, vincere nonnunquam deprehenditur natura.

a. Inflammatio Ventriculi.

Præter generales inflammatoriæ febris characterissimos specificè indicant hanc insignis cardialgia cum dolore æstuante, urente, pun-
gente.

gente, vel ad minimum lancinante, imo quasi gravissime contusorio, ut vel lenissimum præcordiorum contactum reformident, in medio scil. pectoris sub scrobiculo cordis.

Si quid, præsertim frigiduli, deglutiant, potulenti emicant statim ructus aliquot singultuosi cum immanibus lancinatoriis intensio- nibus, vel increbescit cardialgia adeo vehemens, ut subinde animo linqui appareant.

Est vero hic affectus non tam virili, quam scemino sexui fa- miliaris, ob mensium regeffionem.

b. Lienis Inflammatio.

Sicuti ventriculi inflammati dolor mediam quasi regionem sub scrobiculo cordis, per transversum abdominis occupat: ita cooritur, & frequentius quidem, haud multo dispar dolor in sinistra regione sub costis ardor, imo tensio & actualis turgescens tumor. Dolor est punctorius summe sensibilis, imo contusorius gravissimus. Adest uti in præcedenti, ita in hoc affectu febrilis calor, pulsus celerior, & quæ inde eveniunt, siticulositas, appetitus dejectio, agrypnia &c.

Durat hic affectus non solum ad plures horas, sed m. ad 3, 4. di- em, quamvis gradu diverso.

Familiaris huic affectui est, uti omnibus circa V. P. sanguinis restrictionibus, alvi adstrictio. Viget tamen & persistit hic affectus alvo fatis succedente, inde facile discernitur a colico dolore, pro quo a quibusdam venditatur.

Tanto magis notandum, quod stata periodo recurrat, menstrua, ac certa tempora perduret; ubi dispiciendum, quantum inflatio congestoria a stasi inflammatoria differat.

Oritur frequenter a mensium vitiis, ita ut male succedentes vel antecedit, vel sequatur, aut comitetur.

Succedit interdum vomitui prægresso cruento, aliquo etiam tem- pore tolerato: nonnunquam etiam in talem erumpit: scil. inflatio- ne aut inflammatione tali lienis a mesenterii & intestinorum con- strictione fiente.

c. Hepatis Inflammatio.

Periculosa est, difficilisque dignotionis. Adest punctura acu- tissima in dextro hypochondrio, faciei uti & oculorum color flavus.

Venæ Sectio initialis plethoram derivat subjuncta diapnoica discussione.

Stimulus alvi turbat venam portæ.

Sublevatur affectus die critico primò sudore & hæmorrhagia.
Vomitus nigri perniciosi sunt.

d. Pectoris Inflammatio.

Peripnevmonia frequentior est quam pleuritis, qui quidem diversus status per sputum cruentum discernitur.

Oritur versus meridiem aut mediam noctem cum horrore, nausea, vomitu, sensu puncturæ in alterutro latere pulsui respondente.

Tussis individua est, non tamen exacerbans statum.

Æstuant, parum dormiunt, genæ rubent, adest languor, urina copiosa flammea, alvus mordicus non respondens.

Hæmorrhagias narium quidam experiuntur, multo sudore critico solvuntur.

Evenit in juniore ætate post sanguinis turgefactiones, maxime vernaes, cum insequente subita refrigeratione aeris vel potus. In subjectis cholericis si discussio 4to die non sequatur, sed suppuratio imminet cum dolorum continuatione ac intensione: tum facile & eo magis aut funesta evadit, aut in hæcticam transit, quam nephritis.

Empyema verum rarus est affectus, in annosis lethalis, maxime in subitanea dolorum remissione & respirationis ingravescentia.

Suppurationem traumatica adstringunt & hæcticam accelerant. Præstat discussio promota per Salina diuretica colliquantia. Calida præcipitant tranquillam talem resolutionem. Plethoram oppletivam venæ sectio matura tollit. Acida vegetabilia æstum mitigant: mineralia tussim augent & diuresin. Alvi irritatio inflammationis absterfionem avertit & impedit. Si epidemica lues hac forma ingrediatur, tum magis lenis tractatio indicatur.

Pleuritis spuria rheuma arthriticum est, non vero inflammatio pectoris, facile tamen eo inclinat. Incipit cum horrore, succedunt calor, puncturæ lateris pulsui & inspirationi coincidentes, vagantes & utroque latere & in inferioribus subsistentes. Urina tartarea rutila est cum crystallis. Æstus augetur, si in sanguineos, cholericos, diætam vinosam incidat: Motus animi & corporis excedunt, ut pleuritis vera existimetur.

Sed de hujus & præced. diversitate & diagnosi latius infra sub affectibus pectoris.

Nephritis.

Levior & brevior est affectus, quam lienis aut hepatis inflammatio.

Juvenibus sanguineis familiaris existit.

Adfunt ardores, puncturæ, dolores in alterutro lumbo.

Urina est pauca tincta. Tenuis mala.

Vera Renum Inflammatio complectitur stasim sanguinis cum obstructione aut parco ad minimum urinæ proventu, in suppurationem aut ulcus, nisi mature prævertatur, abeuntem; in nephritide vero subest tantum congestio sanguinis major & stagnatio, sponte & arte facilius discutienda, nisi tamen hoc succedat, majorem inflammationis gradum ac ulcerationis periculum illatura.

Phrenitis & Paraphrenitis.

Deliria Phrenetica satis communiter acutis febribus superveniunt solum, raro per se contingunt, nisi quidem ad minimum vehemens cephalalgia præcesserit aut concurrat: ex coll. Stahl.

In Paraphr. nullam diaphragmatis inflammationem observatam fuisse, in Bonetti sep. An. asseritur.

Certum tamen est, gravibus cardialgiis & ventriculi Inflammationibus gravia accedere deliria, quæ an a stasi in cerebro vel meningibus, vel diaphragmate pendeant, minus dubitare finit sanguinis restagnatio hujusmodi affectibus solennis circa caput, quam ex hujus sublivido colore vasorum circa tempora & in oculis inflatione, doloribus & vertigine urgentibus dignoscere poterimus.

Certum etiam est, quod multæ ventriculi inflammationes sine mentis aberratione contingant, & contra hæc in hysteriis familiares sint sine inflammatione.

Interim nullum practicum usum hæc consideratio affert.

Phrenitis mediocris per initia non tam periculosa est quam in statu; cum aliis autem malis signis, præc. virium jactura, summe ambigui eventus; critico die cum aliis signis conspirantibus narium hæmorrhagiarum impeditiois prodromus est, sed non sine periculo: ex coll. Stahl.

Castrensi stricte dictæ sive Hungaricæ feбри quasi essentialis est, non tam æque phrenitis quam paraphrenitis, a ventriculi vel diaphragmatis, vel sane non nisi per consensum agente aliqua interna inflammatione derivata. ib.

Quoad prognosin febris est acutissima & raro ultra dies 7. excurrit, sæpiusque hoc die vel antea jugulat.

Urina aquosa. Dejectio albicans, stridor dentium & hunc insequens convulsio, nec non rigor, signa lethalia habentur, uti & transitus in lethargum. Item continua dementia cum vigiliis atque alvus cum urina pertinaciter compressa, item distensio nervorum ac contractio, syncope extremam perniciem denotant. Contra illam spem præbet, quæ continuum risum admixtum habet, maxime si superveniat fluxus hæmorrhoidalis.

Alias salutariter exit vel sudoribus vel largo sanguinis profluvio, vid. Forest, L. X. obs. III.

CAP. VIII.

Historia Febris catarrhalis.

Veteribus *quotidiana* continua dicebatur, itemque phlegmatica dulcis & talsa, imo rhevmatica, non quod hæc febris catarrhum producat, sed quod laboriosiori, viscidiori, magis putrido, superveniat.

Exurgit circa *occasum solis*, versus æquinoctia, præcipue autumno. Quæcunque vero continuæ inter ortum & occasum solis invadunt, fere inconstantes, vagæ aut in intermissionem proclives sunt.

Evenit hæc febris dispositioni catarrhali. Scilicet gravedo vel coryza circa radicem nasi prægravat, imo circa fauces cum raucedine, deglutitionis molestiis, imo intra collum erisypelacea quasi constitutio hæret cum prægravatione pectoris, tussi feroci, parum tamen exonerante, tristitia & languore eximio.

Sistit *indolem continentis* sine invasione cum *frigore* & horrore, & sine stasis exacerbationibus, ut continuæ. Est quidem sine typo, sed non sine periodo & non sine criticis alterationibus. Habet, ut erisypelas simplex post iram aut terrorem, consuetudo percursationem horridulam cum volaticis intercurrentibus incalescentiis, languore fastidioso &c.

Vomitus & alvi profluvium accidunt a principio, in fine vero post coctionem, sudor, si virtus fuerit debilis statim ab initio vel appetitus dejectio adsit, lethale. vid. Forest.

Æstus leni gradu sese exerit; motus sanguinis auctior quidem est, pulsusque celer: tempus & consistentia secretionum succedit. Imo reliqua pathemata *motum febrilem* confirmant; scilicet dejectio virium & appetitus, somni imminutio, capitis debilitas magis, quam dolor; sudores interdum se exerunt, nunc vomitus, nunc diarrhœæ.

Maxime vero inter evidentiora symptomata accedit *peripneumonica* pectoris oppletio, quæ febrem magis manifestat, quod sæpe reliqua signa confirmant, urina cum spuma durabili, sanguis primo floridus, postea vero tenax.

Erisypelati frequenter supervenit, quo subito disparente pectus prægravatur & anhelosiores fiunt ægri. Hanc conversionem Hipp. malam pronunciauit. Hic non adeo eminenter tussis sentitur, quia non tam pectus quam præcordia, ventriculus, œsophagus, diaphragma ab erisypelate retrocedente afficiuntur.

Inde est, quod febres, ejusmodi rheumaticæ in floridis sanguineis biliosis cito ad interiora conversis præcordia & hypochondria, maxime dextrum, invadendo, *inflammationes* viscerum producant, & ita primum insultum cum horrore forment, maxime si malum primum ortum duxerit ab externo frigore, ira, motu; unde vomitus biliosi accedere solent.

De *periodo* jam dictum, quod continentes æmuletur & septennarios formet; quo materia aëris inflammatoria non expellitur, sed assidua resolutione ac discussione depellitur, stasis caustica, inflammatorio-ulcerosa, vel concoquitur, subigitur & evacuatur.

Urina, ut in omnibus febribus, est aurantia, crassa, turbescens, primo sine secessu ac sedimento, at huic peculiare est, quod pauca mora vitra tenuissimam cutem inducant lacteo colore rubentem, tenuitatis sufficiente indicio, quod vitri superficiem mox multa mole sed subtiliter adhærescat.

Pro usu maxime therapeutico differentia tenenda est in hac febre ejusque statu acriore sanguineo, a stasi urente catarrhali, rodente, ulcerascente venereo in naribus, infundibulo, palato, tonsillis &c. nam per mercurialia augetur. Unde tanto magis omnis impetus & hic abesse debet; utpote hiclenis & levis abstersio febrilis sufficit.

Contagiosæ sunt etiam hæ febres, imo diaphoretico regimine facile *petechizant*, quod per se non faciunt.

Pejoris etiam indolis evadunt, si in ver vel autumnum incidant, ubi sensibilior sanguinis commotio existit; acrior enim facile fit inflammatio.

Epidemica constitutio catarrhalem benignam larvam induit, post hyemem tepidam, ubi repentini tumores glandularum sub auribus, maxillis, collo, faucibus cum deglutiendi difficultate.

Febricula lenis accedit, ut orthostadia non impediatur: Discussionem vero non rite succedente acerbior redditur, cum inquietudine, anxietate, vomitu, fluxu ventris, &c.

Eo magis ejusmodi rhevmata epidemica distinguenda sunt, quo magis repente cum capitis gravitate, perturbatione, dolore acriore, appetitus & virium languore, febre acutiore invadunt; ubi corruptivus status non uti serum mucidum ejicitur.

In ejusmodi statu, si post tussiculosa initia *aphthifera* & *prunelloides* congestiones succedant, majoris sunt considerationis hæc consuetaria, quam anorexia, agrypnia, gravedo cephalalgica.

Commotiones excretorias neque per se intendunt, neque bene servant, præcipue circa initia. Inter omnes tamen & facilius ferunt & magis concitant alvi laxitatem. *Diarrhææ* tales initiales & quasi præliminæ minuunt impetum; in statu moderatæ indolentes, non multum inferunt periculi: At undique tutiores sunt alvi siccitate, quæ etiam petechialibus & purpuratis nocentissimæ sunt, & præcipue in statu deliria, comata, convulsiones adducunt.

Spontanea *diaphoresis* placida, stata, utilissima quidem, si justo tempore promoveatur vel sponte præcedat. At regimen intempestivum sudoriferum facile in petechizantem statum præcipitat. Unde ab omni importuna commotione evacuatoria sibi cavendum; ne stasis acris subtilis leni motu dissolvenda exagitetur & febris successus periodicus acuti septennarii turbetur. Inde a commotionibus, externis stimulis major regurgitatio, acrior inflammatio, & malignior stasis subsequitur. Unde in maligniore epidemice catarrhalis parva stasi alexipharmacorum usus providus sit. Ex abusu mortem prædicit Baglivius, cum anxietatibus, summo virium lapsu. Quamobrem assiduæ moderatæ transpirationes naturæ molientis expectandæ potius, quam alexipharmacis stimulantæ; in teneriore ætate aquæ diapnoicæ sufficiunt, fumaricæ tamen exulet; uti & lignosa, catarrhalia, succinata, simplicibus catarrhis quadrant, hic vero exulent, nec non salia

volatilia, urinosa, oleosa; ob lenem internam diapnoem continuandam æger convalescens aeri moderate affuefiat.

Una cum leni diapnoico regimine diuretica lenis absterfio ulcerosæ acrimoniæ & commotioni humorum intestinæ in hac febre convenire videtur per absorb. nitrosa, quæ in rhevmaticis retrocessionibus utilissima sunt.

Ex hisce patet, has febres lenes esse & lentarum commotionum, acutæ tamen & satis exquisitæ periodi. Unde *prognosis* facile cognosci potest. Diffusionem enim materiæ acris sanguinæ sequitur inflammatio, quod tamen facile in pharynge acriores raucedines, cyananches, imo diffusiones erysipelaceas, peripnevmonicas excitat, usque dum spiffescant materiæ remanentes. Imo si acrior erysipelacea crasis extus facile causticas exulcerationes gignat, conceptu facile est, quod talis generis materia non succedente discussione periculosum morbi statum sit productura, quæ tamen non potest vocari specialis malignitas. Peripnevmonica enim diffusio non est aliud quid, quam erysipelas pulmonum, quæ vel acri irritatione affluxum auget, vel in tempestivo regimine ac medicatione exacerbatur: unde fatalis successus specialem malignitatem non format. Ubi itaque simplices catarrhales per se periculo carent; Ita quo acrior inflammatoria subest stasis, eo propius ad dictum eventum inclinant.

Simpliciores non item, nisi quod magis in hecticam vel verius phtisin inclinent.

Secundum Forest. in observ. febris hæc est admodum diuturna, ita ut nonnullis ante 40 dies non finiatur &c. Forest. in obs. LM. obs. XXXIII.

Urina subtilis in substantia, pauca in quantitate in principio, cum deliriis, vigiliis, debilitate virium, difficili respiratione mortem propinquam significant, uti & tempus admodum frigidum & humidum, habitus pituitosus, paucus sudor, paroxysmus longus, somnus profundus; contraria, scilicet urina multa & crassior ex subtili, cum aliis bonis signis salutem. Urina major solito & crassior, frigoris diminutio & caloris augmentum accessionisque anticipatio, febrem citius cessaturam denunciant. id.

Uti limositates in dentibus, febrem fortiolem ac diuturniorem; ita sudor citius magis copiose apparens eandem brevioris periodifore præfagiunt. id.

Forest. obs. XXXIII. l. II. ait, paroxysmo incipiente in hac febre cum stupore quodam ac somni profunditate a multis oscitationibus,

facie tumida, quodam livore, facile in carum vel Subeth ægrum præ-
lapsurum. It. Si facies pallida citrina, oculi concavi, cutisque
veluti corium siccum tenfa & arida fiat, in heclicam transire vel trans-
iisse, vel cum eadem mixtam esse hanc febrem docet.

CAP. IX.

Historia Febris Hecticæ ac Lentæ.

Historia *symptomatum* & passionum hæc est: Patientes multis di-
ebus per leves occasiones ita insigniter perturbantur, ut magis
calore, p. n. *languore*, *animi fastidio*, *inappetentia*, *siti*, *oris siccitate*, ma-
jori *potus* quam cibi *appetentia*, consueti potus *tædio*, *frigidorum* præ
calidorum *amore* in potu & cibo, afficiantur. Tam cibo vero quam
potu cito *saturantur*, imo si paulo plus edant, male habent & valde
languescunt, *colore* sunt magis *pallido*, malo; perpetuo *languore*, viri-
um facili *consumptione* debilitantur; quæ omnia pathemata a *motu* ex-
acerbantur.

Capitis rarior est & obtusior *dolor*, *vertiginosa* tamen & quasi te-
mulenta imbecillitas. *Somnolentia* urget, vel somnus imbecillior in-
constans, aut, ubi profundior ac diuturnior est, magis delassans quam
restaurans: Interdum etiam, præcipue circa anni mutationes, vel di-
ætæ vitia *sudationibus* molestus evadit, quamvis de reliquo in heclica
sudationes sint rariores & siccus magis calor urgeat.

Specialissime sensibiles sunt heclici tempestatibus mutatione, &
ferunt fere melius (domi tamen) pluviosas quam gravius serenas. Fa-
tales vero sunt propemodum temporum conversiones fatales, æqui-
noctia, solstitia, neque illud tantum, uti vulgi est opinio ex tempe-
state, sed sæpenumero ipso die aut circiter. Unde tali periodo ex-
acerbationes insignes subvenientes periodo insequenti malam sed ta-
men certam prognosin denunciant. Maxime quando febris intendi-
tur cum agrypnia, anorexia, debilitate, consumptione universali;
quæ nunc instar typicæ continuæ durat, nunc lenius protra-
hitur.

Interea tamen in lenioribus exacerbationibus, imo extra illas,
nutritio lente succedit; magis in longum quam amplum. Si tamen
contingat, tamen laxior & subtumidus est habitus.

Quo sensibilius vero dicta symptomata sese exerunt, eo magis *exacerbatio* febrilis accedit: scil. post partum torpescunt magis & incalescunt, maxime in volis manuum. Calor faciei quidem vividior est, sed in reliquo corpore major languor, sitis, siccitas oris &c. sentitur.

Hæc omnia exacerbantur sæpe, daß sie auch über alle Macht sich aufhalten müssen. Eminent pallor, extenuatio corporis, vitia appetitus, digestionis, excretionum &c. usque dum dicta ultimo febris intensio insequatur.

Tussis non omni hecticæ convenit. Tusses in pectoris ac hepatis induratione frequenter perennes sunt. Illius humidior, hujus siccior est status. Tali enim vitio viscerum sese associat hectica, & vero vel tussis hypochondriaca & pectoris sæpe confunduntur, ut & phthisis cum hectica; unde traumaticorum conjunctus usus hecticos supprimit. In hypochondr. tussi profundior inspiratio augmentum non adfert, uti in pectorali.

Hectica *dispositio* familiariter succedit sanguinis evacuationibus & consumptionibus debitis vel consuetis perperam intermissis aut suppressis, præcipue in junioribus; quod & in omni ætate obstructions internas, lentas, non inflammatorias, aut inflammatorias stases relinquit. Præcipue vero febribus aliis in subjectis diætæ calidæ vinosæ, aromaticæ, facile complicatur aut succedit.

Unde febris hectica est auctior sanguinis motus pro perpetua absterfione ulcerosæ labis ac *corruptionis* in aliquo *viscere* susceptus: Inde pendent calor, sitis, exhalationis augmentum, urinæ mutationes, toni alterationes, vigiles ac fastidiosi labores circa objectum periculosum.

Diagn. sis visceris læsi difficilior est; sensatio & morbi prægressi aliquid indicant. Si dicta hectica pathemata in subjecta incidant sensibilia, ab auræ tempestate, acidis, animi pathematibus, cibus crudis, motu corporis; & inde succedat languor corporis, color pallidus, oculi lividi, volatici ardores cum rubore genarum: tum est hectica *pulmonum*. In hepatis vitio tussis est siccior, faciei color lividus, hypochondrii dextri tensio, morbi & dispositiones præcedanæ aut conjunctæ discrimen afferunt, quod tamen usu therapeutico caret: Ita enim *renum* hectica ex præcedanea nephritide dijudicatur. *Lienis* ab anxietatibus hypoch. conjunctis &c.

Differt a lenta; in ea enim febris acuta inflammatoria præcessit,

fit, & hectica instar acutæ succedit continuæ. 2. Essentialia signa gradu non solum majora sunt languor, fastidium, agrypnia, extenuatio, exacerbatio post assumpta, sed eorum major ad plures septimanas duratio accedit. 3. Interea augetur tabes, & 4. vitalium torpor. 5. Cum exacerbationibus acris sine typo, ferociore impetu, non in sanitatem, sed in languidiorem febrem mitescente, 6. viribus itaque corporis & animi semper in pejus ruentibus.

Lenta contra est ex continuarum censu, nec oritur sponte, vel non tam diu durat, sed in typicam abit & succedit typicæ vel acutæ vel intermittenti, quod hectica non facit, quæ solis alterationibus alteratur. 2. *Lenta*, nisi, uti jam dictum, in typicam abeat, potest transire in hecticam, (quamvis *lenta* sibi relicta hoc rarius faciat) sed non contra fit. 3. *Lenta* vel mitescit vel in aliud schema transit, quod, pariter ab hectica alienum. 4. *Lenta* in profusos statim ruit sudores, præcipue si antea cohibiti fuerint; *Hectica* vero nisi consummata sit, mordaci solum sicco calore urget. 5. Et illi sudores non tanti sunt periculi, facileque obtemperant medicamentis, quod sudores hectici non faciunt. 6. *Lenta* de vehementia in dies remittit, hectica augetur.

Indicia lentæ sunt, quatenus cum hectica conveniat vel discrepet, lapsus virium insignis, appetitus valde dejectus, sitis & siccitas oris, mediocris calor corporis, naturali quidem major, sed non valde sensibilis, ægro tamen perceptibilis; dolor capitis nullus, sed stupor saltim. Inter surgendum & ambulandum evenit capitis debilitas temulenta. Color corporis est pallidus cum genarum rubore aut pallido circuitu concluso. Subsident interea habitus corporis, & contabescit paucò tempore; sudant ægri largiter sub somno. Urina in prima emissionem est rutila, crassa, turbascens cum sedimento roseo, liquore claro superstante.

Transitus lentæ talis in hecticam fit, quando appetitus redire videtur, reliqua symptomata tamen persistunt; maxime si sicca tussis urgeat, laboriosior respiratio, maxime si in unum vel alterum latus fiat decubitus, sensibilis gravitas in hypochondrio dextro &c.

Quodsi vero *lenta* recentior, e tertiana vel alia intermittente legitima sive composita nata, in *intermittentem* simplicem transeat, minus periculosa est, quam si in lento typo continuet, aut in hecticam, vel acutum statum transmigret.

In hectica vero *prognosis* constans nulla est, quia innititur internæ corruptioni; scirrhusa enim & ulcerosa visceris corruptio ob vasorum copiam facile post se trahit purulentam stasin. Unde febris ardentior corruptionis gradum indicat, simulque omen hecticæ, maxime mala febris tractatio, si præcefferit, & quidem præcipue per sudorum suppressiones, qui nec in lenta nec in hectica statim sistendi sunt.

Therapiæ historia jamdum intermixta, quod febrium acutarum & intermittentium, maxime excretionum, suppressio stases hecticas generet; item hæmorrhagiarum repressio idem malum relinquat. In ipsa hectica infeliciter motus febrilis per acria stimulatur aut impeditur. Illud peragitur per balsamica, hoc per terrea antimonialia. Præfert experientia motus febrilis lenem expeditionem per acrimoniæ urinariæ abstersionem ex absorbentibus, colliquescentibus, ostraceis, cum succo citri, tartaro aceto destillato, quibus nitrosa, emulsiva interponuntur. Post exacerbationem discussio lenis alex. subicitur ex rad. pimp. vincet. helen. Humectatio medica & diætetica utiliter conjungitur. Balsamica pro scopo præservatorio tum demum locum habent, antevertendi exacerbationes febriles, præmissa V. Snc, & quidem temperata ex succino, scord. maxime si ab evacuatione omiſsa hectica orta sit. Equitationem pro hectica abdominis pro levamine commendat Sydenham.

CAP. X.

Historia Febris Ephemerae, Continentis ac Synocha.

Familiaris est plethoricis, floridæ ætati & quidem juniore, sanguineo-cholericis succulentis, evacuationibus sanguinis assuetis. Subjectum enim est abundantia; objectum tempestiva exoneratio, instrumentalitas motus progressivus intensior, ut sanguis fluxilior pro excretionem reddatur, vel resolutione consumatur: Forma actus excretionis critica expulsio.

Occupat ægros sine repentino horrore vel frigore, sed majore solum *sanguinis commotione* per pulsus augmentum: unde statim de insigni calore capitis, dolore tensivo, inflatorio, punctorio, pulsatili conqueruntur: visuntur rubicundi turgidi, non pallidi, nisi incontinentia vel doloris gravitas urgeat.

Incipit *diluculo* circa *solstitia*, peracta tertia concoctione, pergit æquali tenore, pulsu celeri & frequente, magno & pleno ad 7. usque

diem, ubi *crisis* hæmorrhagiæ narium vel sudoris copiosi naturalem tranquillæ valetudinis gradum reducit.

In *ephemera* vero ab exæstuatione externa solum subnata periodus talis intra 1. vel 2. diem terminatur.

Si vero *impetus excedat*, dolor capitis augeatur, plenitudo pectoris anxia, suffocativa, anhelosa increbescat, regimen calidum vel frigidum accedat: tunc mentis perturbatio phrenetica, stagnatio anginosa criticis, imo etiam aliis indicatoriis & tyrannicis diebus, obruit, & stases periculosas internas producit. Crisis hæmorrhagica etiam sæpe excedit & vires consumit, imo adstricta hæcticas, cachecticas, hydropicas, hypochondriacas, valetudinarias viscerum obstipationes relinquit.

(Historia febris ephemeræ ex Foresto.) Causas & subjecta cum antecedente easdem fovet; ex quibus & hæc febris cæteris paribus dignoscitur aut potius præfagitur.

Præsentis jam signa ponit invasionem cum nullo frigore sive rigore, sed tantum calore jucundo, concoctionem in urina prima statim die apparentem, calorem tactu suavem cum suavi sudore desinentem, pulsum plerumque magnum vel ordinarium, sed & celerem.

Si ab exercitio nimio & lassitudine, observante illo, cutis est ficcior, pulsus exiguus, si a vigiliis nimis orta sit, decolorationem, faciei tumorem, palpebrarum humiditatem, earumque motum difficilem, cum caloris naturalis imminutione, pulsu exiguo & duriore obtulit, sicuti nata ex ira, pulsus magnitudinem, oculorum nullam cavitationem, sed magis prominentiam, nullamque faciei decolorationem, & ex timore præc. recenti pulsus celeres coloremque in facie exsanguem ostendit.

Interdum etiam hæc febris comitatur bubones in locis glandulosis, inguine, alis, circa aures &c. quæ tamen mitis est & periculo vacat, si bubones ex causis evidentibus nati sunt, secus ubi hi fiunt a delitescente intus causa, ut viscerum inflammationibus, humorum malignitate pestilentiali.

Quo d prognosin febris hæc est velocis intra 24. horas & bonæ terminationis, neglecta tamen sæpe malas aliarum febrium propagines gignit: terminatur alias levi sudore, nec crisis aliam facit; si vero sine sudore declinet, aut hoc exeunte tamen diem naturalem excedat, cum calore post assumptos cibos intensiore, pulsu duro ac parvo & æquali; *succedit hæctica*, præc. in macilentis biliosis; si vero calor

calor augeatur, urina tincta sine digestionis signis male olente, per-
feverans cum corporis foetore, pulsuque diverso, diastole minuta ac
systole aucta, 5 vel 4 die in *putridam periculosam*, praecipue in corpo-
re cacochymico, permutatur. Alias & in sanguineam sive *synochum*
abit, in corporibus humidis & calidis, cum inflatione faciei insolita,
rubedine pulsuque pleno.)

Urinae, uti & aliarum *excretionum* indicia nulla usque in diem
criticum visuntur. Unde calor ficcus, cephalalgia continua usque
in crisin increbescens, ad *haemorrhagicam* congestionem tendit. Fit
haec brevi periodo, statim tempore.

Quamvis haec circumstantiae exquisite demum ipso critico die se-
se exerant, frequenter tamen jam ab indicatorio die initia hujus ap-
paratus ad crisin, si quae futura est, sese manifestant. vid. Stahl. dis-
sert. de Febr. comp. ex acut. period.)

Præcedit urina nullius secessionis, sed rutila tenuis, alvi & tran-
spirationis imminutio, pressoria hypochondriorum, maxime dextri
intensio, inferiorum partium strictura, auctus dolor capitis tensivus,
gravativus lancinatorius, faciei & oculorum rubor & nitescens sicci-
tas, & lachrymabunda humiditas, aurium tinnitus, susurrus vel
obtusio, mentis turbatio, narium pruritus, tandem sanguinis ma-
natio.

Quae omnia evidentius contingunt, quo impeditius actus succe-
dat, viae per ætatem obduratae, humor crassior existat.

(Vel ipsa directio minus determinata aut minus insolenter in-
terjecta fit. ib.)

Inde patet mechanismus hydraulicus ex restrictione sanguinis
ad caput exundatoria; quæ cum non indigeat secretionem, colatoria
quadantenus obstipata tenentur, pulsuque intenso sanguis fluxilior
pro promptiore exitu redditur.

Causæ externæ sunt motus nimius, vini abusus, frigus post sudore-
m, vigiliæ, concalectio capitis, iracundia &c.

(Subinde etiam ad variolas seu morbillos fit ejus transmutatio
critica, vid. Forest. in obs.)

Per se adeo *periculosa* non est. In junioribus crisis *haemorrha-
gica* solvit; in adultioribus *sudores* largi. In junioribus, uti dictum,
male cedens *synochus phrenitidem*, *convulsiones*: in adultioribus *sopo-
res* excitat. Inde & *vehementia* diversa est. In sanguinis constitu-
tione crassa facilis est transitus in *lentam*, *hecticam*, *tumores*.

Facile etiam *anginae* & *peripneumoniae* accedunt malo omine: illæ in incremento, hæc in principio.

Ex historia *vergentiæ internæ externa medicatio* dijudicanda. Alexipharmaca augent æstum. Camphora totum progressum præcipitat. Sufficit dilutio, temperatio nitrosa & acida in sanguineis, uti illa in strictioribus Iulepii forma adhibita.

Secundum Forestum, si ei statim occurratur, sæpe eodem, vel 2do, 3tio die cessat, potissimum sanguinis missione copiosa, quæ neglecta subito ægrum aliquando interficit, nisi vi naturæ sanguinis naturium, hæmorrhoidum, aut mensium fluxu, aut sudore copioso liberentur; sed & hic ægrorum habitum, ætatem considerandam esse monet. Forestus porro docet, facilem respirationem & anhelitum liberum optima signa esse, quibus si urina intensa accedat, febrem abbreviabit, si remissa, producet. Optima illa urina, quæ albam & simul continuam habet hypostasim, quæ vero divulsam & rubeam, licet salutarem tamen benigniorem indicabit, uti cruda & citra hypostasim non solum longum morbum, sed etiam persistens periculum adferre poterit.

Emissio lachrymarum involuntaria, pulsus debilis, urina pauca alba, livida aut nigra, uti hic periculum, ita in synocho putri mortem notabunt.

Synocho putris periculosior noscitur ex urina livida aut fœtida, excrementis fœtidis, sputo subinde amaro, pulsu inordinato, symptomatis acrioribus, mentis alienatione, statu diuturniore ad diem 11, 14. &c. Interdum sub initium alvi fluor oboritur, qui copiosus, vires sæpe insigniter consumit, ortus vero a multa materia morbum brevem reddit; aliquando maculæ purpureæ erumpunt, quæ die critico salutare sunt, alias lethiferae.)

CAP. XI.

Historia Febris Purpuratæ.

Purpura autem sive *febris miliaris* exiles pustulas formans invadit cum virium dejectione, horrore vel frigore, subsequente æstu. Anxietates & angustia, nec non artuum & dorsi tensivi dolores adsunt: Dolores & ardores faucium, magis tamen anginodes quam aphantodes, sese exerunt.

Succedit 2, 3, 4, die (neque enim tempus criticum attenditur) asperitas cutis subtumida, præcipue in artubus, collo, corpore & pectore; quæ sensim, sed tamen sat tempestive, format numerosissimas exiguas pustulas, velut aqueam quandam tenuitatem continentes, quæ etiam non diu persistunt, sed fere diei spatio disruptæ in adultioribus, & minus humidæ constitutionis mature siccescunt; in junioribus vero & tenuioribus humidisque excoriationes quasi & paulo diutius manantem formam inducunt. Sub toto hoc decursu nec vehemens pruritus, nec insignis ardor sentitur.

His ita actis febris mitescit, & æger intra septimum diem ad se redit.

Familiaris est quibusdam *puerperis*, & id vel magis individualiter, vel epidemice: nisi quidem forte hic aliquid contribuant consuetæ formulæ post partum hinc inde usurpari solitæ, maxime æstuosæ. Gravius etiam habent puerperæ a lochiis retentis vel ira motæ, ut in talem febrem delabantur.

Differt a febre petechiali 1.) maxime pustularum proventu, qui hic parcissimus est: 2.) materiæ contentæ diversitate, quæ in miliar. magis quasi purulenta existit.

Non adeo *periculosa* est, raro etiam funesta, nisi sub peculiari constitutione epidemica, vel epidemice febris fociata: vel nimis languide erumpat, vel in ipso molimine, maxime tardiore, retrocedat. Unde raro febrem vehementem hæc exanthemata suscitant, sed plerumque lentam, languidam, lipothymicam, variis tamen & vagis tolerabilioribus intervallis fluctuantem sequuntur maculæ minores saturatiores *scorbuticæ*, individuali raritate occurrentes, quæ a miliari acuta distinguendæ.

CAP. XII.

Historia Febris compositæ.

1. Ex acuta periodo.
2. Ex intermittente periodo.

Synochus cum synocha, continens cum continua, synochus cum putrida, cum periculoso, ad minimum graviore successu conjunguntur. Synochus enim intendit sanguinis abundantis resolutoriam con-

consumtionem, synocha vero qualitatis secretoriam depurationem; qui scopus conjunctus difficilius obtinetur. Unde plethorici febre maligna gravius decumbunt; cum qualitatis secretio lentum progressum requirit; quantitatis vero resolutio summam intensiorem motus attritorii. Inde in maligna æstus intensior est sub tali complicatione, quam ex putridæ essentia prodire solet.

Inde emergit prognosis utilis, dum synochus nil periculi secum ferat, putrida vero plus; itaque conjunctio actum febrilem laboriosorem reddat.

Synocha putris facile producit stagnationes & inflammatoriæ febris typum, scil. hepaticæ, phreniticæ, anginosæ.

Synochi puri nostro septentrionali climati rariores sunt: Unde & crises puræ hæmorrhagicæ & sudoriferæ rariores, typo scil. legitimo respondententes.

Synochus æquali, nil interrupto tenore, cursum suum absolvit:

Continua vero non intermittit, sed exacerbationem vel remissionem præ se fert. *Zwee liegen in einer Hitze fort, diese wechseln um, daß sie zu einer Zeit sehr hart angegriffen werden, zur andern Zeit sich wieder leidentlich befinden.*

In continente non intenditur calor gradus ad insignes excessus; impatientia major, quam æstus obruit patientes, vel anxia trepidatio; oppletiva magis gravitas, quam virium defectus.

Mentis turbatio levior, nisi phrenitis superveniat; non habet sensibiles alterationes; quo magis vero has offert, eo pejoris putridi ominis est. Unde in mixtione continuæ cum continente calor major cum remissione ac intensiōne typi exurgit.

Complicatio itaque periculum adfert, uti dictum, dum plethorici in malignis crises continentis moliuntur & continuæ negligunt, maxime ventilatione invitati. Fit crisis hæmorrhagica in congestione anginosa subsistens, cum mentis obnubilatione, aurium obtusione, strepitu, tinnitu, oculorum splendore; ultimo apoplexia seu suffocativa mortis scena, & post mortem effusione sanguinis e naribus, infundibulo; quam erroneam crisin indicabat strictura inferiorum, daß sie von unten auff sterben.

Uti itaque continens cum continua complicata periculum magis adfert e differentis scopi difficiliore executione: ita non minus gravior effectus miscela emergit, si synochus cum causo, intermittente,

re, variolis &c. jungatur; ut inde specialis malignitas febris depuratoriæ quoad sui naturam non debeat tribui.

Ufus ex historia therapeutica satis evidens elucescit. Ita enim Venæ Sectio' pro plethora ventilanda ad facilitandam secretionem non bene cedit. Larga typum invertit; parcius sanguinem magis ad exundantiam hæmorrhagicam invitat, ut ad crisin molimen tale congestorium certo eveniat, ac stasin in capite lethalem generet.

In ejusmodi etiam miscela commotio sanguinis calida summo-pere noxia evadit, maxime si nulla præcessit larga ventilatio, postquam regimen διαπνοικόν intentionem exundatoriam invertit, & secretionem promovet. Fieri vero debet illa ventilatio in primo principio, plethora satis eminente sufficiens, imo versus crises repetita, in fronte, naribus, lingua.

Attamen talis miscela methodum leniorem præfert per diluentia, temperantia, diapnoica lenia, potum calidum, regimen temperatum.

Si ventilatio sit præmissa, tunc versus crisin despumatio naturæ est roboranda alexipharmacis.

2do. Ex intermittente periodo.

Hæ febres certos dies & plus minus certas quoque horas exacerbationis suæ habent, & quidem singulis paroxysmis cum frigore ac horrore recurrunt.

In paroxysmis vero subsequenter, licet æstu, impatientia, inquietudine, siti, debilitate sensibiliter acutis, sæpe tamen frigus vel plane nullum, vel satis moderatum deprehenditur, ut extremitates digitorum, nasus, auriculæ leviter frigeant.

Sunt vero compositæ tales modo tertianæ, modo quotidianæ, modo hemitritæ, præsertim si quoad horas recrudescentiæ varient.

Tales enim febres raro exquisitum tempus servant, sed plerumque anticipant, quod quidem adeo malum signum non est, si 1 vel 2 horarum intercapedine fiat; pejus vero, si plurimum anticipent, vel vago motu titubent, ut aliquando intra 2 paroxysmorum tempus, etiam stricte aliqua anticipatione æstimatum, ter eveniant, & quidem jam pluribus, jam paucioribus horis interpositis; semper enim in aliis febribus pejoris præsagii est, si a segnioribus initiis ad anticipationes insignes pergant. Quæ multum anticipant & breve frigus formant, illæ

illæ præcipites sunt ad statum acutum inflammatorium, periculofum.

Si vero ejusmodi compositæ parum anticipent aut plane postponent, inclinant in lentam & hæcticam, nisi recte curentur.

Quodsi vero sensibilibus remissiones & veluti tranquillitatem circa finem unius paroxyfmi versus novum insultum febres tales exhibeant: tum eo mitiores ac minus periculosiores haberi merentur.

Tertianæ & quotidianæ continuæ in talem diversum statum in specie inclinant.

Quartanæ vero continuæ statum lentum, imo hæcticodem typum formant, neque raro in duplicem typum tranfeunt, ut uno die quietiore, duos deinde paroxyfmos molestos efficiant.

In genere vero notandum, quod omnes tales compositæ febres proclives sint in acutas aut instabiles typos; & non raro vagæ existant, vel in recidivas, alio ad minimum schemate, inclinent.

Imo ipsæ tales recidivæ, quanquam typum intermittentem & quasi penitus benignum forment, nunquam tamen suspitione carent, & sat facile denuo in acutas tranfeunt, omnium vero facillime in lentas & hæticas.

Quod quidem eo certius contingit, quando prior status febris vel sub composito typo, vel sub intermittente, adstringentibus febrifugis obrutus fuit.

Quod vero de hætica, febribus ejusmodi succedente, dictum, valet de illis præcipue subjectis, quæ habitu corporis sicciore, strictiore ac densiore instructa sunt. Laxiore enim habitu præditis eveniunt œdemata, hydropes &c.

Idem exitus dictus evenit quoque circa partes superiores, conjuncta siti, oris siccitate, calore molesto partium superiorum, appetitus lapsu; unde hæticam febrem delitescere patet. Aliquibus tussis & pectoris angustia phthisin præfagiunt ac sensim inducunt.

CAP. XIII.

Historia Febris secundariæ ac symptomaticæ.

Secundariæ febres adjunguntur aliis affectibus, ut *inflammationibus internis*, congestionibus arthriticis, motibus biliosis &c.

(Sym-

(Symptomaticarum nomen minus congrue hic usurpari docet Stahl. in Diss. de febribus secund.)

Sunt sine *typo* propter inæqualem successum inflammationis. Quæ vero cum evidentiore *typo* & invadunt & progrediuntur, vel non sunt inflammatoriæ, vel benigniores. Quo magis *typum* tranquille servant, eo minoris sunt periculi, uti certissimi non solum, sed & eximii; maxime si *typum* acutum ferociter repræsentant.

Malignitas tamen competit non feбри, sed humori stagnanti.

Fundamentum latet in staseos discussione, vel si hoc fieri nequeat, fermentativæ portionis depulsione, quod sub directione toni perpetratur.

Nullæ in hac febre sunt expectandæ *crises*, multo minus expediendæ. Ad acutum schema inclinant tamen & staseos discussionem ad 4. diem intendunt.

Lenta tamen *discussio* opus est in abstersione discussoria ulcerorum internorum affectuum, ne sub impetu collectio sanguinis corruptionem præcipitet. Unde talis lenta discussio facile exacerbatur in acutius schema per externas occasiones.

Febris hujus feraces sunt præ aliis visceribus *pulmonum* ulcerationes, quæ a dispositionibus nodosis tandem commotione febrili magis quasi inferuntur. Habent tamen ejusmodi affectus a febribus suam separatam existentiam, quippe qui febrem stricte non supponunt. Non desunt enim exempla vomicarum & suppurationum viscerum sine febre pus effundentium. Qualia nempe subjecta (si pulmonum vomica subfit) sub corporis intemperantiore motu vel vini generosioris largiore potu, suffocationem strangulatoriam derrepente incurrunt, & si demortui secentur, pulmonum suppurationes inveniuntur, cum vivi ab hecticis languoribus & caloribus prorsus fuerint immunes. Nil detrahunt itaque hæ febres ulceribus, qua talibus, quamvis etiam illis nil noceant, sed dum tranquille procedunt, exacerbationes inflammatorias occupant.

Huic feбри etiam exposita sunt *rhevmata arthritica*, maxime in subjectis sanguineo-cholericis, plethoricis, ubi vago motu scenam suam ludit.

Maxime vero, si arthritidis & podagra libere indolem suam exercere nequeat, hæc febris supervenire debet. Quod in primis in podagra *retrograda* evenit & inflammatorias progenerat.

Si segniores fiant retrocessiones, tum loco febristumores œdematosi ac hydropici subsequuntur.

De *febre biliosa* jam superius dictum, & plura de inflammatoria speciatim prolata.

De *erysipelacea* acriore biliosa diffusiore notat observatio, quod ejus materia acris per humores ad superficiem expelli debeat, nisi ex regurgitatione maxime ægros in gravia damna & pericula conjicere velis. Intus enim lethales viscerum corruptiones facile relinquit. Extus vero leniori halitu moderati caloris a reliquo sanguine distrahitur: quod si temere intercipiatur, tum facile ulceratio maligna phagedenica, vel plane sphacelosa subnascitur.

Istæ vero expulsiones erysipelacæ, quæ per apostases actu biliosas formantur, tanto magis his periculosis eventibus subjacent; unde initio facile ad interiora regurgitant; imo si aliquandiu subistere, tamen sine maturatione cum interioribus magis conspirant.

Simplex vero erysipelas non semper est cum febre; sed foeminæ imprimis, aut erysipelati adsueta, a levi iracundia vel terrore, tacite sine febre motu erysipelaceo corripuntur, maxime si sensibilis phlegmaticæ sint constitutionis, cum sanguinea, cholericâ natura symbolizantis.

Ejusmodi febres chol. erysip. quando vel sponte, (per ægros turbulentiores aut iracundia adhuc gliscente) vel arte, (intempestivis aut perversis humorum commotionibus) vel casu, (malo regimine aut dispositione prægressa) a proportionato progressu turbantur, ut vel impetuosius, quam discussio requirit, impellantur, vel criticas commotiones tentent, ubi tamen materiæ genius *ἀνευτος* & successibus potius, quam uno simultaneo actu dis- & excuti possit; tum extrusa aliqua portione, hærente autem adhuc aliqua graviore læsione in interioribus, in solennia illa tentatæ & insufficienter patrata criseos schemata transeunt; scilicet languores repentinos summos, desperabundam virium & totius activitatis omissionem.

Simplex itaque & successiva staseos discussio ab observatione *pro felici exitu* celebratur. Proxime apostasis ad ignobilem partem externam. Tertia deterrima est, quando neque discussio obtinetur, neque, licet aliquid extrorsum sit propulsum, reliquum plane dissipetur.

Ex symptomaticis febribus vulneraria evidentior est & evenit, quando hæmorrhagia, maxime plethora commota, violenter adstricta, discussione ac roboratione partis neglecta, vel si adstringentia adhibita coagulandi effectum relinquebant, qui discussionem inflamma-

toriam requirit: vel si dolor ingens circa partem tendens, pungens, lancinans, ardens oboriatur, vel ingens contusio. Aut violenta constrictio & inde ingens congestio sanguinis coagulati corrupturi sit præsto, vel quando a nimia hæmorrhagia debilitatus sit æger, & ad actum restaurationis sive coalitus præstandi torpidior sit natura, vel si æger inordinata diæta, calidis acrioribus utatur, aut frigido potu, refrigeratione corporis, maxime partis affectæ, motu immodesto excedat, vel si pars ipsa sit nobilior, præcipue sanguine multo perfusa, vel actu valde sensibilis, vel ipsum vulnus ingens & operosæ diuturnæ restaurationis negotium faceffat, vel evacuationes debitæ, præcipue alvi, supprimantur. Inprimis si his omnibus causæ antecedentes in humoribus & animi affectibus diuturnæ prægressæ accedant.

Inflammatoriæ febres accidunt in inflammationibus multum materiæ complectentibus; vel quando pars inflammata valde sensibilis sit, & quidem vel ipsa, vel vicinæ, vel actu dolor urgeat, aut si nobilis ac indispensabilis sit usus, aut si valde sanguinea, sive multo sanguine ordinariæ transeunte, jam vero stagnante referta, aut ipsa suppuratione ex parte corrumpenda difficilis & insolitæ reparationis existat; aut si materia inflammationis criticæ vel quasi ab intro ext usa inconsiderata medicatione repellatur. Specialiter notandum, quod inflammationibus partium abdominis, præcipue non valde exquisiti sensus, fere typus tertianarius complicetur.

Febres vero *lochiales*, uti *lactææ* & *simplices erysipelacææ*, sunt solum motus febriles quam ullo modo typicæ sive completæ. *Lochiales* tamen facilius in veram febrem exardescunt, omnes tamen symptomaticæ proniores sunt in continuarum typum, quam intermittentium.

Uti febriles motus *podagræ* accedere superius dictum; ita & nephritidi præsertim, quando repentinum paroxysmum parturit.

Tali motu febrili erumpunt excretiones aliæ quoque, unde *horrores lactis*, quibus lac in mammas puerperarum imprimitur: Item horrores cum insequente æstu eruptionem *fluxus albi*, aliquandiu cohibiti, impetu quodam expellentes: Motus febriles a *scabie retro-pulsa*, *ulceribus antiquis consolidatis* consuetis, *pedum sudoribus*, cito suppressis, ab *evacuationibus artificialibus sanguinis* in sensibilibus intempestive aut insufficienter admissis vel cohibitis; item a *dentitione difficili*; a *vermibus*: a *fœtu mortuo* excludendo &c. succedunt, imo

re impeditius succedente, aut retrocedentes acutæ febres subnascuntur: unde non male dicitur, cum omnibus morbis concurrere febres. Quoad primum tamen ortum non confundenda commotio talis febrilis, utpote nullius insignis, nedum directi effectus, cum febre strictiore sensu sumta, ad certum magis directum & proprium finem instituta, & typum ad effectum primarium proportionatum servante. Siquidem talis accidentalis vel plane secundaria commotio parum specialis therapix poscit.

De erysipelaceo motu adhuc monendum, quod magis intermittens frigoris & æstus, quam completum typum exhibeat. Sentiant ægri per plures dies languorem & lassitudinem sine causa manifesta. Et quamvis actu non frigeant, horridula tamen sensatione ad quosvis motus corporis, ad quamvis allabentem auram percelluntur, ultimo vero invalescit & increbescit hic frigoris sensus, intercurrit maxime ultimo *Φλόγωσις*. Denique sentitur alibi in artubus dolor gravans, tendens, plus solito calens, imo denuo notabiliter exæstuans. Locus affectus inflatur, tumet, non tam profunde, quam late circa diffuso humore, rubet roseo vel saturatiore colore. Occupat ibi calor, nitet inflatione locus. Interdum tumor profundior est, durior, cum saturatiore colore, intensiore, æstuoso dolore, punctorio, contusorio, qui status magis phlegmonodes est. Quo gravior vero est commotio, eo gravius fit erysipelas, cum præcipiti magis horrore, æstu, palpitabundo tremore. Continuat vero talis status ad plures horas, desinit in æstum vegetum: concurrente anxietate, alvi adstrictione &c. Præcessit communiter iracundia, magis tamen dissimulata, vel terror repentinus, plerumque tamen cum indignatione conjunctus. Sæpe etiam talis commotio in consuetudinem abit, ut vel tempus antiquum fervet, vel, si tempestas importunior concurrat, hoc anticipet. Quo sensibiliores & nobiliores partes occupavit, eo diutius continuat status febrilis, ut in capitis præsertim erysipelate, vel phlegmone partium porosarum in sanguineis, quæ in glandulosis bubonodes tumores format.

CAP. XIV.

Historia Februm Intermittentium in genere.

Generale signum est, quod paroxysmus cum omnibus symptomatibus aliquod tempus notabile interpositum relinquat vacuum

um a commotione febrili ; ut ad summum torpor aliquis & fatigatio, quasi a labore perpetrato, & aliqualis imminutio appetitus vel tensio post cibos tantum restet.

Exordium talium febrium plerumque præcurrere solet spastica quædam circa peripheriam corporis commotio, tanquam longinquum quoddam molimen.

Exerit se porro febris tensione quadam obscuriore, quam pro passiva quadam gravitate & quasi debilitate ac lassitudine interpretantur ægri: *Es liege ihnen in den Gliedern, sind so müde, Bley schwer.*

Exerit se vel activa tensio spastica hujus indolis, mox sensibilis pandiculationis provocatione cum oscitatione, appetitus fastidio, capitis perturbatione, gravitate somnolento-vertiginosa concurrente.

Inde proximus fere transitus est ad refrigerationem & horrorem corporis exterioris, quam tamen etiam præcedit non modo decoloratio insignis quædam, sed etiam præcipue extenuatio & veluti repentina emaciatio externi habitus.

Increbescit hoc mirum in modum in ipso paroxysmi frigido initio, ubi quasi exsuccus exsiccatus apparet corporis habitus musculosus.

Extendit se hæc partium musculosarum exarescentia etiam ad connexas interpositas supra & substratas partes molliores: unde digitorum apices veluti acutiores apparent, nares contractæ, aures compressæ & quasi retorridæ; imo ungues digitorum ita sunt pallidi, ac si desuper depressi tenerentur, nisi quod circa radicem suam sublivido rubore adhuc transluceant.

Concurrunt vasorum sanguiferorum exquisita compressio, ut tum ipsa nunquam appareant, tum nullum sanguinem ad partes ita contractas emittere possint, unde tum coloris soliti in eximum pallorem, tum caloris in sensibile frigus succedat transitus.

CAP. XV.

Historia Tertianæ simplicis & duplicis.

Est hæc febris paradigma omnium febrilium passionum, actionum, motuum & effectuum. Unde ejus historicæ circumstantiæ reliquos febrium typos declarare possunt.

Occu-

Occupat magis juvenilem & virilem ætatem, masculini præcipue sexus, & quidem tempore verno. Tempus paroxysmi servat magis ante & versus meridiem. In personis oritur facile nauseabundis, a nausea ab assumtis violenter cohibita, ne vomitus mox subsequatur. Voraces etiam magis dispositi, quique alias errores diætæ diarrhœa spontanea non dependunt.

Materiam suppeditant esculenta viscida, coctionem crudam generantia, pisces, caro dura, suilla &c. Nec statim post tales diætæ errores ingruit paroxysmus, sed prius persentiscunt incommoda circa ventriculum & appetitum.

Præluit Paroxysmus tensionibus artuum ad oscitationem, pandiculationem, gravitatem crurum, brachiorum, tendentibus. Proxime vero paroxysmum præcedit densatio totius habitus corporis, ut subito quasi tabidi appareant, quod vocant *das üble Aussehen*.

Incipit refrigerationis motus ordinarie a regione lumborum circa tendines diaphragmatis, & percurrit juxta circulum diaphragmatis per Zonam veluti infimæ partis thoracis, versus cordis scrobiculum, vel videtur jugi ortu in lumbari illa regione & scrobiculi cordis simul exurgere & sibi invicem occurrere, sineque veluti collisione quadam diffundi a lateribus per latitudinem tum dorsi tum pectoris.

Primis quidem insultibus quasi subtilium formicarum fremitus tenerrimi tremoris forma sese offert hic sensus, cum levi quasi aura frigida; quo magis vero increbescit, eo sensibilius frigus ad rudiorum tremorem format.

Augetur frigoris sensus ab apicibus digitorum ad artus, & eorum, imo totius corporis, palpitandum tremorem ac horrorem. Horror hic vehementior, sed tamen brevior est quam in quartana, transcendens rarius unam horam.

Accedit præcordiorum anxia & nauseabunda angustia, quæ sub exitum frigoris horridi mox in actualem vomitum, nunc cibi indigesti, nunc saburræ mucosæ, nunc biliosæ finitur, quod quo maturius fit, eo citius febrem tollit, quo vero laboriosius ac lentius, eo longius febrem protrahit.

Solvitur etiam frigoris maxime rigidi paroxysmus, cum parvo horrore & nullo vomitu, alvi fluxu, in ætate magis proVectiore & corpore magis phlegmatico, vel in quibus mucus indigestus diu jam ante febrem obhæsit, aut alias jam ad diarrhœas natura inclinat, vel

motus

motus emeticus ad exitum non perducitur potuit, vel etiam contraria medicatione hic motus cum febre fuit cohibitus.

Utraque hac via, si paroxysmus frigoris non exeat: tum aut patiens est naturæ languidæ, aut materia febrilis est tenacior & ita febris in longum protrahitur, aut paroxysmus longior, laboriosior, à simplici typo alienior, quia ad quaslibet anomalias promptior; imo facile perversa medicatione in lentam, acutam, hydropicam metastasin abit.

Frigus immediate excipit languor contusorius nauseabundus als wann ihnen alles zerschlagen wäre.

Illi, quibus diutius durat nausea, hoc incommodum non sentiunt propter reliquam internam anxietatem.

Fit inde transitus ad æstum; habitus corporis redit ad tarditatem, recuperat colorem, imo ruborem & excandescentiam.

Qui sub æstu non sunt rubicundiores, vasis sanguinis turgidis, in arctantur admodum circa præcordia, dolent longe intensius, sitiunt gravius, tenduntur circa dorsum, jactant sese & inquietos gerunt.

Sensus adest oppletivus, distensivus, inquietudo insignis, perpetua loci & situs mutatio. Pulsus est celer & frequens, magnus & plenus, uti antea oppressus constrictus fuit. Sitis & siccitas oris; quibusdam oris amarities, aliis cardialgia. Sudor primis paroxysmis lenis est, sequentibus vero 3. 4. &c. augetur. Ordinarie in hoc æstu abest sudor, qui demum mitescens æstus impetu sese exerit; ut adeo tum temporis in artuum extremitatibus aeri expositis frigidulus potius sensus percipiatur.

Intermedio vero statu inter æstum & frigus fiunt vomitus & diarrhææ, quamvis hæ quoque durante frigore procedant.

Horror importunior contremiscens illis, quibus vomitus imminet, familiarior est, & cum phlogosis levibus emicantibus interpolatus: cum illis, quibus alvi fluxus imminet, major fit rigor, quam frigus tremebundum.

Frigus parvum & breve sine ullis vel non sufficientibus commotionibus excretoriis illegitimum & acuto typo propinquum morbum indicat. Si nempe repentinum in primis vehementiorem & longiorem æstum post se trahat. Brevis enim & levis æstus cum parvo & brevi frigore vix unquam nisi senescente jam legitima febre evenit.

Alias æstus in plethoricis & sanguineis intensior est. Ordinarie

rie æstus ad 6 8, 12 horas durat, faciemque pallidam in ruborem turgidum mutat; si vero sub æstu pallorem retinet, tertianæ suspectæ malignitatis quid fovet.

De pulsu sub frigore & æstu dictum jam est. Sudoris etiam natura indicata, quod hic sub æstu neque regimine neque medicatione prodeat, ut contra magis ita, maxime in plethoricis in deliras anxietates præcipitetur. Calor, quo longior, eo difficilius & parcius maxime 1. & 2. paroxysmo sudor succedit, præc. patiente inquieto aut se refrigerante, Post 8, 12 vero horas remittit æstus in sudorem, qui placide promotus reliquos paroxysmos leniores reddit. Nimum vero concitatus in febres compositas, lentas, acutas, sudatorias debilitationes deducit; impeditus autem & cohibitus in febrem magis chronicam languentem. In primis paroxysmus lenior est, quam in 3 & 4. quo ad minimum feliciter erumpit. Quæve tertianæ sine tempestivis sudoribus affligunt, illæ pertinaciores sunt, uti illæ, quæ vomitu & diarrhæa non solvuntur.

Si tertianarius paroxysmus ultra 12. horas perduret, pro composita ad continuum genium accedente habetur, inprimis si vehemens æstus post paucum frigus duret.

Tertiana vaga in illarum typum proclivis est, quarum horis diutius immoratur; anticipans in continuam, postponens in lentas vel quartanam.

Urina primo est flammea, postea magis cocta.

Saliva pauca spumida cum oris siccitate unde gustus perit, daß ihnen alles wie Holz schmeckt.

Redit itaque orthostadia neque in alternos dies paroxysmus eandem scenam repetit. Rarius ante quartum, sæpius vero cum 7mo paroxysmo finitur; recte scil. observata & administrata ejus indole, alias non observata in nostris climatibus vel 41, vel 71. paroxysmi efficacia ad universum effectum quasi critice terminandum. Si languidius vel maturius emanat, tum tamen alternis diei languoris insultum, fastidium, segnitiam, gravitatem, somnolentiam, refrigerationem relinquit.

Impetuosiores Tertianæ vertente anno eodem circiter tempore facile recrudescunt.

Ordine igitur hoc exeunte febre, fanitas ut plurimum firmior redit, appetitus vegetior, augmentum corporis majus, idque sæpissime tertiana sine febre soluta.

Suppressa vero vel redit idque salutariter, vel degenerat in continuas in subjectis calidis plethoricis, vel hecticas in feignioribus pituitosis, aut quartanas in autumno, aut in icterum, hydropem, choleram.

Impetuosior etiam si fuerit : tum facile vertente anno ac tempore recrudescit.

Plebs jam in febribus cum edacitate junctis, *Fress-Fieber*, pertinaciam & diurnitatem præfagit.

Peculiare etiam huic feбри est, quod 1. in edacibus maxime in consuetudinem abeat, licet nulla semper urgeat materia & ægri die intercalari optime valeant. 2. Quod etiam in dispositis contagium, e. g. contactu, dormiendo in eodem lecto, bibendo ex iisdem vasis, iisdem cochlearibus utendo exerat. 3. Quod aliæ epidemicæ hunc typum semper mentiantur, præc. tempore verno, quamvis haud raro sine peculiari majoris periculi nota.

Quæcunque sponte curantur, vomitoria sub frigoris finem & sudatoria sub æstus remissionem sunt.

Historia Therapiæ tradit genium triplicis methodi, per purgationem sive vomitionem, suppressionem, & diversum morbi ad has medicationes eventum.

Per veterum catharces febris mitius quidem decurrit sed longius protrahitur.

Recentiorum emesis in robustis mature adhibita febrem tollit. At teneriores plethoricos, nondum digesto muco, vehementius angit, & in posterum utilioribus conatibus inidoneos reddit. Evemetis jam sponte ad vomitum propendentibus facile hypercatharces sine sufficiente utili excretionem excitat; tanto magis, si in diuturnis & jam in habitum deductis febribus applicetur, nocet. Nocet etiam, si vomitus coactus sensibiliter excedat, & ipsas vires, imo tenorem & ordinem motuum gravius concussit. Nisi Emesis non evadit noxia in pauciore propensione ad vomitum, tamen est inefficax. Ubi vero adest propensio, ibi nuda emesis periculosa est nec necessaria.

Suppressio & cohibitio febris sine præsentaneo incommodo utilis est in robustis, antehac satis sincere sanis, non primo statim aut secundo paroxysmo nec etiam propius impendentibus paroxysmis, omnino tamen versus illos adhibita. Contra nil juvat, si sine respectu ad paroxysmi diem, scil. vacuo saltim adhibeatur, noxam exhibet,

bet, si materia non evacuata febris adhuc vigeat, in plethoricis, sudoribus nullis vel insufficientibus secutis, largius & continuando adhibita fit suppressio & nihilominus sudoris commotio conjungatur.

Si hæc methodus etiam directum suum assequatur effectum, hæc tamen incommoda certo post se trahit, quod cum appetitus augmento alvi pertinax constipatio sequatur, quæ a cortice introducta, si stimulo quodam cathartico rumpatur, mox novi paroxysmi redeunt.

Minus vero caute adhibita cohibitio fonticas infert noxas vel tardiores vel præsentiores vel præcipites.

Tardiores non quidem ortu, sed progressu sunt adstrictio alvi & in consuetudinem quasi abiens: angustiae insolitæ, maxime circa præcordia, maxime post pastum, ubi etiam in paulo magis plethoricis *Φλόγωσες*, faciei rubores, capitis gravitates, inertia somnolenta insolita conclusa potius alvo quam sicce, anxietates in abdomine cum borborygmis, sensim magis importuna pathemata hypoch. tandem etiam coctionis & distributionis vitia.

Ab his omnibus segnis quidem, non tamen adeo rarus fit progressus ad ea mala, quæ aliquando etiam præsentius evenire solent. Qualia sunt pathemata colica, inflammatoria, abscessoria scirrhusa in abdomine, icterus, tabes, cachexia, œdemata ascites, tympanites, *ἀνασάγμα*, febres acutæ, inflammatoriæ, anginæ, strangulationes cardialgicæ, febres lentæ sudatoriæ, hecticæ, anomalæ vagæ.

Parcius datus cortex nil perpetui præstat, maxime materia nondum sublata. Versus paroxysmum propius instantem datus nonnunquam vomitum vel alvi fluxum, aliquando utrumque simul excitat.

Aliam methodum naturæ medicantis adjutricem commendat experientia. 1.) Digestionem & præparationem materiæ adjuvare versus paroxysmum per Salia med. cum absorb. in chronico vero statu per amara aromatica, piper, Zingib. radicem Ari. gent. herbas absynt. cent. 2.) Sub finem vero æstus discussionem per alex. parca promovere. 3.) Motum, ne in consuetudinem abeat, tollere per cort. chin. cr. Martis, Antimonii vel Sulphuris, pil. Wild. conchas uftas. (in robustionibus.)

Tertiana Duplex.

Dignoscitur ex alternorum paroxysmorum convenientia, ratione temporis invadendi & durandi vel utriusque.

Eget

Eget typus curiosa observatione, ut a quotidiana dignoscatur, quod facile fit, si tertiana simplex præcesserit. Raro tamen occurrit, nec medicum usum aut diversam tractationem deposcit.

Illud magis considerandum est, an revera sensibilibus remittat. Quamvis si hoc etiam faciat, tamen negligente tractatione perverti non debet, siquidem tunc in continuitatem prona observatur, imo potius in acutum typum, qualis medicamentis & regimine æstuoso evenit, aut malo regimine sub æstu.

Curatæ palliatione & cohibitione recidivam vel acutam sub temporis & tempestatibus mutatione pariunt. Acutæ tales ex intermittentibus natæ sunt pejores. Quæ tardius recidivant in simplices degenerant. Quo magis continuæ sunt, eo magis in lentas inclinant. Si eodem die paroxysmo repetant, tum magis in acutam inclinant. Quo magis typus vagatur, eo magis in alium inclinat. Anticipantes in continuam; postponentes in lentam, vel remissionem, si paroxysmi decrescant.

CAP. XVI.

Historia Quotidianæ,

Rarior est difficilisque a tertiana duplici dignoscitur. Habet vero paroxysmos sive constantes sibi invicem correspondentes tempore invasionis & durationis, sive constantes ita dissimiles, ut nullus proportionem prægressorum propiorum cuidam respondeat, quod tamen posterius rarius, prius vero frequentius fit.

Invadit tempore matutino hora 6, 7.

Æger friget communiter & horret ad horæ spatium: Ejicit sapis vegete per vomitum vel per diarrhæam, per utrumque deinceps.

Sequitur inde calor & ipse plerumque satis æstuans cum dolore capitis, siti, inquietudine.

Durat fere brevius, ita ut totus paroxysmus, scilicet impetu sensibiliore, raro sex horas transcendat.

Terminatur etiam fere breviori tempore ac periodo tota febris, præsertim si dictæ illæ excretiones vegetæ successerint.

Reliquæ circumstantiæ eventus & curæ conveniunt plerumque cum tertiana.

CAP. XVII.

Historia Quartanæ.

Redit hæc febris quarto die diebus 2 intervacuis.
Est lenta incompleta præcipue in annosis.

Consistenti enim ætati & ultra; item segnioribus naturis, melancholicis & splenicis familiaris est; raro juniores invadit.

Autumnalis plerumque est, & horis pomeridianis tertia vel quarta invadit, usque ad futurum æquinoctium plerumque sese protrahens per semestre tempus.

Succedit subinde aliis febribus prægressis, male tractatis, ictero quoque & diarrhœis suppressis.

Imminente invasione ejus ægri antea corripuntur nausea & torpedine membrorum; mox vertigo cum dolore gravativo capitis & præcordiorum, succedente rigore languido & tensione membrorum (non tamen fit horror cum stridore dentium, uti in tertiana, nisi in junioribus & vegetioribus) id quod per 1, 2, durat horas.

Frigus tale non insequitur vomitus aut diarrhœa ut in tertiana: sed est alvi obstructio plerumque sat gravis: junguntur tensiones in hypochondriis cum anxietate, in artubus fastidiosus languor, gravitas, torpor &c.

Postea vero lento gradu mediocris succedit æstus (nisi in junioribus plethoricis auctior evadat) siccus cum lassitudine: ita ut vel non diu, vel non parum, vel utrumque æstuent.

Quæcunque vero quartanæ diu æstuant vespertinæ, aut nocturnæ, aut vagæ, in continentem vergunt, vel lentam hecticam cum sudoribus sub somno, alvi siccitate &c.

Durat æstus vix ultra 3 horas, donec tandem ægrum profundior capiat somnus cum tumultuosis insomniis, pulsu debili, & lento; adest dolor capitis gravativus, stupidus, somnolentus. Junioribus plethoricis calidioribus vertigo insultat.

Duobus vero insequentibus diebus ægri sat bene valent, nisi quod sint non nihil torpidi, alvi siccæ.

Ægri sunt familiariter simul flatulenti, persentiscunt dolores sinistri hypochondrii, tensiones, gravitates, inflationes &c.

Animo sunt fastidiosi, taciturni, tædiosi, morosi quasi mœsti, pensitabundi vel stupefcentes.

Appetitus valde vagus est. Sunt quidem famelici, at ad prægravationem ventriculi proclives. Appetitus initio fastidiosus, assuefacta febre in voracitatem & famem transmutatur. Potus parcior tenentur desiderio, vel plane fastidiunt consuetum potum, quamquam sitiant.

Tussis sicca & profunda satis familiaris est quidem, sed non ordinaria est.

Somnolentia in paroxysmo non ita est incommoda. Cohibitio vero ejus vertigines & capitis graviores dolores adducit.

Inter causas externas terror subitaneus, frigidus potus &c. recensentur; In feminis mensium vitia per medicamenta minus convenientia alterata, & sanguinem circa V. p. nimium commovendo vel adstringendo in infarctum deducta.

In quartanariorum sectis cadaveribus hepar plerumque reperitur aridum & corrugatum. Hinc uti hæc febris sæpe succedit, ita etiam præcedit icterum. Inde etiam familiariter hectica insequitur, nec non ascites, œdemata &c.

Historia curationum nusquam approbat ullam commotionem evacuatoriam fortem. Alterationem, apertionem lenem absterforiam, laxationem contra suadet. Diaphoresis per se huic febre adversa: unde diaphoretica regimina & medicamina, maxime sub paroxysmo adhibita, paucæ utilitatis sunt. In & cum paroxysmo etiam non ita feliciter curamus, quam in tertiana.

Specificæ & sopientia non nisi sub remissione paroxysmorum sunt adhibenda, quando scilicet levissime revertuntur.

Adstringentia præmature adhibita habent pedissequas icterum nigrum, hydropem, hecticam, asthmata, catarrhos, metastases inflatorias & inflammatorias crurum, &c.

Maxime vero non ita raro translatione ac apostasi quadam afficit crus sinistrum, ut illud intumescat, indurescat, e rubro lividum calorem adsciscat cum pruritu, ardore, & in hac prava constitutione magis magisque obfirmetur; imo denique etiam ulcerationibus mali moris corripiatur.

Interdum foeda & insolita scabies post diuturnas quartanas exoritur, non minus molesta, quam contumax.

Suppressa magis quam curata facile repullulat, vertente anno, & subeunt ad minimum alii hypochondriaci molesti & obstinati affectus.

Reciprocantur interdum quartanæ cum ictero dyspnœa, tumoribus œdematosis asciticis, tympaniticis, cachexia, tabe: ita ut quartana his & hæc quartanæ cedenti succedant.

Interdum conjunguntur & concurrunt; superveniunt & complicantur.

HISTORIÆ MEDICÆ

SECTIO SECUNDA.

ANOMALIÆ TONI.

MEMBRUM I.

HISTORIA HÆMORRHAGIARUM.

CAP. I.

Historia status hæmorrhagici,

in genere

quoad α . internas.

β . externas.

γ . insolitas.

δ . incongruas.

naturales.

artificiales.

Historia Hæmorrhagiarum

IN GENERE.

UBI

I.

Internæ.

Quotidianæ, ad quam provocamus, experientiæ testimonio satis superque constat, internis hisce crebrioribus pariter ac largioribus

bus promte succedentibus hæmorrhagiis expositos esse præcipue juniores, tum sanos, agiles, sensibiles, plethoricæ constitutionis, voraces, qui vasis instructi sunt capacioribus, cholericis - sanguineos alacris animi ad iram & terrorem præcipitis.

Interim eadem Magistra docet, non omnes plethoricos in hæc incurrere; ingens enim talium hominum numerus vivit, non modo nullis subiectus hæmorrhagiis, sed etiam neque periclitationibus & præsentioribus sanguinis commotionibus.

Et hoc maxime in illis, quibus 1. animus est liber & tranquillus. 2. Rerum non-naturalium moderatus usus. 3. absentia violentiæ externæ & præcipue commotionis plethoræ per fortiores corporis aut animi motus. 4. neque exitus semel est factus, indeque nulli scilicet motui ad excretionem repetendam sese assuefecit natura.

Unde & apud infuetos nullum notabile damnum insequitur per satis longum tempus.

Progredimur ad causarum historiam.

Ubi præter internas scilicet temperamenti habitum, hæreditariam dispositionem, abundantiam sanguinis, multum quoque conferunt externæ: assumpta aromatica, calida, potus spirituosus & spirituosos-fermentativi, aer calidus, humidus, commotio humorum fortior organica per motus corporis insolentiores & hinc transitus ad repentinam refrigerationem.

Item violentia externa, & per hanc fluxus per aliquod tempus concitatus, per lapsum, verbera &c.

Nec prætermittenda hic silentio est adsuetudo ex frequentiore & facili successu suscepta, unde hæmorrhagiæ stætæ, pertinaces.

Antequam vero erumpant, fit inflatio vasorum non tam arteriosorum quam venosorum, non solum in ipso loco affecto, sed & longe lateque circa, cum tono partes a loco excretorio remotiores stringente.

Ita e.g. in mensium fluxu minus expedito color & calor adest, aspectus attenuatus cum internis angustiis & sub levi corporis motu oppletionibus.

Erumpunt autem hæc ordinarie tacite, fluunt moderate, desinunt sua sponte ac tranquille.

Neque eas a vitiis craseos, intestini motus tam augeri certum est, quam ab animi pathematibus, & præcipue consuetudine, illo quorumvis naturæ motuum tyranno, quam facillime suscipiunt;

Adeo ut quædam stata periodo etiam revertantur, ut maxime mensium & hæmorrhoidum fluxus.

Hæc periodus tam in genere ratione reditus, quam in specie ratione durationis, non adeo facile, multo minus perpetua & essentiali consecutione a crasi alteratur, licet ipsius fluxus successus minui aut sanguis ad exitum ineptior evadere soleat.

Ratione prognoseos tantum abest, ut moderata hæmorrhagia debilitet subjectum, ut ne quidem largo fluxui spontaneo, modo non impetu repentino evacuetur, virium lapsus succedat; (quemadmodum in violentis casibus) sed potius allevet, prægressam gravitatem eximia alacritate permutet & a variis morbidis affectibus non solum præservative immunes reddat, sed etiam curative ab iisdem præsertim assuetos eruptione sua liberet.

Imo subjecta has certo tempore diu experta, & citius morbos superant & vivaciores existunt aliis, qui hæmorrhagiis non adsueta sunt.

Interim emanationem harum infuetis per sat longum temporis spatium non adeo noxiam esse jam præmonuimus.

Causis veto & moliminibus ad exitum præsentibus nec tamen succedente hæmorrhagia multo periculosiores oriuntur affectus scil. congestiones, dolores, æstuationes, stases, inflammationes, suppurationes; spasmi, palpitationes, convulsiones, translationes & vagæ grassationes, corruptiones sphacelofæ funestæ: vel etiam febres labore atque duratione ancipites.

Differunt internæ a) Essentialiter ratione ætatis & loci; puerili enim ætati hæmorrhagiæ narium, juvenili hæmoptysis, consistenti hæmorrhoides internæ & externæ, vomitus cruentus, (in fem. magis) senili mictus cruentus eveniunt, fœminis peculiaris est fluxus mensium.

b) accidentaliter ratione 1.] consuetudinis, 2.] hæreditariæ dispositionis, 3.] period,

2.

Externæ.

Violentæ & passivæ.

Ad has quadantenus pertinent lochia, hæmorrhagiæ narium a scalptione post prurimum, pectoris a gravi connisu versus pondera.

In genere vero huc referuntur magis proprie.

Ruptiones a nisu vehementi, ponderum lapsu, quæ maxime exitus suos nanciscuntur e thorace, ventriculo, intestinis & utero.

Lacerationes a morsibus animalium & rerum asperiorum contusionibus, calculo.

Erosiones frequentius ab internis causis, ulceribus pectoris, renum, rarius ab externis, halitu corrosivo &c.

Sectiones a quovis ulcerationis genere,

In his quanquam nimia sanguinis amissio damnum potissimum est, excretio tamen non admodum immoderata æquale incommodum haud infert.

Quod tanto magis valet, si plethoricis hæc obveniant, utpote qui in præsens minus periculi subeant a tali profusione, quam a præprope-
ra illius cohibitione in futurum. Hanc enim facile insequuntur inflammationes, febres, spasmi &c.

Quid! quod etiam anniversariis sanguineis motibus expositi sint, qui in ejusmodi casus inciderunt, non secus ac a scarificatione & Venæ Sectione neglectis & repetendis.

Specialius a nuda vi externa hæmorrhagiæ differunt.

I. Ratione locorum sive viarum.

Ubi e partibus spongiosis, quæ procedunt hæmorrhagiæ per harum vulnera sunt quidem sæpe satis prodigæ imprimis in talibus, quorum tota corporis textura laxè spongiosa est: non tamen æquant communiter illas profusiones, quæ ex ipsis vasis incisus erumpunt.

Dispar tamen etiam ratio est ipsorum vasorum, in ramis scilicet non in capacibus truncis, quibus alias inflicta vulnera, uti rara sunt, ita nimie & funestæ profusionis.

Satis enim notum est, arteriam insigniter confauciatam [non item venas, quarum vulnera cito & facile coalescunt] v. g. dimidia sui capacitatis aut amplius incisam longe minus cohiberi posse ab effusione sanguinis, quam simpliciter sane resectam, dum quomodocunque membrum vel pars mollior ponatur, inflicti vulnusculi perpetuum quendam hiatus efformet.

Unde cavendo ab infausta tractatione per actualia cantheria, nullum certius hic datur remedium, quam plenaria dissectio, Spiritu vini rectificatissimo ad sistendum, sanguinem dextre applicato.

2. Ratione motus sive impulsus, qui singularis occurrit in variis exemplis, ubi per ingurgitationem vini, cursum & motus turgefactorios, animi pathemata, iracundiam vehementem, venereas brutales

tales libidines, sanguinis profusiones præc. in dispositis, aut plethoricis concitantur.

Commendatur hic Paracelsi monitum : Man solte das Blut laufen lassen bis auf seine statt, ut scil. non supprimatur sanguis præcipiti impetu, sed potius largius antea fluere permittatur.

Cæterum memorandæ pariter hic veniunt *hæmorrhagiæ recrudescentes a præmatura* aut rudiore & improvida *escharæ* post violentas sanguinis eruptiones obductæ *remotione*.

Quæ quidem hoc ipso contumaciorem inclinationem ad prosequendas ejusmodi effusiones, adeoque passim adfuetudinem post se trahunt.

Uti nisi peritissime tandem occurratur, certa alia plura pathemata post se trahant.

Neque omittenda est circumstantia anniversariarum post hæc sanguinis commotionum, circa ipsa loca atque partes præcedente tempore violatas ; de quibus jam supra.

3.

Criticæ
in genere.

Hæ uti sponte aliquando erumpentes, si febris reliqua tota fuerit vehemens, nihil modici servant ;

Ita si ipsis per qualemcunque vim via quasi pandatur v. g. per venæ sectionem sub lingua accidit non raro, ut venæ ita incisæ ingentem sanguinis quantitatem profundant difficulter admodum cohibendam.

Si vero justo maturius, priusquam nempe largam sanguinis portionem emiserint, fluxus compescatur, vel amittunt omnem efficaciam salutarem vel potissimam ejus partem.

Adeo, ut patientes, si omnino vitam auferunt, diuturnis languoribus, fastidiis, inquietudinibus, lentis & hecticis febribus, rheumatismis ita dictis aut apostasibus ad certa solum membra obsideantur, vel motus pertinaciorum morborum ingruat.

Unde in hujusmodi casibus parum communiter satisfacit moderata nedum modica emissio aut eruptio, quin potius vel plane exacerbet connisum univèrsum vel ad minimum nullum operæ pretium faciat.

Specialiora & apparatus congestorium evolve sub hæmorrhagiis narium.

4.

Insolitæ.

Hæ passim ab autoribus referuntur, præc. de sexus muliebris menstruis e loco aliquando alienissimo erumpentibus.

Ubi tamen plerumque

1. vel aditum ad talem regionem patiens jam olim experta est, a generaliore hæmorrhagica inclinatione; unde postea menses e media gena, a cantho oculi, ex aure &c. erumpentes.

2. Vel frivolam occasionem dederunt immodesta scalptione, fortuita sectione aut contusione cum concerpta cute, aut tenuissimis quibusdam varicodeis tuberculis.

De quorum censu tum vulgo dicti varic. existunt, tum inprimis, quibus & color est saturatior & consistentia mollior & ardor pruriginosus major, unde si scalpello immoderatus concerpantur, eximius sang. fluxus sequitur, Germ. Blut feimen.

3. Maxime vero si hæc contigerint circa ipsum tempus menstruum usitatum, inprimis aut ubi via ordinaria vel interclusa penitus vel admodum impedita, conatus tamen si satis constat.

5.

Incongruæ.

a) Spontanæ.

Solent videlicet interdum evacuationes sanguinis, senioribus debitæ, contingere etiam junioribus & reciproce illis, quas hi familiariter experiuntur.

Causa quærenda est in hæreditaria dispositione rarius in medicatione stimulante.

Quanto magis vero incongruarum notam tales merentur, eo plurimum & graviorum incommodorum feraciores existunt.

Ita observata sunt exempla *infantum* menstrua per genitalia passarum, puerorum dejectionem sanguinis sinceram expertorum, qui tamen omnes mature vivere desierunt.

Qui vero *adolescentes* a pubertate ad 20-24 annorum ambitum etiam per hæreditariam translationem veris hæmorrhoidalibus evacuationibus adfecti occurrerunt;

Illis partim nil temperans nedum ordinatum evenisse animad-
versum est.

Partim mature Ischiadicos, podagricos, imo deteriores eventus
suceffisse aut vitam non ultra 40 ad minimum 50. annos produxisse.

Annosiores superiorum partium impr. hæmorrhagias perpeffi, si
hunc morem exadsuetudine ita servaverint, ut per juvenilem etiam
ætatem frequentius ex hoc loco depletio facta fit, neque tam crebris
nec imprimis vehementibus in posterum perturbationibus obnoxii
sunt.

Interim vix unquam sine conspicuis incommodis.

Tanto magis quicumque præter continuatam hanc adsuetudinem
occasione deficientium aliarum hæmorrhagiarum magis convenien-
tium ad narium hæmorrhagias procedunt, ubi fluxus est præceptus ad
intemperiem, indomitus, anomalus, fonticorum malorum scaturigo.

Vetulis, qui revertuntur uterini fluxus, apud ipsum vulgus in-
fames sunt ob vitæ brevitatem ab illo tempore suceffuram [nisi a
ramulo hæmorrhoidali potius uteri fluxus prodierit.]

Et certe communiter raro fallit præfagium, nisi dexterrimæ me-
dicationi æque atque remediis tempeffive obtemperaverint.

β) Non spontanæ siue artificiales.

Inter has se nobis offert.

i. Venæ sectio, cujus incongruus usus superffruitur, tempori,
loco, quantitati.

Temporis intuitu in valde tenera puerili imo adolescente ætate
non convenit eam instituere libere nedum liberaliter ob peiores in-
de consequentias.

Natura etiam non solum post longiorem usum, sed satis matu-
re imo præmature adsue fit, facta inde posthac sensibilissima impati-
ens & perniciosissima, ut nisi satis officiose & velut ad veram indul-
gentiam tempeffive continuetur, summa protervia, insolentia & ve-
hementia in has res connitatur.

[Cum satis certum fit, incommoda in his ætatibus, venæ sectione
vel præoccupanda, vel auferenda, nequaquam tanta esse, quin etiam
aliis methodis efficaciter se expugnari patiantur.]

Minus quoque tempeffiva hujus administratio est in morbis,
qui de reliquo verius non postremum concursum plethoræ imo vel
ad

ad exitum omnino inclinantis naturæ sub se complectuntur, interim magis jam effectum ejusmodi causarum involvunt, quam singularem adhuc & continuam veluti, causandi energiam.

Primo enim nisi rarissime tollit effectum.

Secundo usitatæ nostræ parca missiones non satisfaciunt tali effectui, si vel maxime largæ hoc forte possent.

Tertio signa communiter confusa sunt & indoles horum effectuum rarissime simplex vel sincera est; unde familiariter potius mala ingruunt.

Id quod præcipue de venæ sectione in febribus prudenter æstimandum.

Quarto si quam maxime exacerbatae ita naturæ satisfat, rapit illa hanc indulgentiam in pejorem partem, ut alia vice propter leves occasiones pari procacitate ad similes impetus feratur, neque alii methodo nisi huic soli pareat.

Quo tamen ægri magis magisque conjiciuntur in provectiores & ferociore ad minimum affectuum recursus.

Ratione *loci ac temporis* etiam inauspicate sanguis emittitur in superioribus corporis regionibus v. g. sub eruptione mensium aut sub hæmorrhoidum fluxu plus minus stato.

Ratione quantitatis aberratur variis modis.

Parca enim missio curative proposita, nisi subjectum oppido sensibile sit & ad quietem propensum, tali tempore simpliciter frustra est & majores potius commotiones & turgesciones provocat.

Quod & in illa, quæ præservative instituitur, valet.

Nonnunquam etiam nimis exili punctura fluxus ipse languidissime succedit, cum ex adverso subjecta sensibilia ad alterationem V. S. subeundam disposita, etiam hac ipsa circumstantia repentinæ copiosæ eruptionis, insigniter magis afficiantur.

Alibi vero etiam ab imperitis balneatoribus plus quam expediat, detrahitur, respectu ad magnitudinem, robur, plethoram patientum neglecto.

Et periculosus non minus error est repetentium quocunque tempore missionem.

Id quod maxime valet de V. S. media æstate, fervida tempestate imo vel promiscue ad phases lunæ, nullo prorsus respectu habito in quibuslibet ægris.

II. *Scarificatio* non minus incongrua est, nisi in subjectis spongiosis

giosis & imprimis in contentiosis pertinacibus congestionibus circa caput hæmorrhagico-rheumaticis.

Quamlibet autem vix efficax sit, nisi iteratis vicibus, vulgata tamen singulis mensibus eductio indifferenter minus convenit; longe prudentius ordinanda ad anni, temporum, tempestatum, exacerbationum varias proportiones.

Ratione ætatis quoque & vèrgentiæ hæmorrhagiarum hic pariter ac supra error committitur, dum annosioribus & junioribus plures cucurbitulæ circa superiores quam inferiores partes affiguntur.

Quo factò iterum arthriticis Rheumatibus eorumque anomalo motui via sternitur.

Rursus autem hic adsuetudo promptissime inducitur, cujus certissimus effectus duplex est.

Primo, ut quanto intemperantius emissio hæc admittitur, tanto citius parum aut nihil amplius desiderato fini satisfaciat.

Secundo si jam nihil amplius adjumenti afferat, tunc penitus eam omittere periculosum sit omnique studio cavendum.

Supereft, ut quædam subjiciamus de *omissione* adsuetarum harum evacuationum artificialium.

Stolidus profecto sermo est, tam de annosioribus promiscue, quam de junioribus speciètim phthisicis, vel qui tabidi solum apparent, pronunciare, ut tales sibi sanguinem in corpus potius coeherent, quam ita prodigerent: Sie solten sich lieber das Blut in den Leib kauffen.

Et experitur quivis attentior practicus tum detrimenta, & certiorum pluriumque malorum fomenta, tum incitamenta insequi, ubicunque diutius assuetis temerarius neglectus persuadetur.

Ipsam jam vulgus compertum habet [nisi a sciolis expertibus experientia vana autoritate in transversum agatur] frivolum scarificationis assuetæ neglectum antiquis incommodis portam aperire.

Unde nec annosioribus utilis est ventilationis ommissio, maxime si plethorici sint cum euchymo cibo, spirituofo potu, rariore corporis motu.

Nec tabidis hecicis eadem interdicens adeo est, præc. tempeffiva, ordinata, temperato æstu febrili, sub æquinoctiis, vel orthostadia revertente.

Historia hæmorrhagiarum,
specialis

- I. Narium α . simplicis
 β . Criticæ,
 γ . phlegmaticæ.

In specie

I.

Hæmorrhagia narium.

AD subjecta quod attinet, regulariter huic expositi observantur juniores, pueri & adolescentes alacres plethorici, maxime sexus virilis.

Non evenit citra peculiare rationes hæreditariæ dispositionis, assuetudinis vel externarum commotionum vel etiam palindromes senioribus.

Fit enim interdum, ut, qui in juniore ætate huic evacuationi sanguinis assueti fuerint & deinde alias experti sint, his a quacunque causa impeditis palindrome ad primum locum instituat cum refrigeratione inferiorum.

Hæcque familiarior est fœminis, quibus menses vel plane non vel impeditius succedunt.

Hypochondriacis etiam juvenilis ætatis loco hæmorrhoidalium moliminum vel eruptiones e naribus vel molimina contendunt sæpe accidunt.

Causas præcipuas externas exhauriunt motus corporis indomiti, minus consuetus usus & abusus vini & similium spirituosorum & aromaticorum, fervor solis vel conclavium concalefactorum, somnus & magis insolitæ vigiliæ.

In puerili ætate præter has motus ad expulsionem dentium, eculabundi ploratus, quibus facies rubere, vasa circa caput inflare adfuescunt & tenuis humiditas per nares stillat, exercitatio memoriæ & capitis, cursitatio in sole nudo capite in rusticis pueris, consuetudo.

Huc referantur externæ & violentæ occasiones, colaphi, colli-
T
fio

sio contusoria, partium violatio, scalptio, corrosio per halitus, emunctio vehemens, nifus fortis.

Palindromen sanguinis ad caput, tam prægressa jam olim narium hæmorrhagia vel moliminum ejus consuetudo in alieniore etiam ætate maximopere invitatur temere instituta V. S. in brachiis & præc. sub ipsis moliminibus, item lautior spiritiosa in senectute diæta & otium.

Quales concitationes præcipue cum animi motibus impetuosius factæ in consistente ætate producunt non raro apoplecticos affectus, & quidem ferofam in senibus, in junioribus sanguineam apoplexiam.

Fluxus placide erumpens si moderate succedat, nihil incommodi creat, sed sublevat potius patientem & alacriorem reddit, dum gravativos capitis membrorumque dolores solvit, maxime plethoram, idque tanto certius si non nimis sæpe & insolentius proveniat.

Si vero ita in defectu peccet 1] ut ne quidem tentetur, constitutione quamvis affatim ad eam disposita, tranquilliores plethoræ effectus sequi solent restagnationes, distensiones, stases indeque inflammationes suppuratoriæ aut corruptiones sphacelosa: operosiore autem motu febres acutæ typi temperatoris, halituosioris, perversionis sæpe funestæ.

Si 2] alias consueta veluti cessat quietius & emanet, graviores minatur anomalias.

Si 3] moliantur quidem sed non assequatur exitum, inde varia affurgunt incommoda a restagnatione circa caput copiosa, impetuosæ, pertinaci, frequente & magis magisque ob leniores causas infollescente orta, qualia sunt dolores, tensiones gravitates, ardores, rubores, inflammationes, pruritus, ulcerationes, tumores; vel si segnius moliantur aut subtilius: vertigo, tinnitus aurium, hebetudines visus & auditus, sensationes rheumaticæ tendentes, prementes circa nucham. In pectus vero desultantia periculosiora formant incommoda hæmoptyses & phthiseos. Quæ quidem tanto graviora sunt, quo magis afflueta fuit ventilatio.

Causam hujus palindromes vid. supra.

Qui juniores immoderatiore hujusmodi eruptionibus adfecti sunt, si vel intermedia maxime ætate ab iis sint liberi; hi facile tamen in adultiore ætate in tales vergunt affectus, quo vel inclinationes

tiones vel hæmorrhagicas translationes vel palindromes periculosas adsciscunt.

Quemadmodum etiam si quæ narium hæmorrhagiæ subjectis ultra 30. annos progressis obtingant, ut plurimum importuniora pathemata spastica rheumatica sive verius arthritica comites habent.

Et hoc quidem triplici modo.

1. Si eruptiones ultra commotionem tacitam spontaneam per irritationes externas proliciantur, idque frequentiore eventu ita insolenscat, ut & justo plus sanguinis pereat & præf. mala consuetudo introducatur vel levi instinctu reditura, vel sponte sive artificiis etiam improvidis suppressa plures & graviores affectus post se relinquitura.

2. Si abundantes & efferæ hæ evacuationes ab hæreditaria dispositione pendeant.

3. Si impetus tales hæmorrhagici sub aliis affectibus in fundamentis plethoræ commotæ, at exitu non potitæ prognatis & ferocientibus superveniant, largi inde immoderati, intractabiles, qui cohibitionibus etiam maxime necessariis, vel ipsi exasperantur vel reliquum affectum exasperant.

Hujusmodi hæmorrhagiæ evenire solent maxime arthritidi vagæ, tabidis & hecticis magis, quam vere & simpliciter phthificis aliisque inquieto sanguinis, motu laborantibus, unde & fœminino sexui.

Causæ harum partim ex temperamento impatienti cholericomelancholico, plethora eamque deplendi intentione, partim ex supra dictis petendæ.

Quamvis autem ab excedente hac hæmorrhagia oculos in specie debilitari incertum sit, hoc tamen usus & dies docuerunt, quod, si mox a largis sanguinis quibusvis profusionibus oculi intemperantius exercentur, sæpe & multum tenuia & ad elychnium vel solis splendorem legendo, acriter contuendo, oculorum acies sensim hebescat.

Idemque de capitis debilitatione sentiendum.

Et sicuti excessus hujus evacuationis non cohibetur, quin vel internas congestiones, inflammationes, obstipationes, vel spasticoarthritica mala post sese trahat; ita si ei indulgeatur sine perita contemperatione oritur ægri debilitatio ad animi deliquia usque, & in junioribus atrophia, auctionisque impedimenta.

Therapia itaque, nisi præsentissima damna aut certe pericula velis incurrere, provida moderatione omnia tractet & circumspectius adhuc abstineat a nudis repressoriis adstrictionibus 1. in hæreditariis 2. in illis fluxibus, qui ab impetuosis spasticis translationibus & stric-
turis congestoriis pendent atque foventur, impedimentorum & ad-
strictionum impatientissimis.

(Nam præter supra dictas consequentias aliquando etiam poly-
pi narium, ulcerationes scædæ, ozænæ dictæ, ab inconveniente chi-
rurgica medicatione per vitriolacea, quin prorsus æruginosa pro sco-
po cohibendi, inducuntur.)

Potius his omnibus per vicariam ventilationem opportunam,
si necesse sit, subjunctamque commodam temperationem occurrere
fatagat.

6) Hæmorrhagia narium Critica.

Hæc, quanquam diu ingens sanguinis commotio & turgescen-
tia præsto fuerit in febribus & alibi, ubi accidit, non tamen erumpe-
re solet;

Nisi certo tempore ad peculiarem non solum diem, sed etiam
(rem exquisite capiendo) ad certas certæ diei horas, mensura penitus
definita, larga tamen cum insigni decumbentis euphoria.

Quo magis autem a liberali & larga efficacia deficit, eo pejus cadit
negotium & eo minus lenitionis ac mitigationis adfert.

Accedit hæc cum evidente apparatu motuum presseriorum
versus caput ex inferioribus.

Hinc tanquam signa præcedunt tensio hypochondrii dextri;
urinæ suppressio aut imminutio & tenuitas; sudoris suppressio, fri-
gidulus ad tactum inferiorum sensus.

Contra vero faciei inflatio, vasorum colli & temporum turge-
scentia, oculorum prominentia & siccitas quasi, quin rubor, sonitus
& sibilus aurium, mentis aliquando vacillatio, vertigo capitis, ante
oculos quasi apparens scintillatio, tandem narium pruritus & vel si-
ne vel sub qualicunque scalptione, eruptio sanguinis.

Contrarium & alterum hujus ejusdem rei schema occurrit in
funestis acutarum febrium catastrophis, prægressa constitutione ple-
thorica male exeuntibus.

Præcurrit repentina dictorum signorum syndrome, it. angustiae
internæ suspiriosa, mentis perturbatio, oculorum furor, ferocia &c.
cum

cum refrigeratione inferiorum maxime pedum, daß sie von unten auf sterben.

Tandem magis magisque corporis totius insensibilitas & immobilitas, quibusdam vitia anginodea faucium, denique mors cum respiratione per oppressionem veluti intercepta.

Illis, quibus hæc repente ita eveniunt indubie, quibus vero seignius, familiariter erumpit sanguis copiose post obitum e naribus & per infundibulum ex ore.

Unde scarificatio narium ægyptiaca primam duxisse, originem perhibetur.

γ.) Phlegmatorrhagia narium.

Consistit hæc in congestione seu appulsu largiore sanguinis hæmorrhagico vel ad hæmorrhagiam destinato ad nares.

Cum autem motus ad exitum non pertingat partim ex viarum, partim sanguinis crassioris & cum tenui sero non satis subacti vitiis, secedit ita serositas & stillat e naribus, non fecus ac hæmorrhoides mucosæ & fluxus albus ab impedito hæmorrhoidum aut mensium fluxu contingunt.

Subsistit hic fluxus communiter intra guttas non ita multas, ut stillicidium verum, quale hæmorrhagia narium format, non prosequatur.

Notissima tamen etiam est notabilis hujus fluxus continuatio spissioris æque [in vulgari communiore] quam tenuis materiæ in acriore coryza.

CAP. III.

Historia Hæmoptyses,

Evenit hæc ordinarie juvenibus & adultioribus ab anno ætatis 18 ad 35, plethoricis imprimis cholericis sanguineis & magis adhuc cholericis melancholicis aut sanguineo-melancholicis sexus masculini, rarius sequioris.

Ad causas & quidem internas spontaneas pertinet prædispositio sc. adfuenta in puerili ætate hæmorrhagia narium jam desita vel suppressa, item menstruorum turbatio in fæminis, nec non regurgitatio sanguinis hæmorrhoid, in senioribus.

T

Cum

Cum his externa plerumque concurrunt: concussio pectoris a lapsu, immoderato clamore, cachinno, concionatione, respiratione vehementer alterata; nifus insignis corporis cum contentione anhelitus, imprimis si spiritus ita contentus repentino impetu eliditur, desidia & hinc compressio abdominis veluti perpetuas restagnationes ad pectus inducens.

Remotius huc referri potest stomachi saburra, qua per emesin ejecta nonnulla hæmoptysi, qua laborabant, se liberatos senserunt.

Affectus est rarus maxime in respectu ad hæmorrhagias narium & ani, tum quia paucissimis hominum, tum quod his etiam paucis per vitam insultibus obtingat.

Præcedit aliquibus sensus aliquis pressionis, titillationis, pruritus quasi secundum longitudinem asperæ arteriæ maxime in parte laryngi propiore, a quo sensu inducti patientes nucleum quasi ibi hæreere exprimunt.

Apud alios vero longe profundius intra bronchia pressio & renifus cum actuali dolore instantem sanguinis eruptionem prænunciant.

Ubi observatum est, quod illis, quibus hæmoptysis tacite magis sine externa violentia erumpit, primus ille sensus circa laryngem accidat; posteriorem vero profundius illi experiantur, quibus a violentis causis eruptio coorta est.

Sæpe etiam hæmoptyci complures de peculiari exquisitiore doloris sensu conqueruntur profunde in sinistro hypochondrio & sub ipsis costis nothis, quem aliquando post hæmoptysis subsequitur.

Nonnulli imminente motu hæmoptycico sentiunt motus spasmodicos circa humeros, Flüsse am Halse und in den Achseln.

Et non raro præcedit vel intercurrit etiam vertiginosa capitis perturbatio, somni debilitas vel defectus, imo tacita quædam anxietas & animi dejectio.

Aliis erumpit post tussim prægressam & quidem minime tam semper immoderatam, sed sæpe satis parvam, maxime vero siccam.

Rarissime vero a vehementia tussis suborta hæmoptysis notatur.

Sic illis quoque, quibus [dispositis] a motu corporis præcipiti & paulo citatiore respiratio mox angustatur cum irritatione quadam tussiculosa, metus hæmoptyseos ingruit.

Alios contra invadit quasi tacite sine ullo prægresso alterius cujuscunque mali sensu, ut citra alium effatu dignum sensum simpliciter ca-

lidum

lidum quiddam scaturire e pectore in fauces percipiatur, quod ejectum sincerus sanguis esse deprehenditur.

In ipso paroxysmo tussis exurgit, non causa, sed effectus hujus mali.

Quo vehementior & copiosior contingit excretio, eo pallidior imo sublividior ægri est aspectus; vasis circa collum & tempora plerumque turgidulis.

Alvus in hac fere est adstricta.

Periodus hujus affectus familiarissima est, ita ut stata tempora servet non solum prævia septimanarum vel lunæ mutationum, sed etiam anniversaria vix tamen uno vel altero die a prioribus abeuntia.

Atque uti, si semel hanc viam invenerit, facillime eam repetit, atque adfuescit, ita sæpe revocatur ab animi passionibus, maxime ira, concurrente etiam in utroque sexu aliarum hæmorrhagiarum impeditione.

Quoad *prognosin* omnis hæmoptysis periculosa est consequentiæ.

Bene quidem cedentis signum est, si facile sanguinem egerit nec mensura excedit, nec tranquille cessans diuturnam aut importunam tussim relinquit. nec revertitur unquam facile, neque sæpe.

Sed tamen haud caret periculo successuræ detentionis extravasati sanguinis, illiusque cotruptionis ulcerosæ vel phthiseos.

Quod si autem notabilis congestio exitum sufficientem non inveniat, facile sicca tusses, asthmata spuria, sicca, spastica, peripnevmonia, angina, phthises oriuntur, exterius affectus spastici, rheumatico-arthritis, apostemata in glandulis subaxillaribus, fæminis in mammis.

Quoad *diagnosin* distinguitur hæmoptysis.

1. a sputo cruento, quod saltim striatum est sanguine non ex profundo sed scretu solum ex infundibulo & superioribus faucium vel etiam gingivæ partibus prorumpente, cui mucus videtur intermixtus.

2. a vomitu cruento, in quo ejicitur sanguis grumofus magis nigricans sine tussi cum actuali motu ventriculi vomitorio; in hæmoptysi vero erumpit copiose magis, tacite sæpius sine prægressa, nunquam sine conjuncta tussi sincerus floridus sanguis.

Hinc nec in peripnevmonia cum multo sputo prorumpentes striæ sanguineæ hæmoptyseos nomen merentur,

CAP. IV.

Historia vomitus cruenti & nigri.

Subjacent huic sæpius fœminæ, rarius viri; inter illas vero rarius puellæ, frequentius annosiores, maxime tamen adhuc menstrua experientes, non æque horum terminum prætergressæ.

Causa directa est sanguis Venæ Portæ e splenica vena seu vasis brevibus vel ex ramificatione splenicæ contermina inter pancreas & duodenum distributa huc restricta.

Indirectæ & procatarticæ, hæmorrhoidum vel mensium fluxus impeditus, motus sanguinis Venæ Portæ ob spissitudinem &c. lentior.

Et sicut per vim, vomitum vehementissimum, imprimis artificialem, in plethoricis aliquando sanguinis excussio sequitur, ita contra in fœminarum præcipue periodicis vomitibus vomitus excipit evacuandi intentionem.

Quamquam vomitus directi etiam postmodum sanguineis succedentibus ansam præbere possunt.

Æger tum alias familiariter angustiis circa præcordia laborat; per motus, potus, animi passionibus facile exacerbandis, tum eo imprimis tempore, quo eruptio talis denuo molitur.

Succedit quasi simplicior nausea & mox conatus vomendi major omnino, quam simpliciter vomitorius effectus circa qualemcunque rem alias excerni solitam.

Donec tandem ipse sincerus cruor & quidem non exigua copia excutiatur.

Non tamen ipso actu vomitus sanguis ita eliditur, sed potius sub quietis tempore ita colligi sentitur, ut succedentibus deinde novis conatibus frustra integra coagulati sanguis prodeant.

Duratio ejus in fœmineo sexu plerumque brevior est, longior in viris.

Apud fœminas etiam crebro sponte ita cessat, non item apud viros.

Adde quod apud illas etiam præcipue juniores frequentius periodicis adsuescat, quam apud hos licet manente causa generali in utroque non ita facile emanat.

Interim illud semper memoria tenendum, vomitum hunc omnium hæmorrhagiarum ferme esse rarissimum.

Prognosis minus bona est, dum apud fœminas quidem non tantum periculi quam apud viros timendum.

Si tamen vel copia excedat vel minus discutiatur & adstringentium abusu perperam tractetur, disponuntur patientes ad inflammationem lienis, vomitum nigrum, cachexiam, œdemata, hydropem, hæctica & alia spastico-convulsiva pathemata hypochondriaca, hysterica.

Diagnosin ab hæmoptysi evolve supra sub hujus tit.

Historia Therapie docet laudatum & securum exitum in mensium, hæmorrhoidum successu tempestivo, in temperatione orgasmis, parca adstrictione ob immediatum ingressum tonicorum.

Specificum constans & fidum hic est *Essentia millefolii* per paucos dies usurpata.

Præservatio iisdem remediis obtinetur, maxime ventilatione sanguinis in pedibus.

Vomitus nigrorum.

Morbus hic uti modo recensito maxime cognatus est, sed raritate adhuc longe præcedit, sic occurrit aliquando, vel per *Chronicas solum hypochondriaco-spleneticas* contentiones jam obfirmatas.

Vel per acutos affectus & febres vere heteroclitas vigilas taciturnas præter mores patientum cum debilibus & pulsus & toni corporis viribus, maxime veram lienis inflammationem, licet neque ad corruptionem sphacelofam durantem,

Materia vomitu ejecta fuscum maxime refert colorem diapruni instar aut ad summum *Rob. Juniperi* vel *sambuci* [sive corticibus viridum juglandium parati.]

Specialis nonnunquam æqualis grumositatis species adest oblongis & veluti fibrosis quanquam brevibus moleculis.

Non raro autem discolors ejectiones videntur post cerevisiam spissiore, assumpta condita, nucem juglandem vel cerasa condita vel martialia aut decoctum prunorum pro alvo emollienda.

Unde narratur sæpe color niger & materia consistentia picem æmulans, wie Theer, Pech; ab aliis siccitatem simul expressuris: es gehe wie verbrannt von ihnen.

Prognosis, si post chronica mala eveniat, mediocria nos sperare jubet, in acutis vero funestum metuere eventum.

CAP. V.

Historia Hæmorrhoidum

tam in genere.

in specie.

internarum.

externarum.

Hæmorrhoides in genere.

Subjiciuntur hisce plethorici, sanguineum, sanguineo-phlegmaticum & melancholico cholericum temperamentum [quorum sanguis tam hoc fluxu, quam Venæ Sectione emissus crassus, niger coagulescens apparet] ætas juvenilis vel potius virilis & senilis. Sexus sæpius mascul. quam sequior, [quem etiam non ita sublevat.]

Quoad causas occurrunt plethora & spissitudo sanguinis; hujus vero loci specialissima non alia videtur quam apparatus genitalis: hinc & conspiratio quædam est inquinamenti venerei cum his locis, nec spernenda vulgaristraditio est: venereos podagræ esse expositos, nec Hippocratis observatio: Eunuchos podagræ expertes esse, ob consensum sc. causalem motus podagræ cum hæmorrhoid.

Neque ultimum locum inter has merentur hæreditaria impressio, Equitationes concussoriæ, scybala dura, hæmorrhagiarum assuetarum, vel mensium emansio, abusus Aloes, helleb., vini Hung. &c. alii.

Non eveniunt nisi sub certa ætate, exceptis externis fortuitis occasionibus a nisu fortissimo alvi valde duræ, equitatione succussatoria, diuturna, tempore, sanguine, diæta, similiter calidis, quæ omnia efficaciora sunt concurrente hæreditaria impressione.

Materia hujus fluxus est sanguis venosus purus a stagnatione spissior.

Ante eruptionem ordinarie motus spastici Ischiadici, lumborum dolores, coxarum, femorum, pedum, Daß es zucket, ziehet, reisset, spannet &c. sentiuntur, vel ipsis hæmorrhoidibus hi motus superveniunt

Flu.

Fluxus autem nunquam perpetuo successu procedit, sed semper nisum pressorium sub alvinarum fecum excretionem opperitur.

Fluentes sæpe periodum servant, siquidem

Aliis rarius eveniunt cum nullo sensibili intervallorum ordine.

Aliis cum quodam ordine per spatia semestria circa æquinoctia.

Aliis sæpius per annum sine certa periodo.

Aliis frequentius cum exquisita menstrua periodo.

Prognosis non admodum bona est, dum hic affectus facile adfuescit & impeditus motus tanta post se trahit pericula.

Si junioribus fluant & (uti solet) inconstanti successu continuant, variis pathematibus per vitam exponuntur & raro insigne senium attingunt,

Et in his quoque facilius, sed cum graviore damno, ad interiora repelluntur

Contra in annosioribus (qui & in moralibus constantiores sunt & contumaciores) pertinacior hic fluxus, & his si moderate & ordinate succedat, longiorem vitam quasi pollicetur.

Sicut & alias debito ordine ac proportionem succedentis huius fluxus effectus salutaris est abundantis sanguinis depletio, præoccupatio incommodorum a moliminibus circa Vena Portæ ortorum; scilicet hypochondriacarum aliarumque congestionum periculosarum ad pectus, hepar &c.

Peccat autem vel in *Excessu*; ubi tamen sat magna sanguinis jactura a natura sponte suscepta tantum periculi non involvit, quantum vi vel arte facta repentina inventio; hinc enormes sæpe evacuationes parum aut nihil incommodi attulere.

Vel in *defectu*, quando huiusmodi molimina vel exitum non inveniunt vel jam assuetæ hæmorrhoides supprimantur, ubi graviore cum noxa affectus hypochondriacos revocant cum profundiore infarctu Venæ Portæ dolore sinistri hypochondrii, lumbari, colica torminosa, spasmodica, duritiæ abdominis flatulenta, lienis ardore, dolore, inflatione.

Sequuntur vomitorii conatus ad vomitum cruentum; Ictericæ decolorationes faciei imo nigricantes, si ramus Venæ Portæ hæmorrhoidalis hepaticæ insertus sit excretionem nigro-fuscæ per vomitum vel alvum cum febre lethales, sine febre non item perpetuo.

Maxime vero succedit asthmatica compressio cum flatibus anoreticis vel catotericis: imo in junioribus translationes ad pectus, Tus-

ses humidæ, rarius tamen in hæmoptysin & phthysin desinentes, sæpius autem in melancholiam hypochondriacam, imo maniam item in suppressiones mensium, ascitem, affectus hypochondriacos &c. quos modo consignavimus.

Therapiæ Historia consistit

1. In sublatione plethoræ, V. S. vel scarificatione pro diversitate subjecti, in superioribus, si desuefacere, in inferioribus, si invitare velimus.

2. Æquali dispartitione, dilutione, motu, secretionis salinose-rosæ expeditiore per nitrosa emulsiva, siquidem urinæ vel paucae tenuissimæ sunt vel paucae & crassæ, tartarea ad latera & fundum vitri.

3. Assuefactarum promotione, apertione per hirudines, V. S. sub poplite, malleolo: scarificatione.

Hæmorrhoides copiosæ repente per adstringentia anodyna, turgescentia, turbatæ transeunt in siccoribus in hecticam, in humidioribus in hydropem, quam sæpius præcedunt: possibile tamen est, ut etiam a pressione aquea vasorum hæmorrhoidalium hydropi supervenire possint, sine tamen multo levamine.

a) Internæ.

Obtingunt plethoricis sanguineo-cholericis & sanguineo-melancholicis, scæminis plethoricis vel gravidis, largius aut menstruatis vel intempestive menstrua amittentibus; sæpius tamen viris quam scæminis.

Inter causas, quæ ad has disponere solent, merito numerantur hæmorrhagia narium prægressa, plethora; ætas juvenilis vel virilis inter 18 & 35 annum, Diætæ vitia, passiones colicæ, siccitates alvi, anhelæ cursitationes: vita otiosa sedentaria, perfrigerationes corporis, aloëtica & Helleborata, animi motus.

Quoad ortum, fluxus hic prodit e Vena hæmorrhoidali interna, quæ ramus est e venæ portæ ramo splenicò descendens & ad intestinum rectum excurrentis.

Hic vero non tam cum quam post scybala duriora, sine sensu vel mediocri tantum tenesmode, aut etiam intus hærentis nuclei duri proxime circa exitum ani fluit.

Et si tumor altius introrsum sentiatur, tum vel cæca sine exitu hic stasis inflammatoria, vel si exitum inveniat, eum tamen proxime huic

huic orificio invenit, ubi nempe tantum prorumpenda est cuticula, cum altiore locum tunica villosa teget.

Sanguis rare & impeditè exiens est spissus ac nigricans, floridus contra, si libere ac frequenter prodeat: in raris moliminibus procedit etiam materia mucosa, sæpe tamen sub sæcum expressione solum fluunt.

Internæ hæ non modo maturius sese prodere solent, sed etiam frequentius, imo & facilius, ideoque brevioribus moliminibus & congestionibus, quam externæ.

Differunt etiam mensura excretionis, in his satis moderata, in externis parciore.

Item internæ servant magis statam periodum nunc menstruam, nunc semestrem vere & autumno redeuntem;

Si extra æquinoctiale tempus ingruat, tumultuarium plerumque adipiscitur successum.

Interim non fluunt spontaneo & perpetuo successu, sed semper expectant pressionem sive nisum sub excretionè sæcum alvinarum.

De assuetudine maxime notandum, quod hujus generis evacuatio facilius & pertinacius quam ulla alia adsuefiat, adeo ut vix ullus ei bis, ter, obnoxius sit, quin in posterum novos ejusdem insultus experiatur.

Idque tanto gravius & contumacius, si ante ipsam actualem excretionem moliminibus eo spectantibus hypochondriacis tensoriis, pressoriis, torminosis jam succubuerit.

Quod ante omnia obtinet in fœminis.

Hæ enim, si loco menstrui fluxus impediti hæmorrhoides semel iterumque passæ sint, harumque suppressionem tum incurrant, neque vicariis ventilationibus aut medicationibus utantur; certissime in colica suffocativa, convulsiva, arthritica, icterica quoque & scorbutica vulgo dicta externa symptomata incidunt, quæ Hippocrates sub Ilei Hæmatite schemate quadantenus recenset.

Sæpissime quoque in illis consuetudinem induit, in quibus jam dispositio sanguinis adest ad motus, uti in gravidis.

Reliquum est, ut de motu hæmorrhoidali interno loquamur.

Exerit se hic in tractionibus & pressionibus spasmodicis ramificationum hæmorrhoidalium in mesenterio & intestinis, si ad exitum pertingant; sin minus, altius ad hepar, splenem, ventriculum

adscendunt & ramus splenicus sæpe ita comprimitur. ut sanguis versus splenem regurgitans per vas breve vomitu erumpat.

Quo facilius hic motus sortitur exitum, eo magis pressio talis subsistit in mesenterio & intestini tunica exteriori fibrosa; unde sensus ille tensivus commoriscans in longitudine ossis sacri tenesmodus in intestino, er trücket, spannet, steckt wie ein Pflock im Creuz, können nicht wohl darvor sitzen, schneidet im Stuhlgang, als wann was im After steckt

Dolores his proximi remotiores sunt colici tendentes als wenn ein Stein im Leib läge cum retractione umbilici & compressione potius quam inflatione abdominis vel etiam in sensu gravissimo, als wenn ihnen im Leib etwas zerspringen wolte.

Adhuc remotiores sunt motus colici vagi, flatulenti imo convulsivi, suffocantes, singultuosi, præc. in foem. daß es ans Herz stößt, sich wie eine Kugel im Leibe wälzet: Quin etiam repentina contractiones mesenterii supra umbilicum; als wenn man mit zwey Händen im Leibe gegeneinander grieffe und ihme den Athem verhielte cum insequente ictero.

Alvi adstrictio pertinax conjungitur, interdum præcedit.

Proximus hinc gradus est, si adhuc impeditius procedat, lienis inflatio ardens lancinans facile in scirrhositatem transiens vel vomitum cruentum.

Dicti motus colici pressorii formant Ileon hæmatit. Hippocratis vel colicam hæmorrhoidalem cum torminibus, angustis, pressio-nibus in foem. maxime in cachectica chlorotica, hypochondriaco-scorbutica mala transeuntibus.

Tormina illa non ita facile, uti flatulenta, pereunt, facilius exacerbantur, sanguineos invadunt & congestiones scorbuticas relinquunt.

A frequentibus aut fixis mesenterii, splenicis, hepaticis oppi-lationibus sequuntur obstructions glandularum, vasorum lymphaticorum rupturæ & inde ascites.

Convertuntur facile hæ internæ ad externas, idque facillime regimine sudorifero, per calida oleosa, volatilia, spiritum Tartar, cornu cerv. eboris, urinosos &c. in paroxysmis data & fere infallibiliter, si paroxysmus magis motus impetu quam materiæ quantitate excessit, quod promte ab animi passionibus evenit, ubi facillimus ad arthritidem

tidem rheumaticam, vagam habitualem, in junioribus vero hysteri-
cæ. ad epilepsiam fit transitus.

Noxas, quæ suppressionem harum hæmorrh. assuet. excipiunt,
plerasque jam supra, ubi in genere de hæm. delibavimus, ubi & de
prognosi latius.

Therapiæ historia condocuit.

1. Suppressionem non facile exercendam.
2. Temperationem potius præstandam per Nitrosâ, cinnabarina
cum alvi expeditione per Rhabarb.
3. Tonicam roborationem præservatoriam per Sal. volatilia.
4. Specificam motus alterationem per milles.
5. Tempestivam sanguinis ventilationem, motum corporis iræ
fugam.
6. Martialia nihil constanter agere, nisi post dicta ad æqualem
tonum; acidulas nonnisi in spongiosis suadendas.
7. Fœminis (post emanationem mensium) injungendam vitam
laboriosiore subjuncta V.S.
8. Suppressarum revocationem in successu hecticæ vel ascitis
difficilem. Stimulantia enim myrrhata, aloetica, helleborina motus
pressorios sæpe augent, insequentibus colica, melancholia, passio-
bus asciticis &c. Quibus consopendis etiam dicta methodus per ve-
næ sectionem, motum laxantia, diluentia leniter discutientia &c. in-
servit.

β) Externæ.

Sunt ramuli numerosi oram magis & limbum, quatenus cuti
connexus est, intestini recti circa exitum ani serpentinis quasi gyris
& anfractibus variis occupantes, quas anatomici dependere observa-
runt a ramis venæ cavæ Iliacis internis & quidem ramificatione ea-
rum hypogastrica.

Subjecta habet magis succulenta, spongiosa sanguineæ prædomi-
nantis indolis ut plurimum.

Instantium signa sunt præriginosi ardores in orificio intestini re-
cti præc. cum inæqualitate notabili, ut alibi quidem æqualiter molle
sentiatur, uno vero & altero loco quasi nodulus quidam, mollior in
turgentibus, durior in tumentibus,

Motus ad hæmorrhoides interdum eminus solum & fru-
stra

tra se exerunt circa longitudinem dorsi & lumbos, aut inferius circa femur, genua & pedes.

Si vero ad exitum pertingere debeant, compressorii spalmi non nisi in ipso intestino recto & quidem inferiori ejus parte & in longitudine ossis sacri aut circa reliquam vicinam ossis Ischii percipiuntur.

Per hos motus aliquid sanguinis ad & circa exitum ani comprimi & inde vel turgescitio vel tumor succedere solet.

Appellant hæmorrhoides cæcas, alias *turgentes*, alias *tumentes*.

Illæ exhibent vesiculam transparentem, atro-rubente sanguine per ipsam conspicuo molliculam sine dolore aut ullo sensu insigni, nisi quod sub alvi excretionem sensus pressorius, quasi fabæ aut pruni nuclei ibi hærentis, percipi videatur.

Perrumpunt hæc aliquando flaccida rugosa restante vesicula; sin minus, aperiri debent, si scilicet, assueverit homo fluxui, vel alias hoc ex usu ipsius sit.

Vocant has inferiores Saxones, *Sacken*, superiores *Mast-Röner*.

Tumentes contra paulo profundius intra limbum delitescunt, duræ inflammatoriæ cum exquisitissimis doloribus ex infarctu & stasi sang. in vasculo aliquo longiore verum furunculum referentes.

Vocantur hæmorrhoides cæcæ dolentes, uti priores indolentes, imo κατ' ἐξοχὴν ubi de hæmorrh. cæcis sermo est, hæc intelliguntur.

Harum nisi matura fiat resolutio, fit mox suppuratio, quæ facile in fistulosam ulcerationem transit.

Ante maturationem vero præf. incisæ profundius non solum ad ulcerosam sed & sphacelosam corruptionem proniores sunt, aut si jam suppuratæ nimis diu sine evacuatione, mundificatione & recta consolidatione hæreant.

Antecedunt *Tumentes* spastici motus & quasi morsus sive convulsiones intestini recti; percipitur mox molecula quædam, sub depositione alvi velut nuclei pressionis acutæ sensum formans; dolor hic perpetuo increbescit.

Cæterum hæmorrhoides externæ raro periodum in fluxu servant; sed magis perpetuo fluunt, ubi tamen periodus adest, satis stata deprehenditur.

Ob tenuiora quòque & pauciora vascula successus harum non solum est impeditior, tardior, rarior sed etiam minor quam in internis.

Enata vero semel, quod non raro fit, vesiculari protuberantia, hac occasione & promptiores ad repullulandum existunt, & plus emittunt, præc. assuetudine fluxus jam inducta.

Hæc de legitima excretionem, pauca de anomala quoque proferemus.

Galli & hæc & mucosas hæmorrhoides albas hæmorrhoides nuncupant.

Ita in externis hisce attritione, frictione, scalptione, sæpe major aff- & effluxus concitatur & sequuntur sæpe serpiginosi pruritus & ulcuscula, circa anum vel sæpissime repullulantes vel nunquam ad plenariam desiccationem pertinentes cum nullis aut plane levis incommodis Ischiadico - spasmodicis.

Hæc si diutius jam sederint & sæpius manarint (quamvis paucissimum & tota hebdomade vix uncia una materiæ exsudet) & tunc consolidentur, devolvuntur patientes in perpetuas molestias arthrit. Isch. Gonagr. podagricas.

Non conveniunt hi cum mariscis veterum aut pruritu ani, cuius Forestus meminit L. XXIII. obs. 2. sed cum illis, quas idem in schol. obs. 9. dicit a recentioribus quibusdam attrices appellari.

Cingunt interdum ad duos digitos latos ambitum ani, mox vel iterum introrsum ad limbum ejus coeunt.

Accedunt interdum rhagades sive fissuræ circa ani orificium, non tamen nisi a scalptione vel attritu pars nimis exagitata intumuerit, ubi sub nisu duriorum fecum talis fissio contingit & sanguinem per vices denuo eo fundit.

Differt tamen hic affectus a formica inde directe non nascens, nisi venerea inquinamenta concurrant; ubi fere etiam in ipsa glande tales formicales affectus nempe superfluæ exilium vasculorum varicosæ intumescentiæ subtiles & ab his sensim corruptio acrior ulcerosa.

Veneræ vero mariscæ & condylomata, ut & cristatæ excandescentiæ hic non pertinent, licet non raro ipsa vasa hæmorrhoidalia occupent.

Denique a prima turgente congestione si diutius & pertinacius

continuetur, oriuntur interdum variæ quasi protuberantiæ mutuae papillarem congeriem variasque figuras exprimentes.

Nec minus ab ejusmodi congestionibus (in vesicalibus) ubi sanguis non promte exit aut lentior evadit, sine tamen insigni dolore.

Imo, ubi actu etiam denique perrumpunt, fit inde facile similis ulceratio, unde excrescentiæ verrucosæ, diversa concretionum schemata; sub ficuum, mori, thymi, uvarum similitudine, efformantes cum callosa quadam siccescente duritie, a Germanis Feigwarß dictæ.

Mucosæ vero hæmorrhoides vocantur, quando post Tenesmodes conatus a dispositis nonnunquam mucus excernitur non tam lentus ac tenax, quam spissus instar Tragacanthæ solutæ, communius tamen coloris subrufi quasi rosei, imo interdum subtilibus striis cruentis interspersis.

Ad extremum motus ad hæmorrh. extern. eorumque consecraria perlustrare nobis incumbit.

Occurrunt hic frequentissime sensus illi tensivi, quos sub rheumatum nomine, vulgo accusant: *Es seye ihnen ein Fluß in die Lenden gesunken, liege ihnen darinn wie ein Stein, stecke ihnen Eiskalt, wie ein Eis-Schollen in dem Rücken, der Schenkel sey ihnen wie taub, wie eingeschlaffen.*

In importuniore vero conatu dolores adsunt sensibiliores, vibrativi, lancinantes aut ad minimum ulceroso sensu: *daß es ihnen Wehe thut, wie Blut-Schwähren, daß es darinnen reisset, zerret, sticht, sicht ic.* Et hoc quidem jam per dorsum, jam in lumbis, coxendicibus, femoribus, pedibus.

Quæ omnia partim fluxum hæmorrhoidalem antecedunt, partim suppressum excipiunt, partim ipso sufficienter & tempestive succedente abolentur;

Siquidem sat multa eorum prostant exempla, qui post hæmorrhoides in juventute fluentes, postea emanentes, mox in Ischiades, arthrit. Podagr. pedum stupores, contracturas aut impotentias paralytodes recta prolapsi sunt.

Uti nonnulli ab aliquot horum morborum per introductas hæmorrhoides liberati aut saltem sublevati per multos annos vixerunt.

Minime vero oblivisci decet nephriticorum pathematum hæmorrhoidalibus sese jungentium; siquidem certum non solum multos hæmorrhoidarios simul calculo laborare, verum etiam nephritide &

& ipsis calculosis excretionibus afflictos ad hæmorrhoidales passiones proclives esse, imo ipsis supervenientibus præc. externis in tantum sublevari.

Hinc pridem Hippocrates monuit Aphor. 13. S. VI. melancholicis & nephriticis hæmorrhoides supervenire bonum.

Sic etiam ab hæmorrhoidibus suppressis, & improvide sanguine per calidiora agitato, concussoriis motibus, it. ab acriorum præc. rad. armoraciæ abulu graves nephritides imo miæctum evenisse, tristes multorum casus docuerunt.

Interim sæpenumero dolores simpliciter lumbarés nempe externæ a spasmodica musculorum tractione, pressione, vibratione pendentes confunduntur cum intimioribus revera venalibus sive nephriticis, in quos tamen facillime degenerant per diuretica acriora medicamenta.

Ultimo memorabilis videtur consensus inter hæmorrhoidum internarum & externarum motibus; de quo jam supra nonnulla.

Longe vero frequentior transitus spontaneus naturæ fit ab exterioribus hæmorrhoidalibus motus; hinc facillimæ palindromæ Ischiadicæ, arthrit. podagricæ, ut stupefactis veluti externis doloribus præsentissime internas angustias, flatulentias, tensiones, cardialgias, vomitus, manifestas phlogoses imo sæpe graviores inflammationes ventriculi aut hepatis incurrant.

Idque præcipue in junioribus.

Unde nullum fugiet vulgata experientia; juniores podagricos senium non aut raro attingere.

Ubicunque vero in ancipiti ad utrumque exitum titubatione molimine non sufficiente, diu Energia consumitur, tempus absumitur, intentio fluctuat, ut nihil ferme agatur; periculosus status est, quo spectant pareses e colica hujus indolis; vel ultimo post perversum impetum, colico-inflammatoria aut Iliaca vel convulsiva singultuosa pathemata denique ejusmodi patientes jugulant.

Historia Hæmorrhagiarum Uteri in genere & specie,

1. quoad excessum
2. defectum
3. emanationem
4. motum per vias insolitas
5. finem cum consecrariis
6. Lochia.

IN GENERE.

INter animantes obtingit soli speciei humanæ (simiarum & fæmel-
larum canum rariora prostant exempla) & quidem sexui fœmini-
no ; nulla ordinarie excepta.

Vix hujus solitæ sunt vasa omnia cum utero communicantia
hypogastrica, hypochondriaca interiora cum vena portæ connexa.
Specialissimæ vero sunt ramificationes uteri ab Iliacis internis & hy-
pogastricis & quæ a ramo hæmorrhoidali ad cervicem uteri distri-
buuntur.

Ingruit cum tempore pubertatis anno circiter 13, 14, 15. cum
fine secundi septenarii.

Fluunt ordinarie sponte tacito & tranquillo successu & per a-
liquot dies continuo.

Notæ sunt ipsi plebi, instante hoc fluxu tonicæ per totum cor-
poris ambitum stricturæ, cum aspectu extenuato, pallido cum in-
ternis angustis & sub levi corporis motu, oppletionibus, scil. in qua-
licunque minus expedita exeundi libertate.

Servat periodum menstruam dupliciter tamen ut præcipuis lu-
næ phasibus novilunio maxime & plenilunio exacte respondeat; de-
inde licet ipsas phases non æque respiciat, intra mensem tribus
scil. septimanis vacuis cum quartæ initio revertatur;

Per unam vero circiter hebdom. sive 7 dies lenissime promanare
continuet.

In aliis vero sed minus sanis, sanguine spissiore vel animi motibus
affectis variat & titubat, nunc vago tempore nunc nimis parce, pro-
dige, excernitur, facile in longas tendit retentiones, ut aliquot pe-
riodis

riodis nihil effluat, cum tamen nec gravidæ, nec fœcunditatis annos prætergressæ sint, sed de his statim prolixius.

Sanæ mulieres in rito hujus fluxus progressu (si scil. fœtus neque in utero neque lacte materno alatur) nihil incommodi sentiunt ab eo, nisi qualemunque fatigationem, & inter motus corporis respirandi difficultatem.

Sensibiliores autem sunt animo magis fastidioso, quo magis cum potioribus lunæ phasibus conspirant.

Emanet ordinarie mensis successus mature, quando fœmina fœtum concipit, nec fluere solet tempore lactationis infantis cum parvis aut nullis incommodis.

In perpetuum vero subsistit circa finem septimi septenarii, ubi hoc deficiente deficit etiam concipiendi speciemque ulterius propagandi Energia.

Hiscæ propemodum ordinarii menstrui fluxus historia absolvitur; jam vitia quoque illius & extraordinarium statum quotidie obvium sigillatim explicare ingredimur.

In specie ejus

a) Excessus.

Hoc peccat menstrua evacuatio, si fœmina in & post fluxum veram sentiat debilitatem (non languorem gravativum) cum malo colore magis magisque increbescente.

Cadit in subjecta plethorica, vel ex perturbatione quadam insigni affuetudinem inducente e.g. puerperiorum vitiis, abortu, mola.

Item in maritata pariter ac innupta ab incitationibus in ipsum tempus incidentibus scilicet iræ, intentæ veneris appetentiæ, motuum corporis, saltationum, ad onera tollenda, diætæ aromaticæ, vino sæ insolitæ, imprimis ab usu pellentium.

Multum hic etiam valent consuetudo & spissitudo sanguinis, majores nisus & spasticas omnino contentiones sub legitimo tempore illatura.

Excessus vero respicit vel quantitatem, ubi singulis mensibus plus justo & largiter admodum sanguis effluit, vel in motu, dum nempe justo brevioribus periodis scilicet 14 diebus recurrit, quæ anticipatio ordinarie justo rariorem sanguinis abundantiam post se trahit.

Interea bene notandum, vitium excessus non solum longe rarius esse defectu, sed & sæpe diu tolerabile & minoris periculi,

Si tamen affuescat, varia exurgere solent incommoda circa concipiendum, imo & gestandum foetum, tum etiam circa partum & puerperii decursum.

e) Defectus.

Frequentior occurrit præcedenti longeque periculosior æstimari debet.

Spontaneæ oritur sæpe in plethoricis largo fluxui alias affuetis a vita sedentaria, paucò potu &c. reliquis, quarum causarum historiam jam subjicimus.

Scilicet non raro a terrore repentino anxio menses fluentes repente supprimuntur cum singulari sensu sub scrobiculo cordis, a mœrore & desiderio vero valde imminuuntur.

Item a dyspeptorum, farinaceorum (Klöße, Klöße,) dulcium fermentescentium, mellitorum, fructuum horræorum (an welchen sie sich ihre Zeit verfressen) intemperante assumptione.

Sæpe quoque in culpa sunt refrigerationes externæ, dum actu menstruatæ in aqua frigida pedibus stant vel alio modo refrigerantur.

Hæc tamen majoris efficaciam & periculi ipsis mensibus fluentibus, alio autem tempore minoris & in quamplurimis nullius plane periculi deprehenduntur.

Multum pariter huc conferunt partim nimia sanguinis spissitudo & desidiosa, paucò potu, sicciorum edacitate, ut & sanguinis defectus, crassities ejus nigricans vel nimia aquositas loturæ carniū similis.

Partim repentina sanguinis subtractio in opposita regione nempe in brachiis, fluentibus vel instantibus mensibus.

Denique fascinum, motus epilepticos & contracturas tandem nonnunquam formans.

Consistit defectus hic vel in plenaria oppressione vel plenaria emanatione vel successiva imminutione sat longa, imprimis statam adhuc periodum servante cum contentionum moliminibus, quæ, quo magis senescunt, eo citius imminet plenaria oppressio.

Quando vero periodum suam plane deserunt, quo longius ab antea consueto tempore & ordine recedunt, eo propior est plenaria cessatio & eo graviora sequuntur mala.

Interim pro causarum habitudine vel levior est vel pertinacior

sup-

suppressio : 1. si natura in medio profluvio repente sistatur, tum diu ab eo reassumendo abhorret.

2. Si neglecto remedio obstipatio obfirmetur.

3. Si dyscrasia sanguinis nimium invaluerit, unde successive decolores, tandem suppressi menses.

4. Si translationibus assuetus sit sanguis.

5. Si sanguis deficiat & vires langueant.

6. Si annosiores sint fœminæ & 7. si mola laborent vel aliæ excrementiæ meatus occludant.

Cæterum cessatio aut defectus mensium junioribus graviora, cuius vero ætati certa infert pericula.

Nempe primo ipsius materiæ sanguinis restagnationes, oppletiones, infarctus in visceribus hepat. lienis, pancreatis, glandularum circa intestina.

Unde appetitus, concoctionis, secretionum vitia, flatulentæ tensiones.

Item scirrhi viscerum, infarctuum & gravationis sensus, Icterus, Quartanæ, hæcticæ febres aut cachexia, hydrops.

Secundo varia motuum vitia per abdomen ipsum & in distitis partibus.

Hinc varia illa schemata spastica, hypochondriaco-hysterica vel rheumatico-arthritica per totum corporis habitum, imo congestiones ad alia loca, caput, pectus, ventriculum; hic consecutiones molestissimæ catarrhales, asthmaticæ, vomibundæ, tusficulosæ.

Et ex hoc fundamento fœminæ proniores evadunt ad vomitum cruentum quam viri; non item ad hæmorrhoidales evacuationes.

Therapia generalis præservatoria consistit in Diætâ & regimine providis, V. S. circa lunæ phasin in inferioribus, strictiore ligatura inferiorum, clystica injectione.

In speciali curativa.

1. Natura torpens excitanda per Nervina balsamica, cephalica, uterina blandiora interna ut betonic. meliss. Puleg. serpill. Marum verum &c. calend. Borrage. &c. croci parcum, cort. citri & aurant. recent. fantal. citrin. lign. assafras, cost. ver. cinnamom. cariophyll. parciosem usum, item per ligna Aloës, Ladan. succin. myrrh.

Peculiare hic quid habet Sabina ejusque essentia spissior oleumque vitriolatum. Persicaria sub calcaneis gestata.

II. Natura errans in viam reducitur V. S. scarificatione, pediluvii, frictionibus circa tempus consuetum eruptionis aut phases lunæ insignes.

III. Spissitudo sanguinis diluitur sufficiente potu & humidis cibis, potu Thee, coffée, veron. chærefol. hederæ terrestris. Rub. Tinctur. Bellid. Hyssop. ad modum Herbæ Thée.

IV. Plethora minuitur mediis chirurgicis justo tempore.

V. Coagulatio grumescens prohibetur per resolventia & alterantia, prius quidem per absorbentia crocum martis per aquam simpl. martialem Stahl. conchas, testas ovorum. Item per Alcalia, volatilia & fixa, macra magis quam oleosa, uti & spiritus s. succi expressi herb. antiscorb. cochlear. persicar.

VI. Crassities mucida per acriora amara aromatica succin. Myrrham gummi ammoniacum rad. ari. helen. Cent. min. Cardui Benedicti cort. aurantiorum.

VII. Defectui sanguinis subvenitur refectione diætetica.

VIII. Relaxatio viarum fit V. S. si ab infarctu sit orta obstructio. 2) balneis seu infessibus, plethora absente vel ventilata. 3) pessariis & emollientibus & blande nervinis. 4) Iniectionibus per metrenchytam vel Glauberiano clysmate vaporoso, quod & obstructioni sanguinis spissi occurrit.

Idem præstant præter superius recensita Cuscuta, capillus veneris, Marrub. [attendendo monitum Simon. Paulli in Q. B.) abrotanum, aloë, Myrrha, interposito usu salium volatilium aut mixturæ ex tinctura tartari & spiritu cornu cervi rectific. ana aut nitri depur. ne myrrha impetuosius urgeat.

γ) Emanatio ultra 2. Sept. &c.

Puellæ ab ipsa prima ætate hunc defectum expertæ sunt vel nimis plethoricæ vel ex antecedentibus morbis sanguine viribusque exhaustæ vel alienæ evacuationi assuetæ vel dispositionis exquisite phlegmaticæ, mucidæ, pituitosæ.

Sic nonnullis menses emanant non solum ad 16, 18, 20, annum, sed etiam in perpetuum.

Hæ quidem eo citius pathemata huic emanationi succedanea incurrunt, quo maturius cessarunt menses, vel si per tempus aliquot artificialibus ventilationibus maturis & sat largis utentes satis bene valeant in vita activiore laboriosa, crescentibus tamen annis aliæ in hy-

pochondriaco - hystericas, aliæ nephriticas, aliæ arthriticas passiones prolapsæ observantur.

Quilibet etiam facile colliget, hanc mensium perpetuum absentiam stipatam esse sterilitate & vi minus ad concipiendum idonea.

Illud certum est, rarissima talium, quæ nunquam hunc fluxum expertæ sunt, occurrere exempla, quin vel ante pubertatem in valedudinario statu fuerint aut aliis evacuationibus sanguinis præcipue narium crebris, largis assuetæ: vel ad minimum mox in adolescente, juvenili & consistente ætate in illa morborum genera incidant, quæ alias a mensium malo successu aut longinquis moliminibus dependent.

Contra quibus mature emicuerunt menses anno scilicet 12, 13, his nonnunquam solito maturius desinunt.

Ita & vetulæ & infantes menses habuisse aliquando notantur.

Illæ jam LX annos prætergressæ, præsertim, ubi in causa fuit largior vini potus, aliquot adhuc annos supervixerunt.

Infantes vero anno minores & majores hunc fluxum expertæ intra annum forte spatium multis inusitatis symptomatis exerciti mortem oppetierunt.

In Therapia mensium emanentium ventilationibus subjungenda sunt alterantia, conjunctis modestis commotionibus sanguinis per vitam agiliorem & sufficientem dilutionem.

Admodum periculosa vero talis Emanatio per acria pellentiate-nuia martialia tractatur, indeque continuo atrocia oriuntur mala.

d) Motus & progressus mensium per vias insolitas.

Si materia vel viæ vel motus peccent, evacuatio menstrui vias insolitas capessere solet, primum tamen vicinas, ubi si non inveniat exitum, anxiiis tentationibus subsistit, tandemque pro dispositione prægressa per diffitas vias eruptionem quærit.

Via talis prima & primaria insolita est vomitus cruentus sursum, & hæmorrhoides deorsum.

Quoad priorem a mensium suppressione fiunt congestiones sanguinis restagnatorix ad Venam Portæ ramum splenicum mesenterii & per consensum, intestinorum spastica stricturna, angustix præcordiorum, tensio & pressio cardialgica suffocativa (als wann man ihn un-

ter der Herzkgrube einwärts etwas zusammen drückte, wodurch ihnen also bald der Odem benommen würde) mox conatus vomendi, torsiones ventriculi vomitoriaë &c. tandem sincerus sanguineus vomitus.

Qui quidem sine idiopathico ad menses respectu rarius contingit, quam ille, quo horum anomaliam complicantur, qui etiam sat exacte ipsa debita periodo destinationem suam manifestat.

Motibus vero his magis ad hæmorrhoides tendentibus sentiuntur tormina & stricturæ inferiorum mesenterii partium, quæ paululum remittunt, si ægræ abdomine plane introrsum complicato fedant, contra vero immanissime exasperantur, si præsertim derepente surgendo stricturam hanc temere extendere audeant.

Fæmellæ juniores ad superiores, proveciores ad inferiores evacuationes propendent.

Sæpius tamen tentantur tales viæ quam conceduntur, ut ita molimina initio ipsis evacuationibus longe sint crebriora.

Nec tamen in his tantum propinquieribus viis subsistit motus extraordinarius, sed & pro diversitate ætatis ad longius diffusa loca redundat nempe ad caput & pectus.

Hinc juvenculis retentus fluxus per caput, nares & pectus exitum modo quærit, modo perpetrat.

Sic semper fit, ut juvenculæ narium hæmorrhagiis assuetæ 16 17, 18, annum sine mensium proventu prætergrediantur sine insigni incommodo. His vero cessantibus, nec mensium eruptione succedente, gravia propullulant pathemata.

Imo si vel paululum menstruatio turbetur vel leviter omittatur, ad pristinas vias recurrit vel ad minimum vergit & utrobique ambiens natura neutri satisfacit.

Ex congestionibus itaque tali exitu prohibitis exurgunt varii dolores, capitis, oculorum, aurium, dentium, cervicis, scapularum, humerorum aut loco œdematosorum tumorum, in partibus inferioribus, eruptiones seroso-lymphales seu catarrhales, fluxiones per nares, phlegmatorrhagia, manatio oculorum, sputatio.

Paulo magis plethoricis & adultioribus circa pectus oriuntur respirationis coarctatio, quam quidem tensiones hypochondriacæ aut præcordiorum, quandoque ambæ comitantur.

Unde pervenit multiplex illa asthmatica, tussiculosa, suspiriosa angustia a pectoris oppletione; nec admodum rara est plenaria eru-
ptio

ptio per hæmoptica, quæ quidem semper satis exquisitè statis mensium temporibus respondet.

Familiarius tamen alienæ istæ eruptiones eveniunt, si legitimi motus menstrui plane aboleantur sine relicto ullo vestigio.

Therapia generalis occupatur in prompta restitutione fluxus menstrui, cavendo a palliativa & damnosa harum excretionum per adstringentia, opiata, cohibitione.

In specie vero viæ sunt libertati restituendæ & motus ad ordinariam viam incitandi, quod fit in genere per medicamenta provocationi mensium satisfaciencia, in specie iusto tempore adhibita secundum phases lunæ cum Venæ Sectione in pede versus novilunium circa æquinocætia.

V. S. & tota cura solida ad æquinocætia potius differenda, quam quolibet tempore suscipienda [præc. in sensibilibus.]

Salia volatilia non circa tempus instantis debitæ evacuationis, sed tempore intermedio adhibenda, quibus tamen parum tribui potest ut & martialibus.

Facta igitur ventilatione instituuntur leves catharces cum epicrasi versus tempus soliti iusti fluxus, ita ut circiter 8 dies ante terminum incipiant & illud tempus desinant.

Tum denique mensium eruptio sollicitanda, sine tamen fortiore totius sanguinis commotione.

Conferunt etiam versus hoc tempus exquisitum pediluvia.

Aliquoties nitrum regeneratum menses per aliquot periodos suppressos referavit.

ε) Finis Mensium Confectaria.

FEMINÆ in plena imprimis lauta, aromatica, vinosa, otiosa diætâ constitutæ, plethora oneratæ, quæ menstrua libera & larga experitæ sunt, subsistente per ætatem hac evacuatione circa typum & exitum huius fluxus incidunt in molestos quosdam affectus: vel si tales morbi eas jam ante tentarint, cessante fluxu exacerbantur.

Hujusmodi sunt.

Imo. Menstrui fluxus perturbatus successus, ut nempe per aliquod tempus emanat, deinde cum majori profusione & longiore duratione redeat; vel præmature scilicet multo ante 49, 50 annum desinat.

Ido. Sicut autem feminae, quae spissio sanguine abundant, jamjam sub praecedente adhuc, quanquam laboriosius, fluxu devolvuntur in hysterico-hypochondriaca pathemata, eoque cessante in exacerbationum incrementum; ita similia illis eveniunt, quae vel nil tale antea vel sub puerperiis & ab animi motibus tale quid antea passae sunt, imprimis viduis junioribus in diæta lauta, luxu, cupiditatibus carnalibus viventibus.

Exerunt se convulsivis quasi doloribus spasticis, torminosis, tam in intestinis quam in medistallo mesenterii, ut duplicato quasi situ corpus incurvare & abdomen, imprimis umbilicum introrsum premere cogantur.

Adfunt volutiones torminoso flatulentæ, successiones convulsivæ, Stöße ans Herz, nothi & violenti singultus clangosi & clamosi, suffocationes praecordiorum aut strangulatoriæ oesophagi & faucium.

Distensiones flatulentæ obstinatae intestinorum, stricturae alvi spasticae, pertinaces, etiam cannulae clysmaticæ aditum negantes, imo nonnunquam, quamvis rarius, dolores ipsius uteri vere spastici, dolorum partus æmuli.

III. Aliæ tentantur rheumaticis affectibus a stagnatione sanguinis in porosas partes diffusi, uti sunt phlegmonodes, Erysipelatodes affectus circa caput, collum, humeros, coxas, femora.

Vel etiam stagnationibus magis internis cum partium externarum strictura in partibus membranosis in capite &c. scil. oculorum bulbis, aurium recessibus, exquisito sensu, si caput leviter quassetur, ubi facie repente videntur macilentiores, genæ & tempora subsident, cum contra in rheumaticis exterioribus potius sint inflatae.

IV. Affectus dolore tractorio, tensivo, spastico percellentes cum partis quadam compressione, arthriticae prolapiae, qui, si circa humeros, coxas, imo caput ossis femoris se sistant, solidam podagram magis magisque exprimunt.

Tam arthriticis quam rheumaticis vero affectibus hisce communis & facilis est repulsio ad interiora, in his quidem magis importune inflammatoria vel certe stasi proxima, in illis vero spasmo cum effectibus stagnatorio-inflammatoriis, ad minimum obstipatoris propior: in laxiori quidem habitu cum inseparabili inflatione rheumatode, in strictiore vero manifestioribus tantum stricturis spasticis.

Illis demum affectibus succedunt vel consumptiones tabidæ, vel communius tumores oedematoso-hydropici: Quibus rebus adfunt ruses, præc. sicca, asthmata vel oppletiva, oppressiva, vel spastica vel utrumque.

Tabes superiorum se jungit tumoribus inferiorum; quibusdam circa cessationem mensium fluunt hæmorrhoides non temere sistendæ.

Therapiæ historia docet:

Cavendum esse, 1] ne alienum temere moliamur, 2] impr. neglectis, quæ ad morbum pertinent, 3] ne symptomatibus medeamur intacta radice, nec 4] mitigemus paroxysmos sine sublato morbi fundamento. Hinc nec 5] repentinis curationibus fidamus, sed potius constantiori justæ methodo invigilemus. 6] Stupefactorias autem palliationes affectum contumaciorem & ferociorem reddentes, sollicitè fugiamus, sed totam potius curam quæramus in præoccupatione.

Convenit igitur V. S. in pede circa æquinoctia præservatoria quotannis repetenda.

Motus tonico-spastici mitigandi, non autem turbandi neque stupefaciendi stricte per opiata.

Nec profunt calidiora carminativa item salia volatilia & martialia.

Excretiones legitime conservandæ Diætâ humectante, mollientibus, abstergentibus, moderate laxantibus, non tamen sine judicatione adhibitis. Cavendo ab aloë absolute quidem in sensibilibus, it. ab acrius stimulis, & flatulentis.

Flatus ne reprimantur, sed promoveantur per clysteres aperientes emollientes.

Interne prodest nitrum cum absorb. sal digest. & cinnabaris, Radix Pimp. alb. omnibus aromaticis & sali volatili, it. oleis præferenda, cui in spasticis circumstantiis societur mille folium.

Caveantur hic carminativa calidiora, vomitoria, diaphoretica importuniora, præf. præsentè plethora, varia damna illatura.

Tonicum effectum minime ab interno castorei usu expectes, quod in sensibilibus ventriculum & hypochondria potius offendit, nec quadrant nervina calida volatilia.

Optimum præstant effectum Pil. Beccher. Stahl,

Venæ sectionem etiam usque ad 70. annura bis quotannis, si qualiscunque vigor suppetat, ad 3. minimum uncias in pede repetenda.

5) Lochiorum fluxus.

Procedit e genitalibus puerperarum post partum per puerperii priores plures dies in tertiam subinde septimanam fluens, prioribus quidem diebus sanguis sincerus & largus, posterioribus vero tenuior, dilutior, tandemque ferosior, donec sensim desinat.

Rite succedens non solum utilis sed & summe necessarius ab omnibus uno ore judicatur.

Contra aberrantem a debito ordine & successu, tam in excessu quam defectu frequentiore & peioris ominis, variæ passiones, quas jam historice percurrere animus est, excipiunt.

I. Excessus fit vel impetu uno repentino vel diuturna refractaria fluxione vel a secundinarum non perfecta excretionem, laciniis earum remanentibus, vel maxime post abortum & quidem præc. adhuc minoris molis 2, 3, mensium, quibus non promotis & emotis omnia sunt frustranea, adstringentia vero noxia, it. prægravante mola.

Vel etiam legitimo partui succedunt lochia nimia vel sub ipsis semper conatibus; vel si ægra quieta decumbat, frustra coagulati sanguinis per spasmos uterinos eliduntur cum hujusmodi profusione sanguinis.

Imprimis in retentione secundinarum hic fluxus diuturnus fit cum inæqualibus intervallis dierum 4, 8, 10.

Sequuntur hunc nimium excessum febres acutæ inflammatoriæ, vel tormina spastica uteri & mesenterii, aptitudinis ad concipiendum perturbatio, graviditatis incommoda vel plane abortus vel difficiliore subsequentes tempestivi partus vel iterata similis profusio.

Sequuntur pariter mensium perturbationes a retentione quadam in utero; fiunt etiam inflationes abdominis constantes; vel nonnunquam edunt infantes debiles, valetudinarios, minus vivaces.

Nimius hic fluxus non eo citius in totum desinit, impr. sine incommodis, suppressus repente magna certe pathemata infert & majora, quam non tam cito suppressus, quod etiam de omnibus hæmorrhagiis valet.

II. Defectum hujus evacuationis semper conciliant sanguinis abundantia & spissitudo ejusque commotio turgescens per vini ab-
usum

usum. It. alexipharmaca crocata salina volatilia, It. immodici & festi-
nati puerperæ labores ad partum, æstus conclavis, pellentia, animi
motus, præc. terror.

Hic post se relinquit *affectus* vel *mitiores* scil. angustias præcor-
diorum, appetitus dejectionem, inquietudinem, dolorem & pertur-
bationem capitis. &c.

Vel *ferociores*; febres acutas, inflammatorias, congestiones
hæmorrhagicas in caput; deliria, anginas, aphthas plerumque fu-
nesta.

It. mensium ataxias, durabilia, periodica, spastica, hypochondria-
co-hysterica mala.

CAP. VII.

Historia Mictus Cruenti.

Hunc merito infrequentem vocaveris, cum ex omnibus hæmor-
rhagiarum generibus rarissimus observetur.

Spontaneus obtingit communiter senioribus, tamen & flori-
dioribus, ubi procatartice non raro inconditus veneris abusus mo-
tum sanguinis & conatus ad has vias invitat, it. suppressæ hæmor-
rhoides.

Junioribus ætati virili aut provectæ juvenili symptomaticus
interdum oritur a calculi violentia. Merito vero dicimus, inter-
dum, cum nequidem vigesimus quisque calculosus eodem vere cor-
ripiatur.

Nonnunquam a motu corporis fortiori impr. equitando aut
congestoria oppletione circa renes urinæ secretionem intercipi,
[non nisi larga V. S. revocandam] & tunc fieri aliquibus ipsius sangui-
nis cum urina eruptionem, paucorum exempla commonstrarunt.

Stimulationes quoque diureticas nimias & alia acriora fortiter
pellentia impr. cantharides præc. in non adfuetis, plethoricis bilio-
sis insequitur hæc sanguinis expressio.

Ab his quidem accidentalibus læsionibus facilis est inclinatio
ad reditum hujus evacuationis, propter locum minus idoneum, im-
portunæ & periculosæ, longe tamen securius hic cohibetur, quam
idiopathicus ille in senioribus.

In hoc vero spontaneo prodit sanguis cum urina copiosus, sin-
cerus, floridus, [nisi quoad a falsedine urinæ mutatus] & quidem
quo

quo liberior, eo magis tacite, vel tantum spasticis sensationibus & tensione gravativa in lumbis prævia.

Durat hic vel impetu longiore; unde per medicationes impræadstringentia aliud schema induit.

Vel pacatius & moderatius procedens sensim iterum requiescens ad reversiones imposterum plus minus statas inclinat cum magna deinde pertinacia.

Et si tum repente supprimatur cum graviorum hydropicorum, spasticorum aut tabidorum affectuum periculo; imò renum ulceratione, quæ turbulentam subcruentam materiam urinæ loco sanguinis admiscet, in quiete fundum petentem, tenacem quasi mucum viscidum, rubicundæ gelatinæ instar cum doloribus sensibilissimis, motibus facile laceffendis, interim quiete segni etiam facile ingra-vescentibus.

Ubi quoties sensibilis dolor conjunctus est, de calculi præsentia & concursu justa est suspicio.

Sub ipso largiore proventu non ita raro accidit, ut vel in ipso uretere vel in vesica diuturniore mora coagulatus sanguis gravem pressionem deinde formet in collo vesicæ & cum magno demum nisu nec tamen sine dolore valde pressorio excuti possit.

In uretere, qui ita coagulatus est sanguis vermem quasi spithamæ longitudine, & calami olorini crassitie referre solet.

Cæterum mictus hic præcipue conspirat cum hæmorrhoidibus, iisque suppressis satis sæpe sponte succedit.

Effectum habet nullum utilem: præponderant enim damna & pericula.

Est enim adeo obstinatus, ut, nisi maxime tempestive iterum mitescat, & quidem cum prudente ventilatione, contumacissimum sese gerat & magis magisque sensibilem, eoque ipso ad irregulares emanandi & erumpendi excessus propendat.

Senes in mictum hunc delapsos vix diu superstites fuisse & (nisi commode admodum & libere succedat) intra paucos annos mortalitate interceptos observarunt attentiores practici.

In Therapiæ Historia.

Tempestitiva & præservativa V. S. multum spei bonæ promittit.

In assuetis contra præsentiores oppressiones certa minantur & funesta pericula.

SECTIO III.
MEMBRUM II.

HISTORIA MOTUUM HÆMOR-
RHAGICORUM

Sive
MORBORUM CONSEQUENTIUM
PARS I. GENERALIS.

CAP. I.

Historia Congestionum.

P*Riores* uti sanguinis exonerationem respiciunt, sic frequentissime occurrunt omni ferme ætati hæmorrhagiis assuetæ familiares.

Oriuntur ex commotione sanguinis impetuosius facta cum intentione eum eliminandi impeditius succedente.

Quin redeunt etiam violentius & pertinacius insistent post hæmorrhagias, quæ libere fluxerunt, emanantes, vel etiam artificiales assuefactas, venæ sectiones, scarificationes &c. omissas.

Præc. post hæmorrhagias narium assuet. quando hæ imminet, plethorici acri æstuoso & tensivo inflativo capitis dolore cum rubore frontis infestantur, ubi ipsi sibi hujus fluxus conscii loquuntur: Wann sie nur bluten könten, so würde ihnen der Koyff leichter werden.

Locus sive terminus a quo, per quem, ad quem, in quo, sunt omnes partes porosæ tum late patentes corporis regiones, tum exiguæ ejusdem partes & particularia fere membra, ubi exitus hæmorrhagicus evenire solet.

Notandus est periodicus insultus congestionum præc. sanguinearum ad varia loca, id quod vel maxime commotiones menstruæ docent sanguinem ad aliena loca tali utique tempore adigentes.

Ita tamen ut secundum diversam ætatem, diversa etiam occupent loca.

Et quidem 1) in *pueritia* congestio talis circa caput excitatur præter adsuetudinem ab exagitationibus corporis æstuosis immoderatis, vini potu insolito, obversatione in sole, capite nudo, aut in hy-

pocaustis humilibus & proxime terram sitis, unde pedes quidem & crura frigore, caput vero calore sensibilius alterantur.

Comitatur hanc oppletio, gravitas, rubor, calor, dolores, donec hæc omnia fluxus sang. solvat.

2) In *adolescens* & proxime adulta ætate, tum etiam fœminis in impeditiore mensium fluxu eadem in pectore occurrit, ubi angustias & oppressiones format, præc. corpus acrius agitando, vel scaldas, clivos ascendendo.

Qualem constitutionem, licet non eadem promptitudine, tamen non ita rarissime excipit hæmoptysis.

3) Ad ventriculi regionem sistit se in *virili*, magis tamen fœminino sexu, ubi splenicæ inflationes cum cardialgiis & vomendi conatibus (uti non raro vomitus cruentus etiam insequitur.)

4) Arctissime omnium exerunt sese ejusmodi congestiones in hæmorrhoidalem & vicinorum vasorum inflatione tum in hæmorrhoid. vesiculis tum duris tumoribus & veris furunculis, nempe hæmorrhoidibus cæcis sine & cum dolore.

Serosæ Congestiones oriuntur vel a directis contentionibus sanguinis, unde ita dicti catarrhi, cum effusione humiditatum serosomucidarum coryza & tussi humida, tum etiam diarrhœæ ab assumtis haud ortæ.

Vel ab obstipatione certorum colatoriorum per congestiones sensim inducta, unde tumores frigidi, tam oedematosi quam scirrholi, glandulosi.

Huc referantur tumores illi oedematosi, podagricorum laxioris corporis habitus, transitorii quidem & sensim iterum evanescentes, interim satis sæpe diuturni per 3, 4. septimanas in paroxysmis durantes, imo vero interdum continuitatem servantes, præc. si dolores per narcotica sublatis fuerint.

In Therapia in genere ad prophylaxin sanguinis ventilationes derivatoriæ commendantur & usui sunt; quod ortum satis evidenter declarat.

CAP. II.

Historia Rheumatismi

Simplices generaliores junioribus maxime *virilis sexus*, præc. habitus porosi sanguinei vel sanguineo-phlegmat. [fœminis familiariores sunt etiam in adultiore ætate] accidunt circa caput, pectus

scaldas

scapulas, humeros, dorsum : mediæ sive juvenili & florida virili ætati magis per dorsum & coxas ad femora exterius.

In retrocessione vero ad interiora in illa ætate magis circa caput, fauces, pectus ; in his circa hypochondria, intestina, renes, damna moliuntur.

Causæ remotiores petuntur a commotionibus plethoræ, congestionibus, stagnationibus, hinc adest sensibilis ardens dolor inflammatorius ; special. a ventilationibus sanguinis omissis, scarificationibus, vesicatoriis, fonticulis assuetis, ulceribus manantibus, ambustionibus, luxationibus, contusionibus, fracturis non satis mature restitutis, it. a motibus fortioribus sanguineo-plethoricorum, unde contusorium sensum habent.

Rheumatismus specialis ortum ducit vel ab assuetudine congestionis erysipelaceæ vel phlegmonodis vel impr. a firmiore apostaseos insinuatione febrilis segnioris, quod utrumque Rheuma data quacunque occasione sequitur imposterum.

Acrior feri consistentia, quanquam per se effectum hunc producere non valeat, potest tamen eum in certis individuis & sensibiliorem reddere & ad peculiarem locum diffundere.

Temeræ & subitanæ mutationes frigoris exquisiti cum insigni calore & contra causam etiam præbent rheumati.

Notanda est *differentia* accidentalis magis quam essentialis Rheumatismi simplicis & generalis vel specialis cum aliis affectibus complicati.

Simplex ille est frequentior & mitior, plethoricis familiarior vel evacuationibus assuetis vel tamen ad evacuationes tendit.

Exerit se hic per totum corporis ambitum post defatigationem vel æstum corporis temere refrigeratum. Estque vel floridior vel ferosior pro diversitate temperamentis & minore vel majore dyscrasia.

Speciales rheumatismi occasiones paroxysmorum sumunt vel a commotionibus sanguineis hæmorrhagicis vel talibus, qui etiam simpliciores Rheum. sive restagnationes a sanguineis congestionibus ortas (a calore, colore & exquisitiore sensu *hisige Flusse* dictas) concitare solent.

Hæ etiam mala sua pro diversitate ætatum latius diffundunt & in loco simplicioris Rheumatismi ætatis conveniente consensum imo complexum semper movent cum majore & anxia perturbatione,

imo ad vagos maxime motus, quin etiam ad febres rheumaticas, [imprimis si febrilem apostasin pro fundamento habuerint] proclives sunt.

Sistit se rheumatismus post febres, inflammationes erysipel. vel phlegmonodes dolores, violentiam externam & illorum quidem per repellentia, coagulantia, narcotica, incongruam tractationem.

Affligit vel spastice renitendo cum rigescente & sub contrario nisu demum exquisitius urgente dolore vel etiam vario ardoris, punctiois, vibrationis, palpitationis mordicantis & compungentis sensu.

Habet communiter per initia aliquid tumoris, inflationis, ruboris: retinet plerumque jugem & perpetuam sensibilitatem in sana quacunque parte vel ad minimum debilitatem & minorem potestatem sive vim membri.

Committit promte impr. tamen magis per prima sui initia palindromen ad interiora, febrilibus inflammatoriis difficillimis generibus aptam.

Æmulatur magis fixam, rarius vagam vel ad summum diffusam late.

Neque prætereundus est periodicus reditus, quem facile levi ex occasione v. g. mutationum aeris atque temporis statarum formare solet.

Uti etiam sedem ex uno loco in alteram non ita raro transfert.

Præterea observatum est, Rheumata, quæ nephritico-hæmorrhoidales conatus sequuntur, per dorsum deorsum per coxendices se exerentia (sine manifestiore causa externa) ætati hæmorrhoidibus opportunæ familiariter evenire.

Quoad *exitum* illis, qui post aliquot dierum incommoda spontaneum lenimen & remissionem sentiunt, moderatus obtigit rheumatismus cum vel sine evacuatione materiæ placide ac lente nec statim tempore erumpentis.

Pejoris sunt consequentiæ non solum restagnationes minimum copiosæ, verum etiam tandem inflammatoriæ stases.

Non quidem suppuratoriæ apostematodes sed potius phlegmonodes & frequentius adhuc erysipelatodes facile cum periculo ad interiora retrogredientes.

Coorta tali congestione, infarctu & inflatione rheumatici motus non solum promptius resuscitantur, sed etiam illuc tanquam in

arcem

arcem & sedem suam statim se recipiunt cum majoribus incommo-
dis, ardore, rubore insigni, fremebundo dolore, febrili languore,
inquietudine, inappetentia, agrypnia & anxiis circa præcordia an-
gustiis.

Quæ omnia eo periculosa sunt, si ad interiora relabantur.

Recurfus autem rheumatismorum in teneriori ætate maxime
circa caput, in mediocri circa pectus, diaphragma, præcordia, in ul-
teriore circa V. P. illique annexa viscera, tragicos suos effectus for-
mant inflammatorios, febriles convulsivos, suffocatorios.

Benignius & impr. in habitu ferosiore per excretiones aliquas
successivas tranquilliores.

Imo oedemata rheumatica ortu impetuosa & pertinacius du-
rantia magis magisque hydropicorum indolem assequuntur, maxime
& præsentissime si ab exterioribus ad interiora divagentur.

Conspirat hic valde cum arthritide, estque quasi primus ad il-
lam gradus, incidens in communia cum arthritide loca & tempora
seu ætates, nec non tempestatum mutationes.

Et sicuti fontes sunt communes, nempe sanguinearum maxime
ventilationum molimina, ita Rheumatismus propiore progressu
recta in arthritidem obfirmari potest.

Differentiam tamen constituunt 1] Rheumat. irruptio inunda-
toria quasi & stagnatoria diffusio, hæc major affluxus & exundatio.

2] Ille plane propiores causas, arthritidis altiores & longius jam
gliscentes habet.

3] Ille magis est congestio, stagnatio indeque tensio cum calo-
re & ardore vel tumiditate; hæc vero magis est contentio spastica
fibrarum & tendinum vellicationes, vibrationes quasi rupturam mi-
nantes.

4] Ille magis in porosis cum lata diffusionæ, hæc vero in tendi-
nosus partibus est, quanquam etiam veri podagrici dolores in spon-
giosioribus semper latius quam per solos tendines, nempe etiam in
musculos extenduntur.

5] Ille hanc semper præcedit, hæc illi succedit vel eum comi-
tem & fomitem agnoscit.

6] Rheumat. specialis cuius ætati contingit, hæc vero ad cer-
tas magis ætates restricta est.

7] Ille evidentius febrilibus inflammationibus prægressis, hæc
vero hæmorrhagicis potius moliminibus originem debet.

8] Ille ab exterioribus facile ad interiora recedit, hæc scilicet superior arthritidis a regressu libera est, quanquam in hoc vaga arthritidis cum rheum, conveniat.

Acrimonia vero humorum præc. venerea, quæ stagnationes producit acres, ardentes, rodentes, *reißende, gefaltene Flüsse*, nequaquam pro his vel in theoria vel praxi habenda.

Pertinet huc in specie *dolor dorsi*.

Qui evenit familiariter habitioribus sanguineis plethoricis.

Tensivus motus est non sine insigni exacerbatione momentanea, a regione interscapulari deorsum ad lumbos usque. Sensus est veluti contusorius, ut in rheumaticis doloribus cervicis.

Concurfant fatigationes totius corporis seu alterutrius lateris, vel ad minimum brachii alterutrius lateris quasi pondere onusti.

Quamvis autem dubium non sit, quin hic dolor proximo gradu in nephritidem vergat;

(ubi consideretur vicinia ramorum illorum, qui ad infimas vertebrae lumborum a vena cava & aorta reliquis intercostalibus & lumbaribus longe magis conspicui sunt, & sui & transitus alteratione per se spastica emulgentibus vasis aliquid omnino negotii transmittere possunt.)

Perperam tamen hic vulgus Medicorum statim Nephritidem arguit & quidem ex saburra & CrySTALLIS in urinæ vitro sese affigentibus, quas sabulum esse pronunciant, quod tamen non est sed potius salino-tartareum concrementum, omnibus arthriticis familiare. vid. sub nephr. calculos.

Si vero hic dolor lumbos magis secundum latitudinem adeoque utrumque latus spinæ dorsi occupat, tanto minus pro nephritico haberi debet, qui alterutrum & communiter quidem sinistrum latus magis seorsim obsidet.

Quod etiam valet de extensione ejus versus scapulas ad superiora, cum nephriticus magis ad inferiora tendat & femoris illam stupefactionem prope musculum Psoas inducere soleat.

Differt porro insigni ipsius doloris exiguitate, quiete & insigni remissione, si corpus quiescat; sensibili vero doloris intensione sub motu corporis; cum Nephritis communiter quietum corpus magis exagitet & motu, ad minimum per initia mitescere appareat.

Conjuncta quidem est (raro tamen uno eodemque tempore) stranguria,

guria, sed cum neque hæc directe aliquid ad calculum faciat, neque aliis similis habitus corporibus, licet de dorso nihil querentibus, insolita est, non probat esse nephriticum.

Refertur huc Febris Rheumatica seu Catarrhal, quæ comitatur Rheumaticos insultus fortiores, minime tamen quoslibet, scilicet sensibilis motuum tonicorum alteratio, frigoris & caloris volatica variatio.

Quamquam autem hæc veris febris circumstantiis minime quadret, (licet generalissimo sensu ita nominari posset) conjungitur tamen non raro febrilis humorum impulsus, sed non tam toni, quam pulsus aliter instituto modo.

Causam huic præbet affluxus materiæ copiosus & motus vehementia partes obruens vel sensum exquisitum inferens, vel stagnat omnem penitorem inferendo inflammatorii quiddam non æque apocematodes quam phlegmonodes & erysipelatodes.

Quamdiu autem hæc rheumaticæ coacervationes circa exteriora corporis hærent vel exonerationem quamcunque nanciscuntur (e. g. in acri coryza, broncho, tussi humida) febres sunt leniores levibus tantum percussationibus horridulis & volaticis caloribus, utrisque potius vagis quam typicis.

Si vero circa interiora restagnent, aut ab exterioribus eo propellantur, stasis, inflammatio, corruptio promptior est cum febribus sensibilibus & fortioribus magisque ancipitibus.

In Therapia præservative prodest V. S. in pedibus, non item curative, si vero illa in brachio instituat, in ætate 25 annos prætergressa, auget congestiones ad superiora.

In cura interna nitrum cum absorb. temperantibus, interpositis laxantibus, tum etiam alexipharmacis essentia succini

Externe camphorata, pediluvia profunt.

Caveantur sudorifera, calida sulphurea vel acria aromatica, vel salia volatilia cum regimine diaphoretico quæ magis exacerbant affectum, item myrrhata non nisi circumspecte.

Ab opiatibus affectus redditur incoercibilis.

Acidulæ brevis & inconstantis effectus in diuturniore malo nihil solidi effecere, contra improvide usurpatæ dubiæ sunt, imo funestæ.

CAP. III.

Historia Inflammationis in genere.

Subjacet præcipue huic *constitutio corporis sanguinea plethorica* vel circa motus minus moderata vel assumendis inæqualium motuum compositibus rebus indulgens &c. &c.

Causæ & quidem internæ sunt non tam spissitudo materiæ, quæ subsistere cogitur [siquidem innumera dantur exempla eorum, quæ tali spissa dispositione laborant, ab omni tamen vel ad minimum proportionata stasi inde subsecutura immunium.]

Quam activa congestio vel præceps congestionis velocitas, cujus præcipuum documentum exhibent ipsæ translationes, impr. ab exterioribus ad interiora corporis.

Et hæc est specialissima.

Speciales communes habent causas cum specialibus hæmorrhagiis secundum ætates.

Proxima materialis & physica, causa est stasis sang. ex congestione nata.

Externæ sunt, quæcunque sanguinem alicubi præter modum coacervant, progressum ejus impediunt, coagulant: uti meatuum solitorum plenariæ interceptiones, divulsiones, violentæ relaxationes a contusionibus inductæ; imo violentæ sensationes præcipue cum aliqua texturæ violatione concurrentes.

Locus, cui insidet, sunt præcipue partes porosæ, carnosæ, deinde parenchymaticæ, nunquam exsanguis; nisi qualicumque impetu aut vi sanguis insolitum in illas aditum nanciscatur.

Ut itaque ipsius affectus historiam subnectamus, subsequitur plus minus cito stasim sanguinis non modo circa hanc partem sed & latioris ambitus tumor proportionatus, succedit tempestive rubor, æstus seu ardor, & calor patienti & aliis tangentibus sensibilis.

Increbescente vero horum omnium, maxime autem tumoris quantitate, percipitur satis diu sensus valde penetrans lancinationis seu puncturæ non quidem vagæ aut peregrini rythmi, sed quæ planissime cum pulsus subsultibus conveniat, ita ut quoties pulsus salit, toties ipsi ictus punctorius contingat, ea tantum differentia, ut, licet tempore eadem sit cum pulsu hæc lancinatio gradu saltem non perpetuo

petuo, constanti pergat, sed manente etiam eodem gradu pulsus, puncturæ hæ interdum segnius, interdum penetrantius sentiantur: semper tamen cum pulsus insigni augmento ipsæ quoque intendantur.

Postquam hic tumor, rubor, æstus, ardor, ita per aliquot horas apparuerunt, fit interdum, ut sensim omnia hæc decrescant, imo perfecte evanescant, adeoque pars infestata in integritatem restitua-
tur.

Evenit hoc fere sic satis mature, nempe intra 4 ad summum dies, si paulo copiosior & profundior sit stasis illa, aut septem ad summum diebus, si magis in latum, quam in profundum porrecta sit.

Specialissima illa circumstantia negligi non debet, quod rubor maxime spectabilis atque etiam ardor & æstus deprehendatur ipsum ambitum inflammati tumoris occupare.

Interiora vero & quæ quasi centrum totius tumoris tangunt, sæpenumero etiam ad sensum tepidiora observantur.

Uti autem hæc incommoda scilicet calor, dolor, ardor &c. inevitabilia sunt; sic non raro ipsos patientes inquietos & interne anxios videas.

Discussione non succedente abit inflammatio in corruptionem vel purulentam (materiam albidam nullius foetoris) vel sphacelosam, de quibus infra.

Cæterum affectus hic in media sui frequentia, si tamen ad potentiam causarum suarum referatur, satis rarus est.

Differentia diagnostica inflammationis a febribus & ardoribus atque æstuationibus stagnatoriis est, quod illa non diu possit durare sine discussione, suppuratione aut sphacelo; febres vero & ardores tales, quæ a stagnationibus congestoriis pendent, non solum diu durare, sed etiam varie jam remitti jam intendi possint citra effectum vel discussorium vel corruptorium.

Item æstus tales sequuntur stagnationes, etiam inflammationes veræ simpliciter actuales stases.

Ex his Therapiæ historiam quasi a priori sibi generalem formare licet, scilicet vel discussionem tentare, aut hac irrita justo maturitatis tempore puris exitum promovere, tum mundificationi, denique consolidationi intentum esse, quod a posteriori utile.

In diffusioribus præcipue ab externis violentiis, hæmorrhagiis vulnerum repente suppressis, venam secare ex usu est.

Vitentur tonum enervantia, utpote a quibus in copiosiore afflu-
xu transfluxus tandem fatiscit atque ita sphacelus inducitur.

Et pari quoque studio pure adstringentia, quæ partem facile in
scirrhum desiccant, unde saturninorum nimius & intempestivus
usus absit, & ranina coagulantia nunquam sine camphora applicen-
tur.

CAP. IV.

Historia Inflammationis

IN SPECIE

1. Erysipelatis.	2. phlegmones.
3. apostematis.	4. gangrænæ.
5. sphaceli.	6. ulceris simplicis, fi- stulosi, apostematosi.
7. Furunculi.	8. carbunculi.
9. Scirrhi.	10. Cancri.

IN SPECIE

I.) Erysipelas.

Oritur hæc post stases in latum cum profunditate quam minima
diffusas.

Aptissimæ sunt ad hoc concipiendum partes membranaceæ tex-
turæ nempe in latum potius quam in profundum contextæ.

Unde stases ejusmodi etiam ob densiorem harum structuram pe-
nitentem aditum omni sanguini denegantem plus feri & lymphæ quam
strictè dicti sanguinis continent.

Plura vid. de Febr. Erysipel. supra de Febr. sympt.

II.) Phlegmone.

A priori distinguitur, quod profunditate insigni gaudeat cum
ambitu non minore.

Interim ad suppurationem adeoque abscessionem non idonea.

III.) Apostema & inflammatio apostematodes.

Hæc maxime in partibus sincerioris sanguinis aditui expositis, ubi ille in stasim ruit, suboritur.

Hanc insequitur inflatio partis affectæ, tumor durus cum rubore, præcipue in ambitu magis quam centro, nec non colore eximio, dolore vellicativo punctorio, cum tensione patienti oppido sensibilibus.

Hæ circumstantiæ, quanto acrius exagitant, excepto nimium repentino enormi impetu horum omnium, tanto certius hinc expectanda venit *actualis abscessio*, & hæc tanto certius, si tumor innodum quasi magis collectus sit.

Absolvitur hæc intra spatium 4 aut ad summum octo dierum.

Nisi quod partis valde exsanguis plane peculiaris constitutio & faciat minorem moram & ferat;

Sed tamen cum perpetuo periculo alienioris, a benigna suppuratione indole corruptionis.

Ubi igitur tactu molle planeque maturum evasit & sponte vel arte rumpitur, effundit liquamen spissiusculum album nullius aut certe parvi odoris ad ulteriorem putridam corruptelam non amplius propensum, sed ad summum tantum ad falsam acrimoniam efformandum.

Quo facto eximius ille dolor quasi in momento cessat, remanente tantum quasi fremitu quodam.

Emissio absterfoque tandem universo pure apparet superficies cavitatis cruda seu subcruenta; recenter dissectæ carnis instar, sine tamen sanguinis actuali effluxu.

Refarcitur & consolidatur hæc promte, nisi quod specialissima constitutio, glanduloso - tubulosa singularem, imprimis manationis refractariæ contumaciam objiciat.

Aut plane in deterius procedens corruptionis abscessoriæ indoles e simplici suppuratione ulcerationem fecerit.

Quo magis rubor in suppuratione deficit, eo minus minusque obsequitur etiam restitutio consolidatoria, sed manet potius fluxio ulcerosa coalitui refractaria.

Quod ad *prognosin* attinet in genere, sicut internorum viscerum inflammationes apostematodes ambigui maxime eventus sunt; sic in

illis etiam partibus abscessu tali facto, ubi neque spontanea evacuatio facile succedit, nec arte commode juvari potest, neque mundificatio & nimii effluxus aut affluxus interceptio locum habet, nisi plane naturæ bonitate singulari spontanea restituantur, non raro certe exemplum funesti aut incurabilis pene mali exhibent.

Differt apostema a furunculo, quod in illo sit sanguis in porose partis foraminulis extra vasa corruptus: in hoc vero exilis sanguinis portio, in extremitate proprii vasculi corrupti.

Diagnosin apostematis ab ulcere tam ratione loci subjecti quam materiæ. vid. infr. sub Tit. ulceris.

In *Therapia*, nisi discussio spei respondeat, maturatio intenditur per mucilaginosas, pinguis, emplastra de mucilagibus & gummatibus non valde acris cum camphora, Empl. Diachylan. cum Gummi.

Suppuratio præoccupatur quidem per Camphor. si vero hæc tardius adhibeantur, illa jam fiente aut facta, cavendum, ne dissipatis tenuioribus partibus fiat suppuratio & pus nimis spissum.

Ad mitigandam vero inflammationis vehementiam conducunt refrigerantia saturnina &c. cum aliis remixta.

Maturi ruptionem promovent mel, fermentum pistorium &c. nisi vero vel his remediis vel sponte rumpatur, aperiendus est instrumento, emisso pure abstergio per digestiva & mundificatio & restitutio per balsamica, essentiam myrrhæ & succini peragitur.

Ante omnia cavendum, ne abscessus alibi mundus, & alicubi pure tenaciore diu obsessus maneat, inde enim caro luxurians.

IV.) Gangræna.

Summus hic inflammationis prævalentis gradus supervenit statibus inflammatoriis, vel cum magna copia adfluxus & imprimis quidem præcipitis factis, vel etiam juxta cum adfluxu copioso, irritationem secum trahentibus.

Format tumorem magnum, summa duritie insignem, cum rubore non solum saturatissimo, sed & livido nigricanti, ardore intolerabili & veræ adustionis sensum imitante.

Hæc comitantur dolores lancinantes exquisitissimi & spastici circumjacentium partium, itemque patientis singularis anxietas.

Quoad prognosin, nisi discussio mature præveniat (quam tam

adeo non valet adsequi impetuofus appulfus, ut potius revera infarctui augendo ita par fiat abundans hæc & irrupens in partem obfessam congestio) deterrimum fortitur eventum, degeneratque ut plurimum in ulcus pessimi moris seu sphacelum, quem statim subjungimus.

V.) Sphacelus.

Causarum historia suggerit. 1.) Interceptionem liberi com meatus sanguinis per partem affectam seu potius hujus incarcerationem immobilem, quam inducere solent.

2.) Coagulatio sanguinis per magnum frigus, adustionem imo factam stasi, refrigerantia huic adhibita.

3.) Irruptio præceps & maxima contentio affluxus, & 4.) simplex interceptio, v. g. per fortes ligaturas aut compressiones violentas.

5.) Continuitas meatuum laceratione violata, exitu tamen non concesso.

6.) Tonus viarum gravissime læsus & 7.) paralytica aut hemiplectica destitutio toni partium vitalis, infarctum repentinum, ab affluxu sine debito refluxu, introducens.

8.) Partium fibrosarum conquassationes, lacerationes, e. g. in vibicibus a gravi percussione prognatis.

9.) Aut quando sensus acerrimus inflammationi conjunctus copiosum affluxum & hinc incarcerationem, coagulationem sanguinis provocat.

10.) Aliquando etiam imperita deligatio graviorum contusionum cum fractura ossium aut hæmorrhagia feroci, unde suffocatio partis: **Ersticte Schäden.**

11.) Morsus animalium venenatorum certissima ad producendum hoc malum causa.

Sphacelo itaque partibus corporis superveniente, disparet calor vitalis & in frigus ibi mutatur, calor lividus nigrescens in parte immediate affecta, per ambitum autem ejus pallidus & a florida vivida temperie alienus.

Cessant ibi dolores & fit sensus expertis natura, adeo ut scalpello etiam facta incisio minime a patiente percipiatur.

Membrum autem est flaccidum & lægescit ordinarie per viciniam seu ambitum partis immediate affectæ tumore pallido, frigido, cedematoso.

Si post aliquot horarum spatium pars tumida scalpello feriatur, non percipitur ibi sensus, neque fluit etiam e vulnusculis sanguis, sed merus tantum ichor cruentus.

Apparente in vulnusculis manifesto nigro densato sanguine a fluxilitate debita alienato.

Interim ruit pars adfecta præcipiti progressu in foetidam putredinem:

Adeo, ut non solum plane mollis & quasi semifluxa evadat, sed etiam olidissimum foetorem cadaverosum spiret.

Notabilis est observatio, quod destitutio sensus atque toni vitalis circa partem correptam se exerat, antequam actualis corruptio his partibus evenerit, tali tamen constitutione, sensum atque motum, curatione feliciter succedente, recuperent patientes.

Ipsa vero corruptio repente serpit & progreditur in circumambientes.

Unde pars correpta, nullam restitutionem admissura, omnino auferenda est; vel excidit etiam a reliqua viva parte, sponte sua, nempe abscedendo.

Sphacelo interno, internas scilicet inflammationes insecuto, superveniunt repentina omnium dolorum circa locum affectum cessatio, sine ulla succedente purulenta evacuatione.

Cui admodum promte junguntur virium dejectiones gravissimæ citra aliquam notabilem causam; imo lipothymix, pulsus debilissimi, palpitationes cordis, anxietates, refrigerationes extremorum.

Lentius vero quam in aliorum viscerum sphacelo eveniunt hæc in hepatis partis gibbæ sphacelatione.

Cæterum raritas mirifica sphaceli notatur.

VI.) Ulcus in genere.

Obtingit partibus potissimum exsanguibus, sed tamen serosolymphalis humoris commercio libero patentibus aut per accidens ita dispositis, ut sanguis sincerior, quatenus & ubi ulceratæ sunt, illo tempore in eas recipi non possit.

Unde subjectæ sunt ulcerationi partes cutanæ & membranacæ, tendinosæ atque ligamentosæ, tandem glandulosæ.

Per accidens autem transeunt in ulcerosam constitutionem etiam sup-

suppuratorii abscessus perperam, cedentes & vulnera post suppurationem non consolidata.

In specie invadit caput, unde in tenera ætate achores, crusta lactea, excoriations retro aures.

In variis ætatibus, scabies oritur, Intertrigines, variæ ulcerationes a scalptione, ab allisione v. g. tiliarum, ab erosione aut ulatione fonticulorum exemplo &c.

Seroso lymphalis ulcerum materia, si cum levissima & paucissima sanguinis parte intermiscetur, acres & urentes efficit serosæ corruptionis effectus.

Ipsa materia seroso lymphalis, quo plus serosæ, eo falsior, quo plus lymphaticæ materiæ continet, eo acrior deprehenditur; acrius autem fermentescens, si plus de salivali materia, acerrime, vero, quo plus de sanguinis miscela, participat.

IN SPECIE.

a) Fistulosum.

Hæc materia est vel *insita* sc. partibus vasculoso-tubulosis, vel *adventitia* in parte glandulosa, quam postquam arrosit, apertis ita multorum meatuum imo tubulorum orificiis, aperit ita exitum copiosius allabenti humori, qui alias per talem partem ita moveri debet.

Notandum est, ejusmodi ulcus semel invento exitu incoercibile fere manare.

β) Apostematosum vel e purulento abscessu subnascens.

Oritur hoc post apostema pure jam liberatum si affluxui floridi sanguinis pars ob densam structuram non pateat, sed tantum in læsa hac continuitate serum cum diluta lymphâ transmittat primo mucescens deinde mota falsedine sua partem aggrediens.

Vel etiam ex neglecta abscessuum mundificatione & convenienti tractatione per unguinosa.

Unde abscessus in ulceris indolem conversi, superficie pallida, livido quasi nitore decolore, pruriginoso ardore molesto, saniem decolorem tenuem exhibente, (*verwahrloste, unreine Schäden*) insenescentes & in obfirmata ulcera transeuntes (*alte Schäden*).

Hæc vero non solum copioso confluxi ad talem locum viam
ster;

sternunt; sed etiam quicquid in corpore commotionem subit, statim ad locum affectum quasi peculiariter dirigitur.

Imo talis locus, consolidato jam ulcere, in posterum a peccantibus, si qui oriantur, humoribus illico occupatur; unde variæ congestiones, stagnationes, inflatione, Rheumatismi ita dicti;

Et non raro ad ipsam ulcerationem denuo deducitur.

Differt ulcus ab apostemate tam loco, qui in hoc magis carnosus, in illo membranaceus tendinosus est, quam materia, cum in hoc sincerus sanguis in corruptionem purulentam, in ulcere vero humor seroso-lymphalis cum partis solidæ substantia colliquescat & in corruptionem fatiscat.

VII. Furunculus.

In hoc stasis sanguinis non tam intra poros musculosæ partis, quam simplicius in vasculo vel tubulo aliquo sanguifero detinetur.

Format tuberculum vix baccæ lauri amplioris vel cerasi nigri magnitudinem excedens cum ardore insigni & rubore ad purpuream usque obscuritatem.

Vehementia vero doloris major quam pro mole sua, in comparatione ad alias inflammationes, impr. in majore furunculo maxime insolens est non solum pungitivo-æstuosi, & eximie urentis, sed etiam spastico-vibrativi cum ingenti inquietudine, agrypnia & anxietate patientis, imo calores febriles universalioresecum trahentis.

Signa emollitionis aut maturationis per aliquod tempus non ita cito exhibet, sed difficulter suppurationem subire solet.

Qua vero facta exiguam pustulam suppuratoriam sistit. Hac scissa vel rupta exiguum foraminulum videtur, exeunte post expressionem una vel altera gutta puris modo spissi, modo inæqualis fluidi, discoloris, ichorosi, cui sub paulo fortiore pressione cruentus ichor aut modicum sanguinis sinceri succedit.

Rupta suppuratione manet ambitus non solum longe latius, quam in aliis etiam capacioribus suppurationibus solet, perquam durus; sed etiam dolens adhuc & ardens præter simplicium morem.

Foramen est quidem nonnihil profundum, sed summe angustum vix crassioris acus ambitum excedens.

Hoc si turunda aliqua leniter dilatetur & sine incitatione convenienti tractatione consolidetur, cis eum ambiens tumor durus pedetentim subsidet & pars restituitur.

Si vero furunculus sit major, maturatio tardius succedat, & emplastris attractivis, unguinosis, incongruis mellitis perperam tractetur, oritur diffusior corruptio in albam & tenacem materiam, quæ tantum successive plurium dierum spatio abscedit & excidit, relicto post se crudo subcruento magno foramine sive hiatu.

Si locus furunculi sit mundificationi minus aptus & diu persistat antequam vel suppuretur vel pus suum emittat, subsequitur nonnunquam fistula. e. g. fistulæ ani hæmorrhoidibus cæcis tumentibus (quæ nihil aliud sunt nisi verus talis furunculus) succedentes.

Alias, suppuratione minus prospere cedente in sphacelum præceps; imo hoc ipso ad foetidam qualiscunque suppurationis depravationem pronior est furunculus.

Diagnosin hujus ab apostemate quære sub Tit.

In cura, si in unum nodum collectus furunculus exiguam illam veluti tubulosam suppurationem assequatur, tractetur Emplastris vel Diachylon cum Gummi vel de Minio cum Camphora.

Abstinendum a nudis refrigerantibus præsertim diuturno ipsorum usu, siquidem inde scirrhositas, ulcerationes malignæ, imo ipse sphacelus oriri possunt.

Totus igitur ad suppurationem perducere opus non habet.

In pustulæ suppuratæ foraminulum evacuato pure prodest immissio guttulæ Essentiæ ex Myrrh, succin, cum aliquod guttis olei Terebinth.

VIII.) Carbunculus seu Anthrax.

Nascitur hic ex eodem fonte, quo præcedens, nisi quod hic specialis putredinosa plerumque concurrat efficacia.

Unde hic omnia in summo gradu & habilitate ad sphacelum constituta videmus.

Auctis enim vehementissimis inflammatoriis commotionibus, summus doloris excessus, color e purpureo nigricans, ardor ita urens, ut veluti rubore excandescat, denique nigrescat & veluti adustam relinquat partem, desinens in sphacelum.

Distinguunt autem hoc malum in benignum (citra pestem, ubi tamen satis malignum est) & malignum pestilens scilicet.

Quoad prognosin autem vel vulgo notum est, anthracem etiam sine peste mortem minari, scilicet ob promptissimum transitum in sphacelum.

Si vero salutariter exeat, lenioribus præcipue remediis tractatus vel in vel extra pestilentiaë tempus, vix unquam in laudabile pus transit, sed in meditullio sui putrescit, parte circumjecta suppurationem suscipiente, meditullio putrido excidente.

Specificam Furunculi ab Anthrace Diagnosin constituit illius sedes magis superficialis in corpore, hujus vero profundius introrsum hærens, eoque ipso capaciorem vasis ramum & simul aliquid firmioris Texturæ comprehendens.

Furunculus enim extrorsum protuberat, hic vero magis introrsum indurescit & corruptione succedente, etiam quantumcunque felici, insigniter dehiscere & excidendo aliquid amittere solet.

IX.) Cancer occultus & ulceratus.

Subiecta huic sunt loca glandulosa, tubulosa, membranacea, tendinosa, mammæ fæminarum, labia, nasus, genæ, uterus, membrum virile.

Excrescentiæ quoque fungosæ glandulosarum æque ac membranacearum partium item strumæ ulceratæ, diutius toleratæ, illæ fere sæpe, hæ promptissime in talem genium degenerant.

In historia causarum pertexenda primo se offert Cancer mammarum a vitiis lactis, contusionibus, compressionibus acutis, compunctionibus subtilissimis, vitiis menstruorum oriundus.

In aliis partibus, imprimis glanduloso-tendinosi aut cutaneis insigniter contusis, unde sugillationes in scirrhum induratæ sunt; pariter a violentis compressoris vellicationibus, kneipen, zwicken, acutis contusionibus, subtilibus puncturis affluxum sanguinis post se trahentibus, qui in scirrhosam duritiem siccescat.

Quin etiam a subtili, copiosa tamen varicosa vasculorum, sensim scirrhosa constitutione.

Fit igitur ab his vel aliis etiam causis collectio nodi varicosi duri inæqualis livida, v. g. in mammis.

Hæret ibi per plures sine, aliquando etiam cum magno sui incremento.

Interim dolor in illo cooritur pro sensibilitate patientis vel major vel minor, plerumque tamen non moderatus, sed acutissimus, urentis ardoris & festilis quasi acuminis sensum offerens cum animi angore gravissimo ad lipothymias usque.

Omni-

Omnibus vero, quibus dura hæc inflatio mammam latius obfedit, una contingit, glandularum sub ejus lateris axilla sensibilis inflatio, induratio, dolor, quod & nonnunquam colli & brachii vicinia experitur.

Quo magis dolor invalescit, eo manifestius accedit febricula, quæ adeo interdum (continuante diu dolore) exardescit, ut hectici caloris gradum longe superet.

Adfunt vigiliæ, infomnia metus & terroris plena cum actionibus vitalibus languentibus, appetitu ut plurimum exiguo, rarius, nisi mentis sensibilis titubatio concurrat, inordinate aucto. Sed communiter a paulo copiosiore alimentorum assumptione pejus habent.

Manent ita per longum sæpe tempus sine actuali ulceratione occulta. (cancrum occultum vocant.)

Hac vero succedente & corruptione prævalente erumpit incoercibili impetu aut intolerabili dolore grassatur, donec perumpat.

Labia autem ulceris turgida & quasi occalescentia evadunt vel livido communissime, vel roseo quasi rutilante colore conspicua, idque cum tanta sæpe vicinæ laxitate, ut sub levi scalptione mox cuticula abradi possit & substantia ipsius cutis substratæ velut miliaris, sed mollioris tamen texturæ appareat, humiditatem multam & quasi perpetuam fundat, imo mox visibilia foraminula exhibeat, quibus ichor talis veluti ex profundo scaturit.

Materia ex ulcere manans tetri coloris & odoris existit, præcipue si paulo crassioris sit consistentiæ.

Est vel tenuior flavescens vel subcruenta communiter admodum corrosiva, ut non solum lintea imposita brevi tempore tanquam aqua fortis corrodat & friabilia reddat; sed etiam ipsam cutem in parte adhuc sana (si ei aliquandiu immoretur) veluti adurat.

Quid? quod ferramenta rubigine promte afficiat & cum inspersis absorbentibus interdum effervescat.

Fœtorem spargit acetosum & putredinosum, carnis in muria salina vel aceto computrescentis æmulum.

Quanto magis depascit, tanto major est fœtor, sin minus & tamen acerrime cruciet, prævalet acris corrosivitas.

Quando hæc etiam mitior est, tunc sunt ut in tali statu omnia mitissima.

Si vero nulla prorsus acrimonia insignis oriatur, increbescit putrefactio.

Observantur animi pathemata, si non majori (quod tamen in cancro occulto certum est) certe pari gradu cum assumtis minus congruis ad falsam acrem fermentationem subeundam imo putredinem juvandam idonea.

Extirpata hujus mali maxima parte sæpe vel unica venula isto infecta, causa est de novo provenientis corruptionis.

Facta jam & irritatione & affluxu majori, tum etiam corruptione aucta, si corrosio inhibeatur, putrefactio, foetor & colliquatio magis inolefcit. Si vero corruptioni resistatur, exardescit tanto magis arrosio, ardoris atque vellicationis acerrimæ sensus.

Abscedunt nonnunquam integra frustula, licet rarius. Adhuc rarius fit, ut aliquid excrescat quasi luxurians, nisi ubi per sarcotica, balsamica pars quædam mundificata sit.

Contagiosus quidem cancer est illis præcipue qui ad illum recipiendum jam sunt dispositi, in genere tamen non æque.

Quoad curam canceri occulti conveniunt universalia laxantia, V. S. bis in anno, maxime adsueta, tum absorbentia cum leni diaphoresi. Externe spiritus vini camphoratus circa partem.

Ab irritantibus, emollientibus, maturantibus jam Hippocrates cavere jussit; illis enim affluxus, his corruptio putrida invitatur.

Ulceratus poscit 1mo) mundificationem per oleum laterinum, Empyrevmat. 2do) corruptionis inhibitionem per Myrrhæ usum providum (ab acrioribus, oleis destillatis, Bals. sulphuris inflammationes præsentius excandescunt. Illo) affluxus repulsionem per spiritum vini rectificatum (quæ per adstringentia non commode, per discutientia sola aut purgantia item diaphoretica &c. frustra tentatur. 4to) denique consolidationem.

Ad dolores mitigandos opium absit (a copioso ipsius usu spha-celus producitur) & externe etiam stupefacientium usus, nisi providus.

Illius in locum substituitur nitrum cum tartaro vitriolato, externe Tabacum &c.

X.) Scirrhus sanguineus & seroso-glutinosus.

Ortum debet maxime vehementibus contusionibus, sensibilibus
vel

vellicationibus (*zwicken, kneipen,*) aut undecunque natis tumoribus it. externo neglectui aut malæ administrationi debitarum resolutionum atque discussionum.

Specialior vero horum indoles variat secundum partium, in quibus nascuntur, varium habitum ad receptandos humores vel seroso-glutinosos vel spissius cruentos.

Differt Io. ab inflammatoria stasi, quod in hac facilius succedat discussio. Ildo. ab ulcerosa constitutione, quod hic serosa salivalis acris humiditas concurrat.

Scirrhi sanguinea stasi nixi simpliciter pessimi moris & cancröse veluti indolis sunt, certe inter acrem ulcerosam & putridam sphacellosam velut ambigentis.

Unde jam Hippocrates consuluit, tales intactos potius relinquere & hodierni etiam chirurgi usum emollientium interdiciunt.

CAP. V.

Historia Dolorum in genere.

INter proximas horum causas numerantur motus a congestionibus & propter easdem, inter remotiores, caloris & frigoris repentini insultus, acres salinæ materiæ etiam prioribus accedunt.

Occurrunt variæ species.

1. *urens & ardens.*
2. *Rodens*, citra æstum, ad tactum quasi contusorius; (*est thue ihnen so weh wie Blutschwären.*)
3. *pruriginosus* in ulceribus.
4. *Lancinans compunctorius* vel pulsus micationi respondens adeoque continuus vel citra pulsus ordinem vagus & inæqualis, obuius hic est interdum in capitis agitationibus, concussionibus.
5. *Mordicans* manifesto spastico impetu (qualis in intestino recto circa exitum gravissime licet brevissime etiam nonnunquam sese erit.)
6. *Tensivus*; tum volatilis torminosus, tum fixus ruptorius; ut in colica.
7. *Gravativus* plethoricorum.
8. Dolor & sensus *gelidus* in vertice imprimis, rarius in lumbis.

9. *versatilis* acer, jam de suppuratoriis, jam de arthriticis rheumaticis dicitur, zerrende, reißende &c.

10. *Terebrans* in lue venerea ossa ipsa & cranium obsidere solitus.

Inter innominatos & qualicunque similitudine expressos.

1. Ἐλκιδόης quasi ulceris crudi, es seye wie rohe, beisse, nage, wie ein offener Schaden; tum etiam contusorius post motus corporis minus consuetos fortiores, ubi convenit cum superiore rodente.

2. ὀστέοκοπος post intimam lassitudinem & fatigationem, quam ad ossa & medullam penetrare dicunt.

3. *Fremens* inquietudinis autor in partibus mollibus, (es seummet ihnen in den Gliedern) alii *formicantem* quasi expressuri, es frieble darinnen wie Ameissen.

4. Palpitatorius, non raro a convulsivis motibus pendens.

Quemadmodum autem motus congestorii & inde varii dolores facile citra materiam proportionatam etiam in consuetudinem abeunt, sic iidem a patheticis animi concitationibus promptissime redeunt.

Comitantur dolores inquietudines & corporis & animi, vigilæ & impatientia, imo metus periculi cum spei abiectione, somniis terrificis.

Sequuntur non tamen æque sæpe vel perpetuo debilitates virium, spasmi, convulsiones, paralytodes membrorum enervationes; atrophix eorundem, ariduræ, contracturæ.

CAP. VI.

Historia motus tonici p. n. affecti.

COntingunt hi vel ob progressus impedimentum in genere, vel ob transmissionem humorum ab uno loco ad alium largiorem, vel ob peculiarem sensum.

Offerunt se in febrili insultu, ubi horridæ & rigidæ densationes imo concussiones horrido-tremulæ.

In Podagra sæpe tam exquisite stringunt, ut partes, quas arripuerunt, exsuccas & fere rigidas relinquunt, quod maxime siccis & minus spongiosis subjectis non infrequens est.

In febre acuta non raro & cutis & summa cuticula ita densatur, ut pertinaciter sudores retineat.

Unde etiam adfectus pallidus, extenuatus, quem comitari quoque diarrhæas importuniores, apparatus vomibundos & febriles &c. videmus.

Sicut etiam horripilatio illa cursoria horum exemplum subministrat, (wenn sie eine Gänse-Haut überlaufft.)

Frigore vero insigni ita contrahuntur substratæ cutis partes, ut totus adfectus emaciatus appareat.

Effectus hic non adeo difficile erit colligere, scil. post stricturam cutis vasorumque coarctationem ad disparitionem usque, pallor tum etiam calor accidit.

Ex regressu humorum a peripheria ad centrum, angustia & op-pletiones, non æque prompte stagnationes multo minus stases, tum se-cretorii actus adjuvamentum, uti in Tertianis, colatorii distensio & sta-leos absterio, ut in acutis & inflammatoriis febribus.

Quo magis autem hi motus ingravescent, eo propius transeunt in spasticam indolem.

Ubi & jam periculum est, ne vel in inquietas tensiones vel febriles succussiones desinant.

Quanquam non raro quoque sensationes crispatoriæ formican-tes, horripilationes volaticæ, quæ sanis etiam passim obtingunt, infe-quantur, imo in plethoricis tabida quasi extenatio, compunctorius sensus in præcordiis (als wenn ihnen ein Messer durchs Herz gefahren) præc. a repentino terrore.

Quem sane si gravior fuerit, in sceminis interdum excipit tam vehemens convulsivo-spastica anxietas circa eadem præcordia, ut suffocationes inde incurrant, sensum hunc circa scrobiculum cordis accusant: Es wolle ihnen das Herz abdrücken.

CAP. VII.

Historia motus humorum spasmodici in genere.

Subjacent his habitus succulenti spongiosi, temperamenti sangui-neo-phlegmatici vel sanguineo cholericis, status plethorici, omni-um maxime hæreditarie prædispositi.

Præterea etiam graciliores plethora tamen onerati, præc. post affuetarum sanguinis evacuationum omissionem vel intermissionem.

Hos vero ita dispositos tanto citius conjiciunt in spasmos san-
gui-

guinem exagitantia spirituosa volatilia, præcipites corporis motus, animi pathemata, veneris intemperantia.

Remotius suscitantur a vermibus, calculo, globis sclopetariis, moribus animalium, contusionum doloribus, (daß sie oft einen Casender am Leibe tragen müssen.)

Rarior est universalior aut late admodum per corpus se diffundens spasticus actus, uti tetanus, emprosthotonus &c.

Frequentius se exerunt in singularibus corporis partibus, brachio, manu, cruribus, in aliquo musculo femoris, pedibus, horumque digitis;

Circa caput infamis est spasmus cynicus, circa occiput in musculis capitis erectioni inservientibus, foemininum præc. sexum cum aliis rheumatico-arthriticis passionibus invadit, cum circumflectendi capitis impotentia.

Nec improbabile Thoraci interdum evenire cum respirationem intercipient & dubiam reddant apoplexiæ aut catarrhi suffocativi indolem.

In oesophago & ventriculo noti sunt tales rigores deglutitionem remorantes aut ita renitentes, ut nihil ventriculus admittat; præsentem simul anxietate cardialgica.

Uti, & in intestinis, ubi colicos dolores formant; præc. intestinum rectum nonnunquam tanta contentione stringitur, ut ne quidem cannulam clysticam, nedum altiorem ipsum clysterem admittat.

Vesica non minus exposita est spasmis, in stranguria, commotione calculi, pariter atque anus in tenesmo.

Species spasmodorum varias memorant, inter quos

1. *Tetanus* obrigescentia corporis in situ recto, ut immotum maneat.

2. *Emprosthotonus*, incurvationem corporis antrorsum;

3. *Opisthotonus* eandem retrorsum denotat.

4. *Catalepsis* obrigescentia totius corporis in situ, quo prehenditur, a profunda cogitatione, terrore, amore.

5. *Incubus* thoracem dormientibus comprimit, respirationem & motum corporis impedit, exsolvitur motu unius membri, & relinquit aliquam lassitudinem.

6. *Asthma convulsivum*, vigilantibus potius accidit, & occupat tantum thoracem.

7. *Spasmus cynicus* os hominis ad modum rictus canis a cursu anhelantis dehiscere sive circa angulos hiare aut pertinacissime claudicogens, convulsioni, in quem facile ruit, propinquior, lethiferi communiter eventus.

8. *Risus sardonius* in utraque maxilla semper fere cum delirio junctus idem efficit.

9. *Priapismus* Penis violenta, dolorifica tensio magis quam erectio, quo ipso differt a satyriasi in procaci hujus erectione ad leves phantasias constante.

Uti etiam in Arthriticis, Apoplexia (in thorace suffocativus) aridura, contractura, nodis podagricis varia se spasmodum exhibent schemata.

Specialiter inter se differunt spasmi, dum alius in paucas fibras tantum exercetur, unde fibrillaris arthriticis familiaris incompletus, tarde in agitatione, contumaciter in duratione ad *αίματιν* productus, lente remittens, vibraticus, zerrend, reissend, wie gegen einander fahrende Messer.

Confirmatus talis spasmus fit completus, exsuccus, pallidus, frigidus, stupidus.

Alius est *muscularis*, qui totum musculum comprimit, fluidum transitum excludit, vasa inflat, unde congestio & directio humorum ad certum locum.

Nisi vero optatus finis per expressionem humorum obtineatur, metuenda sunt ab universalibus repentinis spasmodis inflammationes internæ, a partialibus in capite convulsiones.

Spasmi, si junioribus frequentius eveniant, augefcente ætate arthritidem; si vero senibus minus assuetis, apoplexiam, asthmata convulsiva &c. minantur.

Si acutis morbis, vulneribus, cerebri commotionibus superveniant, mali ominis sunt & ad convulsiones propensi.

Simplices vero tranquillis & plethoricis, qui accidunt, magis innoxios pronunciare licet.

Spasmodum a convulsionibus diagnofin constituit illorum lentus, statarius, immanens, & in se minus periculofii augurii status, harum contra vehementia, inæqualitas, inconstantia vagabunda periculi plena.

Ad Therapiam si progrediamur, *preservative* materiae educationem

nem per V. S. scarificationem, hirudinum usum opportuno tempore ac loco valuisse comperimus.

Curative ad motum suspendendum commendantur succinum, liquor cornu cervi succinatus, nitrum, annuli antispasmodici, it. salia volatilia urinosa, ubicunque materia jam educta est, tolerabilia sunt maxime cum tinctura salis tartari remixta.

CAP. VIII.

Historia motus humorum spasmodici in specie I. Arthritidis vagæ.

Quemadmodum jam supra plurima generaliter sub Rheumatismis Arthritidi magis subordinatis quam ab eo diversis plane recensimus; ita repetendum est eadem hic quoque subjecta occurrere.

Scilicet quam maxime sani, plethorici, succulenti, spongiosi, otiosi diætæ plenæ, lautæ, aromaticæ, vinosæ, rebus venereis indulgentes, iræ dediti & quia talia minus fovet paupertas, divites.

Non parum sed plurimum hic valent hæreditaria dispositio, evacuationum sanguinis suppressiones aut neglectus.

Rarius evenit juniore ætati, nisi graviores præsentaneæ causæ adsint, it. post potus spirituosos copiose ingestos, refrigerationes corporis repentinas post æstum, fortes artuum allisiones, concussiones subluxatorias cum dictis concurrentes &c.

Strictius sumtæ arthritidi subjacent magis juvenes a XX ad XL. annos,

Occupat superiores potius partes, scapulas, axillas, humeros, brachia item dimidium caput (in hemicrania) nucham & cervicem, imprimis dimidiam posteriorem partem thoracis, anterioris thoracis alterutrum latus; circa thoracem a clavicula ad hypochondria grassans pleurithidem notam exprimit.

Alias communiter in illam ætatem incidit, qua hæmorrhoides exitum affectare solent.

Ubi incipit circa dorsum, lumbos, coxas sese exerere cum passionibus nephriticis plerumque complicata, a quibus tum ægre discernitur.

Quamdiu arthritici tales affectus mitiores & ad exacerbationem sui veram collati, adhuc indolentes sunt, appellantur admodum usitato

rato nomine Rheumatis : Der Fluß lige ihnen in der Achsel ; oder an der einen Seite des Halses am Schulterblat, im Rücken, stecke im dicken Schenkel, in der Hüften, daß sie sich nicht wohl bewegen, umsehen, bücken, niedersitzen und wieder aufstehen können.

Diagnosia a Rheumatismo ex supra dictis sub hujus titulo patebit.

Quo rarius talia eveniunt & diutius durant, quo magis inferiores partes, os sacrum, coxendicem, acetabulum ossis, femoris, exteriorem femoris musculosam partem vel articulationem pollicis pedum cum metatarso den Ballen am Fuß occupant, eo magis verum tuum nomen profiteri incipiunt Ischiadis, Podagræ.

Quando exquisiti tales dolores in uno loco corporis successive, contumacius tamen & constantius subsistunt, chiragræ, gonagræ, M. Ischiadici podagræ nomen assumunt.

Differt Arthritis a podagra, quam subnectemus 1. loco, 2. ætate, in illa juniore, in hac seniori. 3. ordine cum illa podagram præcedere soleat.

Insequitur arthritis vaga hæmorrhagias naturales & artificiales emanantes : imo molitur sub tali spasmodicorum motuum exundantia, maxime in fœminino sexu ; scil. mensium & hæmorrhagarum narium.

Si vero sudores succedant, æque bono omine fiunt, modo diu ac temperate conserventur.

Vaga arthritis cognoscitur e doloribus ab una parte in alteram discurrentibus, sine admodum diuturna plurimum dierum nedum constanti in singulis mora.

Exposita est huic solennius junior ætas, sexus fœmininus, seniores a prægressis ætatibus malo hoc tenaciter obsessi permanent, rarissime demum ab ipso liberantur.

Doloris sensus supra de motibus spasmodicis expressus est,

Servat exacerbationes typicas ut febris, ut impetus omni die remittat & revertatur : cum pulsus alteratione febrili.

Pervagatur unum post alterum membrum, usque dum etiam pectus obruat.

Compages musculorum sub motu spastico dolorifico est compressa, quasi arida, ut flecti non possit præ dolore ; venæ sunt inflatæ, subsequente partis spongiosæ intumescencia remittit dolor & æstus exacerbatio.

CAP. IX.

Historia 2. podagræ & Mali Ischiadici & Varicis.

Causas & subiecta cum Arthritide habet communia, nisi quod huic etiam obnoxii sunt *graciles* vel ex hæreditate, vel qui antea spongiosi fuere, ætas quoque magis *virilis* vel *senilis*, junior non item nisi vel ex parentum translatione, vel motibus hæmorrhoidalibus prægressis cum vini, iræ, veneris excessu.

Tum etiam *sexus masculinus*; Fœminæ enim M. spasticis hysterio-arthriticis subjacent vel quæ ad podagram inclinent, cœlibes, plethoricæ, hæmorrhoidariæ sunt, ubi ab Ischiade plerumque incipiunt

Inter causas reliquis accensenda venit *Rheumatica dispositio* ex Apostasi febrili, nisi longo Alexipharmacor. temperant. diuret. usu discutiat.

Sensus doloris est apud alios tractorius, vellicatorius, vibratilis acutissimus, interlancinans, ut non solum quietem, excutiat, sed & clamores patientibus exprimat.

Apud alios tamen & imprimis phlegmaticæ magis constitutionis est prorsus obtusus non dolorificus, nisi quod stuporem, gravitatem & impotentiam, aut si hoc fiat, subtilem acutum sensum tanquam aciculæ inferat.

Orditur vero aliis a superioribus deorsum, a coxa, capite ossis femoris imo longitudine femoris ad genua & ipsum pedem.

Aliis ab infimo pede jam ab ipso pollice majore, jam ab ultimo ejus articulo, quem a densiore textura, pilæ quasi simili, den *Ballen* appellant.

Afficit tamen in omnibus artum, qui sub uno complexu a summo femore ad apices digitorum usque pedis nomine solet insigniri.

Quanto acrior autem sensus est magisque dolorificus, eo minor comparet communiter ulla alteratio externa sive coloris, sive magnitudinis sive sensibilis calor.

Notabilis est imprimis podagræ præludiis, præc. apud amplioribus vasis instructos, vasorum per tibiã conspicua inflatio, cui jungitur gravatio aliqualis, verius tensio per ipsum femur deorsum.

Cum adspectu musculofarum partium compresso, colore pallidior, calore magis remisso.

Subsistit per plures dies temporaria tantum remissione, permanente

nente tamen semper rigore, tensione, quæ leni motu corporis denuo ferocit.

Somnus sub remissione parvus est cum frequentibus pavoribus, ubi semper allisione pedis dolorem revocant; remittentes vero pavores indicant & paroxysmum remissurum esse.

Post 2, 3, 4, septimanas desinit dolor in rigorem, stuporem.

Quibusdam statim circa principium, aliis circa finem evenit tumor, quo facto facilius refocillantur & diutius persistunt immunes.

Ubi quidem tumor tempestivus parum coloratus cum rigido stupore membri ad aliquot septimanas jugiter contumaci, phlegmatico-sanguineis vel phlegmatico-melancholicis est.

Sanguineo-cholericis familiarior est tumor sine dolore vel supervenit huic interdum tumor plerumque subrufus erysipelaceus.

Musculi autem manent compressi, diuque nec lenissimam flexuram vel motitationem sine nova doloris irritatione ferunt.

Et cum sæviente dolore nullum nisi anxium habeant sudorem, nunc languescente impetu lenis prodit mador vel largus sudor ex ipsa etiam parte laborante.

Quibus sub ipso adhuc dolore corpus sudat, iis plerumque pars dolens pertinacissime sicca manet.

Appetitus aliis est constans, aliis omnino jacet, imo nauseat, vomiturit, vomit.

Concurrit his posterioribus fere syndrome pathematum in abdomine, nempe sinistri hypochondrii colica, alvi siccitas; prioribus vero magis passiones lumbares, renales, nephriticæ, calculosæ.

Redit paroxysmus fere statò tempore verno, imprimis & autumnali, tum insignibus etiam tempestatum mutationibus frigido-humidis, ubi tamen facile & exasperatur & provocatur ab ira, terrore, Venere, Baccho, motibus concussoriis, diætâ mala hypochondria turbante.

Hoc tempore invadit sæpe cum pectoris angustia tussim mentiente & asthma humidum, concurrente coryza:

Dictam itaque scenam iterato ludit, ut post tensivas gravativas inquietudines in artubus sensim (nisi quidem ab impetu pathetico incitentur) dolores se exerant, quos comitantur febriles circumstantiæ, vagæ sensationes volaticæ, refrigerentiæ & incalescentiæ per habitum corporis, appetitus imminutio, somni perturbatio (aut sub qua-

licunque fomno, phantasiæ, angores, pavores,) tædiosi languores, fisticulositas cum fastidio fere usitatorum potuum, impatientia.

Inter accidentales hujus affectus circumstantias annotamus sqq.

Spontaneus paroxysmus invadit ordinarie media nocte. Ira vero vel terrore accitus in momento irruit.

Quælibet una periodus absolvitur pluribus paroxysmis, qui quotidie media nocte orti versus meridiem mitescunt.

Periodus per se 2, 3, 4 septimanis terminatur. Diutius durat, si sopitione, irritatione, in habitum deducatur.

Quo magis dolor urget, eo brevius durat & alacriorem relinquit patientem.

Sudores sub finem paroxysmorum, maxime posteriorum erumpunt.

Furfuracea squamosa secessio non omnibus sed magis cholericis obtingit.

Sic & nodi tophacei infrequentes sunt, nisi in statu inveterato & illis præcipue qui acres dolores persentiscunt, neque raro enascuntur post externa coagulantia, refrigerantia, membrorum applicationem ad nifum fortiorem, iram.

Quo magis vero a paroxysmis remanet insigne vitium seu tumoris seu torporis seu rigoris seu nodosæ duritiæ sive contractæ distortionis, eo promptior fit recursus, aut ad minimum tanto certior & in univ-
sum communiter pertinacior.

Utraque podagra dolens pariter atque stupens ordinarie fatiscit in hebetem quendam atque torpidum sensum, vulgo *Einschlaffen des Glieder*, oder als wenn sie auf Pels giengen.

Paucissimi podagræ sunt, qui non renum & urinæ calculosis vitiiis & hæmorrhoidibus sunt obnoxii, imo præcludunt nonnunquam pathemata vere nephritica.

Ubi vero nephritica calculosa saburra podagræ complicatur, ibi raro simul observantur hæmorrhoides.

Urina est rubicunda crassa instar cerevisiæ; deponit sedimentum, crudiore adhuc malo, paucissimum & leve, pallidum, albicans; pro-
vectiore vero, crassius, submucidum magis roseum, dimittit ad fun-
dum & latera vitri granula sabuli pellucida; colore carneoli, i. e. sa-
turato & cum rutilatione insigni aurantio.

Contracturæ arthritico-podagræ rariores sunt, nisi gravibus
ami-

animi pathematibus, diæta intemperantius vinosa, inconditis artificiis, balneorum alienius medicatorum abufu inducantur.

Quo tamen non referre decet familiarem præcipue gracilioribus impotentiam partem flectendi sub doloribus & sub finem eorum tractionem & rigorem.

Juniores podagræ minus diu supervivere aut certe senium non attingere observantur.

Hi tamen ante omnia expositi sunt 1.) evidentiori podagræ conspirationi cum passionibus hypochondriacis admodum vehementibus 2) faciliori ejus retrocessioni sub artibus ad interiora. 3) vel magna vehementia convulsiva magis quam spastica circa corpus externum exagitantur.

Regurgitationem vero ad interiora excipiunt inflammationes viscerum, febres acutæ, obstipationes viscerum.

Exitus vero juniorum, qui hoc malo infestantur, fere est vel a dietis affectibus, vel a paralyfi partium imo apoplexia, accidentaliter concursantibus vomitu cruento, colica, singultibus, lienteria, fluxu hepatico &c.

Contra qui maturis annis tarde podagra tentantur, vitam communiter ad seram usque senectutem producant.

His autem retrograda vel ad interiora repulsa (ambulatione & exercitio solos artus movente, vel adstringentibus) appetitus dejectionem cum vomitu vel vacuo vel assumptorum, graviora splenica mala, febrem lentam & hecticam, viribus insigniter prostratis, agrypniam, imo vomitum cruentum sæpe infert.

Exit his plerumque in Marasmodem, hydropico - hecticum aut paralytico - apoplecticum statum; in vegetioribus adhuc in febrem acutam.

Ad prophylaxin depletio sanguinis, motus corporis consumtorius, illa copiosa ad curationem etiam maxime si hæmorrhoidalibus locis hirudines applicentur tum pulvis antispasmodicus, externe camphora conduxerunt.

Godofredus Kirch in Calendariis suis remedium in se aliisque expertum communicavit scilicet scarificationem pedis & emissionem sanguinis, quantum in aqua calida sine cucurbitularum suctione, sola lignei quasi cultelli pressionem obsequitur, in ipsa hora novilunii.

Certum est, quod scarificatio sub novilunio insignem prophylaxin

laxin adferat, uti & V. S., hirudines, tanto magis præſervationis curam formant.

Malum iſchiadicum.

Subjecta habet cum podagra communia plethorica ſcilicet ſanguineo - cholericæ.

Inſequitur quoque hæmorrhoidum præcipue externarum molimina aut internorum fluentium ſuppreſſionem, evacuationum ſangu. aſſuetarum neglectum, vinorum fortiorum, Hungaricorum &c. immoderatum uſum.

Conſpirat inde maxime cum podagra, arthritide, nephritide ſimplici & calculoſa.

Obſidet coxendices doloris & vehementia & pertinacia ſingulari ſævientibus.

In therapia acria & calida, ſi leniora ſint, nullum præſens ſtabile levamen, ſi efficaciora, certam morbi exacerbationem excipere quotidiana docet experientia.

Exempla curatorum per hæmorrhoidum reditum, hirudinum applicationem, V. S. ex aliorum æque ac ſuis obſervationibus allegat Stahlianæ Pathologiæ.

Varix.

Hominibus 40 & ultra annorum (raro infra) eveniunt.

Exiſtit primo dolor tenſivus ardens in femore (Schenckel) cum rubore, cum venarum inflatione, ubi parvæ etiam hinc inde ſe viſui produnt nigrae.

Tandem hinc inde fiunt noduli molles initio parvi oblongi ſine dolore niſi mutata aeris temperie vel aſſumptis cibis calidis, ubi valde dolent, ſed ſine inflammatione.

Nonnunquam quadantenus abeunt, quod ſi fiat lente & non omnino deliteſcant, ægrum non alterat; ſi vero ſimul & ſemel, gravia ſuſcitât ſymptomata.

Circa venarum valvulas contingere videntur.

Ortum & anſam nanciſcuntur a vehementi onerum in altum ſublatione cum magno niſu, ubi quidem maturam per Emplaſtra diſcuſſionem requirunt.

Vel oriuntur in gravidis, utero vaſa Iliaca gravius premente aut ſi nimium & juſto humilius conſideant, (vocant *Kinds-Beine*) & futura graviditate redire ſolent, item ſub vehementiore partus labore.

Vel

Vel ab internæ materiæ evacuandæ intentione.

Variçes nonnunquam sub vehementi retentione respirationis rumpuntur, vid. A. N. C.

CAP. X.

Historia 3. Convulsionis.

VAlet distinctio inter idiopathicas (sincerius epilepticas) & symptomáticas cum alio quocunque affectu magis minusque evidente conjunctas, quarum historiam ut carptim, in quantum nota est, subtexamus, ordinis & instituti exigit ratio.

Sunt vero causæ antecedentes affectus ejusmodi, quibuscum concurrunt non semper sed aliquando tantum.

1. Insignis sanguinis crassities, cujus exemplum vid. in Stahl, pathol. sub convuls.

2. Retrocessio ulcerosorum seroso-lymphalium humorum circa caput in infantibus.

3. Mucus pectoris tenax in iisdem.

4. Intestinorum fœces in Infantibus.

5. Lumbrici, item dentium expulsio minus succedens.

6. Morbi acuti, ubi quæ per ipsa initia invadunt, minoris periculi sunt, longe majoris vero si in ipso morbi statu, insuperabiles & funesti exitus, quæ in declinatione accidunt.

Quas omnes vero animi commotiones, si cum qualicunque corporali occasione concurrant, prompte revocant & intolerantissime exacerbant.

Partes vero præcipue musculosæ velluntur atque raptim trahuntur reciproce, per breviora temporis intervalla tam remittendo quam revertendo.

Invalescentes vero non solum motu sed etiam situ partes ipsas trahunt.

Accedunt alienatio cogitationis seu sensuum internorum obnubilatio, ut neque quid fiat, neque quid factum sit, desinente impetu, meminerint.

Pollicis in pugnum impressio sub initium paroxysmi & spumæ aut certo mucis salivalis ex ore effluxus magis sub finem ejus non nisi gravioribus convulsionibus junguntur.

Periodus lunæ phasibus respondens non rara est, sed explicatu difficillima. Exempl. vid. in Stahl. pathol.

Supereft ut de exitu nonnulla adjiciamus in variis morbis.

In Chronicis sane nihil æque periculi post se trahit, nisi impetu excedat.

Interim semper reformidanda est prompta harum assuetudo, materia & causa quamvis occasionali sublata.

In acutis, uti jam monuimus pejorem eventum plerumque fortiuntur.

In genere deteriores sunt, quæ adolescenti & adultæ ætati eveniunt fortiores tam extra acutos, quam in talibus; non item, si tenerimæ adhuc ætati eveniunt.

Minoris etiam sunt periculi, quæ ad epilepticas convulsiones extra acutos proclivibus obveniunt etiam in talibus quam quæ alias ignotæ erumpunt.

Illud item certissimum, quod convulsiones symptomaticæ minime certius & promptius percurentur, quam adfectu ipso tam in genere quam in specie secundum illam circumstantiam, quæ convulsioni- bus ansam præbuit, in meliorem statum traducto.

CAP. XI.

Historia 4. Epilepsiæ.

IN genere ad convulsiones æque ac ad præsentem proniores sunt, qui iracundiæ præcipiti & acri & pavidis animi angoribus præcipue indulgent.

Præter causas procatarticas modo allegatas (quibus addenda dentitio difficiliter procedens, mensium negotium impeditum, sperma sine exitu commotum, obstructio & inde cardiogmus infantum, das Herkgespann,) vehementes animi perturbationes, ira, terror gravissimus, hæreditaria transmissio, interdum fascino, imprecatio.

Externæ violentæ, illationis, incussionis, minimi tamen effectus sunt.

Corripitur itaque patiens repentinis motibus convulsivis vehementibus, ita ut mediocri cohibitione contra opposita nihil agatur.

Contentio est contumacissima corpus rigidum servans, motu omnino forti, nequaquam autem quiete ulla flaccida.

Dum

Dum in terram cadunt, statim sub initium manibus in pugnum collectis, pollices in hunc fortiter imprimunt, neque fere eripi illinc eosdem sinunt.

Si magna vi adhibita iis extendantur, universus paroxysmus fere etiam distrahitur, (quamvis, si per ipsa initia hoc fiat, hic effectus non æque subsequatur.)

Afficit convulsivus motus præcipue artus, simul etiam pectus & motum ejus respiratorium, ut non aliter contendendo fiat, quam alias sub voluntariis virium laboriosis contentionibus solenne est.

Illa propemodum diversitas attenditur, quod admodum junioribus sæpius caput vehementer exagitet, oculos distorqueat, maxillas ad stridorem dentium violentum corripiat.

Linguae exporrectio antrorsum indecens & minori & adultæ evenit ætati, adeo ut maxillarum & linguae motibus concurrentibus, hæc a dentibus graviter lædatur.

Uti vehementior illa oculorum distortio non adeo infrequenter durabilem post hoc strabismum post se relinquit.

Imo Epilepsia caput gravissime affligens sæpiusque invadens inauspicato stupefacit passim sensuum energiam & ipsius rationis promptitudinem.

Pariter ut violenta in teneris annis paralytodes impotentias uni aut alteri membro durabiles deinde aliquando intulit.

Ultimus effectus spumæ e glandulis salivalibus largior expressio & ante os effluxus.

Oculi sunt aperti, quanquam sensus sint impotes per totum paroxysmum, quo finito nullius rei recordantur, nisi quod adhuc dolores percipiant.

Ordinarie vero lassitudinis proportionatus sensus remanet non secus ac ab alio quocunque laborioso motuum genere.

Cæterum alii paroxysmum præsentunt, alios inopinato simul & semel ita corripit, ut nonnisi ad se reversi factum esse recordentur.

Sicuti alios vehementibus, alios segnioribus contentionibus exercet & hos magis in rectum tendentibus, daß sie wie ein Stück Holz erstarren.

Dantur similiter eorum exempla, quibus epilepsia in spermatis ejaculationem desit.

Tandem infrequentia etiam in hoc malo obvia notetur.

Peculiare est, quod Invasio hujus morbi insigniores lunæ mutationes imprimis novilunia & plenilunia, tum quadras ejus excipiat.

Vis adfuetudinis vero hic maxime valet, unde & inexpugnabilis fere contumacia pullulat, ut, quos adultos corripuit, illos vix amplius deferere pro certo habeatur.

Contra quibus junioribus ab infantia aut pueritia obtigit, circa pubertatis tempus, facilius iterum defuescit.

Ad prognosticam considerationem quæ faciunt, paulo ante memoravimus.

CAP. XII.

Historia defectus motuum

IN GENERE

& specie	1. virium.
2. paralyseos.	3. apoplexiæ.
4. syncopes.	5. lethargi.
6. deliriorum.	7. memoriæ læsæ.

Defectus motuum *imo virium.*

INter hos *virium prostratio* se nobis offert in variis occasionibus tam extra statum morbosum, quam in eodem.

Oritur hæc vel e repentinis terroribus, trepida æstimatione in rebus, ut videntur ambigui eventus & periculi plenis, cujus quidem exemplum suggerunt hæmophobi, quorum alii ex prolixiore graviorum vulnerationum mentione statim in largas sanguinis effusiones incidunt, plurimi in V. S. instruendæ apparatus virium motuumque omnium defectum patiuntur in lipothymia &c.

Vel a consumptione fatigatoria post labores, dolorum vehementiam, inquietudines, agrypniam, nutritionis debitæ energiam perverfam &c.

Præcipuum vero criterium virium vere fatiscentium exhibet pulsus parvus ac debilis, concurrente inquieta anxietate & desperatione de exitu salutari cum vero pervigilio *sine ulla manifesta causa.*

Ubi consideratione dignissima est distinctio inter vires amissas & omissas;

Nam-

Namque ut illæ non adeo peioris sunt ominis & facilius reparantur; ita hæ nonnisi admodum periculofam corporis constitutionem fequuntur.

Videmus hoc in acutis, contagiofis, peste, variolis, morbillis &c. ubi ille defectus non toti fpeciei proprius quafi eft & effentialis, fed tantum accidentalis per individua.

Imo non raro per malam tractationem vel etiam gravia animi pathematum accidentia inducitur.

Paralyfis.

Idiopathice fubjaciuntur huic magis feniores & quidem vel poft evacuationes fanguinis affuefactas fed temere neglectas & fpafticos quofdam affectus, aut congestorios, gravativos & tenfivos, poft affuetam ebriofitatem cum plethora conjunctam, vel a graviffima ira, terrore, mœrore terroribus interpolato.

Symptomata fuccedit Epilepticis diuturnis, magis vero fcabiei, ulcerum, variolarum malo fucceffui, tum etiam dislocationibus, diftortionibus per incuriam famulitii in infantili ætate.

In media adolefcente poft fpafticas dolorificas exagitationes; unde ajunt: *der groffe Schmerz habe das Glied ganz zu fchanden geriffen.*

In virili quoque poft Epilepfiam, rheumaticos dolores, exanthemata ulcerofa, fcorbutica temere cohibita, externas luxationes, contufiones &c.

Aboletur autem plerumque & fenfus & motus feu in parte exigua, ut fphinctere ani, veficæ, musculo linguæ, laryngis &c. feu diffufiori, pede, brachio.

Habet interim gradus fui, ut plenaria omnem fimul tonum auferat adeoque pars insigniter infletur ac flaccefcit.

Hanc ordinarie fere repentinus excipit fphacelus,

Si vero huic ipfo congestionis actu potenter occurratur, fuccedunt pedetentim ariduræ in moderatiore nempe paralyfi.

Obfervavit D. Stahlius, omnes, quotquot linguæ paralyfi correptos ipfi videre contigit, fucceffivam memoriæ debilitationem & puerilem quafi infipientiam incurrifse; porro juniores tales, diu fuperftites, annofiores vero recrudefcente forte paralyfi aut paraplexia potius fato fuo defunctos fuiſſe.

Conjuncta hæc est cum insigni aliqua cerebri vel cerebelli labefactatione, unde ortum ducit labes memoriæ & phantasiæ, stupor &c. ex coll.

Idem mirificam veræ paralyseos annotat infrequentiam.

Quoad prognosin intractabilis curatu est, maxime inveterato malo & in annosis; neque sponte unquam solvitur;

Nisi quod exquisitos activæ intentionis motus in ira & in summis periculis incendii &c. hic salutis fuisse exempla, quanquam rarissima, doceant.

Spuria Paralysis dicitur, si alterutrum tantum vel sensum vel motum violet, altero superstite, quin sensu exacerbato.

Hemiplexiam nuncupant, si alterum totum latus dimidium corporis ejusmodi infausta motus sensusque destitutio occupet.

Quo magis hæc exquisite cohibuit omnem motum, eo breviori tempore funesta est, imprimis ob respirationis gravissimam læsionem thoracis illo latere immobili reddito, coorientem.

Latus abolito tono, visitur livore ecchymomatico suffundi.

Differt hæc quidem vitæ periculum ad aliquot menses imo unum vel alterum annum.

Fit tamen, si totum latus & ita capitis etiam medietatem affecit, crebrior hujus transitus in plenariam Apoplexiam, quam nudam paralyfin.

Loquelam vel totam vel solummodo distinctam amittunt.

Convulsivos quoque motus sani lateris, Cynicum spasmus, turturam faciei supervenire non infrequens est.

Obtingit nonnullis Hemiplecticis alterius lateris correpti spha-celus, antequam plane emoriantur.

Apoplexia sanguinea & serosa.

Subjacet ætas senilis, non puerilis aut adolescens. Sanguineæ quidem viri a 45-50 annos magis quam ulli juniores, serosæ vero pro- vectiores, lautæ diætæ &c. vegetiores adhuc & plethorici.

Cooritur repente sine evidentibus causis vel sequitur tales ante- cedentes scilicet exonerationum sanguinis spontanearum hæmorrhoidalium aut artificialium suppressionem, fonticulorum, ulcerum manantium, sudorum pedis spontaneorum, coryzæ, tussis humidæ ad- fueræ cessationes.

Item

Item post sanguinis exagitationem, subitas refrigerationes, imprimis capitis congestionum catarrhalium ad interiora capitis ex his causis coacervationem, vehementes cerebri concussiones, strangulatorias jugularium vasorum cohibitiones, immanem inebriationem, iram, terrorem panicum &c.

Præcurrunt familiariter vertigo, sonitus & susurri aurium repentini, nec minus oculorum splendores transitorii & contra subitæ obfuscationes, visus sensationes.

Diversa est gradu, dum alia præcipiti omnium motuum vitalium sensuumque amissionem adeoque mortem inferat:

Lenior vero sensum & motum quidem præcipue hunc tollat, relicto tamen pulsu cordis & arteriarum.

Interdum etiam mediocris movendi potentia remanet, quæ tamen ipsa mature evanescit.

Duplex illa circumstantia in hac usitatissima est.

- 1.) Inflatio vasorum circa tempora & rubor aliquis genarum.
- 2.) Stertor e pectore seu sibilus tanquam ab infarctu aliquo in bronchiis liberæ respirationi resistente.

Totum corpus non friget sed tepidum manet.

Oculi communiter aperti sunt & clari sub hac tamen differentia in levioire malo. 1. sehen sie ganz gläsern. 2. pupilla magis est dilatata. 3. der Widerschein vom Licht und Fenster ist ganz alterirt, es ist keine rechte Spiegelung mehr objectorum versus oculum.

Si contra nebula infecti appareant, pessimum signum & lethale est.

Pejor est sanguinea quam serosa.

Rarus est hic affectus, paralyti tamen frequentior.

Si levior sit & vel in paralytin desinat, vel remittere appareat, serius ocyus majori energia reverti solet.

Et qui semel hac tacti sunt, rarissime alio morbo intereunt, quam hujus repetito vehementiori insultu.

Multi pro apoplecticis efferuntur, qui thoracis potius spasmo interiere; ubi quidem rubor genarum, apoplecticis senioribus cum phthificis pessime habentibus communis, considerationem meretur.

Serosa definit in senibus pituitosis, languidis, morientibus in excretionem spumæ ante os

Definit communiter cum motibus convulsivis, imprimis circa caput, imo vix alibi ex coll. St.

Sanguineorum apoplecticorum mortem certius insequitur copiosi eruptio sanguinis e naribus & infundibulo, item protuberantia oculorum, inflatio faciei & maxime vasorum jugularium.

(Notatu non indignum est, quod fœminæ, licet torporem, marcorem, corporis rugositatem, dentium lapsum, incessus labefactionem citius viris incurrant, tamen diutius vividam energiam vitalem conservent, nec adeo sæpe ac viri apoplexia, sed ad summum catarrho suffocativo &c. decedant.)

Differentiam hujus a suffocativis motibus, asthmate convulsivo &c. constituit horum indoles aliis ætatibus etiam communis, non tam facile quam apoplexia paralytodes eventus post se relictura, denique etiam ope medica curatu facilior.

Quoad curam Langius ex multa experientia sal vitrioli laudat, ubi tamen semper magis cardialgico - suffocativum quam simpliciter apoplecticum statum fuisse suspicio est.

Alii adhibuerunt V. S. ex jugularibus item scarificationem narium ægyptiacam.

Syncope & Lipothymia.

Gradu distinguuntur, diversa tamen apud diversos acceptione, magis tamen recepta, ut hæc leniorem, illa fortiorem gradum denotet.

Accidunt magis melancholicis, phlegmatico - melancholicis in morbis chronicis & acutis &c. item aliis a laboribus insolitis a sanguinis repentinis & largioribus profusionibus, doloribus, metu.

Alias etiam & imprimis in viribus ab aliqua hæmorrhagia emissis, solenne est per somnum lipothymias, syncopen, imo mortem obrepere. Quo respectu etiam puerperis magis exhaustis non facile sine sollicita observatione illarum sub somno, ille libere & largiter concedi solet. ex coll. Stahl.

In utraque est repentina virium non animalium solum sed & vitalium disparitio, ut sensus & motus imo pulsus etiam officium suum amisisse videantur;

In priore cum plenaria ἀσφύξια seu pulsus cessatione & respirationis omissione;

In posteriore vero cum debilissima pulsatione, imo tremore solum cordis cum respiratione vix sensibili.

Communissime pallent & frigent ad minimum in extremitatibus: oculos habent clausos aut ad minimum torpidos: totum corpus minime riget, sed torpescit & flaccescit; multo minus manuum aut pollicum ulla est impressio.

Os clausum, sed non constrictum est, vix unquam, nisi in adfuetis indecore hiat.

Syncope his omnibus ita eminenter est conspicua, ut ab illa nulla alia re differat, quam sub diuturniore duratione omnis rigor emanat.

Quod si vero hæc ad mortem vergat, hominem sub paroxysmo flaccidum reddit; morte vero perpeffa rigidum, præcipue sub ultimo convulsionis molimine.

Qua circumstantia etiam spasmi syncopen æmulantur a morte diversi, dum hi rigidis tensionibus incipiunt, mors vero a flacciditate in rigorem corpus devolvit.

Lipothymia igitur discernitur ab Apoplexia, quod in illa 1. oculi non sint aperti, 2. facies aut genæ non rubeant. 3. pulsus non omnino cesset, quamvis satis sit debilis. Quorum omnium contrarium fit in apoplexia.

Lethargus.

In hoc patiens non solum summe propendet, sed etiam præcipiti nonnunquam lapsu ruit in profundum somnum.

Pulsu, calore, colore, respiratione non multum a statu secundum naturam diversis;

Cum somni vero tanto successive augmento, ut non solum ægrius & citari possit æger, verum etiam, licet excitetur, sui & quarumcunque rerum immemor sit, & ita magis semper in soporem recidat, & quarto vel sane vix ultra septimum diem mors sequitur: nisi insperata aliqua eruptio purulenta ex infundibulo vel naribus vel auribus succedat & ipsa ætas adhuc sit vegetior.

Prognosis itaque est, nisi hæc fiant & ubi nihil ad se redeunt, vel plane non amplius excitationi parent, lethalis ordinarie eventus.

Coniunctum est lethargo aliquid motus febrilis levioris non tamen in se acuti vel exquisiti.

Differt interim a comatibus, quod 1. illa præcipue febrem comitentur. 2. non conjuncta sit illis oblivio, sed levius delirium.

Subiecta Phlegmatica huic subjacent; unde ad 40 an. ætatis somnolenti pinguiores lethargo & apoplexiæ serosæ expositi sunt & succumbunt.

Delirium & Mania.

Deliriorum duo genera statuemus:

I. *Pathetica*, quæ directe magis & simpliciter mentem afficiunt. Occasionem hæc nanciscuntur 1. vel a nimia memoriæ atque phantasiæ concitatione & plus quam ferre possint, exagitatione.

Imprimis si hæc etiam ad neglectum necessarii somni extendatur, vel ita vivida atque importuna inde fit, ut etiam sub somno, infomniis vividis omnem quietem pessundet.

Unde multa suppetunt exempla deliriorum ab intenta discendi, speculandi imo effingendi assiduitate nascentium.

2. vel ab animi pathematibus cum Phantasiæ fortibus impressionibus.

Unde alibi anxius terror ab impressione spectri, alibi personalis Erotomania cum perpetuis memoriæ præfigurationibus, alibi ambitiosa superbia a mentis sanitate abalienarunt.

Mirum quantum contribuit quoque iracunda dispositio ad fovenda, maxime autem determinanda deliria, ut, undecunque orta sint, furiosa, temeraria, violenta fiant.

II. *Sympathetica* ad tres classes reducenda:

α) *Libidinosa* generaliore sensu (non æque personalis Erotomania) in feminis *furoris uterini* nomine notari solet.

Oritur a spermatis commotione sine exitu sub libidinosis speculationibus & desideriis.

Obvia sunt hujus specimina non rara in Monachorum & monialium claustris.

β.) *Melancholica.*

In hac se specialissime nobis sistit *Melancholia hypochondriaca* cum ingente semper sanguinis spissitudine ad actualem obstipationem pro nam, conjuncta.

In hac, nisi quidem perpetuo aberrant, ad minimum patientes

non

non liberi sunt a frequentibus & levibus solum perturbationibus anxii, tædiosi, tristibus, plorabundis.

Sicut etiam suspiriosi sunt cum angustiis & de breviori vitæ ambitu speculantur.

Quæ omnia circiter si intercurrent, implicationes præsentissime augent.

γ.) *Febriles.*

Ubi notandum, quod hæc febribus superveniant jam vere periculosis.

Obversatur hic sæpe animo depulsio molestorum, scilicet hostium, spectrorum item actualis evasio e summo æstu, angustiis, injustis detentionibus.

Quemadmodum etiam morti propinqui suam domum ex hac aliena, uti putant, ad sua hinc abire solenniter contendunt.

In chronicis deliriis.

Observavit Valleriola plus simplice vice, vix quemquam absolute rationi contraria agitare & perpetuo mente revolvere, sed quod in una prima hypothese falsum aliquid quasi supponant, cui plures deinde alias consecutiones magisque adjiciant.

Exacerbantur hæc aut cito a sanguinis expansione scilicet post ingurgitationem spirituosorum potuum, solis æstu in diebus canicularibus, unde Germ. die schweren Monathe, welche dergleichen Zufälle dergestalt rege zu machen pflegen.

Specialissimæ indolis est *Rabies canina*, & quæ unice huic comes observatur, vera *Hydrophobia*.

Hæc nono demum die post morsum impetum rabiei exhibet, tranquillo interim quantumcunque & vix pensitabundo vel timido animo.

Ubi prævaluit, vix ulla spes evadendi remanet, imprimis in hydrophobia omnem medicamentorum ingestionem respuente.

Sicca respuunt & mordendo avertunt (sie beissen um sich) ad liquidas formulas facillime subeunt convulsiones.

Neque minus abstrusum & admiratu dignum est quod præsentissimum remedium sit aliquid (imprimis cor, hepar, cerebrum) et tali vel simili rabioso cane desumptum. Ex coll. St.

Mania inter hæc est fortissimum, sui & omnium notiorum penitus oblitum, audax, truculentum, cædes & gravissima quæque minitans.

Tales Maniaci non solum omnes aeris injurias spernunt, sed & nudi fere, dilaceratis vestibus asperrima hyeme sine ullo frigoris sensu incedunt & tamen corporis eximium calorem conservant.

Concurrit (uti omnibus communiter deliriis) pervigilium, si vero dormiunt & evigilantes antiquum obtineant, tanto pertinacius habendum est malum.

Memoriæ Desipientia.

Quandoque tanta est, ut ipsum suum nomen obliviscantur, unde taciturni sunt & rerum velut omnium incurii: Inter sermones etiam circa ipsos de ipsis institutos nihil horum attendentes.

(Levissima internorum sensuum vulgo habetur memoria. Sicut autem certo respectu cogitationis materiam suppeditare debet, ita ab ipsius læsionibus varia in posterum phantasiæ & judicii vitia pendent & sequuntur. Olivionem etiam invalescentem stupor animi sequitur, quem somnolentia vel phantasiæ deliræ comitari solent. In vitali negotio neglectus succedunt, cum plena tandem universæ œconomiæ labefactione.)

Ubi contra Melancholici timidi, suspiciosi, & quæ circa ipsos agitentur, curiose attenti esse solent; vel uni rei ita cogitatione inhærentes, ut ad loquendum vel respondendum suscitati, de illa re vel ad minimum de circumstantiis ad illam rem collineantibus omnis sit ipsorum sermo.

(Debilitatio memoriæ per abusum ejusdem differt a reliqua obliviositate aut simplici debilitate, quæ non tam nudum defectum, quam confusionem memoriæ constituat, adeoque deliriis propior sit.

Insignis memoriæ læsio ab externis læsionibus, contusionibus, concussionibus gravissimis, doloribus, deliriis, apoplecticis rudimentis, tanto difficilioris sunt prognoseos.)

Invalescit hoc malum eoque, ut etiam excrementorum reddendorum veluti obliti, illa temere dimittant, non ex impotentia retinendi, sed ex oblivione fecedendi.

Si conjunctum sit paralytodes quiddam circa caput, linguam &c. irre-

irreparabile communiter est malum, tanto magis, si ortum traxerit a vita dissoluta, ebriosa.

Rarius concurrat tantus stupor, ut magis quam brutorum instar, exquisitissima memoriæ & phantasiæ abolitione, non aliter ac stipites & caudices trudi & duci oporteat, id quod perfecta est *stupiditas*.

PARS II. SPECIALIS.

MOTUUM HÆMORRHAGI-
CORUM

ET

MORBORUM CONSEQUEN-
TIUM HISTORIA.

CAP. I.

Historia Congestionum ad Caput.

ART. I. Cephalalgæ.

II. Cephalææ.

III. Doloris gravedinosi.

IV. Ophthalmiæ.

V. Odontalgæ.

VI. Hydrocephali.

a.) Cephalalgia sanguinea.

EXperiuntur hanc floridi sani plethorici animo & corpore vigen-
tes, pueri a narium hæmorrhagia emanente, viri ab evacuatio-
nibus sanguineis assuetis suppressis & neglectis; fæminæ a mensium
turbis.

Annosiores quoque cessantibus solitis hæmorrhoidalibus erupti-
onibus non solum vertigine, stupore & inertia in- & externorum sen-
suum, sed imprimis etiam sensibilibus hujusmodi doloribus exercen-
tur.

Concurrunt ut causæ remotæ insignes animi & corporis motus, assumpta spirituosa, tempestas calida, turbida, ventosa & pluvia, imo odor penetrantiorum.

Exerit se vel circa totum caput vel communissime in sincipite, in fronte, per tempora, sursum ad bregmata, imo familiarissime ad radicem nasi, ut patientes juxta intimam narium ardorem & in osse ethmoideo eximiam pressionem accuset;

Simul vero in intimis oculorum bulbis & prementem graviter & compungentem dolorem.

Jungitur ordinarie calor, tactui manifestus circa frontem atque tempora & rubor faciei (nisi quod spasticus dolor intercurrat, quo casu pallor aut magis distributus rubor locum habet.)

In spongiosioribus adest faciei turgescencia & inflatio aut certe vasorum temporum & jugularium.

Quin etiam oculi, si non exquisite rubent, vascula tamen inflata gerunt & liberiore lumine offenduntur.

Decedunt iterum hi dolores vel 1. successiva remissione, sat mature in junioribus, tardius in senioribus & præcipue feminis, tardissime in jam assuetis succedente.

Vel 2. sanguinis eruptione sincera, qua præcipue juniores sublevantur, dolore sæpe in momento evanescente.

Aliis etiam obtingit eruptio gravedinosa e naribus vel lippitudo ex oculis: in gravissimis & vere inflammatoriis causis tandem eruptio puris e naribus vel auribus; sed hæc hujus loci non sunt.

Quibusdam vero per ejusmodi evacuationes non sedatur, sed certum insolendi & durandi tempus velut periodicum servat.

In Therapia consulendum est per peritam mitigationem, diversionem, subtractionem & præcipue revocationem ad propria sua loca & exitus.

(Externe pediluvia potenter avocant.)

Præservative diæta circa cibum, potum & motum, tum excretiones decentes bene instituenda.

β.) Cephalæa.

Est dolor capitis ejusdem cum præcedente indolis continuus vero & pertinacior, in plenam consuetudinem per causarum frequentiam deductus.

Sumit initia a coacervatione sanguinis & restagnatione circum-
tum caput cum vel sine inflatione & rubore faciei insolitis ;

Cum dolore exquisito, enormi, tensivo, pungente, vibratili
contusorio cephalalgiam gradu superante, qui a levi motu capitis &
corporis evadit pulsatilis, pulsus arteriarum æmulans.

Comitante apud alios quidem ardore insigni, apud alios vero frigo-
re etiam eccellente, & hoc quidem in ipso magis vertice per ambitum
bregmatum ;

Quam constitutionem appellant Erysipelaceam, aut si rubor de-
sit, si vel maxime frigus absit, Erysipelas album, die weisse Rose & tan-
tæ quidem est pertinaciæ, ut, nisi illi dexterrime consulatur, non so-
lum diu duret, sed etiam ne quidem unquam plane cesset.

Fæminis hoc magis est familiare, in viris eveniens plerumque
venerei coaguli quid habet in recessu.

Quod si vero dolor hic capitis citra evidentes sanguinis concur-
sus eveniat, Rheumaticæ est indolis.

Qui quidem uti & ceteri affectus Rheumatici magnum habent
consensum cum V.P. & hypochondriorum turbis.

Turbatis enim & regurgitantibus hæmorrhoidibus in- & exter-
nis simul cum aliis passionibus vel complicatur vel illis mitescens
succedit magisque invalescit.

(Nisi quidem prorsus in unum locum infixus pendeat a constitu-
tione ulcerosa vel jam ulcerata, eaque vel simpliciore ab initiis scabi-
oso-impetiginosis aut circa parotides ulcerosis, per externas violen-
tas contusiones, vulnerationes, ulcerationes male tractatas; vel a ve-
nereis ulcerationibus subcutaneis aut psoricis leprosis.)

Si causa serosa subsit & per serosas excretiones exitum crebrum
& facile adipiscatur, promte repullulat imposterum.

Calvariæ vero cariei damna sunt gravissima, pertinacissima.

In demortuorum hoc affectu cadaveribus sub pericranio magna
reperitur lymphæ lentæ acris stagnatio, sæpe & osse cranii arroso ex-
istente.

Distinguitur Cephalæ dolor a reliquis, quod non sit adeo cali-
dus, sed magis falso ardore rodens, non tam tendens quam pandens,
quasi sensu premens, non tam lancinans quam acriter morficans, te-
rebrans.

Pulsatilis etiam non tam lancinantem, quam crassæ & latæ per-
cus-

eussionis gravis sensum imprimi, als wenn ihm ein Hammer auf dem Haupt schläge.

Præcipue vero quod continuus sit, nec unquam vere in solidum desinat, sed circa verticem & occiput quasi defixus ad tempora etiam porrectus, modo cum temporibus sinciput & intimius oculorum bulbos acerrime compungat & quidem constanter nocturno tempore eximie exacerbetur, idque eo magis, quo magis corpus per quietem incalescit, præsertim in plumaceo lecto, unde vulgo: diese Schmerzen leiden die Federn nicht.

Cephalæa eaque gravissima in maxime repletis apoplexiam futuram præfagit. Forest. ex Arnold. v. Novillanovam.

In Therapia dolorum capitis optimum effectum præstiterunt, si opus sit V. S. in pede circa æquinoctia repetenda, pediluvia, temperantia nitrosa, alvum laxantia.

Externe Camph.

Vitanda calida volatilia

γ.) Dolor capitis vehemens vere convulsivus spasticus.

Qui quidem rarus est nec tamen absolute rarissimus nec occupat totum caput, sed sæpius hemicranicus.

Huic adsunt sæpe nausea, conatus vomendi, motio mentis, summa inquietudo, oculi extra orbitam quasi expelluntur, imo sæpe plenaria est ἀμαύρωσις a dilatione pupillarum eminente; hinc vulgo: es reiße ihnen die Augen aus dem Kopff, es reiße ihnen den Kopff ganz zu schanden.

Comitantur nonnunquam convulsiones epilepticæ.

δ.) Dolores capitis catarrhales seu gravedinosi.

Coniunguntur gravedini, dem Stock-Schnupffen, impeditionem fluxus successum stipanti;

Quæ cunctatur quasi & progressu destituta urget & incumbit circa infimam frontem, circa os Ethmoides ubi tensio quædam sensibilis imo pressionis sensus percipitur.

Quod simul oculis molestiam faceffit, ut hi velut pondere pressi torpeant & quasi defatigati conniveant, sæpe etiam madeant, imo ad tempora se diffundit; es drücket die Stirne nicht anderst als wenn ein Stein

Stein

Stein da läge: Können kaum die Augen dafür aufthun, es drücket in den Augen wie Sand.

Augescit hic dolor eousque, ut non solum fremebundum sensum, sed etiam compungentem in fronte & per tempora sentiant, imo motum vibrativum a nudis compunctionibus diversum: Es summet, tönet ihnen im Kopffe, reisset darinnen, fährt ihnen durch die Schläfe etc.

Cum inertia peculiari sensuum internorum ad cogitationes, fastidio potius & somnolento quodam stupore.

Occupat sæpe summitatem capitis extendendo se quoque ad occiput & imprimis processus mastoideos, comitante sæpe vertigine.

Si nimis invalescat, gravioribus malis cum tempore ansam præbet, præcipue concurrentibus vertiginosis pathematibus; & non raro alterationes per universum corporis habitum cooriri solent, nempe modo horripilationes, modo æstus vagi & quidem tanto magis frigidiori humida anni tempestate.

Si diutius perstet, infert etiam familiariter auditus quædam incommoda scilicet modo dolorem obtusum, modo auditus hebetudinem, sæpe molestum tinnitum, si non perpetuum, vagum tamen & sæpe recurrentem, hæcque tanto certius, ingruente simul & semel gravedine.

Quid! quod, licet rarissime, veram otalgiam parturiat, cum aut sine dura parotidum inflatione.

Obtundit simul etiam gustum & olfactum, uti ipsa fluens coryza solet, & patitur interdum satis notabiliter ipsa concoctio, ut partim nauseam partim flatulentiam post sese trahat, qualia symptomata, nisi recte dignoscantur, sæpe ægrum & medicum anxium reddunt.

In leviori malo solvitur dolor, erumpente fluxu narium catarrhali.

Sic etiam in congestione non simpliciter serosa dolores non solum acutiores, ardentiores cum singulari tensionis atque gravitatis prementis sensu imo frementis & semistupida somnolentia sentiuntur, sed etiam cum valde familiari, pro qualitate acrimoniæ illius rheumaticæ, febris acrioris concursu.

In junioribus non tantum habent periculi, nec inepte inde apoplexiæ, uti a quibusdam factum, præsagiendæ sunt.

6.) Ophthalmia.

Interdum ex congestionibus & infarctu sanguineo cooritur inflammatorius ardor, ubi oculi apparent rubore perfusi & vascula sanguifera, quæ per illos excurrunt sanguine turgida.

Multis, non tamen omnibus, evenit una dolor lancinatorius, velut in intimiori oculi bulbo.

Aliis adest gravissima passio in oculis præcipue alteratio etiam sine insigni rubore fere tamen cum aliquo tumore & protuberantia oculi: cum dolore vero quasi in medietate immani, cui fere totius capitis in illo latere dolor jungitur.

Concurrit communiter cum hoc dolore ploratus seu fluxus copiosus ex illo oculo, imo subinde etiam ex ejusdem lateris nare.

Febrilis item per universum corpus motitatio aliqua complicatur plerumque, ut vagis modo horripilationibus, imo extremorum artuum quasi perpetuo frigore afficiantur, intercurfantibus exæstuationibus volaticis.

Quo magis assuefit, sæpiusque recrudescit, eo pertinacior observatur.

7.) Otagia.

Præcesserunt communiter cephalalgia cum nonnullis circumstantiis supra dictis.

Innititur communissime inflammatoriæ stasi (quæ tamen nunquam tempestivam discussionem admittit) evenitque subjectis ad catarrhos & Rhevmata peculiariter aptis,

Dolor intus in aure lancinationes fere intolerabiles efficit.

Qui tamen externe percipitur, si tumor parotidum concurrat.

Quoad prognosin, si plus semel semitam hanc instituit, ea non raro repetit & habitum assumit.

8.) Odontalgia.

Distinctio inter Idiopathicam & symptomaticam bene attendenda est.

Illa frequenter oritur a moliminibus dentitionis, præsertim dentium geminorum vel aliorum dentium majorum molarium, occasionem tanto majorem nacta ex concurrente in tali subjecto plethora & congestione sanguinis.

Dentem immediate & solum occupat, symptomatice contra complicatur cum hemicranico totius illius lateris capitis seu statario seu vago dolore.

CAP. II.

Historia Congestionum ad Pectus.

- ART. I. Tuffis sicca & humida.
 II. Asthma h.& sic.& convuls.
 III. Scirrhi pulm.
 IV. Vomica pulm.
 V. Phthisis.
 VI. Peripnevmonia.
 VII. Angina.
 VIII. Catarrhi suffocativi.
 IX. Hydrops pectoralis.

a.) Tuffis pectoralis.

Sicca exercet magis juvenes floridæ & plethoricæ constitutionis scioris plerumque & strictæ texturæ, post hos virilem & senilem prægressa assuefacta dispositione.

Hanc interna causa scilicet infarctus sanguinis in vesiculis pulmonum ad excretionem tendentis proprie magis producit sine concurrentibus externis.

Sequitur etiam scirrhosus nodos in pulmonibus, secundum observationes Stahlî maxime in ejusmodi tufficulosis post mortem inventos.

Diuturna est & quasi perpetua, aut revertitur ad minimum ob exiguas quaslibet occasiones, diætæ acris, tempestatum &c.

Facit aut fovet *Φθίσεως* suspicionem, neque humida est unquam, nisi insignis incalescentia febrilis concurrat, aut purulentæ & saniosæ materiæ proventus vel per accidens ex tempestatibus constitutione catarrhalis ad pectus confluxus oriatur.

Si hæc patientem adeo vehementer divexet, ut sæpe vix ad se redire vel spiritum recipere valeat, *ferina* vocatur.

Signa diagnostica a tussi hypochondriaca sunt, quod hæc sicca magis & effera existat, vocem sat illibatam relinquat, aut solum cum sicca quadam raucedine, post pastum, motum adscensorium increbescat, aerem profunde in pectus adduci sine sensu permittat & denique concussiones hypochondriorum sensibilibus magis exciter.

In cura sicca tussis V. S. profuit maxime & stagnationis discussio.

β.) Tussis catarrhalis.

Huic sicuti magis subjecti sunt humidiores phlegmatici, ætas puerilis & senilis præ mediocri; ita hic plus juris habent causæ externæ, aer frigidus-humidus, colli & pectoris refrigeratio præcipue post motum calidum, halitus coagulantes, interne enormis ferorum humorum spissitudo & tenacitas.

Exerunt patientes lentam & nauseosam mucositatem sub tussi, quam circa infundibulum vel faucium angustias hædere sentiunt.

Si vero cum copioso lento sputo post pastum sese exerat, & ita vomituritionem provocet, certius ex œsophago & ventriculo assurgere & non nisi per consensum tussim excitare dilucescit.

Raucedinem non perpetuo conjunctam habet hæc tussis, præsertim humidior, sed aliquam tamen notabilem soni vocis flacciditatem quasi & extenuandæ præsertim vocis impotentiam; sicciore vero hujusmodi tussis, ut communiter violentior & magis irritativa est, ita habet etiam asperitatem & raucedinem vocis certiore comitem.

Solet etiam hæc non æque diu durare, sed 2da in tertiam septimanam mitescere pro subjectorum tamen diversitate varians.

Discernenda hæc venit a præcedente suspecta & magis periculosa; phthisicos enim catarrhis gravedinosi simul obnoxios esse, raro accidit.

Tussis etiam quædam consuetudo observatur, ut statis temporum mutationibus repullulet certius, vel si hoc non fiat, nec alia evanescit tali tempore vel sponte eveniat, vel arte substituatur, pejus inde habeant præcipue annosiores etiam catarrhi suffocativi, παραλυτικέςων affectuum vel appetitus & digestionis læsionum successui inde expositi.

Cæterum *tussis habitualis* quando evadit, insigniter humida est, neque

neque materia decolor purulenta aut saniosa, multo minus sanguinea aut sincerus sanguis ejicitur, per plusculos vero dies prodiens interdum pulposa fit & quasi viridescens, innoxia tamen.

Concurrit nihil tabidi aut hectici, & ab opiatorum usu, si non melius, certe non pejus, habet æger: cum phthificis illud nunquam non summopere noceat.

Datis mediocriter purgantibus, nulla valde sensibilis virium fatigatio, nec caloris præternaturalis emicatio, sed potius levamen notabile percipitur.

γ.) Asthma humidum & siccum.

Utrumque minus familiare est admodum juniori ætati, nisi a læsione magis violenta, scabie vel simili circa caput impetiginoso inquinamento retropulso aut variolis, quanquam hoc plerumque in Phthisin exeat.

Siccum tamen magis obtingit juniori aut primæ virili ætati strictioris potius quam porosi habitus, humidum magis senili.

Illud frequenter fomenta habet hæmoptica phthifica aut ad minimum congestiones sanguinis, non raro a scirrhosa pulmonum constitutione; in feminis sæpe a mensium vitiis.

Adest huic respiratio difficilis cum acuto sibilo & sono; non autem brevis est respiratio; siquidem haustum aerem communiter diutius retinent.

Non adeo jugiter Tussis conjuncta est; sed fere magis statum est matutinum & vespertinum & alterationibus frigidi aeris accedens vel acrium vaporum haustui hoc asthma longe citius irritantium quam humidum.

Durat ad multos sæpe annos imprimis si humiditas, quantum possibile, arceatur, neque phthifica corruptio undecunque prævaleat.

Cum facile exacerbetur, in Therapia cavendum, ne per expectorantia humores copiosius adducantur, unde scirrhorum ulcerosa corruptio, adeoque phthisis & hectica expectanda.

Humidi subjecta senilia scilicet aut phlegmatica succulentiora juniora, cum jam memoravimus, reliquas historiæ circumstantias percurremus.

Adest videlicet vehementior sibilus, fremitus & quasi spumidæ e-

bullitionis sonus sub respiratione, laboriosiore, brevior & coarctationis & quasi renifus cujusdam sensu in pulmonibus.

Jungitur ordinarie notabilis raucedo seu ad minimum asperitas vocis cum jugiter molesta tussi subinde aliquid tenacis materiæ seu mucii excutientis;

Quanquam hoc communiter sine notabili levatione angustia, nisi asthma plane temporarium sit & ipsius tussis symptoma.

Diuturnum plerumque est sine insigni remissione, ægrumque per multos sæpe annos contumaciter comitatur; & hoc tanto magis in annosioribus, ubi irreparabilem aliquando pertinaciam induit.

δ.) Asthma convulsivum seu spasticum.

Est vel magis ficcum vel humidius & vel idiopathicum vel antecedentium asthmatum, præprimis tamen sicci symptoma.

Familiarius est quidem junioribus, evenit tamen & annosioribus præcipue illis, qui assuetas sanguinis emissiones neglexerunt.

Infert positivam potius compressoriam cohibitionem ac veluti renifum quendam, quam solam impotentiam & virium ad respirandum defectum, qualis in catarrho suffocativo accidit.

Ingruit quasi derepente idque vel uno impetu vel brevi insigni incremento, sicca magis quam humidæ indolis.

Raro persistit diu & jugiter & vix ultra tertium diem, frequentius paroxysmos quasi format, quieto prorsus, quod vacuum relinquit, corpore.

Est affectus summe suspectus neque fere vivaces relinquit ægros, præcipue si frequentius aut importunius recurset aut prorsus pluribus diebus justos quasi paroxysmos formet, ubi quidem multo pejus est præsagium, quia communiter febris complicatur, cui quocumque modo aliquid convulsivi jungi pessimum est.

ε.) Scirrhusi pulmonum nodi.

His vexantur subjecta ficciora calidis potibus, vino, Spiritus Vini addicta vel medicamentis calidis abutentia, plethorica, motus corporis nimios molientia, quæ interdum sicca tussi & respirandi difficultate per annos increbescente & sicco quodam asthma per multos annos laborant.

Quæ tandem commota vel sponte vel arte copiosa congestione sputi ad pulmones, purulenta rejiciunt, imo si cohibita inutili illa expecto-

peccoratione siccitati restituantur, egerunt nonnunquam cum tussi tophacea frustula.

Inventi sunt in cadaveribus eorum præcipue qui alio affectu decesserunt, sine ullo horum indicio aut suspicione.

Stahlius fatetur, sibi non occurrisse nisi in juvenum pulmonibus usque ad 25 annos sortitorum.

Sunt plus minus duri, albi atque pallidi, dissecti pallido-lividam faciem anteriorem & in sui medio mucum tenacem offerentes, imo sæpe ex hoc & pulverulentis per respirationem haustis corpusculis a feminis milii ad cannabini magnitudinem.

Quoad prognosin resolutioni vix obsequuntur, diuturna vero mora magis aucti majus reddunt periculum, unde maxime probabile, phthisin a talibus initium sumere, imprimis quæ simpliciter magis ulcerosa indicari potest a febre concomitante minus importuna & non insigniter inflammatoria.

§.) Vomica pulmonum suppuratoria.

Præcedenti malo longe infrequentior est & verosimillime ab ejusmodi scirrhis magis repentina & impetuosa stasi ortum trahit.

Si actu suppurescat individuum habet comitem febrem lentam hecticam vago motu subinde exæstuantem, quæ tamen non tam proprium vomicæ sed etiam reliquæ ulcerationis phthisicæ symptoma est.

Jungitur feбри huic sæpe calidæ tussis, dolor præsertim sub tussi interlancinans (extra hanc & sub ordinaria & fere brevioris respiratione obtusus) qui in dies augetur, respirationem magis magisque impedit & denique exquisitus evadit.

Post hæc omnia repente suffocationis accidit periculum & moles puris subcruenti e faucibus erumpit.

Tussis autem licet in vomica a longo tempore tardius cœpta quandoque adeo exigua obveniat, ut pro firmo pectoris affecti indicio vix valeat, ordinariæ tamen hic plus tussis observatur quam in scirrhosis nodis.

Talibus enim, si quis obsessus est, nullum unquam vitii pulmonum aut sanitatis totius læsæ indicium præbet & tussiculam ita raram, brevem & absolute siccam experitur, ut magis adsuetudinis frivola, quam habitus causalis in pectore suspicio sit; ne quid de hectica, perpetua

petua vomicae suppuratoria, hic dicamus: Id quod Diagnosi inservi-
re potest.

9.) Phthisis.

Expositi huic sunt homines juvenes virilis magis quam feminini
sexus ab XIIIX ad XXXV. annos, magis sanguinei floridi habitus,
quam exsanguis; mucidi, phlegmatici, scorbutici, non seniores, nisi a
manifestioribus causis externis, neque pueri, nisi ab hæmorrhagiis
narium nimis suppressis.

Inter causas numeramus congestionem sanguinis, stasim, ulcera-
tionem, hæmorrhag. nar. emanent. Hæmorrhoidum, mensium re-
gurgitationes, hæmoptysin, rarius tussim catarrhalem, præ omnibus
hæreditariam dispositionem &c.

Externe concurrunt, diæta plena, otiosa, spirituosa, motus cor-
poris turgescentes, vapores corrosivi, læsiones violentæ.

Præcesserunt communiter hæmoptyica excretio, peripnevmo-
nia, asthmata spastica vel oppletiva, sine excretionem humida, variolæ,
scabies retropulsa, ulcera diu aperta, cito tandem occlusa.

Differt autem Phthisis vehementia, dum alii brevi debilitantur,
alii vires quodammodo retinent, & non nisi per intervalla, vere, autu-
mno, a tempestatibus, causis externis exacerbationes subeunt.

Initia sumit a tussi parva sicca, plerumque apud alios tamen cum
excretionem, facile exacerbanda tam aeris intemperie, quam respiratio-
ne profunda, in qua ultima certam quandam sedem impeditenti re-
nitentis sentiunt.

Increbescit hæc & continuitatem affectat cum insigni pectoris
angustia.

Concurrit magis magisque languida & defectiva virium remissio
cum appetitu rejecto & fastidio eduliorum, e quibus tamen magis fri-
gida quam calidiora appetunt.

Potus major adest cupido, sed aversantur ordinarium & quid
bibere velint, ambigunt.

Calor molestus est etiam extra exacerbationem, neque tamen fa-
cile actuales refrigerationes patiuntur, unde horridulæ aut ad mini-
mum volaticæ alterationes.

Complicatur item somnolentia, sed somnus est inquietus nec
profundus nec valde utilis, potius cum majore languore & virium fa-
tiscentia.

Facies omnium ultimo extenuatur, sed ab exasperato calore he-
ctico fit illa turgidior & rubicundior.

Vasa circa caput turgent.

Non raro ægri decubitus in unum latus minus tolerant, quin
respirationis & tussis gravissima semper incommoda incurrant.
Ex quibus etiam plerumque oritur sputum vel parcius vel copiosius
vel alius, quam ordinarie erat, consistentiæ.

Sine copiosa exspuitione melius habent, qua expectorantibus
acuta, exulceratio acceleratur in præsentius mortis periculum.

Sputum non semper est purulentum nisi in consummato ulcere,
interdum striis sanguineis infectum.

Hoc vero discernendum est a materia illa in simpliciore etiam tus-
si exire solita, crassa quasi et pultacea ex flavo virescente, innoxia.

Quo fortius & frequentius exacerbationes hecticæ recrudescunt
& invalescunt, eo celerius opprimitur æger.

Urina Phthisicorum sanæ similis est, nisi quod spumam diutius
ferret, quod tamen etiam in alia tussi fit.

Moriuntur & quidem seniores tacite languentibus indies viri-
bus; juniores sub febrili motu inflammatorio.

Diagnosis ab hectica hypochondriaca est, dum in hac pulmonali
a successiva & profunda respiratione, angustia, renisus tussis augeatur,
quod in illa non fit. It. Extr. Tabaci hic lenit, ibi non item.

Prognosis incipientis phthiseos anceps, suppuratens profundior
lethalis est & ægro commoritur.

In *Therapia* præservative in tussi sicca & angustia cum orgasmo
phthisin minitantibus confert V. S. in pede circa æquinocetia repeten-
da, pediluvia in feminis maxime.

Ipsa medicatio lenis sit & diuturna per plures menses.

Equitationem commendat Sydenham.

De specificis vid. Stahl. Disp.

In thermis lenibus, præmissa ventilatione, quoddam sed inane
est subsidium.

Lactis cura idem est ac modicum pascere, cœtera naturæ man-
dare.

Expectorantia periculum creant adducendo humores & ulcera-
tiones accelerando.

Balsamica Myrrh. Balsama exotica, Terebinth. olea destillata, Bals. sulphuris inflammationem, extenuationem, sitim &c. augent.

Vulneraria supprimunt excretionem, coarctant respirationem, omnia pejora reddunt.

Antimonium diaph. & similia terrea coctionem, digestionem, excretionem debilitant. Antihect. Poterii & Tinctura antiphthif. anxietatem, cardialgiam, diarrhæas, maturam mortem producunt.

Ab sint opiata; ut & nitri abusus. Hoc vero alternis diebus aut tertia quavis ad scrupulum unum datum egregie mitigat.

θ.) Peripnevmonia & Pleuritis vera.

Illa hac longe frequentior juveni'em potius ætatem virilis sæpius sexus occupat, tacite interdum & sat ferociter tempore æquinoctiali tam autumnali, quam præcipue verno & interna magis constitutione, quam cum modo sub præcedente malo fusius explicaverimus, hic repetere super sedemus.

Externe aliquid conferunt repentinæ sanguinis expansiones ab immoderatiore motu, potu, æstuosis caloris & frigoris vicissitudinibus.

Horum autem, nec non *Pleuritidis nothæ* seu *spuriæ* historia innotescit ex mutua collatione & sequenti diverforum symptomatum enarratione.

Quamvis enim convenient in dolore, quem suscitant, compunctorio, unde germanice das *Seiten Stechen* scilicet in alterutro latere, ingens tamen discrimen intercedit.

1. Ratione sedis, dum *peripnevmonia* & *pleuritis* crebrius circa vel paulo infra mammillam; *notha* vero circa ipsam claviculam incipit.

2. Illæ locum suum constanter servant, hæc de die in diem magis deorsum inclinatur, ut tandem (nisi maturius dissipetur) etiam thoracem deserens infra costas spurias adhuc sentiatur.

3. Illæ edunt puncturas æquales & pulsui *σύγχρονος*; hæc contra.

4. Illæ perennes sunt, nihil eximie remittentes nedum intermittentes, hæc utrumque.

5. Illæ habent tussim inseparabilem comitem, hæc tam cum quam sine tussi est, nunquam tamen cum magna de interiorum partium spiritalium stimulatione testante.

6. Illæ individuum comitem habent febrem acutam continuam cum horrore invadentem & acri calore progredientem; hæc non nisi levem & (sine causis accidentalibus) vix sensibilem inæqualem *ἀποπυον* febriculam magis volatici & transitorii quid exhibentem.

7. Illæ si vel maxime quarto die dolores remittant, tamen reliquæ febris cursum ante septimum diem non absolvunt; hæc vero transit paucioribus diebus nec stata mensura circumscribitur.

8. Illæ habent excretionem sputi colorati, plus minus cruenti, adeo ut hujus emanatio deteriorem successum præfagiat; hæc vero nisi directe tussis adsit, nullam habet excretionem.

9. Illæ, uti dictum est, juniori, hæc juvenili & virili, potius tamen (nisi externæ causæ concurrant) inclinanti ætati obtingunt.

Vid, supra de Febr. inflammat.

1.) Angina & Cynanche.

Anginodes hujusmodi affectus (non item apthodes, qui quibusvis ætatibus accidunt) uti in se quasi ambigunt inter narium & pectoris hæmorrhagiam, ita ætatem juvenilem ad virilem tendentem invadunt, imprimis fortiores & magis simplices & velut idiopathici; symptomatice vero acutis morbis supervenientes variis ætatibus infecti sunt, magis tamen etiam juniori.

ANGINA

Ab infarctu copiosius appulsi sanguinis sæpe adeo cito accidit, ut inde illico & fauces & lingua & vasa sanguifera venæ raninæ dicta admodum intumescant;

In faucibus vero tensivus, & si ad deglutendum moneantur, graviter lancinatorius dolor sequatur.

Tota plerumque facies simul inflata conspicitur, ut rubeat, imo liveat, præcipue in sanguineis & sanguineo-cholericis, huic malo præ aliis succumbentibus.

Accedit incommodissima, frequens tamen irritatio ad deglutendum, deglutitione tamen nunquam sine penetrantissimo, uti modo notavimus, dolore succedente.

Concurrat anxietas magis quam angustia suffocationis & strangulationis, nisi quod redundantia illa vasa jugularia una premens, diffusionem & stasim circa ipsa cerebri interiora una cum sensus interioris & ipsius mentis turbatione inducat.

Supervenit aliquando febribus acutis, ubi præceps intra primos 4 dies periculosus utique est: sed periculosior & vix non funestus circa criticos contingens, idque tanto certius, quo majore infarctu & linguæ tumore se exerit.

Præceps si cooritur hæc inflammatio, dummodo tempestive occurratur, mature spem discussionis admittit; quo vero lentius collectus est hic tumor & ultra 24 vel 36 hor. eodem tempore persistit vel penitus auferescere sentitur, communiter tendit ad suppurationem.

In Therapia raro sectio raninarum bene cedit vel satisfacit, quanquam, quod admodum sæpe faciunt in tali statu, magnam sanguinis quantitatem effundunt.

CYNANCHE.

Infert quidem eundem, quem angina acutissimum inter deglutendum dolorem, imo etiam extra motum faucium pulsatilem & compunctorium;

Sed sine visibili aliquo vel sensibili manifesto tumore, nisi quod ægri querantur, videri sibi paulo profundius in faucibus molem quandam quasi nucleum hære.

Succesfu lentior est & duratione pertinacior ad 3, 4, dies magis magisque auferescens cum anxietate strangulatoria non minore quam in præcedente.

Imo quo diutius progreditur, eo magis apparent etiam circa faciem & tempora signa detenti sanguinis & impediti, colore livescente & vasis etiam angustioribus ultra solitum conspicuis.

Periculosissimus hic affectus est, si discussionem respuat, adeoque suppurecat; nisi bona fortuna introrsum rupto abscessu, per excreationem ac vomitum pus suum effundat.

Chirurgicam apertionem externam nonnisi cæcam & fortuitam admittit, scalpellum profunde imprimendo, ubi tamen arteriæ carotides ad latera vel ad minimum in vicinia loci affecti, summam sinistri eventus formidinem incutiunt.

2.) Catarrhus suffocativus verus.

Succumbit ætas senilis, habitu corporis plus phlegmatico quam sanguineo illaque constitutione, quæ jam catarrhis a capite & faucibus ad pectus delabentibus vexata fuit & in posterum quoque paralyseos, item apoplexiæ periculo videtur exposita.

Occupat plerumque repentino insultu, unde respiratio difficilis & plenitudo pectoris e spumido sono quasi inter respirandum colligenda.

Adest præsentissime virium remissio & debilitas cum ipsius animi impote obliviosa & de vita diffidente desperatione.

Sæpe sine omni, ordinarie tamen cum aliqua sed improportionata & impotente quasi (ex virium defectu) tussi.

Subest non raro non tam pectoris quam ventriculi labes, potissimum vero urget in pectore, pulmonibus & exterioribus costarum ipso motu. Et hoc intuitu est magis paralytodes.

Non confundendus est cum asthma spastico vel ipsa tussi, humida expectorantibus & narcoticis in anomalias conjecta; vel etiam repentinis oppressionibus a retropulsione ad interiora, tam acutorum quam chronicorum rheumaticorum exanthematicorum affectuum aut statariorum tumorum aut fluxuum ulcerosorum diuturnorum repente suppressorum, quæ omnia ab hoc longissime distant.

Prognosis funesta est; vel enim intra 24 horas patientem suffocat, vel in febriculam sed mali moris propter magnam debilitatem transit, qua ipsa quoque sæpe moriuntur.

Vel abit in diuturnam asthmaticam tussiculosam cum multa materiæ mucosæ eruptione pectoris laxitatem, intercurrentibus, præsertim si externæ causæ accedant, quasi paroxysmis asthmaticis, spasticis, vel trahit post se cachecticam corporis flacciditatem.

Certe nisi statim analepticis tonicis abstergentibus, undique ægro consulatur, vel dicta pericula vel tantam debilitatem relinquit, ut ille abhinc admodum vacillantem valetudinem experiatur.

Annosiores, qui morbo hoc fortiori correpti fuere, si evadant, interposito tempore aliquo tam subito expirare solent, ut apoplexia an catarrho suffocativo interiisse dicendi sint, merito dubitetur.

D. Stahl pro certo habet, qui apoplectici & in cerebro mali sui sedem habere judicantur, suffocatione potius tali catarrhali & spastica interiore vel paralytica sinceriore costarum motus abolitione interiisse.

CAP. III.

Historia Congestionum & motuum sanguinis in
& ad abdomen.

MEMBRUM I.

Hæmorrhoidum & vomitus cruentus conlectaria.

ART. I. Morbi venæ portæ in genere.

II. in specie:

α. Cardialg.   β. Colica spas.
γ. M. hypoch.   δ. Indur. viscer.

EX TEXTURA hujus venæ ampla molli sine valvulis perpendiculariter fere in abdomine sita oritur progressus sanguinis lentior præcipue per hepar, tum spissitudo ejusdem, infelix variorum circa hæc loca scaturigo & fomentum.

Concurrentibus præsertim externe diæta, plena, sicca, parco potu, assumtis acidis, mucido-crassis, habitatione & vestitu frigidiore, habitu corporis magis melancholico, motu corporis maxime respiratorio segniore in sedentariis, speculabundis, mœstis.

IV præcipue læsiones V.P. memorabimus.

Ima quidem est, quando propagines ejus 1) vel arctiores redduntur ab intestinorum tensione, flatibus, scybalis impactis, colica. 2.) vel magis distenduntur in hypochondriacis stagnationibus, unde Venæ hæmorrh. vasa brevia turgida deprehenduntur.

II. Consistentia sanguinis spissa ex motu perpendiculari &c. dicitur causis.

Ex hac pullulant.

III. *Lesiones motus passivi*, quæ indicantur per inflationes, dolores, duritiem lienis.

Item per dejectiones nigricantes fluidas, tandem accedentes aut supervenientes vomitus similes aut manifestius cruentos cum aperto dolore pressivo, & punctorio in regione lienari.

De-

Denique per hæmorrhoidales post diutina ejusmodi mala per-
ruptiones cum præsentanea illorum sublevatione.

IV. *Lesiones motus activi* sive alterationes toni.

α) *Relaxatoria* in *flatulentia* maxime hypochondr. & hysterica
a potu frigido, frigore, cibo mucido exacerbanda, *splenis* etiam *in-*
flatione, quæ permanet, licet alvus flatus dimittat, a sanguinis infarctu
orta, feminis sub mensium motu familiari in quartanam, hæmorrhoi-
des, vel vomitum cruentum desinente.

β) *Constrictoria*, in Colica & diarrhæa spastica, cardialgia hypo-
chondriaca tensiva, doloribus pressoriis renisoriis in abdomine, hy-
stERICARUM angustia strangulatoria, torsionibus ventriculi, vomitio-
nibus vacuis imo cruentis; constrictione in mediotallo umbilicali
sub convolutionis sensu in hysteris & hypochondriacis.

Hujus posterioris generis in specie sunt.

I. *Cardialgia splenica sanguineor.*

In qua morsus & tensiones circa ventriculum persentiscunt
cum anxietate & duritie flatulenta, succedente calore hæctico & af-
fectibus asciticis, lubricitate alvi.

In Therapia congestio sanguinis temperantibus tractetur

Non ferunt aromatica flatulenta spirituosâ pinguia carminativa
acida.

Ab absorbentibus augetur pressorius sensus, mucositas e fauci-
bus regurgitat.

Ab adstringentibus palpitationes cordis suffocationes anxietatis,
tabes, invadunt.

II. *Colica spasmodica hæmorrhoid.*

In viris circa intestina crassa torminosos spasmos ad exitum
hæmorrhoidum generat.

In feminis magis circa tenuiora superiora imò ventriculum
grassatur ad cardialgiam, vomitum, angustiam, suffocationes, spasmos
meferaicos tendens.

In utrisque regurgitationes ad hepar, splenem, ictericas, asceti-
cas, obduratorias, relinquit.

In cura generali morborum V. P. docet experientia, quod a)
stagnatio solvenda plethoræ imminutione, diætæ correctione, motu
corporis, situ erecto abdominis. b) spissitudo sanguinis attenuanda
per abstergentia laxantia, dilutionem potulentam, ambulationem,
equitationem, vecturam, haud tamen motibus repentinis, per anti-
scor-

scorbutica, abstinendo a tenuissimis spiritibus cochlear. & nasturtii M S, concitantibus.

Tonus per martialia, salia volatilia, nervina roborandus.

Motus activi placantur anodynis per aromatica correctis, cinnabari larga, laudano liquido Sydenham. Pil. Wildegansf., MP. de cynogl., nitro, ut peculiari temperante & millefolio temperativo turbarum V, P, specifico.

III. Malum hypochondriacum.

Quamvis hic affectus cum hysterico idem sit, eique ut jam Willisius & Highmorus annotarunt, consonantissime respondeat; nos tamen hic præcipue loquemur de illo, cui virilis sexus succumbit, hysterici historiam & specialiores circumstantias in alium locum, qui commodior visus est, ordinis gratia reservaturi.

Subiecti igitur sunt huic malo plethorici, præc. melanch. magis, otiosi, diætæ siccioris, vitæ sedentariæ, ante omnia juvenilis ætas, non puerilis aut tenerior adolescens.

Seniores autem vel continuationem pristini vel palindromen maxime e suppressionibus hæmorrhoidum sentiunt.

Ut *causas* allegare possumus plethoram, spissitudinem sanguinis, ejusque restagnationem circa V. P.

Remotius huc pertinent edacitas, potus parcus, vita speculativa sedentaria, abdominis compressio, avocatio ab excretionibus, trepidus animus, dispositio hæreditaria, evacuationum sanguinis asuetarum neglectus, hæmorrhoidum internarum suppressio vel molimen.

Sedem mali sub costis & præcordiis sinistri maxime lateris patientes manu ostendunt: angustias scil. sensibiles ante & post pastum, ut etiam sub appetitu vago facile fatietatem capiant.

Et contingit sæpe *inflatio* sinistri hypochondrii cum dolore lancinante & per 2, 3, dies, expedita licet alvo, durat; si diutius persistat, cum ægri colore nigricante, indurescit, ut cotis duritiem & figuram tactui offerat & ægrum ad cachexiam hecticam vel hydropicam perducatur, qui lien fuisse in sectis mortuis deprehenditur.

In *dextro* hypochondrio tensiones, lancinationes rarius occurrunt, nec diu persistunt, volatico tamen ardore capitis, faciei stipantur.

Capitis dolor tensivus premens circa processus mastoideos urget

get ad motus corporis increbescens & ad frigus præcordiorum, in quiete vero vel capitis compressione mitescens.

Amant cibum magis siccum, potum paucum.

Jungitur *ventriculi* nauseabundus gravativus, sensus ad vomituritionem usque & vomitionibus vacuis semper anguntur: ubi actuales vomitus utrumque sexum magis allevant, quam vomituritio.

Interim *appetitus* non deficit, sed acutus & ad certa edulia directus manet.

Ante vel post pastum vexat multa sputatio ad vomitum usque. Nares autem magis siccae sunt quam humidæ.

Ruælibus item sub & post pastum anguntur respirationem retrahentibus & ad vertiginem usque prementibus.

Palpitatio vero cordis nunc gravius quam cætera incommoda affligit, nunc cum aliis acutis pathematibus acutis concurrat.

In abdomine etiam sæpe palpitatoriæ pulsationes sentiuntur secundum dorsi longitudinem, imprimis si flatulentia & spastica compressiones magis urgent.

Colica passio frequens est, licet mitior.

Alvus varia est, sub *exacerbatione* appetitus in nauseam vertitur & alvus mox in lubricitatem, mox siccitatem abit. Imo tanta sæpe est siccitas, ut (nisi clysteres emollientes applicentur) purgantia nil nisi anxias creent flatulentias.

Somnus non adeo turbatur aut deficit, sed evigilantes ad palpitationes cordis, angustias flatulentas facile ruunt: a brevi somno pejus habent.

Exasperatur a quiete sedentaria, frigore, tempestate humido-frigida, item repentinis corporis motibus & animi passionibus, ea quidem differentia, ut ab illis communiter in sinistrum latus, ab his vero in dextrum vergat exacerbatio.

Qui *levius* hoc malo tentantur, motibus a scrobiculo cordis sinistrorsum expositi sunt, ut nulli certæ parti infixum hæreat: Qui vero *gravius*, illi vehementioribus insultibus mesenterii torminosi, singultuosis, suffocativis, vomibundis vel contumacioribus inflativis, urentibus sinistri hypochondrii divexantur.

Ex dictis facile collectu est, *quænam viscera* præc. hic laborent.

In *ventriculo* enim assumpta non modo in vappam olidam acidam, quæ vomitu rejecta fauces adurit, dentes stupefacit, degenerant sæpe, verum etiam diu indigesta jacent, ut post 6, 7, plures horas o-

lidi ructus ciborum nidorem referentes allurgant, & ad vomitus, singultus facile invitent.

Mesenterium affici, docet tam singultuosa concussio, quam præfertim compressio illa, ac si meditullium ejus in abdomine duabus manibus comprimeretur, & distensio ramorum meseraicorum, teste, qui has ita sæpenumero reperit, Guarinonio.

Colica, tormina, flatus, summa alvi adstrictio, vix clysticam canulam admittentis *Intestina* obsident.

Lienem pati non obscure loquuntur dolor sinistri hypochondrii sub costis notis retrorsum, inflatio in fœminis cum mensium motu recursans, sub alvi successu & post eundem permanens in duritiem tactui obviam vel sæpe etiam in vomitum cruentum abiens, inflatos & induratos lienes post mortem relinquens.

Hepatis directe ex hoc morbo rariora occurrunt pathemata. Inflammatio enim, Icterus, oppilatio ejus &c. magis aliis causis, (si superveniat) v. g. abusui adstringentium, suppressis sang. evacuacionibus, quam simplici huic malo adscribenda videtur.

Non omnia vero pathemata in quovis hypochondriaco junguntur, sed certa quadam inter se conspiratione.

Ita, ubi in *liene* malum insedit, modo dicta symptomata, vomitus cruentus, item niger, hæmorrhoides, tenesmus, dejectiones mucosæ, tubercula ani. *Mastförner*.

Nulla vero Colica affligit.

Hepar quando occupavit, sentitur dolor tensivus lancinans dextri hypochondr. æstus volaticus, febres inflammatoriæ lentæ hecticiæ, icterus, aspectus luridus.

Si in media præcordia descenderit, urget flatulentia, pectoris affectio tussiculosa, asthmatica, pthifica, hæmoptysis.

Quoad *prognosin* succedunt facile huic malo diutius persistenti febres intermittentes maxime quartanæ lentæ pertinaces, icterus flavus, scirrhosæ indurationes præc. in sinistro hypoch. Tumores œdematosi, varices crurum, melancholia timida, taciturna, speculabunda, suspicax genius, solitudinis amor.

In *senioribus* tum hæc citius tum etiam colica, nephritis, malum Ischiadicum, Podagra, mictus cruentus, hæmorrhoides, imo translationes vertiginosæ suffocativæ, paralyticæ, apoplecticæ.

Cæterum solerti observationeprehenditur, quod multi hoc malo exerciti ab ejus impetu imo interdum universa potestate liberentur,

rentur, si ipsis *hæmorrhoides* fluere adfuescant, vicissim contra vid. supra.

Identitatem cum malo hysterico & levem differentiam subsecutura ultimi historia explanabit.

Subjungimus, quæ restat, curationis historiam.

Abundantia sanguinis æquinoctiali evacuatione deplenda.

Eadem cum crassitie sang. corrigitur potu & motu sufficiente; præcipientes motus infarciunt magis ad angustias, febres inflammatorias, id quod etiam diaphoretica sulphurea oleosa faciunt.

Acidularum usus prodest & largior quidem magis quam parci- or, juncto motu corporis.

Excretiones promovent salia absterfiva, tartarus tartarifatus, tar- tarus vitriolatus.

Tonus roboretur per Martialia temperata, sed jungatur suf- ficiens dilutio & absterfio, siquidem imprimis si iis abutantur Medici, angustias suffocativas tensivas augent. Post hæc sequuntur, salia vo- latilia, quorum præmaturus usus caveatur.

Motus spastici & exacerbationes leniuntur per clysteres emol- lientes alvum solvendo. Item Ess. Millef. cum sale volatili in fœm.

Hæmorrhoidum apertio vel revocatio per hirudines contuma- ci malo sæpe opitulatur; uti suppressio per specifica, ut

Lap. Manati in annosioribus maxime alluetis, immedicabile ma- lum inducit.

Opium motus paululum inebriat, qui vero facile repullulant & ita sensim stupidi redduntur, ut nulli amplius methodo obtemperent; sed iterato usu ad scirrhus, marasmos, hydropes, obliviones, paraly- ses, apoplexias &c. disponant.

Indurationes viscerum.

A. Scirrhus Lienis.

Hujus, sub præcedente malo, jam variam iniecimus mentio- nem.

Sentitur scil. hic in sinistro *hypochondrio* & quidem pressius sen- sibilis versus latus & lumbos retrorsum *durities* velut oblonga ex a- cutiore in latius & quasi arcuatum, ventrem turgefaciens.

Patiens est torpidus, *tædiosus*, morosus, taciturnus, pensitabun- dus imo mœstus & anxius absque manifesta causa.

Color etiam faciei, imo reliquus corporis, luridus, sublividus qua-

fi viridescens, ad fuscum nigricantem tendens conspicitur, cum oculis quasi altius retrocedentibus & circa orbitam livente cutis ambitu.

Alvus simul est valde segnis vel vaga, velut anomala lubricitate titubet.

Appetitus esculentorum familiaris quidem avidus, interdum tamen & sine manifesta causa fastidiosus, justo major nauseabundus, modo hujus, modo illius potus fastidio molestus.

Sinistri *femoris* etiam & pedis notabilis labes, *intumescencia* dura tensa, insolito livido fusco nigricante colore vel latioribus hujus generis maculis squallens, dolore interdum urente vibratili, contusorio plus minus vehemente intercurfante. Imo cachectica vel oedematosa constitutio in dispositis succedit.

Urina sublivida viridescens, imo dilute nigricans, paucior insuper & tenuior.

B. *Scirrhus Glandularum mesenterii.*

In *adultis* & annosioribus rarius agnosci potest, antequam jam asciticos vel hecticos affectus attraxerit; in *ætate* vero *puerili* ad 10. fere annos, & magis recurrit & manifestius se prodit.

Præcessit hic communiter, vel insignis *addephagia* vel nocturna frigida, e somno, calente corpore, potatio; interdum adstringentium abusus contra diarrhæas spontaneas.

Conjuncta est *atrophia* corporis cum dolore depravato & languore, appetitu mediocri, sed angustia & majore molestia post cibos.

Alvi inconstans est successus nunc lubricitas, sub qua non raro ciborum minus digestorum rejectio, nunc siccitas justo major.

Sub his omnibus præc. turget & *durum* est *abdomen* & sentiuntur aliquando, si tensio ejus nonnihil flaccescat, tactu inæqualitates & velut nodi quidam in eodem.

Confer. observ. Ludov. de atroph. puerorum specie.

A. N. C. Dec. 1. A. 2. p. 453.

Omnibus his scirrhis major vel minor febricula lenta hectica accedere solet.

C. *Scirrhus hepatis.*

Insignis hic sese offert *durities*, tensio & gravitas dextri hypochondrii constans & sensu jugiter durabilis.

Coalescit non ita raro *ictero* præf. nigro; interdum hydropticis & asciticis tumoribus, ut illos vel antecedit vel sequatur.

Acci-

Accidit quoque *cachexia* præsertim Icteroidei, lentis febribus ex Iracundia natis; item post intermittentes præcipue quartanam male curatam & hæcticam ex eodem fonte prognatam.

Imo vix observatur hoc malum sine sensibili hæctico calore, undecunque sit ortum.

Leviori adhuc & incipiente scirrho accidit communiter *Φλόγωσις* seu repentina incalescentia cum rubore faciei post pastum, præcipue potum quamvis lenissimum & nude cerevisiarium.

Cum tempore vero transit undique in *pallorem*, nisi quod post pastum maculæ quasi solidæ a reliquo pallore inconcinne abruptæ in genis efflorescant.

Urinæ color communiter Aurantium similis, consistentia crassa, quantitas pauca, sedimentum non paucum submucidum, interdum grave & spissum rubei coloris.

D. Icterus i. flavus.

Occupat quaslibet *ætates*, magis tamen juvenilem & senilem, sexum utrumque.

Interdum etiam infantes neonati Icteroide tali colore suffunduntur a sanguinis umbilicalis restrictione, sed facile discutientibus diaphoricis & lax. rhab. in integrum restituntur.

Succedit satis frequenter vel cibis insolitis crassioribus vel iracundiæ, vel evacuationibus assuefactis emanantibus, insuper violenter uno impetu sine exitu commotis vel aliquibus horum concurrentibus: Interdum etiam feбри quartanæ præsertim male tractatæ vel suppressæ; rarius aliis intermittentibus;

Fungitur quoque nonnunquam *cachexia* & *hydropi*.

Primo *oritur* admodum subita violenta compressio quasi circa medium infra scrobiculum cordis introrsum.

Insequitur sat cito plerumque *coloris* tum totius corporis tum ipsorum oculorum mutatio in *flavum* sæpe saturatum.

Interdum vero suboritur hæc coloris defœdatio quasi tacitis successibus, vix tamen unquam, imprimis si saturatio sit, citra concurrentem notabilem sensum alicujus tensionis, pressionis & quasi *ponderis in mediotallo* dictæ regionis.

Appetitus familiariter prostratus est, ad minimum post assumptos cibos pressionis hujus incrementum,

Alvus est adstricta vel ad minimum solito segnior & sicciora scybala emittens eaque interdum valde pallida vel prorsus albida; vel nimis quam fluxa & lubrica, crudos cibos, vel vix leniter digestos & dissolutos cito iterum rejiciens.

Totum corpus *languet*, animus fastidit & dormiturit.

Somnus tamen non raro inquietus est interdum vel multus & profundus. Sentiunt ægri in quiete calorem solito majorem morsicantem & veluti pruriginosum; sub aliquo vero corporis motu vel in libero aere frigescent imprimis circa externa.

Urina saturate flavet, adeo ut etiam paucæ ejus guttæ, chartæ vel linteo aspersæ, colore hoc illud tingant. Interdum plane Granati instar, sed paulo magis fusco colore rutilat, agitata vero mox in parietibus vitri saturatam flavedinem monstrat, imo flavam spumam format.

2. *Icterus* niger.

Hic *color* summe saturatus nigricans, qualis in urina ictericorum videtur, totam corporis superficiem & ipsos etiam oculos occupat.

Imo *sputum* ipsum sæpe colore hoc imbutum excernitur vel ad minimum insigniter flavescens.

Quo annosiores hic affectus invadit, eo difficilior est *spes* restitutionis, quæ quidem nulla ætate in proclivi posita est.

Marcescunt successive, tabescunt, imo exarescunt cum appetitus interitu, languore & inquietudine perpetua, siticulositate quoque & tamen potuum solitorum fastidio.

Intereunt *hectici*: rariuscule inferiorum partium œdemate affecti, præsertim nisi mox ab initio hujus generis intumescencia cum Ictero complicata fuerit.

Tussis Hypochondriaca.

Existit sicca vehemens effera, & vocem sat illibatam relinquit vel ad summum sicca quadam & aspera raucedine afficit.

Si e stomacho magis oriatur, vergit & tendit ad vomendi conatum.

Increbescit post pastum, motum corporis præcipue adscensorium velocius eundo, bibendo largius vel frigidius; non æque ab aere frigido attracto aut lenius irritativo, uti etiam æger profunde respirare potest, sine sensu alicujus in pectus renisus vel brevis vel quasi superni stimuli cujusdam ad repentinam excussionem.

Imo facile sentit, vehementiori hac tussi, profunde una hypochondria concuti.

Inflammationem ventriculi, lienis &c. jam sub febris inflammatoriis historiam pertractatam reperies.

MEMBRUM II.

Confectaria Renum hæmorrh.

ART. I. Nephritis.

II. Calculus.

III. Ulceratio Renum.

a.) Nephritis a. simplex.

Succumbunt huic subjecta spongiosa maxime sanguinei vel sinceri vel prædominantis habitus, ætatis juvenilis accrescentis & virilis tum senilis, hæmorrhoidariis moliminibus obnoxia, rarissime sexus femininus.

(Hæreditaria vero dispositio juniores quin infantilem ætatem huic malo exponit.)

Internæ causæ conveniunt cum illis, quas in malo Ischiadico & Podagra innuimus.

Procatarticae sunt rerum non naturalium abusus, lumborum concussio, equitatio, vectura fortis, insolita, ira &c.

Conqueruntur autem patientes de doloribus per initia magis solum tendentibus, prementibus ad liberiores motum, molestum, veluti contusionis, sensum exhibentibus circa lumborum præcipue regionem.

Et quidem sæpius in alterutro latere quam in utroque communissime in sinistro præ dextro.

Fiunt hi dolores sensim acutiores, lancinantes cum anxia inquietudine.

Nonnunquam præsentente dolore peculiaris gravativo, tensivo, rigido, totum simul illud femur imo crus stupefcit & obrigescit, imo vel doloribus etiam eo excurrentibus afficitur.

Concurrunt febriles motus, horrores aut horridulæ, invadente

te ægrum paroxyfmo, percurfationes, quas calor moleftiffimus acri ardore excipit.

Interim hi motus ordinarie nec adeo vehementes funt nec typum aliquem fervant, fed vagi potius inter horripilatorium & æftuofum, ut aliis quoque inflammatoriis commotionibus familiare eft.

Iunguntur his agrypnia aut fomnus ob dolores breviffimus, nihil reficiens; fummus virium lapsus, dolor capitis obtufus aut ad minimum perturbatio vertiginofa, debilitas, appetitus dejectio.

Simplicem Nephritidem non facile comitatur actualis, nifi jam sæpius recurrentem, quo ipfo tamen simplex vix amplius manet, fed manifefte cum hypochondriacis pathematibus communicat.

Alvus frequentius claufa eft, ad minimum ficca.

Singularis eft Nephritidis confenfus cum ventriculo & primis viis.

Sicut enim harum turbatio illam præcedere folet, fic hæc nempe Nephritis ab illarum oneratione præcipue exacerbatur, id quod affumta legumina flatulenta & concoctu difficilia, cafeus macrior, carnes fumo induratæ, pisces duriores pridem condocuerunt.

Durant dolores per aliquot dies & fere ad minimum ad quartum ufque & sæpe numero, ægro cautius vivente, poft longum temporis fpatium demum revertuntur.

Ipfæ autem adfuetudo hic etiam majorem paroxyfmorem inducit frequentiam.

Patiens a decubitu pejus habet, melius a mediocri ambulatione, nec alteri lateri aut lumbo ipfe incumbere poteft, fed fovere debet illud calore, fi quidem longe fenfibilis dolet, fi frigefcat.

Reftat, ut notemus veram interdum *συζυγίαν* hujus morbi cum Ifchiadico, podagra & hæmorrhoidibus.

Adeo, ut hæmorrhoidarii & podagræ fat sæpe occurrant, doloribus etiam lumbaribus obnoxii, (ut dubium fit, utrum magis rheumatico - Ifchiadici, an verius nephritici fint) imo etiam veræ Nephritidi vel fimplici vel calculofæ fubjacentes.

Urina in quantitate & qualitate alterata eft.

Communiter quidem prodit parcior, urget autem ægrum sæpe conatus mingendi. Quo paucior eft, eo fere fimul & tenuior, ficut etiam eo exquisitiores funt dolores: obtufioribus autem his existentibus frequentius eft admodum craffa, & veluti filamentis quibusdam mucidis imbuta.

In Prognosi.

*Diagnos*s aut differentia a calculosa partim consistit in medicatio-
ne, in simplice multum, hic parum aut minus auxilii allatura, partim
ex dicendis p. seqq. patebit.

In Curationis historia.

Observandum est non exiguum levamen ac emolumentum, quod
Nephritici ex ventilatione sang. tum generali tum specialiori, e locis
hæmorrh. externis, per hirudines perceperunt.

Uti jam Hippocrates tradit: hæmorrhoides nephritidi superve-
nire bonum.

Caveantur diuretica acriora, mature calculi proventum infelici-
ter procuratura, v. g. olea destillata, Terebinth. piceæ Juniperi, suc-
cini, spiritus acris empyr. tartari, spiritus Nitri simplex clystiformis,
item dulcis acrior largiore usu, aqua Petroselini fragorum, amygda-
læ rancidæ & amaræ, raphanus rusticanus, arilli cynosbati, baccæ Al-
kekengi &c.

β. Calculosa.

Infert dolorem non solum in ipso lumbari præsertim sinistro la-
tere ad spinam dorsi, sed etiam antrorsum juxta ductum ossis Ilei seu
potius intus in hac regione secundum ductum uteris.

Subjecta habet cum simplice communia, quæ simplex familiari-
ter præcedere observatur.

Causas damus hæreditariam dispositionem hic omnium maxime
valituram, violentiam externam, malam simplicis tractationem per
incondita medicamenta.

Rarissime invadit vera talis calculosa nephritis, quin prius sabu-
losi quiddam in urina comparuerit.

Distinguendum tamen optime est sabulum verum a tartaro urinæ.

1. Sabulum ita statim cum urina erumpit, ut mox conspiciatur &
fundum petat, tartarus contra coalescit demum sub refrigeratione u-
rinæ, quæ in emissionem tota liquida & clara sine ullo vestigio re. soli-
dæ effluxerat.

2. Sabulum est lateritii dilutionis coloris, tartarus rubicundioris.

3. Subsidescit univèrsum, tartarus accrescit numerosis parvis Cry-
stallis evidenter angulosis circa latera vitri. Concretio hæc tartarea
sæpe est adeo tenera, ut non nisi urina effusa in parietibus vitri appa-
reat,

4. Cryſtalli hæ vel ſunt tenerrimæ vel magnitudine milii majoris, etiam non excorticati, rhomboideæ, longiuſculæ, rubicundæ.

5. Tartarus hic non tam nephritidi directe, minime vero eidem primario, nedum ſoli jungitur, ſed omnibus motibus & moliminibus arthriticis, iſchiadicis, podagricis; fabulum contra ſoli huic vel jungitur vel veſtigia legit vel intercuiſat.

Tranſimus hinc ad

γ. Calculum Renum.

Subjecta & cauſas cum præcedentibus eaſdem fovet.

Exacerbatur maxime a vini potu, cibiſ dyspeptis ventriculum & inteſtina gravantibus, potu ſeculento, præcipue ira, terrore, &c.

Dolor eſt magis tenſivus preſſorius quali pali infixi, & miteſcit in quieto corpore, quo nephritis ſimplex potius exaſperatur.

In urina conſpiciuntur nunc & tunc fabulum vel etiam parvuli calculi maxime poſt lithontriptica.

Aliquando etiam, quod quidem certius, non tamen perpetuum ſignum eſt, cum omnibus hiſ circumſtantiis prodiſt cum urina tenax & viſcidus mucus vel ad minimum mora diuturniore in eadem ſubſidendo concreſcit, quod proprie indicium eſt calculi cum inſigni impetu tendentis & vehementi præcipue ureteris preſſione agitati.

(Ubi tamen diſpiciendum, an talis non eſt veſica potius, quam rene prodeat, quod utique fieri cognoſcitur, ſi valde frequenter urina urgeat & inſignis mingendi conatus in ipſo pectine moleſtet & parvo tempore repetitiſ conatibus valde multum huius mucii prodeat.)

Comitatur hic calculus plerumque hæmorrhoides externas, podagram, Malum iſchiadicum, Arthritidem, ut raro podagra graviter conflictatus calculo non una vexetur.

Nephritidem præcedere hinc communiter ſupra jam monuimus.

Præcurrit quoque aut ſupervenit sæpe miſtus cruentus, rariffime vero in iis, qui magnorum vel multorum teneriorum calculorum proventu laborant, & uti graviffimos plerumque sæpe dolores nihil ſanguinis excipit, ſic, quo copioſior ſanguis effluit, eo major dolor eſt aut calculi proventus.

Familiariffime vero inſequitur dolores inflammatorios nephriticos ſuppuraſcentes, ad minimum ab ulcerationis ſuſpicionem non alienos.

Unde & nota est ulcerosa saniosa constitutio rerum in demor-
tuis reperta ita sæpenumero, ut præcipua pars de rene absumta, resi-
duum autem cuniculis pervium & undiquaque flaccidum apparuerit.

Stahlius quoque trigam observationum Pathologiæ suæ inferuit,
ubi calculosi, manante copiosius ulceroso-saniosa materia, ab istis
temporibus, quibus hæc manatio cæpit, ab ulteriori calculi proven-
tu immunes vixerunt.

Calculus ipse *quoad materiam* mucido-terreus esse videtur, unde
solutioni in menstruis salinis non solum non totus obsequitur, sed
etiam languide.

Et aeri expositus exsiccat & decrescit primo friabilis, jam ve-
ro densatus, imo ustus tam humiditatis quam pinguedinis empyr. &
salis volatilis notabile quid fundit.

Quoad formam magnitudinem æquat renalis pisum, sæpius ad-
huc minor ad feminis cannabis, Mili, imo fabuli proportione. Ma-
jores rari sunt, occurrunt tamen qui adscendunt ad nuceli pruni al-
borei, Herbst-Schlehen, prunomali Persici, Morellen und Apricosen &c.
magnitudinem adscendunt. Majores inusitati sunt.

Color fulvus est aut ex obsoleta flavedine pallescente; quasi le-
niter rufescens.

Consisten-ia friabilis est, antequam exsicce- tur rarissime durus fi-
liceus, insignis asperitate sua, qua velut e gravis subtilibus sibi mutuo
cohærentibus constare videtur.

Aliquando circa ipsam superficiem mediocrium calculorum fa-
stigiata quædam granula veluti Crystallorum salinam indolem pro-
dunt; si vero granula sigillatim cum urina prodeant, fabuli nomen
imponitur.

Restat, ut aliqua de paroxyzante hujus morbi indole adjiciamus.

Nonnulli sc. *calculi* obsessi a levi occasione motibus corporis
succussatoriis, imo simpliciter turgefactoriis, maxime animi motibus,
aere frigido-humido, cibo crassiore &c. intra annum aliquoties so-
litos dolores incurrunt.

Ea tamen differentia, ut pure magis sanguinei sensibilissimos &
inflammatorios cruciatus; phlegmatici vero aut gracilioris texturæ
plus stuporis & languoris flatulentæ inde perpetiantur.

Utrisque, maxime tamen sanguineis, accidit, ut sub emicante ta-
li exacerbatione multa & iterata horripilatione & refrigerentia per-
cellantur, quam denique calculi excretio subsequitur.

Quibusdam talium post sæpius usurpata diuretica fortiora, impr. spiritum nitri acidum aut leviter solum dulcificatum evenit copiosus mucii tenacis cum urina exitus, atque ita sabuli & calculi moderatio, renis vero valentior ulceratio cum lentis tabidis confectariis.

Prognosis itaque in vero calculo omnia funesta prædicit, nisi vegeta admodum ætas & virium energia summe præsto sit.

Frustra enim interdum palliatur ad breve tempus vel ad minimum repullulat calculus vel in hæmorrhoides aut podagram fit transitus (licet talibus proventus calculi aut impetus vix unquam tollatur) vel sæpius hæctici intereunt, prævalescente renum ulceratione, quam non inepte quidam phthisin renalem appellant.

Loquimur autem hic de vero consummato calculo, non de tartareo illo lateribus vitri adhærente sabulo.

Præservative convenit V. S. & scarificatio repetenda circa æquinoctia, Laxatio Rhabarbarina, Traumatic. ex Gummi Junip. succin. & Gummi resinis cum herbis vulnerariis temperatis chæref., hedera terrestri, pyrola, fanicula, virga aurea, auricula muris, consolidis &c.

Melle modico maritatis vel hydromellitis.

Febriles impetus occupant & discutiunt Alexip. temperata & rad. Helen. Pimp. vincetox. imperat. scord.

Diluunt acrimoniam feri decocta lubricantia, diluentia aperitiva, emollientia ex cichor.

Renes abstergunt pingua olea & Emulf. amygd. dilutæ bene saccharatæ, Althea, Glycyrrhiza, & similia pectoralia.

Paroxysmum tollit pulvis antispasmod. alvi expeditio per clyster. ex Veronica.

Pellentia Renum spasmos & inflammationem; Traumatica, si quantumcunque adstringentia fuerint, exacerbationem augent. vid. seqq.

Calculus vesicæ.

Differentia hujus a præcedenti ex seqq. historiæ circumstantiis fati patebit.

Datur vel indigena vel alienigena ex renibus scil. per ureteres in vesicam prolapsus & in angustiis urethræ circa sphincterem vesicæ obhærescens.

In ultimo hoc semper inventus est alius renalis figura & colore, cui vesiculis per totum ambitum superaccrevit, ut per foliatos quosdam

dam cortices distinctæ crassitudinis successive super inductos ceparum similitudinem efformaverit.

Et hoc quidem ut plurimum in adultioribus aut senioribus, qui vesicæ calculum gestasse leguntur.

Verus autem in vesica natus & educatus calculus evenit magis junioribus imo infantili & puerili ætati, ubi tamen semper conjuncta observatur hæreditaria transmissio a parentibus vel etiam majoribus nephriticis vel etiam arthriticis, podagricis.

In teneris etiam infantibus *προκατάρατος* vitium nutricum cibis enormiter falsis abutentium ulceroso-fabulosam in renibus materiam causari potest, basin veluti post hac vesicali calculo præbentem.

Communissime hic est unicus aut pauci ad minimum, cum renum plures fere deinde pullulent.

Et sicuti renales breviori tempore sensim & granulorum fabulorum parvitate recedunt, & exitum affectant; ita hic contra non solum diutius imo per totam sæpe vitam obhæret, sed magis etiam ad quietem compositus est, donec specialissima commotio denique obtingat.

Augescit quoque ordinarie in majorem & ingentem passim molem ovi columbini, & Gallinæ dimidii & interdum integri, imo anatini.

Adde quod communiter vel multo durior vel ponderosior renali; tenerior tamen & æqualior, glabrior quasi levigatus interdum, ambitu ad qualemcunque rotunditatem ovalem accedente existat.

Diximus jam de quiete hujus calculi; Et sane citra summam æque molestiam diutissime passim a patientibus toleratur.

(Si tamen exacerbetur, dolor est vehementissimus, sensus valde tendens atque premens in regione pubis, concurrente urinæ suppressione frequentiori aut plenaria, cum nulla cruentatione nunc comparente.)

Inauditum fere hic est elidendi conamen pervicacissimum, quale sæpissime in renali adhibetur.

Si tantum unus hujusmodi calculus excernatur vel sectione extrahatur, solet subinde alter succrescere.

Consummatus calculus respuit curam, (eumque frustra usitatis artificiis resolvere sperant) tenetque quos semel invasit, ad ipsam usque mortem obsessos, pertinacissime.

Quoad Therapiam refer huc, quæ modo renali calculo subne-
ximus.

In utroque calculo:

Lenitio insultus per opiata nisi cum alexipharmacis & diapnoë
conjuncta periculosa est & ægros feliciter jugulat.

Pulvis gemmatus Volkameri spasmus lenit tutius, sed calculum
non frangit.

Abstinentum a salis communis præparatis sale digestivo Syl-
vii, it. a calidis oleis destilatis Terebinth. Juniper. succin.

Aquæ Petroselinii, fragorum, urticæ & similium minus com-
mendantur.

Succus vero urticæ & reliqua tota substantia cum herbis trau-
maticis non damnatur.

Aloëtica, Myrrhata & balsamica acriora bals. Peruvianus aut
Copaivæ promovent turgescientiam, ardores, siccitates oris, sitim.

Ulceratio Rerum & Apostema.

In illa frequentissimus tenacis fundum petentis neque tamen adeo
multi mucii in urina proventus adest, impr. autem quod indubium sig-
num præbet, si striæ sanguinæ vel cruentus color mucum hunc vel
urinam simul infecerint.

Æger non ad decubitum usque graviter afficitur licet dolorem
quendam, non tamen exquisitum in lumbis sentiat; & incalescentia
interna hec tunc quasi perpetuo obsidetur.

In apostemate vel pus cum urina prodit.

Dolor Inflammatorius præcedens insignis prodit communiter
hanc suppurationem cum febre quoque satis acuta & æstuosa.

Rarius contingit, ut vomica minus sensibili doloris impetu e-
rumpat, & crassam pus in notabili quantitate simul & semel erum-
pat.

Quando vero in *ulcus* transiit apostema vel abrupti grandioris
calculi cruenta sedes, prodit se ulceratio talis per tenacem viscidum
mucum, interdum magis vel minus cruentum, interdum vel absque
cruoris indiciis.

Veteres *Pituitam vitream* dicebant.

Concurrit perpetuo dolor frequens in alterutro, communiter
sinistro lumbo, tanto magis, si motum aliquem susceperit æger, præc.
lumborum contusorium.

Conjuncta ordinarie est Hectica febricula, quæ per leves occasiones externas diæteticas, imo patheticas exacerbatur cum concurrente ordinarie majore impetu doloris & proventu mucii cruenti.

Si vero talis quidem mucus tenax excernatur, dolor autem in lumbis absit, in vesicæ regione plus minus vehementer percipiatur dolor, tunc vesicæ vitium est & quidem vel calculum vel ulcerationem aut inflammationem vesicæ subesse indicio est.

Relegantur, quæ sub calculi historia præmonuimus, ut hæc rite dignoscantur.

Et cavendum ne fluxus hic muciditatis cum Gonorrhæa confundatur.

MEMBRUM III.

Uteri hæmorrhagiæ Confectaria.

Art. 1. Passio hysterica.

2. Fluor albus.

3. Affectus gravidar. & puerar. mola &c.

I.

Passio Hysterica.

Subjacet huic sexus fœmininus, rarius virgines, frequentius mulieres a 30 ad 40, 50 annos.

Et notandum, hunc sexum ab hoc malo longe crebrius infestari, quam virilem ab hypochondriaco.

P.æter mensium ataxias portam huic morbo aperiunt defectus lochialium purgaminum, cessatio mensium post 7. septenarium, concurrentibus præc. gravioribus animi pathematibus; in cœlibatu, & viduitate nonnunquam consuetudo, hæreditaria dispositio præc. incontinens libidinosa animi cupiditas.

Remote diæteta lauta, sicca sine potu & motu.

Discrimen inter hoc & hypochondriacum malum constituit.

1. Gradus, dum fœminæ non modo multo sæpius & numero pluribus insultibus, multo promptius & ex leviori occasione; sed etiam multo citius secundum ætatis proportionem, multo diutius secundum ætatis progressum, denique longe ferocius ab eo percellantur.

2. Locus & modus specialis, dum in his ad menstruas evacuationes, in viris ad hæmorrhoidales inclinēt.

Ut jam prætereamus causæ absolutæ specificæ in fœm. [a mensium defectu] diversitatem.

Convenientia vero ut a priori ex communicatione uteri cum ramo hæmorrhoidali & causa generaliori commotione sanguine V. P., ita a posteriori ex locis affectis scil. intestinis, ventriculo, mesenterio, hypochondriis dilucefcit.

Conspirant quoque in utroque sexu symptomata eadem, nisi quod hic etiam nonnulla occurrant virili plane incognita.

Scilicet multo vehementius hic, quam apud viros, sæviunt circa præcordia angustia, oppressiones, suffocationes, inflationes præferoces conatus vomendi.

Qui non raro etiam denique ipsum sanguinem extundunt sæpius autem vacui.

Concurrente inappetentia perpetua, imo nausea aut appetitu vago & frequenter absurdo rerum inconvenientium alienarum.

In medio ventre jam repentinæ violentæ correptiones pressoriae (quasi duabus manibus raptim comprimeretur hæc portio,) ut propterea tanquam duplicato corporis situ federe aut jacere cogantur.

Jam correptiones succussatoriae & singultuosæ, (vulgo dicunt *Herz-Stöße*;) flatulentia vagæ, tum statariae & in loculo aliquo velut volutando oberrantes cum torminibus violentis, (*es wälzet ihnett wie eine Kugel im Leibe.*)

Ubi alvus non sicca tantum est, sed penitus stricta & constipata.

Junguntur respirationis difficultates, imo veræ pectoris opple-tionis, palpitationis cordis vehementes.

In faucibus strangulationes & deglutiendi vitia etiam citra ullam tonsillarum alterationem simpliciter per ipsas fauces & sincere per oesophagum.

Caput invadit clavus hystericus sic dictus Sydenhamio, quem D. Stahlius Cephalalgiam Iliaco-hæmatiticam appellat; vulgus autem *Den Ubersick*, potius *Ober-Colic*.

Nempe veri insultus & paroxysmi dolorum immanium distensivorum (*als wenn der Kopf zerspringen müßte*) graviter vellicativorum (*großes Reißen*) cum inflatione capitis exterioris quasi Erysipelatode & ardore vel algore sæpillime pertinaci circa verticem, comitante

tante

tante vertigine imo mentis interdum & obnubilatione & vacillatione. vid. seqq.

Cæterum passio hæc ad facilem reditum & consuetudinem omnia impetuosiora minantem prompta observatur.

Cura repetatur ex supra dictis sub M. hypochondr.

Pro retundendo effero impetu Millefolii moderatus usus cum prudenti salium volatilium miscela plus profuit in hac passione, quam vulgus crediderit.

Huc pertinet in specie suffocatio & strangulatio uterina & Epileps. Hyst.

In genere de his, jam sub præc. plurimum interseruimus, hic addendum *suffoc. & strangulationem* syncopes indolem æmulari, nisi quod sensum notabilem compressorium modo in præcordiis, modo in faucibus forment.

Habent communiter spastici sive tetanodes quid in exterioribus, ut totum corpus ad rigorem magis quam flacciditatem dispositum deprehendatur: vel circa os & maxillas spastica renitens constrictio sese exerat.

Quo magis spastica hæc pathemata in abdomine insolescunt, eo magis convulsivum genium induunt; unde cum manifestissimis succussionibus, volutionibus, transcurfionibus quasi reptilibus (als wann sich ein Wurm oder Schlange fortschlünge) vibrationibus, micationibus sese sistunt.

Quibus, si mentis obnubilatio, patentibus oculis, constrictis maxillis sive sub strictura agitatis, collectio manuum in pugnos superveniat *Epilepsie hysterice* nomen tuetur.

Fluor albus.

Expositæ sunt huic cujuslibet fere ultra pubertatem ætatis fæminæ, magis tamen provectiores.

Exerit se manifesto exitu & madore in vagina uteri ejusque orificio inconfueto mucidæ materiæ;

Quæ si simpliciter albuginea quasi limpidior est & per se nisi sub labore corporis adeoque genitalium attritu simpliciter nequam lædat, *simplex benignior* est.

Hæc vel continue afficit ægram vel statis magis temporibus, idque præc. mensium tempore maxime post cessantem illorum fluxum.

Patiuntur aut instantis fere menstrui fluxus tempore dolores insignes, modo circa lumbos & os sacrum, modo circa sinum urentes, tendentes, imo quasi rumpentes.

Durat etiam communiter sanguinis fluxus per pauciores dies, cui succedit immediate tale profluvium, primis præf. diebus copiosius, sensim iterum cessans.

Alius autem est *venereus malignior virulentus*, ubi materia fluoris discolor est, flavescens, virescens, saniosa.

Imo excorians, urens, inflammans & exulcerans tum orificium & labia pudendorum, tum interdum ipsas vicinas & contiguas regiones femoris utrinque adjacentes.

Apparet in hoc præf. jam diu durante ut plurimum decolor & squallidus faciei aspectus; livida oculorum circumferentia.

Concurrente perpetua quasi lassitudine & fatigatione totius corporis præc. regionis lumbaris.

Quoad prognosin sciendum, primum raro ita invalescere, ut insigne corpori detrimentum inferat, quod tamen magis facit in phlegmaticis, ut pallidæ tumidæ conspiciantur.

Venereus autem facilius totam M. S. inquinamento inficit, & si ex contagio viri fit, nisi hic prius curetur, insanabilis est.

Affectus Gravidarum & Puerperarum.

In graviditatis historia varia se nobis offerunt phænomena.

Mulier sc. recte sana ingravidata mensium fluxu destitui solet, quod quidem, si nulla alia dysphoria comitetur, non contemnendum conceptus signum præbet; non tamen simpliciter & absolute, cum & alia morbida ratione supprimi possint menses.

Imo quibusdam plethoricis etiam sub gestatione vel post conceptum diu menses fluunt, unde calculus illarum ab emanatione mensium semper fallit &c.

Proximum locum habet *nausea* carniū earumque nidoris.

Succedit ventris *intumescencia* maxime globosa circa umbilicum non complanata, sed summitatem totius hæmisperii efformans, durities æqualis versus ilia remissior, impr. flatibus absentibus.

Tumor hic constans & placide crescens, pedibus oedemate liberis cum reliqua euphoria dignum edit graviditatis testimonium.

Septimana 20. præterita sensum *motus fetus* in utero percipiunt, qui, quanquam obscuro, non tamen subterfugiunt feminas, impr. si illos

illos a borborygmis & flatibus discernere doceantur, sicut etiam locus motus foetus alius sub hypogastrio a flatibus differt.

Dolor a calcitracione foetus postremis duobus mensibus evenit semper adeo ferox, ut matribus etiam lipothymia impendat & anxiam querelam imo lachrymas excutiat.

Urina Gravidarum recte sanarum, colore & limpida claritate sanitati respondens, claro loco versus angulum spectatus exhibet atomos subtilissimi pulveris internantis (wie Sonnen-Staublein) quod tamen etiam in obstructione mensium observatur, quanquam tunc crassiores sint atomi.

Hæc de successu horum legitimo.

Aliis vero & sensibilibus evenit primis 4 vel 6 septimanis non solum ventriculi perversio & fastidium carniū sed etiam *vomitus*, quod tamen rarissime toto gestationis tempore durat.

Aliis constat *appetitus* ordinarius.

Aliis augetur eximie.

Nonnullis accidit Malacia, aliis pica.

Quibusdam ultimis gestationis mensibus, quando grandior foetus ventriculi distensionem impedit, a ciborum assumptione oppletio molesta contingit: imprimis a cibis crudioribus, flatulentis, fermentescentibus concoctu difficilibus.

Alvi successus deficit raro quidem ab incumbente uteri sarcina in intestinum rectum, ubi simul etiam tenesmodem & inflationes vesiculares hæmorrhoidum (Mastbrner oder Tack) ardoribus etiam & semper ulcerosa erosione molestissimas experiuntur.

Longe vero familiarius siccior alvus obtingit a parciore potu, desidia, afflueta hujus excretionis tarditate, cujus molestiam auget flatulentia conjunctio a refrigerationibus &c.

Aliis post aliquot conceptionis menses *fluxus menstruus* prorumpit, imo post medium tempus, licet rarius.

Aliis loco mensium fluor albus præc. illis, quæ antea hoc malo affecti fuerunt, vel jam cum affectis eodem feminis familiaris vivunt.

Nec obliviscenda est *anhelitus difficultas* post cibos vel motus solito majores transitoria, impr. in edacibus.

Item extrema *corporis habitus* extenuatio sub gestatione, quæ quidem cæterum sanæ auctiores edunt infantes.

Aliæ pinguescunt & hæc edunt graciliores.

Nonnullis obveniunt lichenes (Leber-Flecken) in facie & collo impr. circa frontem.

Aliis pallores.

Aliis insoliti rubores cum incommodis internis.

Tumor pedum qui ultra genua vel ad ipsum abdomen non pro-
cedit, semper sponte recedit.

Qui vero abdomen invadit, (quod quidem posterioribus ma-
xime mensibus evenit) omnis medicationis est expertus, & potius ab-
ortum provocat.

Afcitici tumores solvuntur nonnunquam per puerperii purga-
menta, nisi phthisis vel hectica jam ante imprægnationem adfuerint.

Si a primis mensibus orientur, caute tractandi, ne abortus mo-
veatur.

Aliis venarum in alterutro crure inflationes varicosæ five no-
dosæ & crispæ, imo totius cruris inflatio subtumida, dura:

Aliis magis phlegmaticis tumor *oedematosus* citra visibiles vaso-
rum inflationes:

Aliis cum tali vasorum infarctu Ecchynomata, fugillationum in-
star braune und blaue Flecken um solches geäder (sem. vocant ein Kinds
Bein) quæ deposito uteri onere evanescent; quavis vero impræгна-
tione redeunt & semper extra graviditatem molestæ sunt.

Eveniunt vero a medio ad ultimum gestationis tempus five par-
tum.

Quibusdam *dolor coxarum*, lumborum & aliis ipsius ventris do-
lor tensorius, ac si abdomen fissuram minaretur.

In Plethoricis capitis dolores, artuum lassitudo gravativa;

In rheumatico-arthriticis vero occurrunt intensiones tonico-
spasticæ rigidæ, ut inde semper paralytodea mala metuantur.

Urinæ semper mittendæ *stimulus* adest vel circa medium tem-
pus vel maxime ultimis septimanis.

Aliæ præter suam indolem, impr. posterioribus gestationis men-
sibus impatientiores, aliæ ad terrorem, metum, mœrorem promptiores
sunt cum speculabundis pensitationibus qualiumcunque molestiarum.

Item feminæ, quæ aliquot proles ejusdem sexus jam gestarunt, si
deinde diversi *sexus* prolem concipiant, multo habent incommodius
quam a prioribus.

Cæterum floridiorem colorem sub gestatione masculi, pallidio-
rem

rem sub fœmellæ, illic alacriorem, hic torpidiorem gravidæ animam adesse admodum incertum est.

Et referunt feminæ, quod si prægnanti macula constans valde rubicunda sit, semper insigni incremento ad inflammatoriam & abscessoriam alterationem, sed segnius tamen prodiens, illa pro indicio masculi foetus haberi mereatur.

Item *Gemellos* gestari, si per longitudinem lineæ albæ fusca linea appareat, vel venter in medio planior, ad latera magis protuberet;

Quod quanquam utrumque aliquando contingere certum est, tamen nec semper fit, sed etiam a concrementis aliis juxta foetum fieri potest.

De diverso foetus secundum sexum situ in alterutro latere in animantibus quidem multiparis, bicornem uterum habentibus, non omnia de nihilo sunt; siquidem semper in dextro cornu mares, in sinistro foemellæ locati reperiuntur.

Altiore tamen opus esset indagine.

Terminus *partus* legitimi felicioris incidit post ambitum 40 septiman: secundum universalem experientiam, certius computandum si ab eo tempore, quo primi motus foetus sentiebantur, 20 septim. præterito tempori addamus.

Foetus 7mo mense exclusus differt & teneritudine & aliquartum partium v. g. unguium manifesta imperfectio.

Sanarum mulierum partus 8vo mense adeo est rarissimus, ut nisi prorsus indubia proferantur exempla, nemo adstringi possit ut credat, in præsentem aliquo subjecto talem evenisse.

Ubi vero sanitas matris aut foetus debilitatur, tunc præternaturalis partus utique evenire potest.

De Habitu ad abortum notandum.

Quod sanæ fœminæ v. g. rustico-mercenariæ, militares & temperatæ aliæ atque æquioris animi multa tolerare possunt sine abortu.

Sensibiliores vero plethoricæ eidem e levissimis causis primis maxime mensibus expositæ sunt.

Primum inter has locum tenent terror vehemens subitus, Iracundia, debilitas foetus aut etiam mors; tum vomitiones earumque conatus enormes, conatus dejiciendi torminosi, spastici, tenesmodes, clysteres stimulantés, fluxus alvini long. lienteriodes, item diætã spirituosã, aromatic. veneris incontinentia.

Et sane, si hic foetus parum fuerit maturus & illæ proxime iterum concipiant, plerumque circa idem tempus sive eandem gestationis hebdomad. denuo ab eodem tentari solent.

Nulla vero tempore facilius fit abortus, quam illis diebus aut septimanis, quibus alias præsens gravida menstrua sua passa est, impr. si hæc stata fuerint.

Sub ipsa hujus exclusione partim dolores & spasmi uteri sunt leviores, obscuriores, imo segniores, partim fluxus sang. præ vero partu intemperantior est, & utrumque eo magis, quo minor est foetus.

Observantur etiam corpore & animo torpidiores abortientes quam parientes, ita ut vel ad ipsas lipothymias magis propendeant.

Foetuum jam adultiorum abortus præfagit successuram sterilitatem.

Ad præcavendum vero abortum jam aliquoties factum repetita V. S. profuit.

Molæ Historia est, quod

Concrementum tale irregulare membranaceum fibrosum, rarius carnosum, non cum foetu sed solum gestari solet; si vero simul gestetur, partum difficiliorem reddit & exitum semper intempestive maturat.

Junioribus plerumque decedunt facilius & ultra annum non multum durant.

Annosioribus vero multo diutius inhærent, ut cum illis sæpe commoriantur, postquam 2, 3, annos & ultra illas obsederant.

Qualia exempla vide apud Maronum, qui & exempla vivarum monstrosarum, maleficarum quasi molarum habet; quæ foetum etiam enecare censeantur, rostro ac unguibus conspicuæ, *Frateres Lombardorum* dictæ.

Sæpe oriuntur a prægresso abortu impr. valde immaturo, & secundinis inde non exquisite expurgatis.

Circa dimidium gestationis tempus non verus foetus motus percipitur, sed potius palpitationes lenes, interdum autem sensationes obscuræ diu usque ad partum continuantes sub decubitus mutatione ex uno latere in alterum veluti pondus vel moles in hypogastrio eodem volutari sentiatur.

Pathemata gravidis consueta hic quoque familiarius occurrunt post dimidium gestationis tempus præc. increbescencia.

Concurrunt irregularis fluxus uterinus tota gestatione intercurrentes cum inflatione a primis inde septimanis spastica; insolitæ ex utero emanationes, sæminæ taciturnitas, anxietatis pensitationes.

Abdominis turgescencia hic est planior & versus hypochondria latior est & alio tempore plenum atque distentum, alio iterum flaccidum & quasi dimidia parte vacuum: sentitur etiam minus ordinarie pondus versus infimam abdominis regionem.

Tanto certius mola adest, si vel ultra justum tempus remoretur partus, vel hoc tempore dolores vel plane nulli vel vagi inconstantes, quin plane evanescentes contingant, abdomine in antiquo statu relicto.

Superfœtatio a cohabitatione sub tempore graviditatis oriunda, rarius accidit; quin etiam utrique fœtui, tam grandiori jam, quam superinducto recentiori abortus periculum impendat; sed prior ille, valde tranquillis successibus ad justum partus tempus pertingat.

Certo autem imminet recentiori conceptui cum maturo alterius partu abortus.

Rarissima est omnium, recentioris post editum grandiozem reventio & ad justum usque tempus gestatio adeoque vitalis partus.

Nævi materni.

Hos nuda matris fictio aut imaginatio æstimatoria falsa sæpe producit, dissolutione structuræ prioris legitimæ & novæ transmutatione.

Fiunt autem hi maxime a medio gestationis tempore usque ad partum, ut etiam paucis ante partum diebus talis aliquando contigerit deformatio.

Nævi magis superficiales quamvis prolixi v. g. ab igne aut sanguinis repentino terrore (*Blut- und Feuer-Mahl*) quin etiam aliquando protuberantes, fructibus horreis, muri, cancro, ranæ similes; dissolvi possunt recenti sanguine lochiali vel statim post partum matris vel aliarum puerperarum.

Præc. si subjectum nævo affectum sit tenerioris ætatis & longius adhuc a pubertate distet, quanquam neque hæc periodus adhuc in sensibilibus maxime omnem dissolutionis spem excludit.

Febres gravidarum.

In genere non sunt adeo periculosæ, si modo leniori methodo tractentur,

Inter-

Intermittentes sunt in his contumaciores, sed modeste tractatæ parum periculi habent; turbulentæ vero causa non sublata suppressæ non solum ad acuta schemata inclinant, sed ad recidivas post partum etiam.

Acutæ semper periculosæ sunt, ubi excretio diapnoica, temperatio conservanda.

Ingruit per has febres periculum abortus & per evacuationes sanguinum una contingentes periodi morbi totius eversio.

Hic foetus roboratio necessaria, sed apage bals. Embryon. & adstringentia, quæ abortum magis provocant.

V. S. præservat a febribus hisce, in ipsis febribus exulet.

Quemadmodum autem *vigor fetus* cognoscitur ex motu ejusdem non ita raro ac vegeto, matris sanitati juncto. Et contra *Debilitas* ex rariore obscuro motu & flaccida foetus vacillatione quasi sub decubitus mutatione ponderis instar in alterutrum latus volvendi tum etiam mammis prægnanti auctis & lac præbentibus, ita hic loci quoque delibanda videtur,

Historia fetus mortui.

Scilicet post vigesimam septimanam, ubi jam vitæ indicia dedit.

Occasionem hic suppeditare solent animi pathemata graviora, Ira, terror, mœror, item phantastica matris imaginatio seu impressio vel morbida imbecillitas vel male succedentes dolores in partu.

Si itaque foetus tenerior languide defungatur,

Accedunt matris extraordinarius languor & virium dejectio, horridula etiam *ἀραξία* cum valde volaticis ardoribus.

Junguntur item capitis dolores ad vertiginosas usque perturbationes;

Animi & præcordiorum angustia, appetitus vitia.

Mammarum quoque flacciditas & lactis in illis tenuioris visibilis præsentia.

Nullus amplius foetus motus & ventris ad inguina velut delabentis & cum flacciditate quadam ita quasi pendentis, insolitum onus;

Ante omnia sensibile illius regionis frigus.

Quæ omnia in tenerioribus graviora sunt, breviusque increbescunt, semper ad lipothymiam usque cum vario & vago caloris colorisque statu,

Ubi vero foetus grandior & partui jam vicinior repente interit imprimis sub ipso partu, inhorrescit femina, ut etiam febrili frigore & horrore correpta videatur.

Vires animi & corporis fatiscunt velut in momento, succedunt anxietates, vertigines, lipothymia.

Dolores ad partum rari, debiles, breves revertuntur, imo vel plane evanescent.

Imprimis autem refrigescit communiter magnopere regio infima abdominis supra pubem & nullus amplius sensus cujuscunque motus foetus percipitur.

Imo magis magisque corpore & animo languescens femina suae quoque mortis metum & eventum subit.

Partus ipse hujus mortui foetus difficillime succedit ob matris debilitationem, dolorum seu spasmodorum raritatem, cessationem.

Ex his facile prognosis formatur.

Scilicet nisi quantocyus ejiciatur, energiam ad exclusionem defecturam cum reliquis viribus, lipothymia & vitae periculo.

Et si femina robustior sit, foetus autem cum secundinis non excludatur aut decenter educatur, computrescendo gravissima pericula, febres anomala mali moris cum summa debilitate, deliriis, convulsionibus, inflammationibus, accedunt.

Et si haec quoque superet agra, hectica, cachectica, Chronica mala succedunt.

Quoad therapiam promovenda mature exclusio, cum expellentibus magis fidis, hepate anguilla, borace, jungendo analeptica.

Et si ob virium & dolorum partus plenarium defectum spes exclusionis nulla sit, manuali extractioni chirurgicae insistendum; & si nec huic locus sit, putredine incipiente omni sunt difficillima, uti diximus.

Partus.

De termino hujus jam supra quaedam memoravimus.

Hic addendum.

Quae statum habent menstruum tempus, si medio gestationis tempore motum foetus notarint & inde 20. septimanas numerarint & harum finis non in consuetum menstruum tempus incidat, sed proxime ante harum septimanarum finem tempus illud cadat; sciant (praecipue si in novi aut pleni-lunium menses incidere sueverunt) partum ipsis maturiorem expectandum.

Si vero tempus hoc menstruum ultra dictum terminum se extendat, tunc adhuc tantisper expectandus est.

Et quo magis pariendi tempus menstruo tempori consueto sese accommodat, eo facilius promittitur partus.

Quæ vero statum menstruum tempus non habent, imo vel solum a phasibus lunæ potioribus alienum, nihil exquisite possunt expectare, nec tamen inde debent trepidare; sed si sanæ sint, vel etiam motum foetus percipiant, de partus ultra terminum tarditate ne metuant.

Partus plenilunio proximi familiarius difficiliter succedunt, sed & minus frequentes sunt, imprimis junioribus, siquidem has magis & melius luna decrescente seu a novilunio purgari non vana est observatio juxta versum:

Luna vetus vetulas, purgat nova luna puellas.

Languens vero foetus maturius excluditur.

Appropinquantis dispositionis ad partum a pluribus diebus signum est molis abdominis, prægnanti plane sensibilis inclinatio ad hypogastrium seorsim, dicunt: *Der Leib habe sich gesencket.*

Existit præterea, imminente partu, innominata fæminæ animi magis quam corporis angustia: partim dolor quidam, sed neque ipse determinatus in principio, circa præcordia, lumbos, hypogastrium.

Dolores vero *directi ad partum* (*Kindes Wehen, rechte Wehen,*) differunt omni modo ab omnibus torminibus intestinalibus, dum veluti a lumbis incipientes ad sinum progrediuntur.

Tormina vero interdum concurrentia epigastricam magis regionem infestant a veris doloribus sensibilibus distincta. (*wilde Wehen.*)

Veri dolores deficiunt, interdum in Energia sua vel nimis rari sunt vel breves & volatici;

Vel mox ab initio crebri & breves, successive vero magis magisque fatiscunt, maxime, si tempore necessariorum ultimorum nisum cessant & emanent.

Vel si solum fuerint nothi & spurii, puerperam irritò fatigantes, aut si nisus parturientis & abdominis compressiones perverse & inordinate adhibeantur & ita directos ad partum dolores magis turbent.

Si immoderato ejulatu & quiritatione vel etiam inauspicata tussi spasmus ad interiora directe distrahantur & versus superiora revocentur, ut vehementer cephalalgias inducant, daß sich die Wehen in die Höhe ziehen, nicht aufs Kind arbeiten und gehen.

Frustra vero est omnis dolorum apparatus, nisi *apertio orificii uteri* soli obstetrici perceptibilis (daß sich der Leib gebührend eröffnet) vel præcesserit vel ab his doloribus promoveatur, quod nisi fiat, partus vix promptus ac facilis expectandus est.

Si referatio illa ad thaleri magnitudinem & latitudinem facta sit & convexitas capitis foetus aperturæ uteri non tantum immineat, sed etiam quadantenus promineat; vocant: *das Kind seye recht eingetretten.*

Ubi quidem altero vel tertio vividiore spasmō semper totus foetus succedit, ad minimum ejus progressus contingit, *das Kind rückt herbey.*

(Ubi quidem cavendum, ne imprudentes obstetrices judicii secundum tactum instituendi minus compotes verum situm pro falso incusent.)

Nunquam autem procedit partus.

Nisi *ruptura secundinarum* facta sit, sicut etiam imperita esset obstetrix extra hanc exquisitum de situ foetus judicium formatura.

Legitime vero secundinarum spontanea expectatur ruptio, nec decet illas acicula vel unguibus aperire: quia spontanea ruptura late dehiscit & justum foetui exitum præbet.

Exitus foetus præter spasmorum & nisuum providam administrationem adjuvatur imprimis in ultimo molimine, si sub regione incipientis ossis sacri sustentetur quocunque fulcro vel forti manu supposita, ut leviter antrorsum tollatur puerpera.

Exitus secundinarum.

Nempe omnibus succedentibus, ruptis secundinis & effuso in illis contento liquore erumpit foetus funiculo umbilicali cum secundinis adhuc connexus;

Quarum etiam exclusio paulo post, si cætera sint legitima, satis tempestive & commode succedit, repetitis levioribus doloribus, quos etiam puerpera leni tussi adjuvare potest.

Ita quidem omnibus his rite procedentibus, solet obstetrix ipsum infantem tantisper in gremio suo linteis vel culcitris bene calentibus involutum servare & *a secundinis separare;*

Ita ut funiculum umbilicalem ad largæ spitamæ longitudinem a corpore foetus resecat;

Postquam antea sanguinem e funiculo leviter versus & intra corpus infantis repressit & funiculum proxime ante sectionis locum versus infantulum filo constrinxit;

Tandem autem etiam propius circa abdomen foetus ad largi pollicis vel duorum transverforum digitorum largiusculam mensuram novam instituat ligaturam & denique supposito mundo sicco linteolo funiculum hunc spiritaliter compositum peculiari fascia obliget.

Quantocyus post partum puerpera in lectum bene calefactum collocatur (nisi enim hoc fiat, & illa nimis diu extra lectum tota superne sudore, inferne sanguine & secundinarum liquamine madens refrigescat, facile in febrilia, spastica, torminosa, flatulenta mala incidit, unde conclave etiam bene calefactum sit.)

Abdomen etiam mantili latiori bene ligatur, ne flatibus vel inordinato sanguinis fluxui occasio sit.

Si jam quieta sit puerpera, teneriores etiam sermoni parcant, fluit temperate atque modice sanguis, quem *Lochiorum* nomine salutant.

Hic fluxus largior procedens imprimis cum majoribus spasms post partum durantibus, *Nachwehen*, solet semper grumos formare integros, spasms hisce ejiciendos.

Interim secundum proportionem habitus puerperæ præstat & tolerabilior est mediocris excessus, quam notabilis defectus.

Legitime vix intra 14. dies cessant penitus, quamvis non toto hoc tempore sanguis fluat, qui rarius septimum diem transit, sed post sincerum sanguinem serositas seu ichor magis magisque pallescens tandem quantitate quoque indies decrescens plane desinit.

Si vero perperam procedant vel intempestive supprimantur, non solum omnibus hæmorrhagiis communia incurrunt damna, angustias scilicet circa præcordia & spasticos varios circa abdomen effectus, sed & certius quam in alia hæmorrhagia febriles exæstuationes & uteri inflammationes.

Plura de his suppeditat supra Tit. Lochiorum sub hæmorrhagiis.

De reliquo omnes fere puerperæ, præc. autem sub partu durius habitæ primis diebus solent esse siticulosæ; idque quo magis evenit, eo parcius etiam & levius dormire; nempe febrile, quiddam subesse omnes circumstantiæ monstrant.

Lactis emersuri conamina sentiuntur mox post editum partum attentis fæminis plane sensibilia,

Indicio est humoris tenuioris in mammas penetrantis & non
ita

ita parce emulgendi præsentia scilicet fero lactis turbidiori similis, *colorum dicti*.

Tertio vero demum aut 4to die inclinante subsequitur veri & sinceri magis lactis proventus.

Corripiuntur moliminibus constrictoriis circa scapulas & humeros, imo ad cubitus, manus, digitos exporrectæ visibilis stricturæ.

Et sub his multiplicibus & repetitis horroribus, quos inde *Milch-Schauer* appellant, sic se habent blas aus, ihnen! ist, kühl, kalt, es kömmt ihnen über die Achseln gezogen wie Stricke.

Concurrunt compunctiones acutæ sed transitoria per mammaram medullium.

Mammæ turgescunt, indurescunt, impr. tamen circa ipsum medullium; & nisi tempestitiva modesta pressione atque frictione juvetur distributio ab intimioribus æqualiter versus exteriora, facile inde evenit induratio nodosa maxime in primiparis, optime habitis & nutritis.

In sensibilibus accidit interdum, ut ex auræ lenis illapsu vel solo pudore extremæ mammaram partes cito stringantur atque obstipentur, ut nihil lactis illo tempore vel sugendo vel emulgendo dimittant, quod tamen cito remittit, lactisque progressus restituitur molli excutia, mit einer Sammet-Bürsten, mammas fricando.

Nota est repentini terroris energia, qua tam alii humores quam ipsum lac cito repellitur; unde disjectis tenuioribus partibus, crassiorum condensatio & coagulatio & hinc nisi discussione mature præcaveatur, corruptio contingit.

Ipsæ fæminæ ab hac retroessione lactisque impedito progressu sentiunt sensum lancinantem peracutum, quod exprimunt: es seye ihnen, (nempe in terrore) wie ein Messer durch die Brust gefahren.

Quo diutius *nodi* tales *mammaram* duri doloribus ardentibus, frementibus, interlancinantibus nunc & tunc affligentes, citra actualem exulcerationem hærent; eo pejorem denique formant corruptionem & quidem certissime cancrosum, si per aliquot mensium spatium, antequam corrumpuntur, moram trahant.

Cancro occulti tunc nomine veniunt, qui tamen etiam absque prægressa lactis coagulatione atque stasi interdum oritur a compressione, contusione, punctura mammaram, uti latius hæc explicavimus supra sub Tit. *Cancro*,

Hic obiter notandum est, rarius occurrere initium hujus affectus absolute tacitum, nisi forte ex taciturnitate patientis, cui neque indicare veras circumstantias neque confiteri expediat.

Fit enim ut clam gravidæ abortum, impr. per violenta artificia pharmaceutica, expertæ neque de statu mammarum atque lactis hoc tempore sive monitæ sive memores initia hujusmodi malo præbeant.

Quale quid certe non raro evenire justa est suspicio, ubicunque personæ extra matrimonium scirrhis talibus profundius hærentibus & grandioribus affectæ occurrunt.

In subjectis tamen phlegmatico - sanguineis, plethoricis & quæ horum est indoles, ad terrorem admodum propensis, potest etiam hoc contingere extra ejusmodi suspensionem, quod tanto magis ita omnino interpretari convenit, quoties minoris & superficiei propiores scirrhi tales observantur.

Qui conspici plane possunt sunt moris eo peioris, quo magis varicodem vasculorum circumjacentium faciem exhibent, quo sæpius, fortius & diutius dolent; quo altius sensus doloris ad medullium mammæ penetrat.

Parturit hic *cancrum ulceratum*, sed refer huc, quæ diximus, in superioribus de hujus atroci indole.

Papillarum etiam ut semper potius humidulæ sint quam siccæ, ratio habenda, dum alias facile fissuris afficiuntur cum ingenti dolore & molestia.

De cætero *lactanti puerperæ fluxus menstruus emanet*, nisi quidem admodum sit plethorica, imo ne tunc quidem vix obtingit;

Sicubi tamen eveniat, infantes inde sensibile incommodum experiuntur, imo ipsa mater in genere horridas quasdam sensationes, lassitudinis & tensionis quandam speciem.

Quæ vero non lactare vel volunt vel possunt, omnino reditum hujus evacuationis experiuntur.

Notandum interim, quod illæ fæminæ, quæ & plethoricæ & satis sanæ proximo quolibet a puerperio tempore, antequam ipsis menses semel vel iterum reciderint, mox denuo imprægnantur, illo tempore incommodius gestent, nisi ventilatione sibi subveniant, quo subsidio hæ magis quam ullæ aliæ indigent præsentissimum inde commodum ac utilitatem capturæ.

HISTORIÆ MEDICÆ

Sectio Tertia

Historia Morborum Lymphalium.

CAP. I.

Historia oedematis.

Succumbit huic habitus communiter eminenter phlegmaticus utriusque sexus a suppressis mensibus, hæmorrhoidibus assuetis &c. ut causa interna.

Præcipuæ externæ ad hoc inducendum causæ existunt 1.) penitior & diuturnior perfrigeratio artuum maxime pedum, & quidem impr. cum humiditate conjuncta.

Hinc fœminæ in lavandis linteamentis aut in profluente elutriandis, nimis diu cruribus aquæ immerfis, id sæpe incurrunt.

2.) Discussiones e tumoribus etiam calidis diffusis (phlegmonæ veteribus dicta, imo erisypelate non nimium fervido) sanguinæ subtilis portionis, remanente seroso-lymphali neque deferente infarctum.

Ubi exempla oedematum prostant a spiritu vini camphorato velociter discutiente his applicito remanentium.

3.) Nec vanus est Paracelsus, quod vulneribus oedema supervenire afferit, si nimia refrigeratione [artificiali potentiali] inconvenientius tractentur.

[Ubi tamen abstrahendum est ab illis tumoribus inflammatorio-suppurascensibus, qui ex intercepto sanguinis libero comœatu, aliquando in vicinia vulneris contingunt.

Nisi quod hi ipsi non suppurascens in oedema abeant.]

In genere vero non æque evenit, ut circum ipsum vulnus oedematofus tumor cooriatur; longe magis autem e qualibuscunque Phlegmonodes collectionibus.

4.) Peculiaris autem plane est in hoc genere congestio illa phlegmonodes & œdematodes, quæ febrili apostasi nunc ad utrumque nunc ad alterutrum pedem diffunditur.

Ali-

Aliquando brevi quodam impetu circa ipsos dies criticos: aliquando tardius & languidis successibus.

Quæ tamen phlegmonodea oedemata, sicuti contumacissima communiter fiunt, ita habent fomitem plerumque profundiorum & hydropicæ indoli propiorum.

Quamvis autem quæ febribus hisce acutis accidunt, oedemata a cæteris differant rubore perpetuo & calore paroxyzante; non solum tamen mollia sunt, sed etiam facile per raudam subtilem discussionem sang. partium, sinceram oedematis faciem induunt.

In specie Stahlius observavit, a Spiritu Cornu Cervi, quo promiscue & unice utebatur Medicus quidam in febribus acutis oedemata pedum.

Ex aliquot exemplis Stahlius comperit a scabie improvide cohibita per sulphurata pingua unguenta oedematofam totius corporis contigisse inflationem &c. it. sudatione scabiosorum oedemata una-fariam oriri notum est experientia.

Dantur & exempla, ubi 5) a nimis diuturna tensoria pressione femorum, crurum intercepto libero humorum refluxu.

Et 6.) a diuturna equitatione super equum lati admodum dorfi.

Cæterum oedemata ab internis causis subnata deteriora sunt illis, quæ manifestius ab externis oriuntur.

Fit autem inflatio communiter satis larga partis alicujus familiarissime pedum atque crurum sine dolore, colore imo sine quocunque præternaturali sensu;

Nisi quod in malo valde prævalescente tensio interdum sentitur notabilis; gravitas non a nudo sensu sed a pondere potius pendet.

Est etiam sine rubore, potius cum pallore hic tumor.

Laxus quoque atque ita mollis, ut digito pressus subsideat & scrobiculum in loco pressio relinquat, quæ sensim demum explanatur.

Adest & partis sensibile frigus ad tactum, licet æger nullum ibi frigus molestum sentiat.

Cæterum artus oedematofos nec extra lectum perpetuo & insigniter frigere, nec in lecto constanter & notabiliter calere, bonum præbet indicium.

Alvi vagi motus sunt, sedentibus vel jacentibus communiter segnior, erumpentibus nunc & tunc diarrhæis impr. ex victu difficilioris coctionis.

Quo diffusius est oedema, eo evidentiores mutationes sese exerunt in urina, certissime, quando ascites concurrir.

Est vero urina hic vel constanter admodum pallida, vel obsoleto inter aurantium & floridum cerevisiarium dilutorem quasi medio rubore imbuta & crassa.

Utrinque magis pauca & rarioris atque parcissimæ emissionis, asumptorum liquidorum quantitati sæpe vix sub sextupla proportione respondens.

Si ad summum pervenerit, nitet præ nimio infarctu cutis & tunc quidem ad minimum hinc inde rufescit, ita ut vascula sanguifera multa tenerrima etiam in conspectum veniant;

Sequitur tunc facile sensus vehementis ardoris non tam superficialis sed intimior, qui sane, si acuta febris vel hectica exacerbata concurrerit, Gangrænodem corruptelam, sphacelum, mortem minatur.

Quamdiu hujusmodi tumor solum pedes, crura, femora, coxas, occupat, retinet simplex nomen oedematis; quando vero abdomen simul notabiliter intumescit, hydropicus tumor indicatur.

Quamdiu valde quidem est conspicua sed mollis tamen & satis laxa adhuc inflatio *Leucophlegmatiam* appellant.

Per universum vero corpus excurrens & tanto infarctu habitum omnem tumefaciens, ut hic niteat & veluti rupturam minetur, *Anasarca* dicitur.

Oedematosi hi tumores & omnino quidem valde capaces atque insignes a discussione sui membrum obsessum sæpe ita relinquunt, ut hoc totum subsideat, redundant autem ad interiora viscera, unde inflatio abdominis aut ad minimum hypochondriorum & præcordiorum, imo non ita raro verus hydrops.

Maxime omnium sensibilissimi sunt habituales & quidem, si per apostasin post febres efformati firmam in membro aliquo sedem fixere.

Hos impr. per externa remedia dissipare posthac tam alienum est & malæ fidei, ut etiam sponte sua & tacite quasi disparendo certum gravioris morbi periculum creent serius ocys subsequuturi.

Hydrops.

CAPUT. II.

Historia Hydropis.

Est vel Universalior vel Particularis.

Ille, quem hic loci considerabimus, vel in totum corporis ambitum se diffundit, *Anasarca* vulgo dictus.

Vel inferiorem corporis regionem exteriorem, simul tamen etiam interiora abdominis occupat, *Ascitis* nomine.

(*Tympanites* autem tam a priori, causarum & materialis constitutionis veræ, quam a posteriori medicæ tractationis intuitu diversa huc non pertinet.)

Rara autem cum sit *Ascites*, frequentior tamen observatur quam *Anasarca*.

Differunt quoque causis, cum hæc non pariter ac *ascites* a suppressionibus hæmorrhagarum ac febrium inducatur.

Subjectorum hujus morbi historia suggerit complexionem magis phlegmatico-sanguineam, ætatem non infantilem atque puerilem (hæ enim penitus ab *Ascite* exemptæ sunt, propiores sed raro, *anasarcodi* tumori ab ulceribus scabiosis retropulsis, vel etiam hydrocephalo.)

Neque adolescentem; sed juvenilem & consistentem fæminini præc. sexus; tum etiam virilis consistentem atque senescentem ætatem.

Causas damus 1.] abundantiam sanguinis crassi ejusque congestoriam restagnationem circa V. P. 2.] Potuum, thermarum, acidularum ingurgitationem intempestivam. 3.) Venena. 4.] In gravidis nonnunquam ex divaricatione venæ cavæ vel rami iliaci in hac parte factum decubitus.

5.] Podagram item scabiem ad interiora inauspicato retropulsam; In aliquot subjectis præc. teneris Stahlus observare contigit ex ung. sulphuratis & valde pinguis cum regimine calido imo moderatis talibus, evenisse inflationem corporis revera *anasarcodem* cum appetitus, virium, respirationis vitiis. Idem in tali casu ab horum usu in se expertus est.

6.] Hæmorrhagias enormes, invadente frigore & subsidentia vasorum, viscerum, præc. si per adstringentia augeatur,

7.] Men-

7.] Mensium & hæmorrhoidalis fluxus periculofam fuppreffionem præc. in plethoricis & largæ eruptioni fanguinei adfuetis, ufitatiffime.

Sicuti etiam ex motus hæmorrhoidalis temeraria cohibitione sæpe evenit.

8.] Metaftafes febriles ab externis læfionibus, frigore, Eriſypellate, luxatione.

9.] Februm inconvenientes adftrictiones per Chin-chinam, varia Martialia, imo quercus cortices, quinquefolium, &c.

Siquidem frequentiffimos hydropis cafus per aliquot hinc annos in Anglia obfervatos; vid. M. Lifterus in Exerc. Pract., non tam ex fpirituum ardentium, (quanquam & hi aliquid conferant, licet rariffime omnium, ut in Polonis, Ruffis, apparet) quam corticis Jeſuitici in febribus abufu illic locorum familiari verofimillime licet derivare.

Unde quidem primo pertinax alvi adftrictio, quæ hoc remedium etiam in longum fubinde tempus profequitur, tum mitiores ftipationis hujusmodi in visceribus & hypochondriaco-hepaticæ turbæ, ut tum alias anguftias per hypochondria, tum imprimis a cibis affumtis in dextro hypochondrio ardores, dolores, preffiones, anxietates, phlogofes & rubores faciei, vertigines &c.

In aliis plethoricis, quibus febre nihil imminuta inftante paroxyfmo exhibitus eft, & hæc mala & hydropici tumores.

Ascites incipit sæpe a tumore pedum magis magisque per femora ad abdomen afcendente, imo & genitalium.

Oedemata talia fubliftunt cum infigni pertinacia, & licet calore sæpe difcutiantur, nihilominus tamen facile redeant.

Disparent sæpe fed cum inflatione dura abdominis inſequentem cum anxia anguftia, alvi obftrictione, doloribus colicis, fymptomatibus febrilibus, appetitus proſtratione & virium, vomituritione, fiti &c. quæ omnia oedematibus revertentibus mitefcunt.

Quo magis hic affectus cum abdominis diftentione invalefcit, eo magis cadunt vires, appetitus, corpus fuperius contabefcit, augetur fitis, febris, tuſſis ficca &c.

Alvus hydropicis eft liquida & mucida, mollis & lubrica: deficit rarius, cum omnium fymptomatum exacerbatione; sæpe etiam eft aquoſa, conſtante robore viribusque utilis eft.

Urina præter proportionem ad potum parciffime procedit, per

initia valde tenuis & aquosa ; successu temporis demum ruborem & crassitiem induens, sine tamen notabili in defunctis renum vicio.

Dissecti post mortem exhibent insignem humoris quantitatem in abdomine, rarius sacculis quasi inclusam.

Viscera abdominis consistentia, colore, magnitudine, sunt læsa impr. hepar & lien, glandulæ meseraicæ.

Et quidem hepar aliorum conspicitur condensatum & velut exsiccatum aridum & durum (aridum & nigrum etiam in tympaniticis) præc. illorum, qui a spirituum ardentium abusu it. ab immodicis adstrictionibus (nisi quidem adscito mox per febrem concursantem hæcticam potu copioso, diversum evenerit) simpliciter hoc malum incurrerant.

Hi plerumque in affectum hunc devoluti sunt a copioso potu qualitercunque generoso.

Aliorum hepar est enormiter expansum nimis magnum non inflatione aliqua aquea, sed mutata reapse textura, ut glandulæ ipsius lentium æquent magnitudinem & fibrosa stamina inter se satis laxè connectantur.

Glandulæ meseraicæ communiter eximiæ sunt duritiei, magnæ quoque licet non ubilibet, interdum coloris vehementer nigricantis & sanguini grumoso siccescenti geminæ.

In prognosi universaliore tumores cachexiæ, Leucophlegmatiæ & anasarçæ melioris spei sunt, quam ascites, viscerum enim obturatio immediate malum est, cum externi scirrhi difficillime emolliantur,

In *Therapia* docet historia hæc :

Correctioni humorum & viscerum reserationi opitulatur nec salia alcalia fixa volatilia, nec spirituosa, nec lignosa.

Aromatica febriles exacerbationes augent, & ad hæcticas indurationes magis disponunt.

Zingiber est corrigens materiæ specificum,

Ex antiscorb. præc. raphan. armorac.

Ex amaris absinth. Centaur. &c. rad. ari, vincetox. Helen. Petas.

In junioribus, malo minus inveterato magis anasarcode quam ascitico profunt spiritus lumbricor. nitrum cum arcan. duplic. in phlegmaticis amara, aromatica, in sanguineis temperata salina.

In hepatis siccitate difficilior adhuc est status, conveniunt humectantia, Bellis, sapo philosophicus, vectura, equitatio.

Evacuantia sunt sem. Carthami, Herba foldonella &c. Hydragogum Sylvii. Extr. Panchymagogum Crollii &c.

Diuresis promovetur per nitrum, tincturas tartarificatas. Cantharidum & magis adhuc crystallorum lunæ usus sit cautus.

Paracentesis raro necessaria, raro boni effectus est.

Anima curationis est bona methodus & prudens medicamentorum secundum diversos hos scopos subordinatio.

In fæminis mensium revocatio optimum est remedium,

Pellentia verò sæpe magis opplent.

Hydrocephalus.

Manifeste in sensus incurrit, maxime in infantibus, quibus præ aliis familiaris est, quum non solum superioris capitis supra oculi orbitas sursum & impr. occipitis maxime conspicua imo sæpe stupenda inflatio visui sese offerat; sed sub lucida quoque, adhibita præf. candela, appareat.

Intumescit caput in enormem sæpe molem, in dicta tamen maxime regione, nec occupat simul partes alias, sicut v. g. nasus, labia, impr. oculi servant ordinariam suam magnitudinem.

Hydrops pectoris.

Uti hic affectus est oppido rarus, ita parum aut nihil est, quod de illo in medium proferre liceat; cum certis & evidentibus signis pathognomonicis destituatur.

Quod enim de fluctuatorio motu in thoracis alterutro latere dicitur, cum hoc a solius ægri sensu pendeat, quo minus ille iudicio sensuali pollet, eo incertius est.

Sicut & sensus ille, sub mutato decubitu in alterum latus, ægrum magis afficiens atque premens non solum huic proprius est, sed & alii corruptioni scirrhosæ nodosæ, apostematodi lateris, pulmonum familiaris.

CAP. III.

Historia Cachexiæ.

Subjecta cum præced. habet communia habitum spongiosum sexus præc. fæminini, rarius virilis ætatis, magis juvenilis.

Causas procatarticas exhauriunt mensium defectus vel rarius

excessus. 2. Diætæ vitia in cibo & potu & frigore ac humiditate ambientis aeris, habitatione.

Id quod unice veluti valet in viris quibuscunque junioribus; nam seniores 3. vel a dispositione proxima atque tacitis hæmorrhoidalibus moliminibus vel ab actualis adsuætudinis omissione aut ataxiis cachectici fiunt.

4. Sanguinis profusiones nimix & diuturnæ.

5. Arthritici & podagrici motus maxime repressi.

6. abusus vini ac spirituosorum sub deside vita motus hæmorrhagicos generans.

Quemadmodum etiam salis volatilis abusus in febribus rheumatismos cachecticos post se trahit.

Cachexia non semper hydropem antecedit, cum hic sæpe gravissimus præcipue in sexu masculino sine cachexia eveniat, quanquam aliquando non tamen ita sæpe actualis progressus ab hac in illum fiat.

Difficultas in cognoscendo hoc affectu nulla prorsus subest, cum signa ejus, ut in externo habitu oculorum conspectui pateant.

Totius scilicet fit corporis depravatio, ut e florida constitutione ordinaria in pallidam, flavescentem imo livescentem, e firma & subrigida in fluxam, flaccidam & pendulam tum indecenter turgidam deformationem transeat, vestigia a digito um impressa retinentem:

Sie sehen ungesund, verdunstet aus, es ist ein blästiges aufgeschwämmtes Wesen.

Interne junguntur angustix imprimis in hypochondriis imo præcordiis, & inde nascens difficultas aliqua spirandi anhela increbescens graviter a motu corporis imprimis autem inferioris regionis, pedum, coxarum, abdominis in adscensu altiorum locorum.

Item sensus duritiei, gravitatis, pressionis constrictoriæ, detentionis sub hypochondrio dextro aut sinistro aliquando, aut sub umbilico introrsum.

Abdomen neque pariter semper neque constanter inflatum & durum est, aliquando tamen inæqualitatibus tactu sentiendis intus obfessum.

Appetitus iners aut vagus & post cibos incommoda tensiva gravativa flatulenta: concoctio infida.

Alvus modo segnis, modo lubrica.

Totum corpus friget & languescit cum torpore, inertia, fastidio, somnolentia animi sensuumque omnium.

Actua-

Actualis tumor œdematodes non quidem inseparabilis comes est, interim tamen non valde alienus ab hoc morbo, minime tamen alibi, quam in artubus.

Pulsus est tardus, nil alacris sed languidus minor ac debilior quam in sanis.

Urina parca tenuis inconstans, jam cruda & subturbida, jam limpida, semper tamen pallida & sublivida.

In prognosi distinguendum est inter dispositionem cachecticam & plenariam cachexiam. Ille magis juniori ætati a mensium retardatione evenit, nec ita facile in ascitem tendit, ut senioribus; illic est status sanabilis, hic rarius, sed in hæcticam vel hydropem transit.

Ante 20 annum non difficulter cedit; quo vero adultior ætas, eo difficilior.

Sæpe autem per multos annos contumaciter persistit & licet œdemata etiam passim se in tibias & pedes extendant, non tamen verus inde hydrops producitur.

Differt *ab ascite hydrope*, quod hæc inferiores solum partes, cachexia autem totum corpus æqualiter occupet & ex fluxibus sanguinis nimis & diuturnis passim originem ducat simpliciter, cum hydrops hinc, nisi aliæ causæ præcipue adstrictiones concurrant, vix unquam oriatur, ut difficultatem hydropis præ illa curandi taceamus.

Dignoscitur *ab Anasarca*, ubi durior inflatio corporis est, in hac vero mollior flaccida: *ab Ictero*, qui non ita intime habitum corporis penetrat, sed superficietenus tantum hæret.

In Therapia prodest diæta calido-humida aromatica, vini moderatus usus, cavendo a spiritibus ardent. excessu caloris repentini, animi pathematibus; motus corporis frequens & moderatus.

Squilla, acriuscula, rad. imperat. Helen. angel. mediocr. Petasit. Bardan.

Corrigentia certiora sunt radix ari, tarax. cichor. arv. &c. Temperata sed penetrans est rad. Pimp. alb. vincetox. &c. Ex herb. antiscorbuticæ amaræ imprimis fumaria in infuso aut extracto, centaur. min.

Sambucus, quamvis importunior sit ejusque radices nedum mitioris ebuli in nonnullis usum habent.

Evacuantia sunt phlegmagoga cataputia, Agaricus, Jalappa, folia fennæ.

Posthæc excretionēs sanguinis revocandæ per V, S. in pede, cavendo, ne prædominante adhuc ferositatis intemperie sanguinis jactura fiat.

Pro tono dictis corrigentibus injungitur crocus martis antimonalis, cachect, Zwelfferi, alias Terrea & martialia intemperantius data dyscrasiam feri tenaciorem reddunt imprimis deficiente motu corporis.

Per balnea sulphurea aluminosa, adstrictoria repulsoria, cachexia ad interiora regurgitat, & in stasim hydropicam maxime ascitem delabatur.

CAP. IV. Historia Scabiei.

CAusæ procatarcticæ sunt 1. aer frigidus-humidus. 2. Temperamentum & ætas succulentior. 3. aqua falsior impura. 4. climatis mutatio. 5. Diæta pinguis, suilla, cruda. 6. Excretionum & excretoriorum feroforum læsio. 7. Contagium.

Evidentes sunt in hac pustulæ hinc inde in ambitu corporis imprimis circa artus & fere tanto magis, quanto magis aeris contactui patent, copiose coorientes & in corruptelam ulceroso-faniosam trans-euntes.

Humida dicitur, quando pustulæ hæ plurimo humore turgent & ruptæ tandem copiosam saniem effundunt.

Sunt etiam hæ communiter in ambitu rubicundæ velut inflammatæ, tuncque etiam generant & effundunt suppurascentem saniem.

Excipiunt hanc non raro febres acutæ compositæ periculosæ.

Vexantur autem ab hac semper subjecta laxioris & humidioris sanguinis habitus;

Sicut e contrario strictiori & siccæ constitutioni corporis *sicca* evenit.

Quæ pustulas paucis mucido & fere lucido sero plenas format.

Utriusque interim simplicioris hujus scabiei indoles est, ut quamdiu minores format pustulas, hæ cito atque promte consolidentur; majores vero, quæ interdum copiosiore & profundiori collectione apostemata vera æmulantur, etiam pro magnitudinis proportionem, notabili promptitudine in integrum restituantur.

Post-

Postquam simplex hæc jam diu duravit & circa superiores partes rarior comparere incipit, ulcera circa inferiores partes pedum & ipsos talos coorientia judicium præbent, scabiei mox plane cessuræ; idque eo facilius, quo majori quantitate simul & semel materia eliminatur.

Ferina vero scabies valde sicca & squamosa est, & sub ipsis squamulis, stigmatibus cruentis conspicua, imo ipsam cutem circumjacentem nunc lucido nunc roseo colore a sanguine altius, quam decet, ipsi innidulante conspicuam exhibet.

Interim pruritus, quoties a frigore vel insigni calore tangitur, incoercibilis est, & si scalpendo eschara & ipsa cuticula (quod promississime fit) abraditur, ut cruda plane cutis subcruenta appareat; vix tamen quicquam cruentum, sed lymphæ solum serosa subflava inde emicat, quæ mox iterum in ejusmodi squamosam escharam siccescit.

Hæc vero vix unum vel ad summum alterum diem durat, quin gravissimo pruritu ægrum ad ejus abrasionem provocet, ubi pristina cruda & subcruenta facies subtus latet, & ita antiqua scena diu multumque in orbem redeundo luditur.

Veneræa sicuti diversæ nec semper quidem est malitiæ, ita communiter fere, si latius per totum corpus spargitur, *Ferina* mitior est, plerumque tamen ipsa quoque magis siccescens quam valde humida etiam in ipsis humidis corporibus.

Quæ vero particulariter unum locum præ aliis occupat, v. g. summa femora juxta pudenda, scrotum, faciem juxta os &c. crustacea est, & sæpe, antequam eo perveniat, diu nodosa & varodes.

Crusta hæc non facile vel promte abscedit, præsertim tota, sed tenaciter magis adhærescit per multos sæpe dies; neque etiam circumcirca ita graviter rubescere vel inflammari observatur, sed pallidas magis vel sublividas habet oras.

Et quanquam serpat, non tamen æque cito vel promte hoc facit, sed admodum segniter.

Dolor magis rodens & corrosivus est, quam rare pruriens, sicut etiam immodestiore scalptione in valde penetrantem ac molestum salinum rodentem ardorem exacerbari solet.

Vix etiam unquam occurrit ejusmodi scabies, quin simul in aliis ejusmodi profundi infixi dolores imprimis nocturni concurrant.

Quin imo rarissime contingit, quin alii bubonodes inguinum

tumores, fluor albus in foeminis cum excoriatione genitalium, Gonorrhæa in viris suspectam talem scabiem manifestius prodant.

In infantibus suspectæ ejusmodi scabiei ulteriora signa præbent ulcerosæ excoriationes, imo excrescentiæ circa anum verrucosæ & veluti cristatæ.

Hæc scabies rarissime ita diffuse totum corpus occupat, uti simplex; delitescit etiam & evanescit veluti totius corporis vel actuum vitalium principalium periculo vel damno.

Sed dum utique recedit retro, magis ad bubonodes tumores formandos tendit: quamvis utique mox per ipsum retrocessionis initium etiam magnam lassitudinem & virium debilitatem ac fatigationem inferat.

Febres vero acutæ compositæ periculosæ non æque promte sequuntur hanc ac simplicem maxime humidam saniosam.

CAP. V.

Historia Scorbuti.

Hic ante seculum per navigationes Batavorum in nostras regiones translatus fertur.

Ingentem hujus diversitatem a lue venerea, tam quoad subjecta quam causas, symptomata, eventus & medicationem utriusque historia statim subtexta perspicue ostendet.

Ad subjecta igitur quod attinet, familiarius a scorbuto affligitur ætas adulta juvenilis & senior, non item junior, nisi ab externis præcipue causis.

Hæc vero sunt loci & habitatio humido-frigida, aer nebulosus, vaporosus, Diæta crassa salsa, corporum & humorum languidus torpor ut magis interna.

Interdum etiam existit post Quartanas &c. in malo hypochondriaco maxime post intempestivas sudationes.

Exerit autem se vel sponte vel per contagium diffunditur, & quidem ore facilius communicatur, non tamen ita promte ac lues venerea.

In ore gingivas facit cruentas laxas in tabum fatiscentes, linguam & fauces anginode magis æstu & inflatione æstuosiore magis quam acriore obsidet; dentesque solos nigros & cariosos reddit cum anheli-tu graveolente.

Maculæ, quæ erumpunt, in cholericis sunt rosæ, in Melancholicis lividæ fuscæ.

In Tibiis erumpunt majores cum duris tumoribus, anxietate præcordiorum, appetitu prostrato, alvo turbida, flatulentia.

Sicut etiam alibi cum maculis junguntur cruenta stigmata, tumores duri liventes, diu tamen sine spontanea eruptione permanentes.

Ulcera format magis sanguinea ichorosa, livescentia, leniter manantia cum stigmatibus sanguinolentis ac ardentibus inflammatoriis.

Dolores sunt magis acuti, subtiles æstuosi, transitorii per paroxysmos quasi recurrentes.

Pruritus est subtilior, æstuosior, frictioni per excutiam ad tempus cedens.

Conspirant hic quoque viscerum præcipue abdominis pathemata varia.

Vires sunt ita prostratæ, ut jacenti quidem sæpe sat bene sit; scilicet vero erigenti lipothymia ingruat.

Urina est vel tenuior vel coloratior vel crassa, fusca aut nigricans odoris acrioris subtilioris.

In lue venerea vero partim diversa partim planè contraria his symptomata occurrere ex infra dicendis patebit.

In Therapia.

Fervidæ commotioni occurritur per acidula remedia.

Dyscrasia, lentor & grumosa spissitudo resolvitur per antiscorbutica cochlear, in integro beccabung. fumar. acetosellam, Alsin. majorem &c.

Item dilutio sufficiens cum motu corporis vegetiore, diæta aromatica.

Nautæ cepis & allio utuntur.

Cochlearia cum Beccab. in scorbuto oris cum gingiva cruenta, maculis &c, est optima.

Stases ulcerosæ in fervidas putrilagines tendentes requirunt temperantia, mitigantia, subtiliter refrigerantia.

Nitrum motus mitigat.

Trifol. fibr. facit anxietates colicas.

Nocent stimuli excretorii.

Mercurialia & tanto magis salivatio stases ulcerosas augent, vel ægrum jugulant vel vultum deformant.

V. S., purgatio, regimen sudoriferum, anxietates, palpitationes in Melancholicis maxime augent.

Uti calida inflationes lienis, anxietates, dolores capitis & artuum augent maxime in plethoricis.

Evacuaciones non sunt turbandæ.

Diarrhæa suppressa cardialgiam, singultus, tormina, infarctus lienis, convulsiones producit.

Item efflorescentiæ recedentes, aut hæmorrhagiæ magis acrimoniæ temperatione quam fluxus cohibitione curandæ.

Anodyna non diu placant, sed dolores vehementius recrudescunt, imo vires magis labascunt.

Tincturæ alcalinæ caute dandæ, imprimis acriores.

Continua Medicatio symptomata exacerbat.

Si lues venerea cum scorbuto conjuncta sit, omnia moderatius tractanda, illius tamen præcipue habenda ratio, ita tamen, ut hujus exasperatio evitetur.

Febris scorbutica.

Per abusum hodie sic vocantur fere omnes febres typum nullum insignem fervantes.

Strictiori vero sensu merentur illæ febres tales dici, quæ subjectis eveniunt his, quæ non modo alias frequenter manifestas illas rubicundas vel lividas chronicas maculas in corpore sentiunt, sed præcipue proxime imo immediate ante coortam febrem, illas habuere imo sub febre adhuc gestant, sed communiter solito longe pauciores, minores & minus consueti coloris & in locis minus solitis.

Cum fatigabundo corporis, sed præcipue illarum partium, in quibus sunt vel esse solent, languore, dolore, imo torpore, dolore quidem exquisitiore, modo obtusiore, tendente, gravante, rigente.

Indoles harum febrium est inæqualis, inconstans e lento languore in vehementes impetus temporarios erumpens, multum fatigationis, angustiae & anxietatis, vertiginosæ capitis debilitates, motus alvini ataxias involvens.

Præcipuum signum est vicissitudo crebra, etiam interdum insignis & veluti insperata repentina euphoria & animi alacritas nullius delirii suspecta, anxietates & vehementes impetus.

Sunt

Sunt etiam hæc febres communiter magis nudæ symptomaticæ, unde nec proprium typum justum nec periodum definitam habent: sed sequitur utraque hæc circumstantia successum motuum & excretionum scorbuticarum; adeoque vel expeditis illis, vel quadantenus subacta, vel alicubi deposita materia, illos conquiescentes sua etiam quiete imitantur.

Non sunt frequentiores revera, nisi motus febriles manifestioribus aliis hypochondriaco - arthriticis passionibus vel accedentes vel concurrentes, adeoque pro directe justa febre nec habendæ nec tractandæ.

CAP. VI.

Historia Luis Venereæ.

Pænæ loco est, quam adulteri foedæ suæ libidini debitam post impurum coitum persolvunt.

Interdum autem etiam innocentes ex contagio aliorum hac affliguntur juniores, imo pueri & infantes, ubi tamen hæc haud ita invalescit.

Duplici gradu Consideranda est.

I. *Quamdiu adhuc in humoribus lentum & contagiosum oberrat colliquamentum*, ubi quidem eam cognoscere valde difficile est.

Quamvis enim fatigatio frequens insignis cum malo colore faciei oculorumque, pruriginosi ardores fixi, nocte ingravescentes præc. in summo capite, scapulis humeris, medio femore, mediis tibiis &c. adsint; possunt tamen hæc etiam aliis causis adscribi.

Si tamen innotescat, Gonorrhæam suspectam, fluorem album acrem vel bubones circa inguina, tumores contumaces vel ulcerationes glandularum colli, uvulæ notabilem læsionem, scabiem siccam urentem crustosam &c. præcessisse vel adhuc concurrere, fortis & justa quidem nascitur suspicio.

Manifestius autem se prodit.

II. *Ubi partes solidas jam insedit.*

Hic omnia, quæ eveniunt, incommoda vehementius quam antea affligunt.

Vires quidem non ita prosteruntur, sed languor magis adest & majus onus & gravitas in membris.

Ardores & dolores in antedictis artubus, cranio, occipite, tibiis, femore, perinæo, inguinibus, sunt veluti salinosi, als wenn Salz hin,

ein gestreuet wäre, terebrantes, rodentes fixiores statarii obtusiores, noctu atrocius sævientes & a decubitu in lectum augescentes.

Viscosa tenacitas humores & cæteras glandulas inguinales, salivales, spermaticas obstruit; non item mesenterii, unde venerei *turbas internas non ita persentiscunt.*

Inde ulcerosa falsa erosio nares eorumque cartilagines, septum, os palati, tonsillas, uvulam, infundibulum item os externum cum ardore acri & nidoroso corrumpens.

Sicut etiam alibi ulcerationes falso-acres crustosæ nauseosum mucidum nidorem spirant, siccam escharam facile formantes.

Hæ prurientes scalptione exacerbantur, donec excoriatio eas attingere vetet.

Exsudant quoque seroso-mucidam humiditatem in crustas abeuntem rosivas.

Nascuntur etiam tumores diuturni, parvi, nodosi circa partes exsanguis, lento successu in ulcerationem abeuntes ardentem, quæve male olet, nocturnis doloribus insolescit, & denique consolidata in conspicuas cicatrices coalescit, uti

Tartarea apostemata, steatomata, atheromata, melicerides; Gummata gallica erumpunt, auf den Schienbeinen, Ellenbogen, Händen, Knien.

Concurrunt sæpe bubones.

Accedit vel præcedit feminis effluxus falsus corrosivus, unde meatus urinarii eroduntur, fungi nascuntur & urina obstruitur flavescens oculis.

In orificio ani mares præc. gestant excrescentias verrucosas penfiles, fissiles, manantes, ardentes, ulcerascentes.

Junior ætas rarius ab hac afficitur.

Maxima, non ita repentina sunt, damna.

Nares & fauces ulcerosas, in labris crustas tenues, languidas & refractarias, marisca sive ulcera verrucosa circa anum, scabiem malignam cum atrophia; steatomata, atheromata, melicerides habent.

Quæ omnia altius radices agunt, quam in adultis.

Urina venereorum est crassa, subturbida cum sedimento tenaci submucido quasi grandinoso, odoris foedi putridi nauseosi, qualem Germani subdulcem vocant.

IN THERAPIA

I. Quamdiu in humoribus adhuc latet, resolventia scil. diuretica, diaphoretica sufficiunt lignosa & radices lign. Guajac. Sassafr. rad. chin. sarsaparill. Pimpinell. alb. succin, Ess. lign, herba Saponar. tincturæ alcalinæ.

Sudatio sub integumentis multis non adeo proficua, quam in lecto libero mit einem Spriegel spiritu vini accenso.

Antiscorbutica hic locum non habent, nec

Diæta lauta ad 2, 4, septimanas.

II. In partes jam insidens salivantia mercurialia requirit (priori casu nullius usus futura) præmissa laxatione & diaphoresi lignosa.

Fuga sit frigoris, acidorum, inquietudinis, adstringentium.

Quibus neglectis diarrhæa, stupores, spasmi, tormina, superveniunt, vel intumescencia faucium, dentium relaxatio; saliva mucida multa, ardor, agrypnia, dolor capitis auctus.

Acria scorbutica calida pectus lædunt;

Amara impr. fumarina inquinamentum humoribus penitus insinuant & corruptelas reddunt fervidiores.

Allium & aromata, motum corporis non tolerat.

Regimen & medicationem postulat continuam.

Fauces præmuniuntur Gargarismate adstringente rad. ari, vincetox. sem. fœn. græc. flor, chamom. in ardore nitrum in visciditate sal ammoniacum.

Gonorrhæa.

Erumpit hic spissa mucida materia spermatica sive cum urinæ sive foecum alvi rejectione & quidem interdum in initio exitus urinæ, interdum vel ultimo compressionis, finita excretionem, actu.

Concurrit etiam sæpe extra mingendi tempus veluti perpetuus exiguus mador vel submucida substantia intra & juxta præputium reperiunda & pressione aliqua ex urethra eo magis erumpente.

Cæterum minime confundenda est hæc excretionis spermaticæ species cum illa rariore nec tamen rarissima, ubi nunquam alias quidem *sperma prorumpit*, sed tunc statim copiose profluit, quando *membrum virile vividior erectio contingit*: ubi specialis conformatio circa capacitatem vesicularum feminalium in culpa esse apparet.

Quod quidem vitium Gonorrhææ nullatenus accensendum venit. Differt enim a qualibet Gonorrh, quod nunquam effluxus talis

lis fiat, nisi quando tensio genitalium rigidior evenit, contentiosus nifus & admodum valida pressio sub excretionem fecum alvi renitentium.

Quamdiu materia in hoc malo pure mucido-alba sit & nihil neque alieni coloris neque odoris habeat;

Benigna vocatur.

Veneri vero *miasmatis* eo magis suspecta est *Gonorrhæa*, quo plus aut perpetuo promanat talis materia submucida, colorem ab albido alienum præ se fert, ardorem in præputio excitat vel prorsus inflammationem: præc. si sub emissionem urinae in regione radicis penis ardor sese exerit.

Virulenta denique vocatur *Gonorrhæa*, quando jam tetro colore flavo-viridescente & putrido foetore corrupta prodit materia.

Tanto peior, si præputium ita vehementer afficiat, ut crassum tumorem, gravem ardorem, intensum ruborem, excoriationes, fissuras virulenti quid effundentes post se trahat.

Vel scrotum inficiat, ut ardente pruriginosa arrosione corruptum tumescat, inardescat, contrahatur in rugas, asperitatem quasi corticis crustosam induat, fissuras agat cum emanante acri urente tenui sero magis quam sanie.

Dicta illa constitutio, inflammatoria, fissoria, saniosa in præputio, trahit non raro post se etiam reliquæ cutis in membro similia apostematodea ulcuscula, rubrae maculae forma, quæ excoriatur, mollescit, suppurascit, colliquescit particulam cutis, quam, obsidet, arrodit & auferit, ut consolidatam foveam relinquat.

Cujus generis ulcerationes vulgus chirurgorum præc. Gallorum vocat *Chancres*.

Durat sæpe per annum cum exacerbationibus & exulcerationibus molestissimis.

In Cura.

Virulenta corrigitur balsamicis ex succin. Myrrh. alexiph. Tinctura tartari, it. Gummi Juniper. Mastich. Tereb. coct. &c.

Cohibetur fluxus osse sepiæ.

Expellitur Ess. cantharidum diluta, præmisso in inveterata purgante.

Ex præmatura adstrictione Gummata Gallica erumpunt, empl. mercuriali sive lamina Saturni mercurio illita resolvenda. Imo rugosas excrecentias tollit mercurius præcipitatus; interne mercurius dulc.

Bubones venerei.

Tumores hi, nisi admodum præcipiti incremento exturgescant, sunt sine sensibili dolore, durant sæpe ad satis longum tempus, antequam sponte insignia graviora damna inducant.

Quod tunc molestiæ inferunt, id sub motu corporis & in æstu præsertim sese exerit. Imo nec obediunt quidem prompte ipsis medicamentis emollientibus & maturantibus.

Ulcerascentes tandem, nisi & internis anti-venereis & mercurialibus & prudenti horum etiam externo usu provide tractentur, insignes corruptiones sinuosas, fistulosas colliquationes & erosiones formant.

Si non mature neque statim in principio, sed jam aliquamdiu toleratos deinde postliminio discutere sive introrsum depellere audeat quisquam, summe noxium est & totius corporis infectionis intimioris certissimum affert periculum, nisi quidem Gonorrhæa interim libere proruperit.

De excrescentiis in orificio ani pensilibus & ulcerascentibus supra sub lue venerea diximus.

Fluor albus.

Hunc revolve sub morbis ab uterino urinæ fluxu dependentibus.

Asthma & Tussim humidam,

Catharrh. suffoc. pariter sub affectibus pectoris historice pertractatas reperies.

HISTORIÆ MEDICÆ

Sectio Quarta

Historia Morborum Intestinalium.

CAP. I.

Historia Atrophix.

vid. quoque scirrh. gland. mesar.

it. atroph. sub infant. affect.

FIt frequentius in puerili corpore vel adolescente, rarius in adulto.

Oritur vel post prægressos morbos, qui vires admodum fatigaverunt & reliquias viscera obsidentes post se reliquerunt, imo etiam conformationis aliquod vitium circa viscera, impr. insignem partium internarum concretionem, das Anwachsen.

Non raro exurgit a vermibus.

Sine morbis causæ procatarticæ sunt, tum mala diæta & desidia vitæ vitium, tum præf. in tenerioribus adhuc a nocturno inter somnum frigido, spumido & feculento potu corpore a lecto & somno intensius calente.

Symptomata secundum causas variant.

Depascuntur & extenuantur communiter & contabescunt notabiliter, sine sensibili concursu hecticorum symptomatum, languoris scil. plane morbidi, appetitus valde dejecti, siccitatis oris & sitis, plurimum inconsuetæ, somni admodum levis, inconstantis, nil reficientis.

Ubi tamen Hæctica subrepat, sunt hæc ipsa quoque, sed mitiora accedunt cum sensibiliore actuali consumptione.

Pueri ordinariè turgidum & durum habent ventrem & sentiuntur aliquando, si tensio ejus nonnihil flaccescat tactu inæqualitates & veluti nodi quidam in eodem.

Si a vermibus sit, vultus est magis pallidus & quasi cachecticus; narium non modo nauseositas perpetua, sed etiam subinde aliqua arrosio sive excoariatio, edacitas, ventris perturbationes, quies post cibos præc. largius nutrientes, incommoda a jejunio, imo vermium aliquando excretio.

Cæterum atrophici communiter quasi perpetuo orthostadii imo absente Hæctica sunt alacres.

Quoad *prognosin* Atrophia est longe mitioris eventus & facilius curanda quam hæctica; quo magis vero hæc complicatur, tanto & ipsa est curatu difficilior, quod fere fit in adultioribus.

In senilibus vero corporibus sanatu difficilima est sine manifesta etiam Hæctica. *Marasmus senilis* vocatur.

Communiter vel e valde mucosa catharrhali asthmatica constitutione prognascens vel interdum etiam paralyticis vel ad hunc genium proxime accedentibus virium debilitatoriis affectibus succedens.

Historia Addephagiæ.

Est vel nimix ciborum quantitatis affluentio vel nimius ingurgitandi impetus & ingluvies, *allzuvieles Essen oder allzugeißiges Einworgen.*

Subjecta præc. ei sunt pueri & puellæ, fæminæ adolescentes sanguinei & sanguineo-phlegmatici ad aviditatem cholericæ & famelici. Cholericæ, nisi invidia & metus urgeat, potius moderate & tardius quasi sæpe degustant.

Infelices sunt pusiones infantes, quibus & sæpe & multum cibi intruditur.

Referantur huc quoque, qui ab inopia vel inedia ad plenam & lautam diætam perveniunt; vel a vermibus vexantur, vel Quartanarii, qui perversum potius appetitum quam famem habent, ut & hypochondriaci:

Tandem etiam epileptici, qui præc. panis seculini avidi sunt, quorum paroxysmus ordinarie cum vomitu terminatur.

Causæ *aidonQaryias* sunt partim gustus opinio, partim consuetudo.

Proveniunt hinc tensiones & compressiones impr. in fæminis prægnantibus, it. angustix nauseosæ, ructus, quos sequitur languida diuturnior tensio: *Stein im Magen.*

Succedunt sæpe vomitus, qui si minus dispositis vel tardius erumpant, immoderatiores & diuturniores sunt.

Si visciditas stomacho adhærescit, cachexiam, febres stomachales, icterum, colica tormina efficit.

Si languidus & fastidiosus renisus cum viscositate concurrat, flatulentia & inde orientia chronica mala fiunt; Appetitus imminutio, diuturna ventriculi sensibilitas.

Infantes nimis suffarti facile vomunt, si naturæ sunt vegetæ; si vero debilis, certiora sunt damna, cum vomitus cum multis œconomiæ animalis turbis fiant, unde cavendi.

Vel eveniunt infantibus tormina, diarrhææ, nausea, quæ adstringentibus aggredi periculosum.

Segniores infantes obstructionibus cachecticis, atrophicis, duritiæ abdominis & extensione cum reliqua corporis tabe vexantur.

Circa Prognosin.

Addephagia periculosior est in morbo jam præcedenti exhaustis quam sanis.

Sanis repente insurgit turbatio, hisque utilissime in vomitum exit; cum dolore sæpe capitis, calore, postea quiete & somno terminatur; si alvus libera sit, omnia sunt mitiora.

Extrema fame exhaustis ad satietatem edere certissima mors est.
In Therapia.

Temperantia est præsentissimum Remedium.

Tolerabilius possunt potu expleri quam cibo: Hinc potus sufficiens, impr. cibus densioribus, frixis, pastis est addendus.

Alvus liberanda est, non graviter stimulanda ob colicæ metum.

Vomitus & Diarrhæa tonicis, aromaticis, vino tepido, aromatizzato vel leni anodyno, non autem adstringentibus sistenda.

CAP. III.

Historia Flatulentia.

Affligit hæc subjecta sensibilia ad frigoris & caloris mutationes, impr. fæminas menses sensim amittentes vel eorum errores experientes vel diætæ intemperatæ circa horæa, fermentescentia &c. indulgentes.

Ex viris: hypochondriacos juniores, hæmorrhoidarios, nephriticos, Ischiadicos, podagricos annosiores.

Distinguendum est inter flatulentiam torpidiorem, stupidiorem, quanquam copiosam pertinacem, sine tamen fere sensu; & vagam, impetuosam, contentiosam, dolorificam. Illa magis est phlegmaticorum, hæc aliorum temperamentorum.

Causæ materiales sunt assumpta tenacia mucida, intestinis adherentia, oleracea crassioris succi, raphanacea, pisces marini siccati, legumina, pisa & fabæ, pinguedo impr. ovilla, frigidus superbibito, refrigerationes artuum.

Præc. Mellita, horæa, feces cerevisiariæ, jung, trüb Bier, triticea fecibus fermentata, haustus largiores pultibus omnibus impr. e milio paratis super ingesti & alia ejus generis fermentescendo elasticos halitus formantia & acrimonia sua stimulantia.

Interim de materia hac notandum, quod in dispositis solum effectum edat nempe illis, qui minime ad spasmos inclinant, sed torpidioribus impr. phlegmaticis, cum sanguinei & cholericis magis ad graviores connisus, tormina, spasmos tanquam eventus flatuum (non causas) devolvantur.

Gignuntur in intestinis ibique & sedem habent; rarius ipsam abdominis cavitatem in ingentem molem distendunt. Hi ipsi vero
non

non tam simpliciter intestina distendendo, quam acriori eorum contentioni obstitendo indole sua elastica pariunt exquisitos passim dolores & sensus illos volutationum strepentium seu borborygmoreum deorsum tandem aut aliquando sursum erumpentium.

Interdum vero a refrigeratione extremorum orta, sine peculiaribus torminibus est sæpe cum sat diuturna flatuum detentione.

Sicut etiam mitiores ejusmodi flatus magis per intestina superiora errantes vel a refrigeratione oriundi sæpe evanescent sine actuali excretionem.

De cætero promptitudini ad multos flatus concipiendos occasionem dare solet vel simul vel semel inducta insignis talis atonia flatulenta, per leves deinde causas resuscitanda.

Vel flatuum frequentia a causis sæpe repetitis non evitatis mox inducitur habitus.

Quando vero magis adsuescit tacita etiam flatulenta, tanto torminosior fit. imprimis in alvi siccitate, assumtis spissioribus.

Peculiaris flatuum torminosorum differentia observatur. 1o.) Si æger plane non bibat aut tantisper dum non bibat. 2do.) quando calide bibit. 3o.) quando *ἀζυμα* seu nihil fermentescentia bibit. 4to.) si præsentius fermentescentia bibat. 5to.) si insuper frigida.

Sunt etiam certi abdominis affectus, qui flatus fovent, nempe in sæminis hysterico - hypochondriaci & hypochondriaco - hæmorrhoidalis apparatus tonico - spastici.

Illi, qui Dysenteria gravi laborarunt, maxime alieni sunt a flatibus ob majorem toni intensiorem.

Contra puerperis vel abortum passis imprimis doloribus nothis (*Nachwehen*,) post partum exercitis, præcipue si colligatio abdominis strictior negligatur, vel si frigidius bibant, distensio & inflatio abdominis stabilis contingit.

Voluntaria vero flatuum retentio spasmos, tormina, colicam flatulentam, imo convulsiones progignit in sanguineis, plethoricis, ubi expeditio alvi maxime utilis.

Laboriosa vero propulsio, etiam successu sursum deorsum intercursante dicitur *cholera sicca*.

Symptomata flatuum sunt:

1.) Status seu subsistentia flatuum; qui vel ad successum adhuc inclinatur, vel servat locum perpetuum;

Est hic posterior *Tympanites* in feminis familiariter post abortum vel puerperia male tractata, vel e menstruis incommodis vel variis medicationibus vel frigido potu vel vermibus eveniens.

Est tamen Tympanites verus satis, imprimis in viris, infrequens.

2.) Flatuum progressus seu ab uno in alium locum promotio, melius quidem deorsum vel etiam sursum ructuum exemplo.

Talis vero flatuum emissio, moribus nostris adversa est & facilis talis expulsio sine modesto moderamine adfuetudinem infert habitualem flatuum.

3.) Anadrome flatuum ad superiora cum cardialgiis, vertigine ad scotomicum usque apoplexiæ metum, nullo vero per inferiora sæpe prægressu (hic vomitus datus omnia maxime periculose acerbat) imprimis si ventriculus affectus sit.

Adfunt etiam tinnitus & strepitus aurium formidabiles, donec sursum erumpentes flatus sensibile levamen adferant.

In Therapia.

Considerandum, *an flatus in ipsis intestinis sedem suam habeant*, an potius consensuali ratione oboriantur, scilicet a puerperarum abortu, affectibus hypochondriaco - hysterico - hæmorrhoo - nephriticis, longinquis moliminibus, ubi scilicet magis primarii affectus tollendi.

In flatulentia directa simplici nil vel parum torminosa.

1. occasiones flatuum evitandæ.
2. abdomen imprimis in paroxysmis calore naturali fovendum, ne tamen in perpetuo tali calore sensibilitas inducatur cavendum.
3. alvus debite expedienda (cavendo a flatulentis Manna, Cassia, Senna) cum regimine calido, præcipue per clysteres lenientes.
4. Carminativa provide pro diversitate temperamenti adhibenda.
5. Dextra medicamentorum subordinatio tam præservativa, quam curativa imo post paroxysmos continuanda.

In conspirante magis flatulentia, hæmorrhoides, menses in ordinem redigendi, hernia caute tractanda, puerperis venter ligandus cum calore debito.

CAP. IV. Historia Colicæ.

UTi sæpe flatus ipsi, ita alia quoque interdum in intestinis hærentia contenta, adversa, tenacia, imo & acria plus minus corrosiva inducunt tormina & vulgo dictam colicam.

Non raro accidit in hominibus magis sanguineo - cholericis, floridis, molimini evacuationum hæmorrhoidum externarum, adfuetis quod quidem satis liquet, si sine evidenti aliqua externa causa in his cooriatur,

Ad

Ad minimum certe familiarior est dispositis ad hæmorrhoides vel assuetis quam aliis.

Communiter tamen longe frequentior est fæminis, quam maribus; & quidem illis magis phlegmaticis vel sanguineis vel sanguineo-cholericis, præsertim per consensum mensium non rite succedentium.

Puerperis etiam tum paulo ante partum & sub eo, unde dolores spurios (*die wilde Wehen*) appellant, tum post partum. A fæminis tamen attentis facile a doloribus partus & post partum uterinis distinguuntur.

Cæterum puerperis non modo in præsens colicos dolores cum magna flatulentia conciliat, sed & in futurum illas veluti tali habitui exponit neglecta sufficiens deligatio abdominis, concurrente refrigeratione tum externa tum a potu frigido & nimio vel feculento, interna vel refrigeratione vel turgescatione.

Colica invadit sæpe fat repentino impetu, imo aliquando actuali cum horrore corporis externi, qui quidem tanto gravior esse solet, quando inflammatorii quicquam vel jamjam indicat vel minatur.

Tormina adsunt vehementissima, durabilia & non raro ultra unum diem vexantia circa & supra umbilicum cum sensu modo torsionis, modo gravissimæ tensionis rupturam veluti minitantis, modo tremoris cujusdam & fremitus, undiquaque vero cum maxima ægri anxietate, angustia, exterioris corporis refrigeratione & anxiiis sudoribus frigescentibus concurrunt.

In magis idiopathica obstructa communiter est simul alvus, tuncque etiam fere pertinacius & vehementius affligit.

Interdum vero concurrunt cum alvi fluxu, quod præsertim in Dyfenteria velut essentiale est.

Vehementer coortæ colicæ conjungitur sæpe insignis vomendi conatus, quæ valde suspecta est, & Ileodes, nisi occasionem sumserit a cibis paulo ante & quidem nimis ingestis vel potu frigidiore largo.

In fæminis cum colica juncti fortes vomendi conatus vomitus cruenti metum faciunt.

Sive enim sine aliqua occasionali causa vomitus colicæ ita complicentur, sive per talem superinducantur, periculosum utroque casu est, longe tamen magis priore.

CAPUT. V.

Historia Iliacæ passionis.

A Colica aliis manifestis phænomenis per initia vix dignoscenda est,

est, nisi quod crebrius fere herniæ incarceratæ superveniat aut obstru-
ctionibus clysteres plane aspernantibus.

Quo utroque casu Ilei nomen sortitur in tormina vehementia e-
rumpens; occupat etiam magis hypogastricam regionem.

Concurfant nausæ & vomendi conatus, qui si non maturius quam
cum colica, tamen cum ea incipiunt crebrius & pertinacius, quibus
ultimo ipsa etiam excrementa adscendunt.

Quibus omnibus concurrit perpetua prorsus & constans alvi oc-
clusio.

CAP. VI.

Historia fluxuum alvi.

- α. diarrhææ.   β. cœliacæ.   γ. lienteriæ.
δ. dysenterię.   ε. Verminosi.

Fluxus alvi simplex.

UTi frequentia & consistentia excretorum facile se produnt, ita
variant accidentaliter ipso numero & brevi recurso egestionis, es-
sentialiter magis materiæ, quam evacuant, diversitate.

Ita *Diarrhœa* simplicior repetita liquida egestione absolvitur non
solum 3 vel 4, sed 30, 40 sedibus per *νυκτὴ μέρων* se exerens.

Fit communiter sine sensu doloris alidujus seu torminum, nisi
ab externis causis provocentur, refrigeratione scilicet insueta vel as-
sumtis vel dyspeptis.

Quo plus vero & acutiorum quidem torminum concurrit & ma-
jor desidendi conatus & frequentia, eo suspectior talis fluxus est com-
plicationis vel dysenterię vel inflammatoriæ vel verminosæ &c.

Lienteria & fluxus cœliacus.

In illa dejectio est liquida, non tam crebra, sed post assumptos ci-
bos promptius revertens, eosque nihil alteratos, uti ingesti sunt, re-
jiciens.

Complicatur communiter cum aliis affectibus imprimis Ictero,
hydrope, febribus tertianis lentis diuturnioribus.

Si vero quæ dejiciuntur, cibos in pulticulam solum resolutos refe-
rat, cœliacus appellatur fluxus.

Evenit hic pariter post cibos non ita diu assumptos & concurrit fre-
quenter cum lienteria & affectibus illam foventibus.

Fluxus Hepaticus.

Hic itidem apparet liquida dejectio cum humore interfluente di-
lute

lute sanguinolento, loturæ carniū instar, sine sensibili aliquo dolore, nisi forte pressiois mediocris in abdomine.

Præsertim pluribus vicibus recurrens vel per aliquot dies durans est hic fluxus.

Dysenteria rubra & alba.

Invadit subjecta sana plethorica florida medio Julii, Augusto mense & Septembri tempore humido-calido, aere austrino.

Et quidem vel e contagio vel post immoderatam ingurgitationem fermentescentium horæorum, pomorum, pyræorum, prunorum mollium, (Pflaumen) ceraforum dulcium, juglandium, nucum, melonum maxime præcocium & maturefcere incipientium; superingestis potibus fermentescentibus subputridis.

Temporis vero rationem huic maximam causam præbere certissimum est; non autem fructus horæos.

Major enim dysentericæ frequentia observatur Augusto quam Septembri & Octobr., per quos tamen eodem modo poma &c. durant.

Et inauditum est, tempore vindemiæ, ab intemperantissimo uvarum usu aliud quiddam oriri, quam simplicem diarrhæam, non dysenteriam.

Porro Augusto & Septembri frigidioribus & siccioribus existentibus, minus de hoc affectu metus est, quam contra.

Corripiuntur patientes laxitate alvi, quæ & frequentius & vehementius redit cum torsionibus abdominis & sedis, morfu & stimulis.

Invalescit quidem cito cum cæteris pathematibus debilitas, nisi tamen efferum sit malum, qualemcunque orthostadiam servare potest patiens.

Languent paulatim vires & appetitus, frigidula horripilatio extremorum præcipue cum aspectu morbido, conatus dejiciendi in tormina acria, conatus vacuos abeunt.

Exit denique materia tenuis albuginea instar ovi olidi leviter flavescens & olens, quam comitatur sanguis sincerus, dilutus instar loturæ carniū, vel cum striis & stigmatibus sanguineis, vel multo sanguine modo nigricante, modo dilutiore.

Adest commotio febrilis, & hæc, quo vehementior est, eo ferocius est malum: Item nausea, vel plane vomendi conatus, ad minimum inappetentia.

Urget & sitis, & tamen omnis potus (si scilicet febris absit) maxime frigidus malum exasperat: Item Tenesmus intestini recti, ut sæpe procidentia ani inde eveniat.

In *alba* vero deteriore, quam cruenta, dejectiones sunt quidem longe vehementiores, sed parciores ratione excretæ materiæ.

Sub initium vix ab antecedenti discerni potest, quia stigmata etiam sanguinea & materia sanguinei coloris (non vero adeo copioso sanguine interfusa) excernuntur.

Exhibet deinde mucum tantum spissum subcinericei coloris stigmatibus solum pallidioribus sanguineis notatam substantiam, abrafo mucos ex interiori intestinorum suillorum, tunica sub manibus lanionum deciduo similem.

Huic quoque familiaris febris complicatur.

Variat Dysenteria magis accidentaliter & secundum individua.

1. Ratione ortus, uti meminimus vel a causa materiali, vel a contagio, ubi periculosior & vehementior est.

Quandoque etiam extra tempus horæum homines præsertim viri corripuntur passionibus torminosis gravioribus, quam in dysenteria; succedente & erumpente mox fluxu alvino creberrimo & admodum intempestive tenesmode, cum dejectione cruenta dilutiore, modo sinceriore.

In his vero nihil est contagii, nec est proprie dysenteria, nisi latiori sensu.

2. Ratione vehementiæ sunt etiam præcipites contagii progressus, anxie dejectiones, febris acrior, debilitas major.

3. Ratione anxietatis circa præcordia sub ipsis torminibus, quæ major est a contagio in plethoricum incidente & a nimia ingurgitatione.

4. Ratione torminum, quæ cum malo increbescunt, maxime e frigore, inquietudine, repente sine Euphorie signis & animi alacritate cessantia, funestum.

5. Ratione tenefimi five stimulationis in intestino, qui gravior in materia minus succedente, pauca a frigore ani potissimum & adstringentibus.

6. Ratione excretorum; cum non solum sanguis, sed etiam sæpe materia abrasioni ulcerosæ similis, (strigmentum vocat Celsus) excernantur.

Urinæ paucitas, imo suppressio sæpe, non tamen omnibus evenit.

Vomitus maturus & largus post ingurgitationem horæorum bonus, & antequam alvus turbetur eveniens sæpe totum malum præoccupat. Tardus vero, in statu vacuus, irritus est & ventriculi læsionem ominatur.

Appetitus æqualiter constans præstat, quam nausea imprimis contraria & augescens.

Pessimi ominis est inflammatio faucium & aphthæ, ubi cum sonitu descendunt assumpta,

Singultuosæ Dysentericæ itidem mali ominis & plerumque eventus sunt.

Potus vini generosioris magis prodest quam obest; concurrente etiam febre.

Durat Dysenteria per 2, 3, 4, septimanas.

Vera semper est contagiosa & fermentescens.

Feliciter superata relinquit corpora obfirmata, torminibus & fluxibus alvinis non ita exposita.

Uti vero sine medicamentis raro; sine continentia methodica nunquam cessat; ita malum chronicum funeste exiens placidam mortem affert; adstricta vero sine correctione materiæ ad convulsiones tendit.

In mortuæ vesicula fellea nunc vacua, nunc chylosa quasi materia loco bilis plena, ventriculus & intestina tenuia bile perfusa, abscessus in cystide fellea, ileon ulceratum, bilis colore gramineo cernitur.

In prognosi.

Dysenteria jam summum gradum adepta pestilens est.

Æmulatur variolas petechizantes & febres malignas.

Eoque magis, quo magis febris urget, ubi gravioris est pericu-

li; sicuti in hac ferociente 1mo, 2do, 3tio septenario lethaliter exit; contra

Sub miti febre ad 3, 4, septenarium sine lethali exitu durare potest.

Alba peior est, quam sanguinea, idque magis, si cruentatio cum reliquorum symptomatum augmento desinat.

Sequitur Diagnofis, vid. sub feqq. febre Dyfent.

1. A Diarrhæa torminofa hæmorrhoidali, quæ mox a primo impetu fenfim decrefcet & in qua excrementa non funt ulcerofa.

2. A Dyfenteria petechizantium; Tales Epidemicæ febres petechizantes quandoque in tempora dyfenterioidea incidant; vid. sub feqq. febr.

Quæ maxime provide tractanda, imprimis adstringentia fugienda.

3. A Dyfenteria Parifienfi omnibus advenis familiari, quæ benignior est, nec contagiofa & feignior, ut etiam in publicum prodire poffint ægri & fine febre quovis anni tempore eveniens.

In Therapia.

Fiat materiæ tam corruptæ (per catarctica) quam corrumpentis (per diapnoica) evacuatio. In leniori malo illam præftat Rhabarb., hanc vero Theriaca, Pilul. Beccher. Cortex chaquarillæ sub noctem, uti primum mane.

Tonica in mitioris mali initio fufficiunt ex Rad. Torment. corall. præpar. fpec. de Hyacinth. massa pil. de cynogl. Item decoctum carvi.

Optimum mitigans est gummi arab. largius datum.

Lenefcente impetu locum habent fubadstringentia, fructus forb. maj. exficcatu, fanguis Draconis, uti miles fub ligno fubputrido cariofo ex pyro arbore abrafo quofdam dyfentericos reftituit.

Specifica a quibusdam laudantur priapus cervi, hepar ferpentis, fmaragdus, fungus forbi aucupariæ, Eber-Mefche.

Rad. Ipecacuannæ votis non refpondet.

Amuletica prædicantur rad. Pseudo-acori & plantag. aquaticæ.

Correctio per abforbentia in contagiofis inutilis.

Terrea bolarea, figill. prægravant inteflina.

Abfterfio per aloëtica noxia, oleum lini inconstantis effectus ol. ovor, melior.

Pro temperatione lac facile in coagulum abit & auget tormina, nisi multa aqua simplici sit dilutum.

Opium sensus stupefacit, causam non tollit.

Alexipharmaca temperata, sæpe repetita parce, profunt.

Adstringentium cautus sit usus; fortia semper noxia, præf. in causa contagii, non a fructibus horæis, it. in malo altius radicato & febre præfente acutiore.

Potus semper sit calidus vel benè tepidus.

Regimen sudoriferum nocet; Diapnoë prodest sub quiete & leni calore.

Si sine febre sit, quam minimum bibisse præstat; & contra, si febris conjuncta.

Febris Dyfenterica.

Satis se prodit tum febrilibus symptomatibus præcipuis tum magis magisque increbescente contagiosa grassatione.

Invadit sæpe cum horrore & frigore, & est eo deterior, quæ enim dyfenterix citra febrile initium exortæ demum superveniunt & accedunt, minoris fere sunt periculi.

Adest sitis & non injusta bibendi cupido, omnia tamen etiam potulenta cito rursus excernuntur, & urina prodit parca, rara, imo sæpe per plures dies nulla cum eximiis incommodis.

Jam ante recensuimus, singultus & præc. si potulentorum deglutitio sonora quasi fiat & borboryzet, pessimi hic ominis esse.

Febri huic *λειπυρικόν* illum statum accidere, ut nempe exterioribus frigescentibus interiora valde urantur, in pessimis est signis.

Vermes in febre dejici nunquam pro bono signo haberi fœvit: sollicite tamen perpendendum, an hic fluxus magis veluti sponte & ab ipsius febrilis materiæ ad intestina tendentis malitia fiat; an vero potius ex medicamentorum præc. myrrhatorum energia.

Diagnos. Dyfenterix a nudis diarrhæis v. gr. febrium petechiantium formatur, (vid. præc. paginas.)

1. Vehemente torminum concursu. 2. frequentia sedium. 3. consistentia materiæ subcruentæ, imo sæpe totius sanguinolentæ. 4. Tenesmo Dyfenterix semper istis rarissime familiari.

A cholericis nudis fluxibus distinguit Dyfentericos consistentia cruentæ, quæ in illis non nisi biliosa & versicolor occurrit; sunt tamen in cholericis etiam tormina, sed non adeo copiosa nec tam impetuosa.

Porro vomitus, qui Dyfenterix non raro accedit præf. in principio, differt eadem materia minus biliofa & colorata ; imo ipfo plane fuffefu parciore vel propemodum nullo.

Adde quod *cholera* magis anxix fint circa præcordia immediata ; Dyfenterix vero in epigaftrio circa umbilicum & paulo fupra. In Therapia.

Præftat hujusmodi febrem, fimpliciter ut febrem tractare & conjunctum fluxum quafi negligere.

Revera enim fluxus ut fic nihil adeo magni habet momenti, quippe non raro per aliquot feptimanas fine vitæ periculo continuans.

Omni modo hic largiter bibere præftat, modo non jugibus haufibus, neque frigidum potum vel fermentefcentem, feculentum neque potentialiter calidum & fpirituofum.

Vinum tamen in Dyfenteria fæpiffime falubre deprehenderunt, præc. in jam valde progrefsa neque ipfa febre adeo præfervida.

Turbata & exacerbata talis febris pauciffimis diebus funefta eft.

Ab adftringentibus ortæ alvi cohibitioni graves fuccedere cardialgias peffimum eft : ficut etiam vomitus, qui tamen cardialgias folvunt,

Vermes.

Indubia horum in inteftinis præfentia vix cognofcitur ante actualent aliquando factam excretionem, poftquam aliqua vaga pathemata abdominis percepta fuerunt torminofa tenefmodea.

(Adeft & fæpe in fignis addephagia, non ex perpetua confuetudine, fed vaga.)

Certior vero hæc eft, fi jejuniore ftomacho vel minus gratis eduliis faturato incommoda in abdomine augefcant, gratioribus vero cibis impr. lacticiniis conquiefcant.

In puerili ætate vultus eft pallidus & jejuno ftomacho non folum multa fputatio, fed frequens jejuna naufea vomibunda, qualimpidus falivalis liquor copiofe affluit, (vulgus dicit : die Würme befeifen fie) concurrente communiter perpetuo multa mucofitate fluida e naribus absque reliquis veræ coryzæ circumftantiis.

Concurrunt non raro cum vermibus gravia & infolita pathemata (impr. copiofioribus) dolorifica vel plane convulfiva, epileptica, variæ temporariæ inflationes, indurationes, interdum & retractiones

nes abdominis circa umbilicum, flatulentia convulsiva, bombi (Knollen im Leib) crepitationes &c. pavores non infrequentes in somno cum repentinis ejulatibus de dolore in abdomine circa unum magis locum digito designabilem,

Item stridores dentium sub somno frequentium, nullo dentitionis tempore.

Imo (impr. in adultioribus) deliria, febres anomalæ cum abdominis pathematibus, cum maculis cutaneis, decolorationibus Ictericis.

Vermium species.

Lumbrici proprie dicti, nempe longiores teretes vulgatiores sunt & inferunt incommoda magis in tenuibus intestinis, nec raro ipso ventriculo.

Ascarides circa coli & recti orificia.

Lumbricus latus late per abdomen rarior est, præc. adultis, sicut & cucurbitinus.

Herniæ.

Branchocele sive hernia gutturalis sive *struma* adjacet anteriori parti colli, magis aquarum, climatis certæ dispositioni, quam internæ causalitati debetur, excepto casu, qui a nisu partus intensiore suboritur.

Herniæ ventosæ & aquosæ diagnosi patet ex

1. Tactu & tractatione scroti, qua aquæ contentæ ponderositas ab aeris summa libertate facile discernitur.
2. Adspectu in loco tenebroso, ad lumen candelæ, ubi ab aere major, ab aqua minor est diaphaneitas.
3. Ventosæ communissime repentinum, aquosæ (nisi ascites concurrat) tardius incrementum.
4. Denique ventosæ frequentior & familiarior veluti alterans aliquando remissio seu imminutio, aliquando intensio, semper tamen æqualior per totam capacitatem expansio; cum contra aquosæ rarior est imminutio & si imminuatur, in reliqua parte sensibilis inanities atque laxitas.

Hernia Intestinalis.

Dignoscitur partim ex conditione loci, ubi nempe tam umbilicalis potest esse quam inguinalis.

Partim ratione tactus, ubi intestina in herniam prolapsa molliorem tactum præbent;

Partim ratione alternantis modo imminutionis, modo reditus.

Dum videlicet communissime, nisi valde spatiosa sit hernia, tempore decubitus nocturni præsertim post solitum pastum intestina tota vel maximam partem intra abdomen recedant.

Rariora sunt exempla *Herniæ lateralis* vel in medio abdomine, supra vel infra umbilicum in longitudinem fissuræ lineæ albæ.

Supersunt.

Hernia omentalis sive Epiplocele & varicosa sive Cirsocele.

Dignotio maxime in tactu consistit; dum omentalis duriuscula & æqualior, varicosa vero valde mollis & anfractuosa deprehenditur.

Illa enim communissime in summa scroti parte incipit, & magis versus abdomen veluti dilatata sentitur; hæc vero contra a testiculo versus abdomen sursum potius gracilior fieri sentitur.

Hæc igitur omnino continuitatem affert cum testiculo, illa non item.

F I N I S.

